

**Türkiye’de Toplumun
Farklılık ve Birarada Yaşama Düzeyleri**

Program Kodu: 1001

Proje No: 115K216

Proje Yürütücüsü:

Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN

Araştırmacı(lar):

Yrd. Doç. Dr. Ömer AVCI

Dr. Handan AKYİĞİT

Prof. Dr. İsmail HİRA

Danışman(lar):

Prof. Dr. H. Musa TAŞDELEN

Bursiyer(ler):

Dr. Adem BÖLÜKBAŞI

Arş. Gör. Burçe ORHON

Arş. Gör. Ali ÖZTÜRK

ÖNSÖZ

Bu çalışma 15 Eylül 2015 – 15 Eylül 2017 tarihleri arasında toplam yirmi dört ay süren bir araştırmadan oluşmaktadır. Bu projenin amacı Türkiye’de yaşayan farklı etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasi görüş gruplarının kendi aralarına hangi düzeylerde ne kadar sosyal mesafe koyduklarını ölçmek ve “farklı” olana ilişkin tutumu görmeye çalışmaktır. Böylelikle Türk toplumunda birlikte yaşam açısından farklılığın temellerinin, “ben” ve “öteki” algısının hangi sınırlar kapsamında ortaya çıktığı analiz edilerek Türk toplumunun “öteki” ile olan ilişkisi açığa çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırma sisteminin 2. düzeyine göre Türkiye’de 26 farklı bölgeyi dengeli biçimde temsil edecek şekilde, nitel araştırmada on iki ve nicel araştırmada ise yirmi altı ilde gerçekleştirilmiştir. Çalışma bu illerde oluşturulan örneklemde yola çıkılarak ve hem nicel hem de nitel yöntem kullanılarak yapılmıştır.

Böylelikle proje sonucunda Türkiye’de yaşayan farklı (etnik, dinî, mezhepsel ve siyasi) kimlik gruplarının sosyal mesafe tutumlarının ilişki türleri ortaya konmuştur. Sonuç olarak, projenin en somut çıktılarından biri; Türk toplumunu oluşturan bireyleri çok boyutlu olarak inceleyen ve buna dayanarak eğitim, istihdam, sosyal yardım gibi alanlarda sosyal politikalar ve kültür politikaları geliştirirken kaynak oluşturabilecek “sosyal mesafe haritaları”nın oluşturulmasıdır. Proje sonucunda oluşturulan bu sosyal mesafe haritaları etnisite, din, mezhep, bölge, cinsel yönelim ve siyasi yönelim gibi eksenlerde kimlik gruplarına karşı algılanan sosyal mesafenin daha net bir biçimde ortaya konulmasını sağlamıştır.

Saha çalışmalarında nitel araştırma kapsamındaki etnografik gözlemler, derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri, Sakarya Üniversitesi’nden proje yürütücüsü Prof. Dr. Mustafa Kemal Şan, projede danışman olarak görev alan Prof. Dr. H. Musa Taşdelen, projede bursiyer olarak görev alan doktora eğitimini tamamladıktan sonra araştırmacı olarak katkı sağlayan Sakarya Üniversitesi’nden Dr. Handan Akyiğit ve Prof. Dr. İsmail Hira, İstanbul Medeniyet Üniversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Ömer Avcı ve bursiyer olarak Namık Kemal Üniversitesi’nden Dr. Adem Bölükbaşı, ve Sakarya Üniversitesi’nden Ar. Gör. Ali Öztürk ve Ar. Gör. Burçe Orhan’dan oluşan sekiz kişilik proje ekibi tarafından yapılmıştır. Yine nitel araştırma kapsamındaki görüşmelerin deşifre edilerek düzenlenmesi proje ekibinde yer alan bursiyerler tarafından yapılmıştır. Saha çalışması kapsamındaki nicel araştırmada öngörülen anketlerin yapılması esnasında ise hizmet alımı yöntemine gidilmiş ve yine yukarıda isimleri belirtilen proje ekibinin nezaretinde, diğer saha elemanları tarafından anketlerin uygulanması sağlanmıştır.

Bu araştırma projesinin bu sürede tamamlanmasında ve araştırmanın bütününde TBTAK 1001 programı desteğinin alınmış olması bu çalışmanın yapılabilmesini mümkün kılmıştır. En başta bu desteği sağladığı için TBTAK'a teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca katılım sağlayıp, sorularımıza cevap vererek gerek nicel saha araştırmasının ve gerekse nitel araştırma kapsamındaki derinlemesine görüşmelerin ve odak grup görüşmelerinin gerçekleşmesini sağlayan katılımcılara teşekkürü borç biliriz.

İçindekiler

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	2
ÖZET.....	6
ABSTRACT.....	7
1. GİRİŞ.....	8
2. MODERNLEŞME, KİMLİK VE SOSYAL MESAFE.....	16
2.1 Dünyada Kimlik ve Sosyal Mesafe Alanındaki Çalışmalar.....	17
2.2 Modernleşen Türkiye’de Kimlik ve Sosyal Mesafe.....	27
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	38
3.1 Nitel Araştırma Safhası.....	40
3.2 Nicel Araştırma Safhası.....	41
3.3 Çalışmada Yapılan Analizler.....	46
3.3.1 Nicel Verilerin Sunumu.....	46
3.3.2 Nitel Verilerin Çözümlemesi.....	47
3.4 Saha Yönetimi.....	48
4.TÜRKİYE’DE TOPLUMUN FARKLILIK VE BİRARADA YAŞAMA DÜZEYLERİ.....	49
ARAŞTIRMASI NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI.....	49
4.1 Örneklemin Özellikleri.....	49
4.2 Türkiye’de Kimlik Algıları.....	53
4.3 Türkiye’de Öteki ve Farklılık Algısı.....	60
4.4 Sosyal Mesafe Bulguları.....	64
4.5 Katılımcıların Demografik Bilgilerine Göre Sosyal Mesafe Düzeyi.....	81
4.6. Katılımcıların Kimliklerine Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri.....	127
4.7 Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Öteki Algısı.....	180
4.8 İllere ve Bölgelere Göre Kimlik Durumları.....	195
4.9 Sosyal Mesafeye İlişkin Regresyon Analizi Bulguları.....	225
4.9.1 Coğrafi Bölgelere Göre Sosyal Mesafeye İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi.....	225
4.9.2 Demografik Değişkenlere Göre Sosyal Mesafeye İlişkin Çoklu Regresyon Analizi.....	228
4.9.3 Benimsenen Kimliğe Göre Sosyal Mesafeye İlişkin Çoklu Regresyon Analizi.....	230
4.10 Nitel Saha Çalışmasından Elde Edilen Bulguların Analiz ve Yorumu.....	233
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	263
5.1 Kimlik Algıları.....	263
5.1.1 Çok Boyutlu Sosyal Kimlik Algısı.....	263
5.1.2 Siyasal kimlik algıları.....	264

5.1.3 Dini kimlik algıları.....	265
5.2 Öteki ve Farklılık Algısı.....	265
5.3 Genel Olarak Toplumsal Birlikteliğin Temel Bileşenlerine ve Sorunlarına Bakış	266
5.4 Sosyal Mesafe Bulguları ve Türkiye'nin Sosyal Mesafe Haritası.....	266
5.5 Öneriler.....	279
KAYNAKÇA.....	283

TABLolar LİSTESİ**Sayfa No**

Tablo 1. İBBS-1 bölgelerin kent-kır nüfusları - 2016.....	48
Tablo 2. 3237 katılımcılı örneklemede hizmet alımı için bölge bazında talep edilen yaklaşık dağılım.....	48
Tablo 3. Nicel Araştırmanın Yapıldığı İller.....	54
Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyeti.....	55
Tablo 5. Katılımcıların Yaşları.....	56
Tablo 6. Katılımcıların Gelir Düzeyi.....	56
Tablo 7. Katılımcıların Mesleki Durumu.....	56
Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Durumu.....	57
Tablo 9. Katılımcıların Medeni Durumu.....	57
Tablo 10. Katılımcıların kendilerine yakın buldukları siyasal parti.....	58
Tablo 11. Katılımcıların Siyasal Kimlik Algısı.....	59
Tablo 12. Katılımcıların Dinî İnancı.....	60
Tablo 13. Katılımcıların Mezhep Dağılımı.....	60
Tablo 14. Katılımcıların Dinî Tutum Dağılımı.....	61
Tablo 15. Katılımcıların Etnik Kimlik Dağılımı.....	61
Tablo 16. Katılımcıların Sosyal Kimlik Dağılımları.....	62
Tablo 17. Katılımcıların Kültürel Kimlik Algısı Dağılımı.....	63
Tablo 18. Katılımcıların Kültürel Grup Üyeliğinin İfade Ettiği Anlam.....	64
Tablo 19. Katılımcıların Hayat Tarzı Farklılık Algısı.....	65
Tablo 20. Katılımcılara Göre Toplumsal Sorun ve Çatışmanın Nedenleri.....	66
Tablo 21. Katılımcılara Göre Toplumun Bir Arada Tutan En Önemli Bağ.....	67
Tablo 22. Katılımcıların Öteki Algısı.....	67
Tablo 23. Katılımcıların Kültürel Farklılıklarla İç içe Yaşama Düzeyi.....	68
Tablo 24. Katılımcıların Farklı Anadilde Konuşan Bireylere Bakış Açısı.....	68
Tablo 25. Katılımcıların Sosyal Mesafe Ölçeğinden Elde Edilen Bulguların Standart Sapma Değerleri ve Genel Dağılım Yüzdeleri.....	69
Tablo 26. Sosyal Mesafe Düzeyi Ölçüt Aralıkları.....	71
Tablo 27. Katılımcıların Farklı Kimlik Gruplarına Yönelik Saygı Duyma Düzeyi.....	72
Tablo 28. Katılımcıların Farklı Kimliklerle Muhabbet etme Düzeyi.....	72
Tablo 29. Varlığı Değerli Bulma.....	73
Tablo 30. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik Yakınlık Duyma Düzeyi.....	74
Tablo 31. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik Arkadaşlık Kurma Eğilimi.....	74
Tablo 32. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik Akşam Yemeğine Davet Etme Düzeyi.....	75
Tablo 33. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Akşam Yemeğine Davet Edilme Düzeyi.....	76
Tablo 34. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik İş Yerinde Beraber Çalışma Düzeyi.....	77
Tablo 35. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Aynı Ortamda Bulunma Düzeyi.....	77
Tablo 36. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Evlenmek İsteme Düzeyi.....	78
Tablo 37. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Kız Evliliğini Onaylama Düzeyi.....	79
Tablo 38. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Oğul Evlilik Düzeyi.....	79
Tablo 39. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik T.C. Vatandaşı Olmasına Yönelik Düzeyi. .	80
Tablo 40. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Cemiyetlerine Katılım Düzeyi.....	81
Tablo 41. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Komşuluk Düzeyi.....	82

Tablo 42. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Aile Değerlerinin Benzer Olduğunu Düşünme Düzeyi.....	82
Tablo 43. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Ahlaki Değerlerin Benzerlik Düzeyi.....	83
Tablo 44. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Güven Düzeyi.....	84
Tablo 45. Sosyal Mesafe.....	84
Tablo 46. Cinsiyete Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	86
Tablo 47. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	87
Tablo 48. Gelire Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	90
Tablo 49. Eğitime Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	92
Tablo 50. Mesleklere Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	96
Tablo 51. Medeni Duruma Göre Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Karşılaştırmalar.....	103
Tablo 52. Yerleşim Yerine Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	105
Tablo 53. İllere Göre Sosyal Mesafe.....	108
Tablo 54. Katılımcıların Yaşamakta Oldukları Bölgelere Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri.....	124
Tablo 55. Siyasi Görüşe Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	132
Tablo 56. Etnik Kimliğe Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	139
Tablo 57. Oy Verilen Partiye Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar.....	148
Tablo 58. Katılımcıların Kültürel Kimliğine Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri.....	155
Tablo 59. Katılımcıların Birincil Kimlik Tercihlerine Göre Farklı Etno-kültürel Gruplara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	165
Tablo 60. Katılımcıların Dini İnançlarına Göre Sosyal Mesafe Düzeyi.....	173
Tablo 61. Katılımcıların Mezhebine Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri.....	177
Tablo 62. Katılımcıların Dinî Tutumuna Göre Sosyal Mesafe Düzeyi.....	182
Tablo 63. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	186
Tablo 64. Katılımcıların Yaşlarına Göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	187
Tablo 65. Katılımcıların Gelir düzeyi ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	188
Tablo 66. Katılımcıların Eğitim durumu ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	189
Tablo 67. Katılımcıların medeni durumu ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	191
Tablo 68. Katılımcıların yaşamakta olduğu yer ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	192
Tablo 69. Katılımcıların oy verdikleri parti ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	193
Tablo 70. Katılımcıların Dini İnançına Göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	195
Tablo 71. Katılımcıların mezhebine göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	196
Tablo 72. Katılımcıların Etno-Kültürel kimliklerine göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı.....	198
Tablo 73. Katılımcıların Yaşamakta Olduğu İllere Göre Yakın oldukları Siyasal Grup Dağılımları.....	200
Tablo 74. Katılımcıların Buldukları Bölgelerine Göre Gruba Yakınlık Durumu.....	203
Tablo 75. Katılımcıların yaşamakta olduğu illere Göre Etno- Kültürel Kimlik Dağılımları.....	204
Tablo 76. Katılımcıların yaşamakta oldukları Bölgelerine Göre Etno-Kültürel Kimlik Dağılımları.....	206
Tablo 77. Katılımcıların Bölgelerine Göre Sosyal Kimlik (Birincil Kimlik) Dağılımları.....	207
Tablo 78. Anketin Yapıldığı Bölge İle "Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?" Sorusu Karşılaştırması.....	209

Tablo 79. Anketin Yapıldığı Bölge İle “Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?” Sorusu Karşılaştırması.....	212
Tablo 80. Anketin Yapıldığı İl İle “Dini İnancınız Nedir?” Sorusu Karşılaştırması.....	213
Tablo 81. Katılımcıların yaşamakta olduğu Bölge İle “Dini İnancınız Nedir?” Sorusu Karşılaştırması.....	215
Tablo 82. Katılımcıların mezhepleri ile yaşamakta oldukları İlin dağılımı.....	215
Tablo 83. Katılımcıların Mezhepleri ile Yaşamakta oldukları Bölgelerin Dağılımı.....	217
Tablo 84. Katılımcıların yaşamakta oldukları illere göre dini tutumlarının karşılaştırılması...	218
Tablo 85. Anketin Yapıldığı Bölge İle “Dine İlgili İfadelerden Hangisi Size Uyuyor?” Sorusunun Karşılaştırılması.....	220
Tablo 86. Katılımcıların Yaşamakta Olduğu İl İle Sosyal Kimlik (Birincil Kimlik) Algısı.....	221
Tablo 87. Katılımcıların Bulunduğu Bölgelere Göre Sosyal Kimlik (Birincil Kimlik) Algısı.....	223
Tablo 88. Katılımcıların yaşamakta oldukları İllere Göre “Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?” Karşılaştırılması.....	226
Tablo 89. Katılımcıların Yaşamakta Oldukları Bölgelere Göre “Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?” Algısının Karşılaştırılması.....	228
Tablo 90. Coğrafi Bölgeler ile Sosyal Mesafe Düzeyi İlişkisine Dair Pearson Korelasyon Sonuçları.....	231
Tablo 91. Coğrafi Bölge ile Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları...	231
Tablo 92. Demografik Özellikler ile Sosyal Mesafe İlişkisine Dair Pearson Korelasyon Sonuçları.....	233
Tablo 93. Demografik Özellikler ile Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	234
Tablo 94. Kimlik Özellikleri ile Sosyal Mesafe İlişkisine Dair Pearson Korelasyon Sonuçları.....	235
Tablo 95. Kimlik Özellikleri ile Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	236
Tablo 96. Bölgelere Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	238
Tablo 97. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Dağılımları.....	239
Tablo 98. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Dağılımı.....	240
Tablo 99. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Dağılımı.....	241
Tablo 100. Bölge Özelinde Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Dağılımı.....	241
Tablo 101. Bölge Özelinde Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Dağılımı.....	242
Tablo 102. Bölge Özelinde Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Dağılımı.....	243
Tablo 103. Katılımcıların Mekânsal Ayrışmaya Kategorisinin Altboyutlarına İlişkin değerlendirmeleri.....	244
Tablo 104. Katılımcıların Öteki Algısı Kategorisinin Alt boyutlarına İlişkin değerlendirmeleri.....	244
Tablo 105. Katılımcıların Özel Alanda Sosyal Mesafe Kategorisinin Alt boyutlarına İlişkin değerlendirmeleri.....	245
Tablo 106. Katılımcıların Toplumsal Ayrışmaya Neden olan Faktörler Kategorisinin Alt boyutlarına İlişkin değerlendirmeleri.....	246
Tablo 107. Katılımcıların Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan.....	247

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Projenin araştırma konusunu oluşturan değişkenleri ve birbiriyle ilişkisi.....	19
Şekil 2. Katılımcıların Bölgelerine Göre Toplumsal Ayrışmayı Belirleyen Faktörler.....	248
Şekil 3. Katılımcıların Bulunduğu Bölgelerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Belirleyen Faktörler.....	249
Şekil 4. Katılımcıların Bulunduğu Bölgelere Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri.....	250
Şekil 5. Katılımcıların Bölgelerine Göre Öteki Algısı.....	251
Şekil 6. Katılımcıların Bölgelerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler.....	252
Şekil 7. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Öteki Algısı.....	253
Şekil 8. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler.....	254
Şekil 9. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Toplumsal Ayrışmayı Belirleyen Faktörler.....	255
Şekil 10. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler	256
Şekil 11. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri.....	257
Şekil 12. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler.....	258
Şekil 13. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri	259
Şekil 14. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler.....	260
Şekil 15. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Öteki Algısı.....	261
Şekil 16. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Toplumsal Ayrışmayı Belirleyen Faktörler.....	262
Şekil 17. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Toplumsal Ayrışmaya Neden Olan Faktörler	263
Şekil 18. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Öteki Algısı.....	264
Şekil 19. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler.....	265
Şekil 20. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler	266
Şekil 21. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri.....	267
Şekil 22. Sosyal Mesafe Düzeyini Belirleyen Birincil Kimlik Ölçütleri.....	272
Şekil 23. Sosyal Mesafe Düzeyini Belirleyen Temel Demografik Ölçütler.....	273

Şekil 24. Bölgelere Göre Türklere yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	274
Şekil 25. Bölgelere Göre Kürtlere yönelik Sosyal Mesafe Haritası.....	275
Şekil 26. Bölgelere Göre Araplara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	276
Şekil 27. Bölgelere Göre Balkan Göçmenlerine Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	276
Şekil 28. Bölgelere Göre Çerkezlere yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	277
Şekil 29. Bölgelere Göre Romanlara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	277
Şekil 30. Bölgelere Göre Sünnilere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	278
Şekil 31. Bölgelere Göre Alevilere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	279
Şekil 32. Bölgelere Göre Gayrimüslimlere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	279
Şekil 33. Bölgelere Göre Ermenilere Yönelik Sosyal Sosyal Mesafe Düzeyi.....	280
Şekil 34. Bölgelere Göre Yahudilere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	280
Şekil 35. Bölgelere Göre Ateistlere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	281
Şekil 36. Bölgelere Göre Sağcılara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	281
Şekil 37. Bölgelere göre Solculara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	282
Şekil 38. Bölgelere Göre Homoseksüellere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi.....	282
Şekil 39. Türkiye Genelinde Bölgelere Göre Sosyal Mesafe Düzeyi.....	283

ÖZET

Günümüz dünyası, geçmişe oranla daha hızlı ve yaygın bir şekilde kültürel ve sosyal olarak içiçe geçmekte, farklı kültürden gelen ve farklı etniklik ve dini kimliğe sahip olan insanlar bir arada yaşama durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Birçok farklı etno-kültürel ve dini grupları içerisinde barındıran Türkiye ise kendine özgü birtakım şartlarda bu değişimleri tecrübe etmektedir. Bu projenin amacı Türkiye’de yaşayan farklı etnik, dini, mezhebi ve siyasi kimliklere sahip bireylerin kendi aralarında hangi düzeylerde ne kadar sosyal mesafe koyduklarını ölçmek ve “farklı” olana ilişkin tutum ve tavır alışlarını görmeye çalışmaktır. Proje de bu tür verilerin, izlenimlerin ötesine geçerek belirlenmiş bir nüfusun tümü hakkında (belli hata payları içinde) bir sonuca varmayı sağlayacak şekilde toplayabilmek için ilk aşamada nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine mülakat ve nicel araştırma tekniği başka bir deyişle “survey” metodu birarada kullanılmıştır. Uygulamada farklı gruplara olan sosyal mesafeyi ölçmek için geliştirilen ve bu çalışmada ilave bilgiler eklenerek geliştirilen Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği kullanılmıştır. Proje sonucunda elde edilen bulgular kapsamında Türkiye’nin bölgeler bazında farklı etnik dini, mezhep ve siyasi kimlik taşıyan fertlerine yönelik “sosyal mesafe haritaları” çıkartılmıştır. Bu kapsamda sosyal mesafenin en düşük olduğu dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın olduğu bölgelerin göç alan metropol şehirlerin ağırlıklı olduğu İç Anadolu, Ege, Marmara bölgesi olduğu gözlenmiştir. Buna karşılık yoğun göç veren benzer etno-kültürel gruplardan oluşan bölge olan Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde sosyal mesafe düzeyi oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Genel olarak bakıldığında Türk toplumunun birlikte yaşama açısından farklılığın temellerini ve sosyal mesafe düzeyini belirleyen unsurun din ve cinsel yönelim olduğu görülmektedir. İkinci olarak sırasıyla farklı mezhep ve etnik kökene mensup olma durumu sosyal mesafeyi belirleyen etkenlerdir. Siyasi kimliğin ise oldukça düşük düzeyde sosyal mesafeyi belirleyici bir etken olduğu görülmektedir. Katılımcıların demografik bilgilerine bağlı olarak yapılan analizlerde Türkiye’de cinsiyet hariç yaş ve gelir pozitif yönde; eğitim ve medeni durum sosyal mesafe düzeyini belirlemede negatif yönde etkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayrışma, Sosyal mesafe, Kimlik, Birlikte Yaşama.

ABSTRACT

Today's world is more rapidly and commonly intertwined in terms of social and cultural dimensions compared to the past. People from different origins, cultures, ethnic and religious origins is facing the coexistence experience. Turkey contains several different ethno-cultural and religious groups so we are experiencing these changes in some conditions specific to Turkey. The aim of this project is measuring the level of social distance among the people from different ethnic, religious, sectarian and political identities, and understanding their attitudes and behaviors towards "those who are different". We used the qualitative research technique of in-depth interview in the first phase in order to come to a conclusion by collecting these data (within a margin of error) regarding a particular section of the population. In the second stage we used the survey technique as a quantitative research method. In the implementation of both qualitative and quantitative method, we used the Bogardus Social Distance Scale by developing this measuring tool with some additions according to our research aims. We drew "social distance maps" on the basis of different geographical regions of Turkey regarding individuals belonging different ethnic, religious, sectarian and political identities according to the result obtained from the field research. According to these results, regions where social distance levels are the lowest and interaction levels are the highest are the regions containing metropolitan and densely immigrated urban cities such as Marmara, Aegean and Central Anatolian regions. On the contrary, emigrated places such as Southern Eastern and Eastern Anatolian regions where are commonly homogenous and contain similar ethno-cultural groups, have conspicuously high levels of social distance. Generally it is found that the key element determining the bases of differences and social distance levels in terms of coexistence are religious attitude and sexual orientation. In the second place, belonging to different sects or ethnic origins are the factors determining social distance to a great extent. However, political identity has a low effect on the level of social distance. According to analyses in terms of participants' demographic characteristics, it is found that age and income have a positive effect on social distance while education and marital status have a negative effect on it. However, gender differences has no effect on social distance level.

Key Words: Disintegration, Social Distance, Identity, Coexistence

1. GİRİŞ

Nüfusun büyük bir kısmının son derece geniş bir çeşitlilik arz eden kentsel mekânlarda yaşadığı günümüz toplumlarında birlikte yaşama sorunu toplumların en temel sorunlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Zira bu çeşitlilik kültürel, dinî, siyasî, mekânsal boyutlarda, çok çeşitli ve kapsayıcı bir ölçekte gözlemlenmekte ve bu durum “birlikte yaşama kültürünün” ele alınarak sorgulanmasını gerektirmektedir. Günümüz dünyası, geçmişe oranla daha hızlı ve yaygın bir şekilde kültürel ve sosyal olarak iç içe geçmekte, farklı kültürden gelen ve farklı etnik ve dini kimliğe sahip olan insanlar bir arada yaşama zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorunluluğa karşı etnik temizlik ve apartayd rejimlerinden çok farklı çoğulculuk modellerine kadar uzanan geniş bir dizi yaklaşımın sergilendiği ifade edilebilir. Toplumların ve ulus-devletlerin bu çeşitlilik olgusuna yönelik sosyolojik ve siyasi çözümleri çok farklı çoğulculuk modellerini içermektedir. Kimi devletler bu durumu kabul ederek “çokkültürcü politikalar oluşturmakta”, kimlik ve kültür farklılıklarını tanıyarak, bu farklılıkların varlıklarını sürdürübilmesine destek vermektedir. Kimi devletler ise bu durumu toplumların milli kimlik ve hâkim kültürlerini tehdit edici bir gelişme olarak görerek, birtakım gönüllü ya da gönülsüz entegrasyon (bütünleşme) sağlayıcı düzenlemelere başvurmakta ya da gizli veya açık çeşitli asimilasyonist politikalara başvurmaktadır. Sonuç olarak devletlerin kamusal ve özel alanda çeşitliliği ya da üniter yapıyı tercih ettiği ya da dönüştürmeye çalıştığı bazı politikalar ortaya çıkmıştır. Kısacası büyük ölçüde ulus-devletler temelinde örgütlenen dünya hızla dönüşmekte, küreselleşme ve karşı küreselleşme hareketlerinin getirdiği yeni dinamikler çerçevesinde yeniden yapılanmaktadır.

Türkiye'nin de bu küresel dinamiklerin dışında kalması söz konusu değildir. Ülkemiz kendine özgü birtakım tarihsel ve toplumsal şartlarda bu değişimleri tecrübe etmektedir. Bu kapsamda Türkiye, kentleşmenin toplumun yarıdan fazlasını içermeye başladığı ve nüfusun büyük bir çoğunluğunun artık kentsel mekânlarda yaşamaya başladığı 1990'lardan itibaren kültürel, dinî ve etnik kimliklerin giderek kamu alanında görünürlüklerinin artması sürecini yaşamaktadır. Bu anlamda Türk, Kürt, Sünni, Alevi, Roman, gayrimüslim, seküler, muhafazakâr gibi farklı kimlik aidiyetlerine mensup olan toplumsal kesimlerin kimliklerinden kaynaklı hak talepleri önemli hale gelmiştir. Bu kapsamda kimlik eksenli tezahür eden çatışmalar, dezavantajlı kimlik gruplarına yönelik politikalar, kimlik eksenli sorunların yol açtığı zorunlu göç gibi hadiseler ve bunların yol açtığı dolaylı sorunlar (köylerin boşalması, kent yoksulluğu, madde bağımlısı çocuklar ve gençler, sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar olgusu vb. gibi), kentsel ve kamusal alandaki hak mücadeleleri toplumun gündemini oluşturan başlıca meseleler olarak öne çıkmaktadır. Bu gibi sorunlara yönelik kimlik

politikaları alanında birçok yeni adım atılmıştır. Örneğin Kürtlere yönelik sağlanan hukukî, siyasi, sosyal ve kültürel haklar (Kürtçe eksenli dil ve kültürel hakları, kamu kurumlarında ve mahkemelerde sağlanan hukukî haklar, sosyal ve ekonomik anlamda hayata geçirilen projeler, siyasî örgütlenme alanında sağlanan haklar, vb. gibi hususlar), Alevi inanç ve kültürüne yönelik haklar (Alevi inancının ders kitaplarında yer alması, cemevi ibaresinin imar yasasına eklenmesi, Alevi çalıştayları vb. gibi adımlar), toplumun büyük bir çoğunluğunu oluşturan muhafazakâr kesimlere yönelik haklar (üniversitede ve kamu kurumlarında başörtüsü yasağının kaldırılması, İmam-Hatiplere yönelik katsayı uygulamasının kaldırılması vb. gibi uygulamalar) bu anlamda önemli başlıklardır. Ayrıca gayrimüslimler ve Romanlar gibi sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi ve hukukî anlamda iadesi, Romanlara yönelik hukukî düzenlemeler ve sosyo-ekonomik projeler) atıldığı görülmektedir. Bütün bu adımlar bütün olarak değerlendirildiğinde, güvenlik odaklı güvenlikçi bir kimlik paradigmasından insan hakları ve hukukun üstünlüğü odaklı demokratik bir kimlik paradigmasına geçiş çabasının izleri açıkça görülmektedir. Bu yeni paradigmanın taşıyıcısı olarak inşa edilmeye çalışılan yeni yargı sistemi, sivil ve askerî bürokrasi, kimliklere ilişkin yeni siyasi söylem ve politika araçları da kimlik politikalarının tamamlayıcı parçaları olarak görülebilir.

Ulus-devletin belirli bir ulusal, kültürel, etnik ve dinî çerçeveye dayanan kendi kimliğinin ve vatandaşı ile olan ilişkisinin yeniden tanımlanmasının gereği olarak günümüz Türkiye'sinde etnik, dini ve mezhepsel kimliklerin farklılıklarını yaşayabilmesi önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu farklılıklar temelinde kendilerini ifade etme ve kimliklerini sürdürme açısından daha çoğulcu bir ortamın sağlanabilmesi problemi, çok boyutlu olarak araştırılıp anlaşılması büyük önem arz etmektedir. Bu yüzden bu çalışmada yukarıda kısaca ifade edilen, devletin ortaya koyduğu kimlik politikalarından ziyade farklı kimlik gruplarının siyasi, kültürel, dinî ve etnik kimlikler ekseninde birbirini algılama biçimlerine ve farklılık ve birlikte yaşama düzeylerine odaklanılmıştır. Bu amaçla Türkiye ölçeğinde farklı bölgelerdeki, farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki, farklı yaş gruplarındaki, farklı kimlik aidiyetlerine sahip kişiler arasındaki farklılıklar, çeşitlilikler, bu farklı kesimlerin birbirini algılama biçimleri ve birlikte yaşama düzeyleri incelenmiştir. Yeryüzünde dinî, mezhebî ve etnik bakımından içerisinde çeşitlilik ve farklılıklar barındırmayan toplum ya da ülke yok gibidir. Türkiye de yukarıda belirtildiği üzere tarihsel mirası ve toplumsal oluşumu bakımından kimlik eksenli bu farklılıkları öteden beri bünyesinde barındırmaktadır. Bu farklı kimlikler birbirinden tamamen ayrı, birbirini karşılıklı olarak dışlayan, bağımsız kimlikler olarak ortaya çıkmak yerine, birbirleriyle kimi zaman çakışan, kimi zamansa çatışan ama her zaman etkileşim halinde olan ve iç içe geçen yapılar şeklinde olarak var olmaktadır. Örneğin Kürt-Türk ya da Alevi-Sünni farklılığı sadece etnisite ya da mezhep gibi tekil bir eksenle özetlenemeyecek kadar girift bir yapıya sahiptir. Zira Aleviler ya da Türkler dediğimiz zaman sosyal ve kültürel bağlamdan

bağımsız yekpare bir yapıdan söz etmediğimiz gibi Sünnîler ya da Kürtler derken de böyle tek parça ve hepsi bir örnek olan homojen bir yapıdan söz etmiyoruz. Farklı şehirlerde ya da farklı bölgelerde yaşayan, farklı etnik ya da siyasi kimliğe mensup Aleviler, milliyetçilik ya da dinî tutum ve davranış açısından birbirlerinden çok farklı ve hatta bazen taban tabana zıt farklılık ve birlikte yaşama düzeylerine ve sosyal mesafe algılarına sahip olabilmektedirler. Aynı şekilde farklı yaş gruplarına, eğitim düzeyine ya da ikamet yerine göre Kürtler arasında çok farklı tutum ve algıların gözlemlendiği bir gerçektir. Dolayısıyla kimlik olgusunun “saf” ve “tekil” bir sosyal varlık olmaktan ziyade “melez” ve “çoğul” bir varlık olduğu ve sosyal bir etken olarak işlev görürken de bu çoğulluk ve melezlikle uyumlu tesirler icra ettiği ifade edilebilir. Doğal olarak Türkiye’de yer alan farklı kimlikler de saf değildir; diğer kimliklerle örtüşerek, benzeşerek ya da ayrışarak ve farklılaşarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Bu anlamda şu veya bu kimliği, mesela Türkiye’de Türk ya da Kürt kimliğini, birbirinin ötekisi olarak verili kabul etmekten ziyade bu kimlikler arasında farklı toplumsal bağlamlarda somutlaşan farklılaşmaların ya da siyasi ya da sosyo-ekonomik kutuplaşmalar ekseninde ortaya çıkan “ötekileşmelerin” keşfedilmesi sosyolojik araştırmaların en önemli amaçlarından biri olmalıdır. Bir toplumda farklı kimlik ve aidiyet grupları arasında sosyal mesafenin açılma düzeyi ve bunun sonucunda birlikte yaşama düzeylerinin düşüşe geçmesi toplumsal bütünleşme için önemli riskler oluşturacaktır. Bu durum aynı zamanda ulus-devlet kimliklerinin aşındırılmasına ve herkesin ortak olarak paylaştığı ana akım kültürün yara almasına da yol açabilmektedir. Dolayısıyla böyle eğilimlerin toplum içinde farklılığa tahammülü azaltacağı düşünüldüğünden, Türkiye’de farklı etnik ve dinsel, mezhepsel ve siyasi kimliklerin “öteki” ile olan ilişkisi toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu projenin amacı Türkiye’de yaşayan farklı etnik, dini, mezhepsel ve siyasi kimliklere sahip bireylerin kendi aralarında hangi düzeylerde ne kadar sosyal mesafe koyduklarını ölçmek ve “farklı” olana ilişkin tutum ve tavır alışlarını görmeye çalışmaktır. Böylelikle Türk toplumunun birlikte yaşama açısından farklılığın temellerini, “ben” ve “öteki” algısının hangi sınırlar kapsamında ortaya çıktığı analiz edilerek Türk toplumunun “öteki” ile olan ilişkisi açığa çıkarılmıştır. Bu çerçevede projede üç temel soruya cevap aranmıştır: İlk olarak, Türkiye’de farklı kimlik grupları arasında sosyal mesafenin hangi konular ekseninde ortaya çıktığı ele alınmıştır. Cevaplanan ikinci temel soru da Türkiye’de farklı etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasi kimlikler arasında sosyal mesafenin ne düzeyde kendini gösterdiğiidir. Üçüncüsü ise “Türkiye’de özellikle son dönemlerde dile getirildiği gibi farklı etnik, dini, mezhepsel ve siyasi kimlikler arasında çatışmaya, düşmanlaştırmaya dayalı “ben” ve “öteki” algısının olup

olmadığı sorusudur. Dolayısıyla farklı kimlik grupları arasında hangi eksenlerde ve ne düzeylerde sosyal mesafe bulunduğunu ve bu sosyal mesafe algısının “ben” ve “öteki” ya da “biz” ve “ötekiler” gibi ayrışma içeren bir anlayışa tekabül edip etmediği teme sorudur. Bu temel soru ekseninde Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan etnik, dini mezhepsel ve siyasi kimlikler temelinde karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Bu analizlerde farklı bölgelerde yaşayan ve farklı kimliklere aidiyet duyan bireylerin sosyal mesafe düzeyinin hangi noktalarda kesiştiği, hangi konularda daha keskin sınırların olduğu ortaya çıkartılarak söz konusu farklılaşmaların veya benzerliklerin nedenlerinin sosyo-politik, dinî ve kültürel yönünün açığa çıkartılması sağlanmıştır.

Bu projenin amaçlarına daha ayrıntılı olarak bakıldığında görülmektedir ki bu araştırmanın hem kuramsal hem de uygulamaya dönük amaçları vardır. İlk amacı Türkiye'de yaşayan farklı etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasal görüş gruplarının kendi aralarına hangi düzeylerde ne kadar sosyal mesafe koyduklarını ölçmek ve “farklı” olana ilişkin tutumu görmeye çalışmaktır. Böylelikle Türk toplumunda birlikte yaşam açısından farklılığın temellerinin, “ben” ve “öteki” algısının hangi sınırlar kapsamında ortaya çıktığı analiz edilerek Türk toplumunun “öteki” ile olan ilişkisi açığa çıkartılmıştır. Böylelikle proje sonucunda Türkiye'de yaşayan farklı etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasal görüş gruplarının sosyal mesafe tutumlarının ilişki türlerinde, yakınlık veya uzaklık hangi unsurlarla bağdaştığı hangi unsurlarda ayrıştığı açığa çıkartılmıştır. Bu projenin temel amaçlarından biri de, Türk toplumunu oluşturan bireyleri çok boyutlu olarak inceleyerek, sosyal politikalar geliştirirken ya da eğitim, istihdam ve kültür politikaları geliştirirken kaynak oluşturabilecek “sosyal mesafe haritaları” yaratabilmektir ve bu haritalar oluşturulmuştur. Proje sonucunda oluşturulan bu sosyal mesafe haritaları etnisite, din, mezhep, bölge, cinsel yönelim ve siyasi yönelim gibi çeşitli eksenlerde kimlik gruplarına karşı algılanan sosyal mesafenin daha net bir biçimde ortaya konulmasını sağlamıştır.

Sosyal mesafe düzeyini analiz eden çalışmalar günümüze kadar sınırlı sayıdadır ve Türkiye'de sadece belirli yerleşim birimleri özelinde incelenmiştir. Bu proje ile amaçlanan, günümüze kadar yapılanların aksine Türkiye genelindeki sosyal mesafe düzeyini, başka bir deyişle “öteki” olanla ilişki düzeyini açığa çıkartarak hem güncel haritalar ortaya çıkartabilmek, hem de bu haritaları daha fazla değişken ile ele alarak ilişki olarak yapmaktır. Genel bir harita oluşturmanın yanı sıra bu araştırma aynı zamanda bu harita bileşenleri arasındaki ilişkileri de anlamayı hedeflemiştir. Daha ayrıntılı olarak amaçlar şöyle sıralanabilir:

- Bireyin aidiyet/kültürel/özdeşim grubu, “öteki” ile olan sosyal ilişkilerini, “öteki”ne karşı tutumunu belirleyen temel faktördür. Dolayısıyla bu çalışma, 18 yaş üzerindeki nüfus

grubu içerisindeki türdeşliğin ve “öteki” ile olan sosyal mesafe düzeyinin ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır.

- Projede toplum, “bireyler ve gruplar arasında, üzerinde uzlaşmış asgarî düzeyde ortak gelenek ve kurallara dayalı sosyal ilişkiler ağı” olarak tanımlanmıştır. Bu sosyal ilişkiler ağı içinde bireyin sosyal ilişkilerinin 3 boyutta tanımlanarak özel, sivil ve kamusal alan içinde sınıflandırılarak incelenmesi hedeflenmiştir. Bu sosyal ilişkiler ağı içinde bireyin “öteki” ile ilişkisi çoğunlukla incelenen sosyo-ekonomik düzlemlerin (Hane, aile yapısı, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir durumu, medeni hali) yanı sıra aidiyet/kültürel/özdeşim grupları ve din, muhafazakârlık ve siyasi görüş başlıkları altında değerler üzerinden de incelenmiştir.
- Türk toplumunun bu düzlemlerdeki özelliklerine ayrı ayrı bakılmasının yanı sıra, bu boyutlar arasındaki nedensellik ilişkisi ve bu düzlemlerin birbiriyle etkileşim halinde sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel faktörler bağlamında hangi tutumların nasıl açığa çıktığı incelenmiştir.
- Proje sonucunda elde edilen verilerle Türkiye’de farklı etnik/kültürel/özdeşim grupları arasında düşmanlaştırmaya ve çatışmaya dayalı “ben” ve “öteki” algısının olup olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca bu farklılaşmanın Türk toplumunun bir arada barış içerisinde yaşaması için bir tehdit unsuru olup olmadığı ve çizilen sosyal sınırların hangi değişkenlere bağlı olarak hangi boyutlarda (özel, sivil ve kamusal alanlarda) geçişken ve esnek olduğunun ortaya çıkarılmıştır.

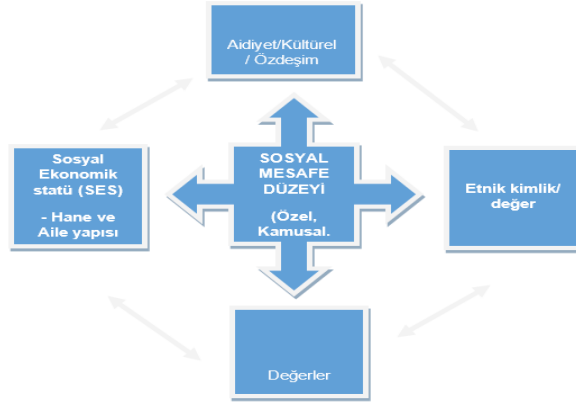
Türkiye genelinde böyle bir çalışmanın yapılması şimdiye kadar sınırlı sayıda yapılan “sosyal mesafe düzeyi” “öteki ile ilişki” konulu çalışmaların aksine literatüre güncel veriler sunmuştur. Bu veriler ve araştırmanın sonuç ve önerileri ışığında ulus-devlet düzeyinde sosyal-kültürel-ekonomik alanda geliştirilecek politik uygulamalara alternatif politikaların oluşturulması sağlanabilir.

Başta Avrupa ve Anglo-Amerikan sosyal bilimlerinde olmak üzere, farklı kültürel grupların “öteki” ile olan ilişki düzeyi sosyal bilimler alanında gittikçe önem kazanan çalışma alanlarından birisidir. Küreselleşme sürecinin bir yandan bütünleştirici eğilim ve akımlara yol açarken bir yandan da ayrıştırıcı, farklılaştırıcı ve parçalayıcı eğilim ve akımlara yol açtığı bir vakiydir. Bu çerçevede ekonomik düzeyde dünya ekonomisi daha çok birleşip bütünleşirken siyasi, sosyal ve dini düzeyde ise çok parçalı bir dünya haritası ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple toplumların sosyal ve kültürel yapısı kadar değerlerini, farklı olana karşı tutumunu ve sosyal ilişki düzeyini belirleyen faktörlerin açığa çıkartılması ulus devl et içinde “farklılık içinde bütünlük” yaratılması açısından önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Bu durum sosyal

bilim araştırmalarını da toplumu ulus ölçeğinde değil de farklı farklı aidiyet/kültürel/özdeşim grupları ölçeğinde ele almaya sevk etmektedir. Toplumunu oluşturan bireyler, yerel aidiyetleri ile hareket ettikçe sosyal eylemi açıklarken bu aidiyetleri dikkate alarak sosyal analiz yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Çok çeşitli etnik, dinî, mezhepsel ve kültürel kimlikleri bünyesinde barındıran bir imparatorluğun mirasçısı olan Türkiye, dünyada pek çok ülkede olduğu gibi toplumsal açıdan türdeş bir yapıya sahip değildir. Bünyesinde bulunan dil, etniklik, mezhep vs. açısından farklı gruplar ile heterojen bir yapının özelliklerini taşımaktadır. Bundan dolayı Türk toplumu içinde farklı olan sosyal mesafe düzeyinin ve sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel değerlerin, faktörlerin açığa çıkartılması toplumsal bütünleşmenin sağlanması kadar ulus-devletin devamlılığı için de önem taşımaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere bu çalışmanın şimdiye kadar yapılan benzer çalışmalardan en önemli farkı; Türkiye genelinde farklı kimlik gruplarına yönelik sosyal mesafe düzeyini, başka bir deyişle “öteki” olanla ilişki düzeyini açığa çıkartacak somut bir çıktının, yani “sosyal mesafe haritaları”nın oluşturmuş olmasıdır. Bu haritalar hem bugün itibariyle güncel verilerden oluşmaktadır hem de gelecek yıllarda periyodik olarak yapılabilecek (nitel ve nicel) yeni araştırmalarla sürekli güncellenebilecek bir altyapıya sahiptir. Ayrıca bu sosyal mesafe ölçümünü daha fazla sayıda değişken ile ele alarak konuyu ilişkisel açıdan açıklama çabası da bu projenin gerçekteştirdiği hedefler arasındadır.

Sonuç itibarıyla özet olarak bu projenin konusu Türk toplumunun;

- Genel anlamda hangi aidiyet/kültürel/özdeşim grupları ile ilişki düzeyinde kendilerini tanımladıkları,
- Hangi değerler düzleminde (siyasi, dinî ve muhafazakârlık vb.) kendilerini tanımladıkları,
- Öteki olarak görülen farklı din, mezhep, etnik grup, millet, siyasal görüşten olanlarla sosyal mesafe düzeyinin hangi noktalarda ayrıştığı ya da esnekleştiği,
- “Öteki” ile olan sosyal ilişki düzeyinin özel ve sivil, kamusal alan içinde farklılaştığı ve benzeştiği temel faktörlerin neler olduğu,
- Türkiye'nin toplumsal bütünleşme düzeyinin boyutlarıyla bireylerin kendilerini tanımladıkları aidiyet/kültürel/özdeşim grupları ile değerler düzleminde (siyasi, dini ve muhafazakârlık vb.) karşılıklı ilişkisi,

Şekil 1. Projenin araştırma konusunu oluşturan değişkenleri ve birbiriyle ilişkisi

Bu proje sonucunda Türkiye’de farklı etnik dinî, mezhepsel ve siyasi kimlik taşıyan fertlerin hangi ortamda kendini ifade etmede zorlandığı, hangi ortamda hangi kimliklerin daha çok vurgulandığı, hangi kimliklerin ne zaman diğer kimliklere yaklaştığı ya da uzaklaşarak kendi sınırlarını keskinleştirdiği somut örnekler üzerinden gösterilmiştir. Böylelikle Türk toplumunda sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel faktörleri açığa çıkartabilmemize katkıda bulunacak ve toplumumuzun bütünleştirici ve dışlayıcı unsurlarının neler olduğunu tespit edecek bir çalışma ortaya konulmuştur. Ayrıca bu sosyal mesafe düzeylerinin sosyal yaşamda ne gibi etkilerinin olduğu da tespit edilmiştir. Açık ki Türkiye Cumhuriyeti ulus-devletinin kurulduğu günden bu yana etnik, dini, mezhepsel ve siyasi kimliklerin konumuna yönelik tartışmalar sürmektedir. Ancak bu sorunu tümüyle ulus-devletin yapısına ya da kimliğe dayalı bir problem olarak ele almak yeterli değildir. Burada asıl mesele Türkiye ulus-devleti topraklarında yaşayan farklı etnik ve dini gruplar için önemli ve anlamlı olan gerçek kültürel, ekonomik şartların ve sosyal-kültürel ortamın hangi unsurlar tarafından oluşturulduğu ve toplumsal bağın ne üzerine nasıl kurulduğunun araştırılmasıdır. Sonuç olarak müstakil bir ulus olarak “biz”i bir arada tutan değer ve kültürün farklı boyutlarının araştırılmasıdır. Daha sonraki bölümlerde yapılan literatür özetinde görüleceği üzere Türkiye’de genellikle sosyal mesafe çalışmaları Alevilik ya da Kürtlük gibi tek bir kimlik grubu ekseninde yapılmıştır. Ancak bizim bu çalışmadaki asıl hedefimiz ise ulusal kimliğin alt kimlik bileşenlerini oluşturan tek bir kimlik grubuna odaklanmak yerine, ulusal kimliğin farklı bileşenlerinin birbirleriyle ilişkisinin ortaya konulması ve bu ilişkinin sosyal ve tarihsel şartlardan nasıl etkilenecek günümüzde ne gibi farklı biçimlenmelere girdiğinin tespit edilmesidir. Bu nedenle tek bir kimlik ekseninde yapılan önceki çalışmaların aksine kimliğin çoğul bileşenlerini dikkate alan bu çalışmanın, bugün eksik ve kusurlu olduğu ifade edilen ve odak noktasını ulusal kimlik-etnik kimlik tartışmalarının oluşturduğu araştırma alanına büyük katkı sağlayacağı ve yön vereceği açıktır. Ayrıca bu proje kapsamında yapılan çalışma ülkemizde şimdiye kadar tarih, siyaset bilimi, iktisat, vb. gibi sosyal bilim alanlarında kimlik üzerine yapılan diğer çalışmaları

tamamlayıcı bir etki oluşturacaktır. Öte yandan bu çalışma kimlik gruplarının ilişkilerinin araştırılmasında “sosyal mesafe” kavramını merkeze alarak, sosyoloji ve sosyal psikoloji alanları arasında önemli bir bağ kurmaktadır. Milliyetçilik, ırkçılık, kültür, çokkültürlülük, kültürel kimlik gibi birçok alanda yapılan çalışmalar hem mikro-sosyolojinin hem de sosyal psikolojinin ortak ilgi alanları olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla “sosyal mesafe” kavramının ve buradan hareketle sosyal mesafe ölçeğinin bu araştırmada kullanılması tarihsel ve makro düzeyde ele alınan kimlik gibi çok-boyutlu bir konunun mikro-sosyoloji ekseninden yola çıkılarak araştırılmasını ve tartışılmasını da mümkün kılmıştır.

2. MODERNLEŞME, KİMLİK VE SOSYAL MESAFE

Sosyal mesafe, sosyal tutum ve sosyal kimlik gibi kavramlar hem sosyal psikoloji ve küçük gruplar sosyolojisi gibi mikro bakış açısından, hem de ulusal kimlik, küreselleşme ve çokkültürlülük gibi makro bakış açısından bakıldığında birbirinden ayrıtırlamayan kavramlardır. Tek başına bireyin ve grupların toplumsal kimliği, benlik kuramları, sosyal benlik, benlik ve ötekilik, birincil ve ikincil gruplar, iç-grup ve dış-grup kimliği gibi temalar bağlamında ele alınmıştır. Bireylerin ve toplumsal grupların kendilerini özdeşleştirdikleri aidiyetler ile kendisinin zıddı olarak gördüğü, “öteki” ya da “farklı” olarak algıladığı aidiyetler arasındaki ilişkiler sanayileşme, kentleşme, sekülerleşme, rasyonelleşme gibi birbirine paralel ilerleyen ve bütün olarak modernleşme başlığı altında adlandırılan süreçlerin sonucunda daha da karmaşık bir hal almıştır. Bu modernleştirici süreçleri ele alan sosyal kuramcılar, örneğin ‘genelleştirilmiş öteki’ olarak adlandırdıkları toplumsal düzeydeki kolektif tutumu kimlikleri tanımlayıcı bir özdeşleşme ya da farklılaşma tutumu olarak tanımlamış (Mead, 1956) ya da farklı gruplar ya da bireyler arasındaki mekânsal ilişkileri ‘sosyal hayatın geometrisi’ (Simmel, 1971) şeklinde tanımlamışlardır. Bu yeni, modern hayatın kendine has bir sosyal geometrisi olduğu ve kimlikler arasındaki aidiyet ya da farklılaşma ilişkilerinin gruplar arası ilişkileri belirlediği görüşü gerek kamusal yaşamda ve gerekse özel yaşamda kendisini giderek daha çok belirginleştiren bir sosyal olgu haline gelmiştir. Öte yandan daha makro düzeyde bakıldığında, modernleşme süreciyle birlikte modernleştirici Batı söyleminin ‘öteki’ni kendi benine nispetle inşa eden ve bir açmaz yaşayan ikircikli bir söylem içerisinde olduğu görülmektedir. Buna göre Batılı evrenselcilik hem farklılaştırıcı tutumuyla ‘öteki’nin kendisinden mutlak farklılığını ve asla kendisine benzeyemeyeceğini iddia ederken bir yandan da ‘öteki’ni ‘kendi ben’i etrafında uyum sağladığı ve kendisini bu ‘evrensel ben’e uydurarak asimile olduğu sürece var kabul eden bir anlayışa sahip olmuştur. Buna göre Batı dışındaki kimlikler hem asla Batılı bir ben’e kavuşma imkânına sahip değillerdir hem de modernleşmenin ilk evrelerinden günümüzün küreselleştirici dünyasına kadar hep Batı kimliğine uyum sağlama yönünde bir eğilim göstermek durumundadırlar. Böylece Aydınlanmacı evrenselciliğin getirdiği eşitlikçilik daha çok ötekini kendi beninde asimile eden bir eşitlikçi söylem inşa ederken bir yandan da asla giderilemez bir farkın altını çizerek ‘öteki’nin tarihsel ve toplumsal koşullardan ayrı, ve mutlak bir ben’e sahip olduğunu iddia eder (Schnapper, 2005: 27). Aslında bu iki uç görüş kimlik konusundaki modern açmazın da tanımı gibidir. Günümüzde, özellikle yirminci yüzyıldan itibaren, artık birbirinden ve tarihsel-toplumsal koşullardan tamamen kopuk ya da birbirinin tamamen dışlayan ya da birbirine tamamen benzeyen ‘saf’ kimliklerden bahsetmek imkânsızdır. Küreselleştirici etkilerin zirveye çıktığı günümüzde artık kimlik sorunu saflık ve saf kimliklerden ziyade melezlik ve ‘melez’ kimlikler etrafında şekillenmektedir. Artık hem etnik temelde hem de din, mezhep ya da ideoloji ve dünya görüşü temelinde bakıldığında insanların kendilerini daha çok çoğul ve tireli

kimliklerle ifade ettikleri gözlenmektedir (Kaya, 2007: 11). Ancak bu çoğulluk içerisinde yine de hâlâ, herhangi bir ben'in başka bir 'öteki'nin gözünde 'öteki' olarak kalmaya devam ettiği de göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Dolayısıyla gerek ulus-devlet kimliği-küresel kimlik ilişkisi/çatışması çerçevesinde ve gerekse ulus-altı mezhep ve etnisite temelli kimliklerin ilişkileri bakımından gruplar arasındaki sosyal mesafe, sosyal tutumlar, önyargılar ve ayrımcılığın önemli sosyal sorunlar olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Bireyin ve dolayısıyla ait olduğu sosyal grubun farklı olan birey ve sosyal gruplarla ilgili tutumu kendini en belirgin şekilde sosyal mesafe kavramında ifade etmektedir. Bu itibarla literatür özetinde gerek dünyada ve gerekse Türkiye özelinde sosyal mesafe kavramının gelişimini ve kimlik ve sosyal mesafe çalışmalarının arka planını ve bazı örneklerini paylaşmayı hedefliyoruz. Bu amaçla şimdiye kadar literatürde, hem başka ülkelerde hem de Türkiye'de yapılmış bulunan çalışmalar hakkında kısa bir değerlendirme ile diğer çalışmalara bakılarak bu projenin farklılıklarını ortaya koyabilmiş olmayı hedefliyoruz.

2.1 Dünyada Kimlik ve Sosyal Mesafe Alanındaki Çalışmalar

Kimlik ve sosyal mesafe olguları sosyal mesafeyi ortaya çıkaran olası sebeplere dayalı olarak değerlendirilmelidir. Örneğin bilhassa sosyal psikoloji alanında öne çıkan kavramlar olan ön yargı, kalıp yargı, ayrımcılık, ırkçılık vb. gibi olgu ve kavramlar bu gibi sebepleri teşkil etmektedir. Allport (1979:9) ilk kez 1954 yılında yayımlanan çalışmasında önyargıyı "yeterli doğrulama olmaksızın başkaları hakkında kötü düşünmek" olarak tanımlar. Etnik önyargıyı ise "hataya ve katı bir genellemeye dayanan bir antipati" olarak tanımlar. "Bu antipati hissedilir veya ifade edilir ve de bütün olarak bir gruba veya o grubun üyesi olduğu için bir bireye yöneltilir." Dolayısıyla buradan da anlaşılacağı üzere önyargı ve etnik önyargı ayrımcı ve ırkçı söylemleri besleyen hatalı genellemeler olarak işlev görür. Allport ayrımcılığı ise "grup üyeliği temelinde eşit muamelenin reddedilmesi" olarak tanımlar. Onun verdiği örnekler, "kısıtlayıcı anlaşmalara, boykotlara, komşuluk baskısına, yasal ayrımcılığa, centilmenler anlaşmasına, ayrımcılık araçlarına odaklanır, büyük ölçüde ırka dayanır ve onun yazdığı tarihsel çağı yansıtır" (1979: 51). Örnek vermek gerekirse Allport'a göre "biz, kendimizi bize uygun bulmadığımız insanlardan ayırdığımızda, eğer uzaklaşan biz isek ayrımcılık yapmış olmayız. Ancak bir dış-grubun üyelerini mahallemizden, okulumuzdan, işimizden ve ülkemizden dışlarsak bu ayrımcılık olur" (1979: 51). Dolayısıyla ayrımcılık, dışlama süreçlerinin sosyal bir işleve olarak nesnelleştiği noktada sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Burada dış-grup üyelerine karşı önyargının ve daha ötesinde bir sosyal tutum ve tavır olarak gelişen ayrımcılığın etkisiyle diğer gruplardaki iç-grup dayanışması da daha keskinleşecektir. Dolayısıyla önyargı ve sonucunda oluşan ayrımcı tutumlar beraberinde iç-grup dayanışmalarının dış-gruplara karşı katılmasını getirmektedir. Bu gibi gelişmeler

sosyal mesafeyi ortaya çıkaran ve sürekli besleyen sebepler olarak öne çıkmaktadır. Allport'un modeline göre önyargı ve ayrımcılık sonucunda başka grup üyelerine karşı sosyal mesafe koymanın hem dış dünyayı hem de kendini cezalandırıcı etkileri olabilir. Buna göre dış dünyayı cezalandırıcı tavırlar; başka gruplara karşı önyargı, ayrımcılık, saldırganlık, öfke, takıntılar ve kalıp yargılar geliştirilmesi ve iç grup bağlarının sıkılaştırılmasıdır. Grubun ya da kişinin kendini cezalandırıcı tavırları ise; kendi kimliğini inkâr, geri çekilme gibi davranışlardır (Allport, 1979: 160). Buradan hareketle diyebiliriz ki, farklı gruplar arasında önyargı ve ayrımcılığa dayalı etnik ya da dinî ve mezhepsel ayrımcılık ve ırkçılık karşılıklı olarak birbirini besleyen bir etki yaratmakta ve sosyal mesafeleri artırmaktadır.

Öte yandan stereotipler ya da basmakalıp yargılar da önyargıları besleyen ön-faktörler olarak işlev görmektedir. Stereotipler sayesinde hakkında ayrıntılı olarak doğru bilgi sahibi olmamızın mümkün olmadığı kategorilere dair basmakalıp bazı yargılara varırız. Stereotipler bazı davranışlarımız için kendimize ait meşrulaştırıcı ve haklılaştırıcı araçlardır (Allport, 1979: 196). Sosyal psikolojide önyargı sadece küçük gruplar arasındaki ilişkiler açısından değil aynı zamanda ırklar arası ilişkilerin belirlenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle çok çeşitli ırklara mensup insanlardan oluşan ABD toplumu bir toplumda bu daha da kritik bir önem kazanmaktadır. Örneğin Robert Park önyargıyı ırk ilişkileri ve ırka dayalı tutumlar bağlamında ele almakta ve şöyle demektedir: "Normalde ön yargı olarak adlandırdığımız şey, sosyal mesafeleri koruyan ve devam ettiren az çok içgüdüsel ve kendiliğinden oluşan doğal bir eğilimdir. Bizim demokratik toplumumuzda o mesafeler tamamen bireysel bir nitelikte olmaya yatkındır. Ön yargısız olduğumuzu söyleriz ama arkadaşımızı seçeriz.... Zencilerin özgürleşmesi ve Avrupa ve Asyalı göçmenlerin istilasından sonra "ırksal bilince sahip" hale geldik. Ön yargı, terimin bu geniş anlamıyla, bir grup bilinci hadisesidir, tıpkı çekinmenin ve ihtiyatlı olmanın öz-bilinçle ilgili bir mesele olması gibi" (Park, 1924:343). Park'ın da belirttiği üzere her ne kadar tutum sorularına cevap verirken insanlar önyargısız olduklarını söyleseler de bilhassa özel alandaki ilişkilerinde ve yaptıkları seçimlerle ırk, etnisite, din, mezhep, dünya görüşü ya da siyasi düşünce eksenindeki önyargılarını dikkate alırlar. Bu projede de özellikle üzerinde durulan hususlar kişilerin bu özel alan tercihleriyle ilgilidir. Bu durum örneğin ABD'de göçler ve çok-kültürlü çok-kimlikli kentlerin oluşmasıyla beraber daha da keskin bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Literatürde önyargı ve ırkçılık terimleri birbirinin alternatifi olarak kullanılmaktadır. Ancak Jones ırkçılığın ön yargıdan ayrı olduğunu ileri sürdü. Önyargı genellikle bireysel bir fenomen olarak sayılırken ırkçılık bireysel inançları ve pratikleri onu çevreleyen sosyal ve kurumsal norm ve pratiklerle ilişkilendiren daha geniş bir yapıdır. Gruplar arasında ırksal bir hiyerarşiye olan inanç birçok kuramcı tarafından ırkçılığı tanımlamak üzere kullanılan en temel tanımlayıcı niteliktir. Mesela Jones, ırkçılığı "birinin kendi ırkının başka ırklardan üstün olduğuna duyduğu inanç ve bu üstün ve aşağı konumları

muhafaza etmek için ortaya konan davranışsal irade” olarak tanımlar (1997: 5). Irksal gruplar arasındaki bu farkların biyolojik olarak belirlendiği inancı aslında zımninden böyle farklılıkların çok temel ve değişmez olduğuna işaret eder. ABD gibi farklı ırkların birleşmesinden meydana gelen ülkelerde ırk insanların kolayca vazgeçemeyeceği bir sosyal anlamla ilişkilidir çünkü onlar ırkı, insanlar ve ait oldukları gruplar hakkındaki düşüncelerini düzenlemek için kullanırlar. Bu amaçla Jones birçok sosyal veya sosyal inşacı ırk tanımına atıf yapar: “İrk aslında her şeyden önce sosyal ve tarihsel bir kavramdır. Irksal kategoriler ve ırkın anlamı belli sosyal ilişkiler ve bu ilişkilerin içinde bulunduğu tarihsel bağlamla somut bir ifade kazanmıştır. Irksal anlamlar zamana göre ve toplumlar arasında büyük bir farklılık ve çeşitlilik göstermektedir” (1997: 348). Bu anlamda ırk kategorisinin bizim gibi toplumlarda var olan etnisite ya da etnik kültür kategorisiyle karıştırılmaması önemlidir. Zira burada da belirtildiği üzere ırk çok daha temel, değişmez ve biyolojik bir kategori olarak öne çıkarken, etnisite ya da kültür farklılığı ise ırkı kadar derin önyargıların ve farklılaşmaların temelini oluşturma kapasitesine sahip değildir.

Park’a göre demokrasilerde toplumsal farklar ve ayrımcılıklar istenmeyen unsurlardır ve ABD gibi son derece bireyselleşmiş toplumlarda bu gibi farkların ayrı bir ırk sınıfı oluşturması reddedilmesi gereken bir şeydir. Bu ayrımlar daha çok bireyselleşmiş ve kişisel nitelikte olmalıdır. Oysaki çelişkili bir şekilde bu demokrasiler açık ya da örtük şekilde yine ırka dayalı ayrımları devam ettirirler. Dolayısıyla sosyal mesafe bu toplumlarda sadece özel alana ait bireyselleşmiş bir olgu olmaktan ziyade aynı zamanda kamusal alanda da görünür kılınan bir gerçekliktir (Park, 1924: 344). Bu yönüyle söz konusu farklılıklara örtük bir şekilde işaret eden sosyal mesafe kavramı hem kişisel çatışmalardan ve çekincelerden kaynaklanırken aynı zamanda daha önce tecrübe edilmiş özel ve kamusal deneyimlerden ve grup kimliğinden ileri gelen farklılıklardan da kaynaklanır. Ön yargı ve ırka dayalı önyargı birebir sosyal mesafeyle aynı şey değildir daha çok kişilerin kendi bireysel varlıkları ve grup kimliğinden kaynaklı benlik algıları saldırıya uğradığında ortaya çıkan koruyucu bir eğilimdir. Öte yandan ırkçı önyargının bireysel bir sosyal mesafe algısını ve tutumunu aşarak çok daha kök salmış ve kurumsallaşmış olduğu durumlarda söz konusudur. Bu anlamda ırkçılık bireysel, kurumsal ve kültürel ırkçılık olarak üç farklı şekilde adlandırılabilir. Bu yönüyle bakıldığında ırkçılık bireylerin bir özelliği olmaktan çok kurumların ve kültürlerin bir özelliğidir. İrkçiliğin sadece bireysel taraflarına odaklanmak, ırkçı sosyal ilişkileri yeniden üretmede kurumların ve kültürlerin rolünü ihmal eder ve bu ırkçı sosyal ilişkilerin yeniden üretimini sonlandırmaya çalışan müdahalelerde bulunma çabasında dikkatleri kurumlardan ve kültürlerden uzaklaştırıp bireylere yönlendirir. Oysaki günümüzde ulus-devlet temelli örgütlenmelerde bireysel sosyal mesafe algılarının yanı sıra ırkçı bir kültürel doku ve

kurumsallaşma da bireylerin sosyalleşme biçimini ve diğer dış grup kimliklerine karşı tavrını etkilemektedir. Örneğin 1950'ler ve 1960'lardaki Amerikan sivil haklar çağından önce, Avrupalı Amerikalıların Afro-Amerikalılar hakkındaki bakışları dönüşüme uğramıştır. Erken 1970'lerde birçok araştırmacı kaydadeğer bir değişim fark etti: eski-moda ırkçılıktan 'modern ırkçılığa' geçiş yaşanmıştı. Jones kurumsal ırkçılığın bir örneği olarak ABD'de üniversite kolejlerine giriş pratiklerini inceledi. Üniversiteler belli standartlaşmış testlere dayanarak girişleri belirler oysaki Afro-Amerikalı öğrenciler değerlendirilen içerik ve test tekniği açısından daha aşağı düzeyde bir eğitim almaktadırlar. Bu durumda kurumsal pratikler eşitsizdir ve farklı grupların seçimlerini, haklarını, erişimini ve fırsatlarını kısıtlar. Gücü elinde bulunduranlar normları, değerleri ve standartları belli bir kültüre göre tanımladıklarında kültürel ırkçılık ortaya çıkar. Sosyal sistemin bütün yanlarına nüfuz eden bu ana akım idealler çoğu zaman esasında güçsüz kişilerin aleyhindedir (Afro-Amerikalılar gibi). Bu gibi durumlarda güçsüzler topluma dâhil olabilmek için kendi kültürel miraslarını terk edip yeni bir mirası (beyaz çoğunluğununki) kabul ederler (Jones, 1997:531). Burada da görüldüğü üzere ırkçılığın kurumsallaşması yeni bir ırkçı kültürünün doğuşunu da beraberinde getirmektedir. Kurumsallaştırılmış ırkçılık toplumun herhangi bir bürokratik yapısında uygulanıyor olabilir: mesela eğitim, tıp, hukuk, sosyal refah gibi.

Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere basmakalıp yargılar oluşturulması (stereotipleştirme) de tıpkı önyargı ve ırkçı eğilimler gibi sosyal mesafeyi etkileyen bir başka faktördür. Stereotipler (basmakalıp yargılar) bazı sosyal insan grupları hakkında algılayıcının bilgi, inanç ve beklentilerini içeren bilişsel yapılar olarak tanımlanabilir. Ancak stereotip sadece algılayıcı bireyin kafasında yer alan bilişsel bir yapı değildir. Bunun yanı sıra stereotipin içeriğini oluşturan 'bilgi, inanç ve beklentiler' algılayıcı kişinin diğerleri hakkında algıladığı birçok şeyi kapsamaktadır. Üçüncüsü "bazı sosyal insan grupları" ifadesi, kendileri ve diğerleri için sosyal olarak anlamlı bazı ortak özellikleri paylaştıkları düşünülen iki ya da daha fazla insanı kastederek kullanılmaktadır. Son olarak zihinsel temsiller olarak stereotiplerin bilişsel doğasına vurgu yapılırsa da bir çok durumda duygulanımlar da bu bilişsel özelliklerle sıkı sıkıya bağlı hale gelir; ve stereotiplerin oluşumu ve işlemesi sürecinde büyük bir öneme sahiptir (Mackie ve diğerleri, 1996:42-43). Sonuçta görülüyor ki basmakalıp yargılar sadece bilişsel değil aynı zamanda duygusal öğelerdir. Bu yönleriyle kişilerin sosyal mesafe algılamalarını duruma özgü şartlar gereği hem de kültürel aidiyetleri gereği etkileyebilmektedir. Bu çoklu-nedensel modele göre stereotiplerin temelinde bilişsel, duygusal, kültürel ve sosyo-güdüsel süreçler vardır. Bilişsel süreçler algılamayı düzenleyen kategorileri ve temsilleri üretir, duygusal süreçler basmakalıplaşmış duyguları ve klasik koşullanma biçimlerini üretir, sosyo-güdüsel süreçler de stereotiplerin sosyal kimlik haline dönüşerek statüleri meşrulaştırmasını içerir. Son olarak, kültürel süreçler ise sosyal rollerin

öğrenilmesi ve bunlara uyum sağlanmasını içermektedir (Mackie ve diğerleri, 1996:62-64). Bütün bu süreçlerin çok taraflı etkilerinden anlaşıldığı kadarıyla gruplar ve kişiler arasındaki sosyal mesafe açısından bakıldığında da, bir kişinin eylemlerini, o kişinin sosyal rollerine ve duruma bağlı gerekliliklere değil de, her zaman onun içsel kişilik özelliklerine bağlayan bakış açıları geçerli değildir. Zira stereotip oluşumuna dair bu analize göre de farklı iki grup arasında sosyal mesafelerin oluşumu farklı sosyal bağlamlara göre değişebilmektedir. Ayrıca stereotipleştirmeden kaynaklı ayrımcılıkların da dış gruba karşı iç grup dayanışmasını artırdığı ve sosyal mesafeyi keskinleştiren bir etki oluşturduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Araştırmalar göstermiştir ki ötekiler olarak tanımlanan grup ya da bireylerden algılanan tehditlerin kökü önyargıya ve stereotiplere dayanmaktadır. Ancak beklentilerin önemli bilişsel sonuçları da olabilir. Mesela stereotiplere dayanan beklentiler, algılayıcının bir hedef birey hakkında hangi bilgilere hazır olduğu ve bunları nasıl bütünleştirdiğine göre değişebilir (Hamilton, Sherman ve Ruvolo, 1990: 56). “Gruplar arasında başarıyla uygulanan bir ayrımcılık sosyal kimliği güçlendirir ve dolayısıyla öz-saygıyı yükseltir. Özsaygı bağımlı bir değişkendir, belirli gruplararası davranış biçimlerinin bir ürünüdür. Baskı altına alınmış veya tehdit edilmiş olan özsaygı ise, özsaygı ihtiyacı sebebiyle gruplar arası ayrımcılığı teşvik eder. Özsaygı burada bağımsız bir değişkendir, belirli gruplararası davranışlar için itici bir güçtür. (Hogg ve Abrams, 1990:33). Bu bağlamda bakıldığında grup, üyelerine olumlu ayırt edici bir özellik sağladığı sürece, kişi gruba üyeliğini devam ettirir. Başka araştırmalarda da özsaygının yanı sıra, kendini bilme, güç, kendi kendine yetebilme ve aidiyet duygusu gibi güdülerin de sosyal mesafeyi etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Ancak Türkiye örneğinde ise ABD modelinde olduğu gibi kurumsallaştırılmış bir ırkçılıktan ya da kültürel hale gelmiş ırkçı önyargılardan ziyade daha çok diğer etkenlerden (etnisite, din, mezhep, dünya görüşü (muhafazakârlık/laiklik) gibi) kaynaklanan gruplar arası sosyal mesafelerin varlığı söz konusudur. Dolayısıyla daha sonraki bölümde de ele alınacağı üzere bu çalışmada daha çok farklı kimlik grupları arasındaki sosyal mesafe olgusuna odaklanılacaktır. Sosyal mesafe kavramı Batı sosyal bilimler literatüründe daha önce de ifade ettiğimiz üzere on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında sosyal hayatın geometrisine odaklanan bir kısım sosyal bilimci tarafından kazandırılmıştır. Günümüzde sadece ırk, din, mezhep ya da etnisite odaklı kimlikler arası mesafeyi ölçmenin ötesinde sınıf, cinsiyet ve statü temelli sosyal mesafeleri de ölçmeye yarayan kullanışlı bir kavram olarak işlev görmektedir. Ayrıca sadece özel alana ya da kamusal alana ilişkin bir kavram olmaktan ziyade hem özel alanda daha bireyselleşmiş boyutları olan hem de kamusal alanda daha toplumsallaşmış boyutları olan bir kavramdır. Sosyal mesafe kavramıyla ilişkili olarak değinilmesi gereken bir başka kavram da değer kavramıdır. Değerler de farklı kültürlere, dinlere, mezheplere ve milletlere göre değişkenlik gösterebilen ve büyük ölçüde evrensel

olmayan unsurlardır. Dolayısıyla değer algısındaki farklılıklar bireylerin hem kamusal alandaki hem de özel alandaki sosyal mesafe anlayışını belirleyecektir. Değerin içeriği, yapısı, anlam denklığı ve kapsayıcılığı farklı toplumlardaki farklı bireylerin sosyal mesafe algısını şekillendirmektedir. Şu sorular değerlerin içeriğinin sosyal tutumlarımızı nasıl etkilediğine dair işaretler taşır: Hangi değer türleri her bir kültürde ve farklı kültürler arasında tanınır ve bunlara öncelik verilir? Değer içeriklerinin niteliğini neler belirleyebilir? Değerler bir dizi evrensel biçime sahip midir? Öte yandan değerlerin, incelenen farklı insan grupları açısından aynı ya da benzer anlamlarının olup olmadığı önemlidir ve kültürler arasında etkili bir mukayese yapabilmek için değerler arasında asgari düzeyde bir anlam denklığı olmazsa olmazdır. Ayrıca değerler arasında sürekli çatışma ve uzlaşmalar, (mesela bağımsız hareket etme ve uyum arasındaki çatışma ya da eşitlik ya da yardımseverlik arasındaki uzlaşma) tek tek değerler arasındaki ilişkileri belirleyen anlamlı bir yapıya işaret edebilir (Schwartz, 1992). Yine Türkiye’de 1970’li yıllarda yapılan benzer bir araştırmada da “Bugün toplumumuzun çeşitli kesimlerinde değer farklılaşmaları ile ilgili olarak sık sık ileri sürülen görüşler ne dereceye kadar geçerli” olduğu irdelenmiştir (Güngör, 1998: 122-123). Güngör’ün çalışmasına göre 1974-78 yılları arasında yaptığı profesörlük tezinde değere ilişkin problemleri incelemek üzere dört grubu içeren dört yüz denek üzerinde yapılan araştırmada elde edilen başlıca neticeler şunlardır:

“1. İnsanlar genellikle kendi değer sahalarındaki norm dışı davranışları diğerlerinden daha kötü bulmakta ve onlara daha şiddetle reaksiyon göstermektedirler.

2. Herkes kendi değer profilinde en yukarıda olan değer konusunda çok hassas bulunmakla beraber, hangi değeri ön planda tutarsa tutsun hemen herkesin ortaklaşa hassasiyet gösterdikleri bir değer var ki, bu da ahlâktır.

3. Bugünkü Türk toplumundan alınan 18 yaşın üzerinde, yüksek tahsilli kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğu Kohlberg şemasında ahlâkî gelişmenin en üst merhalesi sayılan "evrensel ahlâk" mertebesine varmış görünmektedirler.

4. İnsanlar ahlâkî bakımdan öz değerlendirme yaptıkları zaman daima ortanın üstünde, fakat mükemmele varmayan bir seviyede olduklarını farz etmektedirler.” (Güngör; 1998:122-123)

Güngör’ün çalışmasında da benzer şekilde görüldüğü üzere değerler konusunda hem evrensel anlamda ortak olan ve hem de toplumlara göre farklılaşan unsurlar bulunmaktadır. Bu ortak ve farklı unsurlar kişiler ve gruplar arasındaki sosyal mesafe düzeylerini de belirleyen etkenler arasındadır. Değer tiplerinin dinamik yapısı ve ilişkileri gereğince bazı değerler bireysel çıkarılara, bazıları kolektif çıkarılara ve bazıları da her ikisine birden hizmet ederler. Öte yandan yukarıda değinildiği gibi bazı değerler arasında uzlaşmalar ve bazı değerler arasındaysa temel kavramsal boyutları itibariyle çatışmalar söz konusudur. Bu

değerler birbiriyle ilişkili bir güdüsel bütün oluştururlar. Bu değerlerin durumu yapılan ölçümün bağlamına göre değişiklik gösterebilir (Schwartz, 1992: 41-47). Bu anlamda bakıldığında değerlerin kimi toplumlarda daha kolektivist bir grup kimliğini öne çıkarırken kimi toplumlarda ise daha çok bireyci kimliğin baskın olduğu görülmektedir. Bu yüzden farklı toplumlarda bireyci kimliğin mi yoksa kolektivist kimliğin mi daha ön planda olduğunu ve bunun grup kimliği dayanışmasına ve dış gruba karşı geliştirilen sosyal mesafeye etkisini göstermek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu yöndeki çalışmalarda bireycilik ve kolektivizm şeklinde teşvik edilmiş grup normlarının, gruba bağlılık düzeyleri birbirinden farklı olan grup üyelerinin davranışını belirleyip belirleyemeyeceği idi. Sonuçlar, ait olduğu grupla yüksek düzeyde özdeşleşenlerin grup normlarına hem kolektivizm hem de bireycilik söz konusu olduğunda uydukları yönündeki hipotez genellikle desteklenmektedir. Ayrıca milli kimliğe bağlılığı daha düşük olanlar için değil ama kendisini milli kimlikle yüksek düzeyde özdeşleştirenler için, milli kültürel yönelimin bireycilik düzeylerini belirlediğine yönelik dayanak bulunmuştur (Jetten, Postmes ve Mcauliffe, 2002: 203-204). Dolayısıyla grup kimliğiyle bireyci ya da kolektivist anlamda özdeşleşme düzeylerinin sosyal mesafe düzeyleri üzerinde de etkili olduğu iddia edilebilir.

Sosyal mesafe kavramı esasında Simmel'in sosyal geometri anlayışının Amerikalı öğrencileri tarafından ve özellikle Robert Park ve Chicago Okulu takipçileri tarafından ve özellikle de Emory S. Bogardus tarafından geliştirilmesi sonucunda literatüre kazandırılmıştır. Sosyal mesafe olgusu sosyal ilişkilerin mekânsallaştırılması olarak da okunabilir. Zira bu kavram farklı grup kimliklerinin birbirleri karşısındaki konumlanışına atıf yapmaktadır. Örneğin Park sosyal mesafeyi en basit haliyle şöyle tanımlar: "Biz sık sık A'dan, onun B'ye çok "yakın" olduğundan fakat C'nin ise mesafeli ve çekingen olduğundan bahsederiz. Öte yandan, D'nin ise sempatik, açık fikirli, anlayışlı ve genellikle 'tanışması kolay' biri olduğundan bahsederiz. Bütün bu ifadeler "sosyal mesafeyi" tanımlar ve bir yere kadar onu ölçer (Park, 1924: 339). Park'a göre her ırk, etnisite ya da sınıf mensubu kişi kendisi için toplumun geneli tarafından uygun görülen ve gelenekselleşen bakış açısına göre "doğru" yerde olduğu sürece sosyal mesafe korunmuş olur. Bu konumlanış zaman içinde artık sabit, alışılmış ve geleneksel olarak algılanmaya başlar ve kültürel hale gelir. Dolayısıyla sosyal mesafeler sadece bireysel bir olgu değil aynı zamanda yıllar içinde şekillenen toplumsal bir olgudur.

Sosyal mesafeyi belirli bir ölçekle sayısallaştırarak ölçme fikri Bogardus'a hocası Park tarafından önerilmiştir. Bu amaçla Bogardus sosyal mesafeleri ölçmek üzere belirli bir soru setinden oluşan kısa bir ölçek geliştirmiştir (Bogardus, 1925, 1933). Farklı etnik gruplara olan sosyal mesafeyi ölçmek için geliştirilen ve bu çalışmada ilave bilgiler eklenip geliştirilerek kullanılan Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği'ne dayanarak ABD'de 1920-1977 arası beş

çalışma yapılmıştır. En son çalışma ise 2005'de yapılmıştır 2005'de yapılan çalışmanın sonuçlarına göre etnik gruplar arasındaki sosyal mesafenin seviyesini belirleyen temel etkenlerin, cinsiyet ulusal köken ve ırk olduğu görülmüştür. Yani araştırmaya katılan cevaplayıcıların cinsiyeti ulusal kökeni ve ırkı farklı olan etnik gruplar ile çeşitli düzeylerde sosyal ilişkilerini dolayısı ile farklı olana sosyal mesafelerini belirleyen bağımsız değişkenlerdir. Beyaz Amerikalıların diğer Avrupa kökenli etnik gruplarla birlikte sosyal kabulü en fazla; Afro-Amerikalıların ise evlilik hariç diğer sosyal ilişkilerinde sosyal mesafelerini azalttığı sonucuna varılmıştır (Parrillo ve Donoghue, 2005: 35-40). Bogardus 1922'de "Sosyal Düşünce Tarihi" isimli eserinde ABD toplumlarında ırk problemini ele alarak 30 farklı ırkla sosyal mesafe ölçüsünü araştırmıştır. Bogardus daha sonra aynı ölçeği 1926, 1946, 1966'da tekrarlayarak ABD'de kriz zamanlarında sosyal mesafenin arttığını tespit etmiştir. Bu krizler 1929 ekonomik kriz, 2. Dünya Savaşı, Kore Savaşı ve Soğuk Savaş yıllarıdır. Bogardus'un tespitine göre ülke içi ve dışı yaşanan krizler ülke içindeki etnik ve ırksal gruplar arasında sosyal kabulü azaltmış dolayısı ile sosyal mesafe artmıştır. 1977'de farklı sosyal bilimciler tarafından aynı ölçek kullanılarak ABD'de sosyal farklılıkların artmasına rağmen gittikçe sosyal mesafenin azaldığı tespiti yapılmıştır (Parrillo ve Donoghue, 2005: 42). Çalışma sonunda elde edilen verilerin genel değerlendirilmesine bakıldığında toplumda sosyal farklılaşmanın temel olarak sadece etnik grup/ırka bağlı olarak ele alındığını görebilmekteyiz. 1959 yılında Siegel ve Shepherd tarafından ABD'de güneyli Üniversite öğrencileri özelinde yine Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği ile bir çalışma daha yapılmıştır. Çalışma sonucunda beyaz Üniversiteli kız öğrencilerin, evlilik hariç siyah ırk ile sosyal ilişkiyi (siyahlarla aynı okula gitmeyi, arkadaş olmayı, aynı ülkenin vatandaşı olmayı) kabul ettikleri görülmüştür. Ancak bu sosyal mesafenin neden bu şekilde geliştiği hangi faktörlere bağlı olarak değişebileceği konusunda analizlerde bulunulmamıştır. William ve Freyre (1990) yılında Brezilya'da yapmış oldukları diğer bir çalışmada farklı sosyal gruplar arasında sosyal mesafeyi belirleyen ABD'de olduğu gibi ırk değil, bireylerin sosyo-ekonomik sınıfları olduğu tespit edilmiştir. Bu projede ise ırk kavramı kullanılması tercih edilmemiştir. Irk kavramı günümüz sosyoloji literatüründe yerin daha çok etniklik kavramına bırakmıştır. Bu anlamda Türkiye özelinde de toplum yapımının analizinde ırk kavramından ziyade bireyler kendilerini belli bir millete/etnik gruba, kültürel, siyasal ve dinsel olarak aidiyetleri kapsamında sosyal kimlikler altında tanımlanmaktadırlar. Bununla beraber, Mardin (1996)'in tespitine katılarak sosyo-ekonomik sınıf temelli bir sosyal tabakalaşma sistemi sayılmadığı için farklı sosyo-ekonomik sınıf ile sosyal mesafeyi ölçen sorulara yer verilmemiştir.

1935'de Yakınoğu ülkelerinde sosyal mesafe ölçeğini uygulayan Dodd'un çalışması ile Prothro ve Melikian'ın (1955) ortak çalışmaları karşılaştırıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Müslüman ve Hristiyanların farklı uluslara olan sosyal mesafeleri paraleldir. Yakından uzağa doğru sosyal mesafe sıralamasında ilk sıraları Suriyeliler, Lübnanlılar ve Mısırlılar alırken daha sonra sıralama ABD, Fransa ve Japonya gibi sanayileşmiş ülkeler olarak üçüncü grupta yer alırken Türkler sıralamanın en altında yer almıştır. Türklerin son sırada yer alması yüzyıllar boyu bu bölgede hükmeden olmaları ile açıklanmaktadır. Bu iki çalışma din ve milliyet itibari ile karşılaştırıldığında Dodd'un 1935'deki çalışmasında dinin sosyal mesafeyi belirlediği görülürken, ikinci çalışmada milliyetçiliğin gelişmesine paralel olarak sosyal mesafe kriterinin ulusal gruplar arasında daha fazla ortaya çıktığı görülmüştür (akt. Şerif,1996: 653).

Sosyal mesafe ölçeğine dayanılarak yapılan başka çalışmalardan da bahsedilebilir. Örneğin Nix'in yaptığı ve Amerika'da Güneyli üniversite öğrencileri arasında yapılan araştırma buna dair kapsamlı bir örnektir. Çalışmada öğrenciler arasında sosyal mesafenin olup olmadığı ve eğer varsa bunun büyüklüğü incelenmiştir. Bu çalışmada sosyal öğrenme kuramına dayanarak sosyal mesafeyi etkileyen faktörler ele alınmıştır. Bu amaçla Bogardus ölçeğinin uyarlanmış bir versiyonuyla sosyal mesafe ölçülmüştür. Üniversite yurtlarında yaşayan Amerikalı ve yabancı 131 lisans ve lisansüstü öğrenciye anket uygulanmıştır. Ölçüm aracı çeşitli demografik sorular ve bir sosyal mesafe ölçeği içermektedir. Katılımcılar 3 büyük etnik gruba ayrıldılar. Bulgulara göre sosyal mesafe, mevcut eğitim seviyesi, etnik köken ve daha önce diğer etnik gruplarla kurduğumuz etkileşimlerin bir işlevi olarak ortaya çıkar. Öğrencinin Amerikalı ya da yabancı oluşuna göre sosyal mesafenin önemli ölçüde değiştiği tespit edildi. Ayrıca sosyal mesafenin dünyadaki güncel olaylarında bir fonksiyonu olarak ortaya çıktığı görülmektedir." (Nix, 1993:3). Bu çalışmayı destekleyecek şekilde diğer ülkelerde yapılan çalışmalar da ABD vatandaşlarının o ülkelerin vatandaşlarına göre daha az önyargıyla karşılandığını ortaya koymuştur. Son yıllarda su yüzüne çıkan bir başka ilginç eğilim ise sosyal mesafenin dünyadaki güncel olaylardan etkilendiğidir. Mesela Bogardus'un 1926 yılında ABD'de yaptığı ölçümde Türkler incelenen gruplar arasındaki en dışlanmış kesimdi. Bunun sebebi, o dönemde Türklerin Ermenilere yaptığı iddia edilen mezalimi ayrıntılarıyla anlatan gazete manşetleri olarak gösterilmişti." (Nix, 1993:5). Bu durum günümüzde medyanın ve yeni medyanın ya da yanlış, saptırılmış ve yalan haberlere dayalı propagandanın toplumlar arasındaki sosyal mesafeyi nasıl tırmandırabileceğine dair önemli bir göstergedir. Nix bu çalışmada özel olarak şu sonuçlara ulaşmıştır:

1. Sosyal mesafe diğer etnik gruplarla önceden kurulmuş temasların bir fonksiyonudur. Yani evvelki temas ve etkileşimler sosyal mesafeyi belirler.
2. Katılımcının evinin olduğu yerdeki ev sayısının azlığı(mahallenin küçüklüğü) elde edilen sosyal mesafe derecesini etkiler.
3. Araştırmanın hipotezine göre erkekler grup içinde ve gruplar arası düzlemde aralarına daha çok sosyal mesafe koysalar bile sonuçlar anlamlı çıkmamıştır.
4. Katılımcının eğitim seviyesi sosyal mesafe düzeyini etkiler. Öğrenciler arasında üst sınıflarda ilerledikçe sosyal mesafe düşer. Lisansüstü öğrencilerde sosyal mesafe çok daha düşüktür.
5. Temel bilim öğrencileri diğer alanlardakilere göre biraz daha kabullenicilerdir.
6. Beyaz olmayanlarda sosyal mesafe açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.
7. Burslu olarak yurttan kalanlar diğer yurtlardakilere göre daha az etnosentriktir.” (Nix, 1993:13-15).

Bu çalışmanın başaramadığı bir şey, zaman geçtikçe toplumumuzda sosyal mesafenin azaldığı inancını kuvvetlendirmektir. Belki de sosyal mesafenin bu kadar yüksek çıkması çalışmanın en güneyde yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışma sosyal mesafenin dünyadaki güncel olayların bir fonksiyonu olduğu inancını güçlendirmiştir.” (Nix, 1993: 18). Bu sonuçlarda da görüldüğü üzere çalışmanın hangi coğrafî bölgede yapıldığı, çalışma yapılan bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi, etnik ve dinî çeşitlilik düzeyi gibi birçok etken sosyal mesafe derecesini etkilemektedir.

Yine Valley ve Keros tarafından 2002 yılında yapılan başka bir çalışmada bu sefer daha çok sınıf temelli sosyal mesafeye odaklanılmıştır. Ekonomik işlemleri mikro düzeyde incelemek ve sosyal mesafenin mübadele mantığını nasıl etkilediğini anlamak için anlamlandırıcı bir mercek kullanılmıştır. 87 adet iki taraflı görüşme kaydında tarafları oluşturan çiftlerden çoğunun ortak bir mübadele mantığıyla hızlıca koordine oldukları ve etkileşimlerinde zımnen bilinen kurallara göre doğaçladıkları tespit edilmiştir. Görüşmeciler, tutarlı ve karşılıklı olarak hemfikir olunan bir doğaçlamaya yönelen bir etkileşime ulaşmakta zorluk yaşadıklarında, üç dinamik sürece yöneldiler – güven testi, sürecin netleştirilmesi ve duygusal tonlama. Doğaçlamalar açıklık, karşılıklı kazanç, veya sıkı pazarlık, ve sosyal mesafenin ekonomik sonuçlar üzerindeki etkisi açısından orta yolu bulma gibi şekiller almıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre e-postayla yabancılar arasında yürütülenler gibi mesafeli iletişim ve etkileşimler, çoğu zaman sıkı pazarlığı ve bu gibi iletişimlerde en kârlı anlaşmayı yapmak için yürütülen rekabetçi çaba mantığını teşvik eder. Buna karşın daha arkadaşlar arasında olanlar gibi içli dışlı etkileşimler neredeyse daima açıklık içerir ve karşılıklı tam bir dürüstlük mantığını yansıtır. Sosyal mesafeden bağımsız olarak, açıklığın eldeki artık değerinin tam adil

bir dağılımına yol açması kuvvetle muhtemeldir fakat bazen yabancılar arasında doğaçlama sahte ve aldatici olabilir ve bu da sonuçta ödenen bedellerde çarpıtmalara yol açar. Sosyal mesafe, etkileşim boyunca evrilen doğaçlama yoluyla pazarlığı etkiler. Tıpkı örgütsel girdilerin örgütsel süreçlerle geliştirilmesi gibi görüşme girdileri de görüşme süreçleri yoluyla geliştirilir. Arkadaşlık, iletişim aracına nispeten, doğaçlamadaki işbirliği düzeyi üzerinde çok anlamlı bir şekilde farklı ve daha güçlü bir etkiye sahiptir (Valley ve Keros, 2002: 32-34). Bu çalışmada da görüldüğü üzere iletişim biçiminin aracılı (herhangi bir medyanın kullanıldığı) ya da aracısız (yüz yüze) olması da sosyal mesafenin boyutlarını ve niteliğini belirlemektedir.

2.2 Modernleşen Türkiye’de Kimlik ve Sosyal Mesafe

Türkiye yaklaşık son iki yüz elli yıllık modernleşme döneminde kimlik konusunda önemli ve karmaşık dönüşümler geçirmiştir. Irk, etnisite, din, mezhep, kültürel kimlik ve benzeri kimlik aidiyetleri bakımından çok çeşitli sosyal grupları bünyesinde barındıran bir imparatorluğun devamı niteliğindeki bir ulus-devlet olarak Türkiye, ulusçu-seküler kimlik anlayışıyla bu çoğul kimlikleri teke indirgeme gibi bir açmazla karşı karşıya kalmıştır. Bu yeni uluslaşma süreci Batı’dakine benzer bir sınıfsal mücadele temelinde şekillenmemiştir. “Batı Avrupa ülkelerinin deneyimlerinden farklı olarak, Türk örneğinde vatandaşlığın tanımlanması ve kapsamının genişletilmesi farklı sınıfların taleplerinin sonucu olarak ortaya çıkmadı. Bu süreç, sadece ulusu iki parçaya (“vatandaş” vs. “ulusun gerçek sahipleri”) bölmekle kalmayan aynı zamanda her vatandaştan devlete ve ulusa karşı tam bir sadakat bekleyen siyasi seçkinler tarafından başlatılarak onlar eliyle yürütüldü” (Bayar, 2014:110). Ancakulusal kimliğin bir taraftan ideolojik bir kurgu mahiyetinde olması ve bu yönüyle siyasal bir kimlik olması söz konusuysen bir yandan da psikolojik bir olgu olması bakımından da kültürel olarak benimsenmiş bir kimlik olduğu bilinmektedir (Özyurt, 2005: 122). Bu seçkinci ulus oluşum sürecinin bir sonucu olarak siyasi iktidarı temsil eden ve makbul vatandaşın ne olduğunu da tayin eden siyasi merkeze yabancılaşan geniş halk kitleleri, bir yandan bu ulusal kimliği belli düzeylerde kültürel olarak benimserken bir taraftan da ulus-devlet vatandaşlığı gibi bir kimliğin yanı sıra Müslümanlık, İslâmcılık, muhafazakârlık, milliyetçilik, sol, Kürtlük gibi diğer kimlik öğelerine yöneldiler. Bu alt-kimlik ve kültürlerin yaşadığı yabancılaşma süreci Türkiye’de farklı kimliklerin birbirlerine karşı algıladıkları sosyal mesafenin önemli belirleyici etkenlerinden biridir. Zira ulusal kimlik oluşturma süreci tıpkı herhangi bir sosyal kimlik oluşum aşamasında görülen içerme ve dışlama süreçlerini barındıran ve böylece yeni bir ‘biz’ ve ‘ötekiler’ ayrımı inşa eden bir süreçtir. Bu ayrım oluşturma süreci sosyal mesafelerin oluşmasını ve kökleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu süreç hem Türklüğün hem de İslâm’ın yeni bir millet oluşturma sürecinde yoğun bir şekilde siyasallaşmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum da farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetler etrafında oluşan kimliklerin ve alt kimliklerin birbirlerine karşı tarihsel ve toplumsal koşulların gelişimine göre yeni sosyal

mesafeler inşa etmesi sonucunu doğurmuştur. Şerif Mardin İslâmcı görüşün ilk ortaya çıkış dönemi olan on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmeyi şu ifadelerle anlatmaktadır: “Osmanlılar için “Türk”, “Çerkez” tanımlamalarının Müslümanların aslen nereden gelmiş olduklarını anlatması dışında bir önemi yoktu. Bundan dolayı da bir Osmanlı aydını Osmanlı toprakları içinde Rusya’daki “Slav” birimine karşılık oluşturan birimi bulmakta zorluk çekiyordu. Olsa olsa bu birim “Müslümanlık” olabilirdi. Osmanlı İmparatorluğunun içinde birliği sağlayacak bayrağın Müslümanlık olduğu inancı, 1870’den sonra güçlü bir düşünce akımı olarak belirmeye başladı (Mardin, 1997: 218). Bu durum on dokuzuncu yüzyıl sonlarında dinî kimliğin bir ulusal kimlik şemsiyesi olarak öne çıkışına işaret etmektedir fakat Cumhuriyetin kuruluşuna kadar uzanan süreçte yaşanan göçler, savaşlar ve diğer sosyal hadiseler sonucunda her ne kadar üst bir kimlik olarak Müslümanlık birleştirici vasfını yitirmese de İslâmcılığın yerini Türkçülüğe bıraktığı görülecektir. Karpat’a göre Osmanlıcılık ve İslâmcılık cereyanlarının içinden Türklüğün canlanması siyasetin dışında doğal bir sosyal değişme sürecinin sonucudur ama Türkçülüğün ortaya çıkışı ise siyasi bir milliyetçilik akımının neticesidir (Karpat, 2004:59). Esasında Türkiye’de Osmanlı’dan Cumhuriyete giden süreçte birçok devamlılığın ve kopuşun olduğunu söyleyebilmekle birlikte, gündelik hayat ve değerler konusunda modernleşme ve sekülerleşmenin son derece belirleyici olduğu ifade edilmelidir. Nitekim özellikle daha kentli, daha eğitilmiş ve daha genç nüfus kesimlerinde dinî değerlerin eskisi gibi başat bir konuma sahip olmadığı ve geri plana itildiği görülmektedir. Değerlere ilişkin çalışmasında Güngör dinî değerlerdeki bu düşüşün “modernleşme adı verilen prosesle paralel olarak yürüdüğünü” söylemektedir (Güngör, 1998:119). Bu süreci daha genel bir tabirle modernleştirici diğer gelişmelerin ve sekülerleşmenin bir sonucu olarak adlandırabiliriz. Dinî değerlerdeki bu düşüş ve yerine ikame edilmeye çalışılan modern yurttaşlık bilinci ya da “milliyetçilik” gibi değerlerin toplumsal bütünleşme konusunda yeterince etkili ve işlevsel olamaması farklı toplum kesimlerinin birbirlerine bakışı, ayrımcılık ve sosyal mesafe gibi sorunların daha keskin bir şekilde hissedilmesine yol açmıştır.

Türkiye’de ulusal kimlik oluşumu sürecinde en başından beri Kürt etnisitesi, din (muhafazakârlık, laiklik vb. gibi sorunlar) faktörü ve Alevi kimliği önemli sorun alanlarından olmuştur. Kürt sorunu Osmanlı modernleşmesinin yükseliş dönemlerinden beri önemli bir görelî özerklik ve etnik kimlik sorunu olarak zaten vardı. Ancak 19. Yüzyılda sorun daha çok aristokrat Kürt seçkinleri eliyle temsil edilirken daha sonraki yıllarda ve Cumhuriyet döneminde yavaş yavaş ulusal bilincin gelişmesi ve Kürt aristokrasisinin dışında yeni bir Kürt seçkinler sınıfının yükselişi görülmüştür. “18-19. yüzyıllardaki Kürt sosyal ve siyasi önderliklerinin genel karakterinde büyük değişimler olmadan 20. yüzyıl başlarına gelindi. 20. yüzyılın başlarındaki Kürt milliyetçiliğinin İstanbul, Diyarbakır ve Kürdistan’ın diğer yörelerindeki önderleri, ya Kürt aristokrat feodalleriydi ya da böyle ailelerden gelen

aydınlardı. Bu aydınlar Avrupa'nın düşünce yapısından ve yaşam tarzından etkilenseler de hareketin feodal karakterini değiştiremediler." (Kutlay, 2012:65). Hareketin bu değişmeyen feodal karakterinin değişimi ve daha ulusalcı ve yeni bir anlayışın gelişmesi ise ancak İttihat ve Terakki ile başlayan ve Cumhuriyetle devam eden Türkçülük politikaları karşısında gerçekleşmiştir. Osmanlı'dan bir bir ayrılan farklı ulusların olduğu bu süreçte Osmanlı yöneticilerine karşı Kürt seçkinleri arasında oluşan öfke ve karşıtlık da Türk düşmanlığı ve karşıtlığını besleyen önemli unsurlar olmuştur. Her ne kadar İttihat ve Terakki döneminde gelişen hürriyet ortamı ve daha sonraki yıllarda yaygınlaşan Türkçülük politikası Kürtlerde yeni bir eğitilmiş sınıfın ortaya çıkışını ve Kürtlük bilincinin gelişimini doğurmuş olsa da, Kürt aristokratlar ve yeni yükselen Kürt sınıflar arasındaki rekabet kendi içlerinde bir bölünmenin de beraberinde gelmesine yol açmıştır. Dolayısıyla her ne kadar lokal düzeyde bazı ulusal bilinç gelişimleri yaşansa da genel anlamda Kürt kimliği etrafında birlik oluşması mümkün olmamıştır. 1923'ten sonra Cumhuriyet Türkiye'sinde Kürt sorunu iki büyük kırılmayla dönüşüm geçirdi: "birincisi yeni devletin egemen doktrininin din kardeşliği değil Türk milliyetçiliği olacağı" ve ikincisi ise "yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin manevi dayanak olarak İslâm'ı ve Osmanlı'yı bir yana bırakmasıdır.... Hilafetin kaldırılmasının, Kürt eşrafı için çok daha büyük bir anlamı vardı: Kürtlüğün daha önce İslâm'la özdeşleşmesini sağlayan ve Kürt-Türk ittifakının tek garantisini oluşturan din kardeşliğinin sonu anlamına geliyordu bu" (Bozarslan, 2014:106-109). Bu durumda Müslümanlık temelindeki zımnî sözleşme bozulmuş ve Kürt kimliğinin seküler-ulusçu bir Türk devleti içerisindeki konumu tartışılır hale gelmişti. Bu tarihten sonra Kürt sorunu ve Kürt kimliği Türkiye Cumhuriyeti tarihi içerisinde yeni bir evreye girmiştir. Kürtler 1960'larda kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte büyük şehirlerde siyasi hareketler içerisinde daha görünür hale gelmeye başlamışlardır.

Kürt sorunu işte bu ortamda Türkiye'nin kimlik arayışında 1960'lardan sonra başka bir bağlamda gelişen ve yükselen siyasi hareketler içerisinde yeniden filizlenmiştir. Daha çok partilerin Güneydoğu'daki feodal yapıları desteklediği ve Kürt nüfusu içerisindeki geleneksel yapıların desteklediği bir ortamda Kürt halkı içerisinde daha eğitilmiş kesimler bazı asimilasyoncu politikaları sorgulamışlar ve kültürel haklar konusunda taleplerde bulunmaya başlamışlardır. Buna karşın Türkiye'de sağ ve sol siyasetin geliştirdiği ekonomik ve sosyal geri kalmışlık ve güvenlik söylemleri Kürt sorununun bir etnik sorun olarak ya da siyasi bir sorun olarak ele alınmasına engel oluyordu. Bu süreçte şeyh, ağa ve benzeri geleneksel aktörlerden örülü feodal yapının Kürt sorununda asıl sorunu oluşturduğu fikri, Kürt sorununun asıl mahiyeti olan politik ve etnik boyutunu gölgelemekteydi. Ekonomik ve sosyal alandaki geri kalmışlık neticesinde buradaki nüfusun büyük kesimi eğitim koşullarının ve diğer ekonomik imkânların son derece sınırlı olduğu şartlarda hayatlarını devam ettirmekteydiler. Dolayısıyla Türkiye'nin batısında var olduğu şekliyle gerek küçük toprak sahipliğine dayalı

tarımın ve gerekse sanayiinin gelişmediği bu coğrafyada bireysel özerkliği destekleyici ekonomik ve sosyal imkânların gelişmesine engel olmaktadır (Ahmad, 2010:200). Bu durum Kürt meselesinde günümüze kadar ulaşan sorunların kökeninde bulunan etkenleri açıklamaktadır. Nitekim 1980 sonrasındaki 12 Eylül baskı rejimi karşısında Kürt kimliği çok daha radikal bir şekilde siyasallaşarak terör, zorunlu göç, köylerin boşalması gibi birçok sosyal süreçle birlikte Kürt kimliğinin toplumun geri kalanından farklılaşması, ayrışması ve ayrı bir kimlik olarak algılanmaya başlamasını getirmiştir. 1980'lerden sonra gelişen bu süreç, daha sonra yapılan ve değineceğimiz uygulamalı çalışmalarda da vurgulandığı üzere, gerek Kürtlerin başka kimliklere yönelik hissettiği ve gerekse kendilerine karşı hissedilen sosyal mesafenin daha çok arttığı bir dönem olarak yaşanmıştır.

Alevi kimliği söz konusu olduğunda ise etnik bir sorun olmamakla birlikte Cumhuriyetin laiklik politikalarıyla uyumlu sekülerleşmiş bir gelenek olan Aleviliğin toplumun daha geniş kesimlerini oluşturan ve ana akım dinî geleneği temsil eden Sünniler arasındaki sosyal mesafenin ortaya çıkışı aslında Türkiye'de demokratikleşmenin daha hızlı bir şekilde yükseldiği 1950 sonrasında gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin katı laik politikalarına karşı sonraki dönemlerde gelişen süreçleri "karşı-devrim" olarak niteleyen bakış açıları, Cumhuriyetin bütün inançlara eşit mesafede bir laiklik uygulamasıyla din alanını düzenlemesi ve müdahale etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Tarikat ve cemaat örgütlenmelerinin gerek siyasi gerek toplumsal ve ekonomik ve gerekse kültürel düzeyde yüksek örgütlenme kapasitesi bu gibi laiklik taraftarı görüşlerin hiçbir zaman tasvip etmediği gelişmeler olarak görülmüştür. Dolayısıyla Aleviler toplum içerisinde karşılaştıkları bazı ayrımcı tutum ve davranışları ve inanç konusunda yaşadıkları dışlanma, şiddet ve diğer olumsuz hadiselerin sebebinin bu gibi dinî örgütlenmelere karşı müsamahalı politikalara bağlamışlardır. Bu yüzden Türkiye'de Alevi kimliğinin 1990'lardan itibaren büyük ölçüde daha yüksek oranda kentleşmesi ve beraberinde gelen sivil toplulaşma süreci kimi Alevi kesimlerinde din karşıtlığı ya da dinden uzaklaşma gibi sosyal sonuçlarla birlikte tezahür etmiştir. Özellikle genç ve eğitilmiş kesimlerde yoğun kentleşmeyle birlikte bu yeni süreçte Alevi kimliği Alevi geleneğini yeniden üretmekten ve onu modern kent ortamında yeniden yorumlamaktan ziyade yeni Alevilikler inşa edilmesi gibi bir yola başvurmuştur (Subaşı, 2001: 162-163). Bu yeni durumda Alevilik İslâm içinde Sünnilik veya diğer geleneklere yakın duran diğer bir gelenek olarak değil de ateizm, komünizm, deizm gibi farklı eğilimlere daha yakın duran ve hayatı İslâm dışında başka söylemlerle ve eğilimlerle de yorumlamaya çalışan yeni bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum da sosyal mesafeyi artıran bir başka unsur olarak ortaya çıkmıştır. Alevilikle ilgili yapılan ve daha sonraki sayfalarda değineceğimiz saha çalışmalarında görüleceği üzere Alevi kimliği aslında Sünniler tarafından tutum ölçekleri düzeyinde araştırıldığında bir öteki olarak tanımlanmıyor olsa bile gündelik hayatın en sıradan pratikleri olan evlenme ya da komşuluk

gibi özel hayatı ilgilendiren birçok alanda ya da kentsel mekân içerisinde Alevi-Sünni ayrışmasının var olduğu gözlemlenebilmektedir.

Son olarak Türkiye’de Kürt kimliği ve Alevi kimliğiyle beraber en önemli sorun alanlarından birini teşkil eden din (muhafazakârlık, laiklik vb. gibi sorunlar) faktörü belki de bütün bu kimlik sorunlarının en önemli eksenidir. Günümüzde yaşam tarzı farklılığı ve seküler/dindar ayrımı olarak belirginleşen bu kültürel ayrışma aynı zamanda siyasi farklılaşmayla da paralel bir durum arz etmektedir. Türkiye’de muhafazakâr kesim olarak adlandırılan ve Cumhuriyetin kuruluşuyla ve katı laiklik politikalarıyla birlikte yabancılaşan kesimler geniş halk kitlelerini oluşturmuş ve 1980 sonrasında bu kesimler kentleşme ve eğitim seviyesinin artışıyla birlikte siyasi merkezde söz sahibi olma mücadelesi içinde daha keskin roller sütünleşmişlerdir. Şerif Mardin’in merkez-çevre ilişkileri olarak Türkiye’de siyasi ve toplumsal değişimi ve toplum-siyaset, devlet-toplum ve toplum ile seçkinler arası ilişkileri ve seçkinler arası mücadeleyi okumaya çalıştığı mücadelenin itici kuvveti olarak bu kesimler yeni bir seçkinler sınıfının ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir (Mardin,1973). Öteden beri Hilafet ve Saltanatın kaldırılmasından bu yana ‘kökten Batıcı modernleşme’ anlayışına karşı ‘muhafazakâr modernleşme’ projesinin savunucusu olan bu kesimlerin, gerek demokratik siyaset yoluyla ve gerekse sivil toplum örgütlenmeleri ve tarikat-cemaat yapıları etrafında yükselen ekonomik, sosyal ve kültürel örgütlenmeleri yoluyla çevreden merkeze doğru ilerlemesi her alanda büyük dönüşümü getirmiştir. Bu dönüşümler son on beş yılda Ak Parti iktidarında belirginleşen yeni sürecin de arka planını hazırlayan gelişmelerdir. Mardin’in de belirttiği üzere çevreden merkeze ilerleyen bu yeni siyasi seçkinlere göre, her yeni askeri darbe Türkiye demokrasisini eksik demokrasi ya da güdümlü demokrasi haline getiren gelişmelerdir (Mardin 1973:186). Dolayısıyla bu yeni siyasi seçkinler diğer toplumsal güçlerle birlikte Türkiye demokrasisinin bu güdümlü demokrasi anlayışını dönüştürmek adına bir dizi yeni reformlara imza atmışlardır. Sosyal mesafe ve ayrımcılık açısından bakıldığında bu sürecin en önemli sonucu eskiden beri merkezden dışlanan ve yabancılaşan kimliklerin bu süreçle birlikte daha güçlü bir konum kazanması ve buna karşın öteden beri kendisini ulus-devletin merkezinde konumlandıran toplumsal kesimlerinse kendilerini yabancılaşmış ve ayrımcılığa tâbi tutulmuş hissederek yabancılaşmasıdır. Dolayısıyla bu yeni süreç muhafazakâr kesimlerle daha seküler kesimler arasındaki sosyal mesafe ve ayrımcılık algıları açısından da ilginç sonuçlar ortaya koyma kapasitesine sahiptir.

Türkiye’de Bogardus ölçeği kullanılarak yapılan sınırlı sayıda çalışma vardır. Bunlar arasında 2004 yılında Sunar ve Bikmen tarafından yayınlanmış bir çalışma ilk olması nedeniyle önemlidir. Çalışmada Türkiye’nin elit kısmında yer alan 285 Boğaziçi üniversitesi

öğrencilerinin 8 farklı etnik dinsel grupta (Romanlar, Kürtler, Ermeniler, Gürcüler, Çerkezler, Lazlar, Yahudiler ve Rumlar) ilgili önyargı ve sosyal mesafelerini ölçen bir uygulama gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda cevaplayıcıların Kürtler, Ermeniler ve dindar Müslümanlara karşı olumsuz önyargıları olduğu görülmüştür. Cevaplayıcıların Kürtlere, Çingenele, Ermenilere ve Rumlara karşı sosyal mesafelerinin daha az olduğu ortaya çıkmıştır (akt. Akpolat, 2007:7). Akpolat tarafından 2007 yılında Erzurum'da uygulaması yapılan farklı etnik dinsel, mezhepsel gruplara olan sosyal mesafeyi ölçmek hedeflenmiştir. Amaçlanan bireylerin sadece "farklı" etnik, dinsel, mezhebi, cemaat, milliyet ve siyasal görüş grupları ile kendi aralarına hangi düzeylerde ne kadar sosyal mesafe koyduklarını ölçmek, sadece farklıya olan tutumu görmeye çalışmak üzerine yapılmıştır. Çalışma sonucunda farklı din ve milliyetten olana karşı sosyal mesafe düzeyinin fazlaştığı buna karşılık farklı siyasi gruptan olana karşı bu düzeyin daha az olduğu sonucuna varılmıştır. Geçici ve mahrem olmayan sosyal ilişkilerde ise (alışveriş, arkadaşlık, selamlaşma, turizm amaçlı ülkeye gelme) sosyal mesafenin az olduğu ortaya çıkan bir diğer bulgu olarak aktarılmıştır.

2007 yılında Altunsu tarafından Ankara'da yürütülen bir diğer çalışmada ise yine farklı etnik gruplar arasındaki sosyal mesafe düzeyi ve etnik kimlik aidiyetleri irdelenmiştir. Bu kapsamda diğer gruplar hakkındaki imajlar ve algılamalar, ayrımcılık ve diğer gruplarca uygulanan ayrımcılığa maruz kalma duygusu, gruplar arası paylaşılan özellikler, etnik ilişkiler ve gruplar arasındaki etkileşim düzeyleri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Ankara'da etnik kimliklerin, etnik kategorilere konulan bireylerin baskın bir karakteri olmadığı ve toplumsal ilişkileri belirlemede belirleyici bir etken olmadığı sonucuna varıldığı belirtilmiştir.

2009 yılında Asım Yapıcı tarafından Türkiye'de mezhepsel kimliğin ve seküler-dinî ayrımının önemli eksenlerinden biri olan Sünni-Alevi ilişkilerine dair önemli bir çalışma yapılmıştır. Sekülerleşmiş bir dinî gelenek olarak Aleviliğin (Shankland, 2003) ve Alevilerin Sünnilerle olan ilişkileri bu anlamda önemli sosyal mesafe göstergelerindedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Sünni ve Alevi gruplar arasındaki ilişkiler genellikle önyargılardır ve bunlar büyük ölçüde sosyal mesafe göstergeleriyle beraber belirginleşmektedir. Bu anlamda ilk olarak evlenmelerde bu sosyal mesafenin görüldüğü tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan birçok çalışmada Sünnilerin Alevilerle evlenmek konusunda büyük bir sosyal mesafeye sahip oldukları ortaya konulmuştur. "Mesela, Güneş-Ayata (1997: 200), "Sünnilerin tam Müslüman saymadıkları Alevilere kızlarını vermek istemediklerini, ancak erkek çocuklar için bu meselenin dinî bir uygunsuzluk değil, daha ziyade toplumsal sebeplerden kaynaklanan bir durum olduğunu" belirtmektedir. Türkdoğan'ın (1995: 362) çalışmasında ise Sünni gençlerin % 14 ile % 61 arasında değişen oranlarda (ort. % 39) Alevilerle evlenmeyi kabul ettikleri tespit edilmiştir (Yapıcı, 2009:56). Dolayısıyla burada dinî-mezhepsel kimlikten kaynaklı bir

sosyal mesafenin âdet haline geldiği görülmektedir. Yapıcı'ya göre Sünnilerin Alevileri "sapık", "yanlış" inanç sahibi olarak görmeleri ve bu görüşe eşlik eden birçok önyargı ve kalıp yargılar iki grup arasındaki sosyal mesafeyi artırmaktadır. Yapıcı'nın 2004 yılında yürüttüğü bir çalışmanın sonuçlarına göre Sünnilerle evlenmeyi kabul eden Alevi öğrencilerin oranı ise % 78'dir. Görüldüğü üzere hem Aleviler arasında hem de Sünni gençler arasında karşılıklı olarak evliliği kabul etme oranı kayda değer düzeyde olsa da âdet haline gelmiş bir önyargılar silsilesinin ve sosyal mesafenin var oluşu genç nesillerin bu konularda ailelerini ikna etmelerini zorlaştırmaktadır. Esasında daha önce belirtildiği üzere önyargılar ve stereotiplerin kökeninde hem bilişsel ve kültürel hem de duygusal ve sosyo-güdüsel öğeler bir arada bulunmaktadır. Bu anlamda Sünnilerin çocuklarına Aleviler için de önemli olan Ehl-i beyte ait isimler vermeleri ya da Alevi kültüründeki deyişlerin ehl-i sünnete göre de önemli olan hususları dillendirmesi karşılıklı olarak duygusal yakınlığı ve ortak duygu birikimini göstermektedir. Ancak meselenin bu duygusal boyutuna rağmen, tarihsel gelişim süreci içerisinde Alevilerin gündelik hayatta maruz kaldıkları ayrımcılık ve şiddet olayları ve modernleşmeyle birlikte Alevi kimliğinin sekülerleşmiş bir gelenek olarak Sünni-muhafazakâr kesimlerden farklılaşması bu iki kimlik grubu arasındaki ayrımın sırf mezhepsel bir ayrımdan ziyade daha kültürelleşmiş ve kurumsallaşmış bir ayrıma dönüşmesine yol açmıştır. "Tarihsel süreç içerisinde, Sünni ve Alevi grupların birbirlerini genelde olumsuz niteliklerle vasıflama, önyargılarla mahkûm etme ve katı sosyal mesafelerle dışlama eğilimi göstermesi, onların birbirlerine sürekli kuşku dolu gözlerle bakmasına sebep olmuştur" (Yapıcı, 2009:57). Bu durum iki kesimde de "biz" ve "ötekiler" ayrımına dayalı etnosantrik bir bakış açısının yaygınlaşmasını ve ayrımcı pratiklerin yaygınlaşmasını beraberinde getirmektedir.

Öte yandan Alevi kimliğinin 1990'lardan itibaren büyük kentlerde ve Avrupa'da yeni bir kurumsallaşma ve sivil toplum oluşumu içine girdiği süreçte gerek Avrupa Birliği ve gerekse genel olarak küreselleşme süreci de bu kimliğe karşı ve bu kimlik mensuplarının diğerlerine karşı sosyal mesafe algısını etkilemiştir. Bu süreçlerde de Aleviler-Sünniler arasındaki ayrışma su yüzüne çıkmaktadır. Zira iki kesim arasındaki ayrışma daha önce de belirtildiği üzere bizatihi dinî veya mezhepsel farklılıkların ötesine geçerek kültürel bir ayrışma şeklinde yerleşmiştir. Sorun dinî farklılıklar değil "farklı toplumlar arasında çizilen karşılıklı sınırların bir ifadesi olarak bu farklılıklara verdikleri anlamdır" (Özdalga, 2014: 164). Özdalga'ya göre Alevilerin karşılaştıkları temel açmaz; ulusu daha çoğulcu bir yapıya kavuşturmak için topyekûn bir mücadele içerisinde olmaları gerekirken, cumhuriyetin sekülerleştirici reformlarına çok şey borcu olmaları sebebiyle Kemalist ideolojiyle beraber gelişen milliyetçilik tarzına son derece bağlı olmalarıdır (Özdalga, 2014:174). Aynı anda hem din alanında gerçekten tarafsız bir laiklik talebini seslendirirken bir taraftan da dinî çoğulculuğa karşı olmaları ve katı ulusalcı ve sekülerleştirici politikalara teslim olmaları bu anlamda bir

çelişkidir. Ancak Aleviler konusundaki açmaz Kürt-Aleviler söz konusu olduğunda daha da çetrefilli hale gelmektedir. Zira hem Kürt milliyetçileri hem de Türk milliyetçileri Alevilerin kendi uluslarının en saf halini temsil ettikleri gibi ulusçu bir fantaziye sık sık dillendirdiler. "Hem Kemalist elit ve hem de Kürt ulusal hareketi, Alevilikle Türklük ya da Kürtlük arasında bulunan ve bir 'organik ilişki' olduğunu düşündükleri şeyi vurgulamaya çalıştılar". Varsayılan bu organik ilişki üzerine birçok söylem inşa edildi. Kürt Alevilerin ayrıksı kimliği hem Kürt milliyetçisi anlatılarda hem de Türk milliyetçisi anlatılarda çarpıtılarak bu ikisinde de milliyetçi söylemin bütünlüğünü bozmayacak şekilde uygun hale getirildi. Bu durum tarih yazımında yapılan bu çarpıtmanın gündelik hayatta da yok sayma ya da çarpıtma şeklinde ayrımcılıklara yol açtığını göstermektedir. Bu çok taraflı ayrımcılık Alevi kimliğine mensup kişilerin diğer gruplara karşı sosyal mesafesini artıran unsurlar arasındadır. Yapılan çalışmalarda Kürt Aleviliğinin hem dil, hem din ve köken hem de kimlik bakımından diğer Alevi ve Kürt gruplarından ve Türklerden farklı bir kimlik oluşturduğu ortaya konulmuştur (White, 2003:19).

Ayrıca Alevilerin son yıllarda özellikle zorunlu din dersleri alanında çocuklarının bu dersten muaf tutulmasıyla ilgili girişimleri çocukluktan ve öğrencilikten itibaren Alevi ve Sünni bireyler arasında oluşmaya başlayan ayrımcılığın kurumsallaştırılmasına karşı bir çaba olarak görülmektedir. Aleviler bu gibi uygulamaların daha ilk sosyalleşme evrelerinden itibaren sosyal mesafeyi artırıcı bir işlev gördüğünü düşünmektedirler (Alp ve Taştan 2010:225).

2011 yılında ise Alacahan ve Duman tarafından Adana'da Türk ve Kürt etnik kimliklerine göre sosyal kaynaşma düzeyi değerlendiren bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmada sosyal kaynaşmanın; gurur duygusu, aidiyet ve vatandaşlık, güven, demokratik/sosyal değerler ve etnik kimlikler arası akrabalık-evlilik nitelikli köprü kurucu etkileşim boyutuyla tespiti amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan dikkat çekici olanı; etnik kesimlerin sosyal kaynaşmasını ve karşılıklı güvenlerini sağlayan en önemli olgunun dini inanç ve değerler olduğudur. 2014 yılında ise Bilgiç, Koydemir ve Akyürek tarafından Bogardus'un sosyal mesafe ölçeği kullanılarak yapılan bir alan çalışmasıyla Türkiye'de karşıt kutuplarda yer aldığı düşünülen temel etnik gruplar (Türk-Kürt), mezhepler (Sünni-Alevi) ve siyasi parti seçmenleri (AKP-CHP-MHP-BDP) arasındaki sosyal mesafe ölçülmüştür. Bu ölçüm sonuçlarına göre kutuplaşma dereceleri analiz edilmiş ve farklı düzeylerde gerçekleşen bu kutuplaşmaların toplumsal güvenliğe olan etkileri irdelenmiştir. Çalışma sonucunda siyasi parti seçmenleri arasındaki sosyal mesafenin, etniklik ve mezhep temelinde var olan sosyal mesafeden daha fazla olduğu; siyasi düzeyde yaşanan sosyal mesafenin, etnik ve mezhebi boyutlardaki sosyal mesafeyi de kapsadığı yönündedir. Bunun

yanı sıra, Türkiye’de yüksek kültürün içerisinde değerlendirilebilecek kimliklerin, azınlık durumunda olan kimliklere göre daha fazla sosyal mesafesinin olduğu ortaya çıkmıştır. 2011 yılında Cenk Saraçoğlu tarafından yapılan başka bir çalışmada devletin genel olarak kimlik politikalarındaki ve özelde Kürt politikasındaki dönüşüm “inkârdan tanıyarak dışlamaya” şeklinde yorumlanmıştır. Bu çalışmada İzmir’de orta sınıfa mensup kişiler arasında yapılan saha araştırmasının verilerine dayanmaktadır. Buna göre Kürtlerin şehirde orta sınıf düzeyinde maruz kaldıkları dışlanma süreci daha önce de ifade ettiğimiz üzere belirli ön yargılar ve basmakalıp yargılara dayalı olarak ilerlemektedir. Yazara göre bu basmakalıp yargılar ve önyargılar medya yoluyla ve diğer araçlarla giderek kurumsallaşmakta, kültürelleşmekte ve bir kültürel ırkçılık hüviyetine bürünmektedir. Saraçoğlu çalışmasında Kürtlere yönelik kültürel ırkçılığın tarihsel kökenlerinden bahsederek Türk milliyetçiliğinin kuruluşunda ve gelişiminde esasında hep bir inkârdan ziyade tanıyarak dışlamanın olduğunu ifade etmektedir. Kürtlere yönelik “cahil”, “kültürsüz”, “gelip buraları işgal ettiler” gibi söylemlerin sadece milliyetçi dünya görüşünden değil orta sınıfın şehir yaşamındaki avantajlarını kaybetme kaygısından ileri geldiği ifade edilmektedir (Saraçoğlu, 2011: 120-122). Bu çalışmada ayrıca medya aracılığıyla Kürtlere yönelik basmakalıp yargıların sürekli tekrarlanmasıyla beraber orta sınıf yaşamında bu gibi ön yargıların ve basmakalıp yargıların kökleştiği de anlatılmaktadır. Saraçoğlu Türkiye’de İzmir örneğindeki ayrımcılık ve tanıyarak dışlanma pratiğini dünyadaki başka örneklerle mukayese etmektedir. Bu kapsama Avrupa’da yükselen aşırı sağ ve ırkçılık, İslamofobi gibi örnekler de kültürel temelli ırkçılığın benzer tezahürleri olarak okunabilmektedir. Saraçoğlu’na göre 2000’lerde neo-liberal politikaların ve muhafazakâr söylemin şekillendirdiği yeni politik ortamda Kürtlerin 1980’lerden beri devam eden zorunlu göçlerle kent yaşamında otaya çıkan konumu yeni bir kabullenme ve tanıyarak ve kabullenerek dışlama sürecini beraberinde getirmiştir. Saraçoğlu’na göre Kürtlere yönelik kültürel ırkçılık yeni bir hadisedir ve metropol yaşamının içerisinde zorunlu göçle var olan Kürtlerin maruz kaldığı bir gerçekliktir. Kürtlerin “cahil, işgalci ve haksız kazançla geçinen” düşman ötekiler olarak görüldüğü bu yeni kültürel ırkçı çerçeve kentsel yaşamda Kürtler ve diğerleri arasında birbirleriyle ayrı biçimde var olan paralel dünyaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum uzun vadede derin kırılmaları ve sosyal mesafenin ciddi şekilde açılmasını getirebilecek tehlikeli bir kimlik bölünmesine yol açabilir.

2014 yılında Yasin Aktay ve Ahmet Kızılkaya tarafından yapılan bir çalışmada bu projedekine benzer bir şekilde genel olarak Türkiye’de farklı kimlik ve algıların birbirine karşı bakışı ve sosyal mesafe algılamaları ele alınmıştır. Çalışmada nicel analiz kısmında İBBS-1 Düzeyinde 12 bölgeden 16 il seçilmiştir. Yine nitel kısımda da İBBS-1 Düzeyindeki 12 bölgeyi de

kapsayacak ve temsil edecek şekilde amaçlı örneklem yoluyla toplam 78 görüşme yapılmıştır. Bu araştırmanın öncelikle Türkiye’de siyasal kimlik algıları ve kültürel kimlik algılarına dair sonuçlar üretmiştir. Aynı zamanda mahalle baskısı ve ayrımcılığa bakış, genel olarak Aleviliğe ve alevi açılımına bakış, Kürt sorununa ve demokratik açılıma bakış, azınlık haklarına bakış, dinî haklara bakış, eğitim hakkına bakış, demokratik hak ve özgürlüklere bakış konularında farklı kimlik gruplarının görüşlerine yer vermektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; kültürel kimlik açısından Türk-Müslüman kimliği anlayışının Müslüman-Türk kimliği anlayışından daha baskın olduğu yani Müslümanlığın Türklüğe göre ikincil kaldığı görülmektedir. Buna karşın Kürtler açısından ise Kürt kimliği ikincil planda kalmaktadır. Öte yandan Alevilik birincil kimlik olarak baskın iken Sünnilik ise bu ad altında hiç öne çıkmayan bir kimliktir. Siyasi kimlik açısından katılımcıların yarısının siyasal kimliğini tek bir ideoloji üzerinden keskin bir şekilde ifade ettiği, kendisini sağcı olarak ifade edenlerin en çok milliyetçilik ve İslamcılığı benimsediği görülmektedir. Ayrıca kendisini birinci düzeyde solcu olarak tanımlayanların ikinci olarak en çok sahiplendikleri siyasal kimliğin demokratlık olduğu görülmektedir. Kendisinin kimliği yüzünden dışlandığı ve ayrımcılığa uğradığını en çok düşünen kültürel kesimlerin Kürtler ve Aleviler olduğu görülmüştür. Böyle bir ayrımcılığa maruz kaldığının en az düşünen kesim ise Türklerdir. Ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen siyasal kesimlerin başında ise solcular, İslamcılar ve demokratlar gelmektedir. Buna göre sosyal mesafe ve ayrımcılık algılarının bu kesimlerde daha yüksek olduğu söylenebilir. Türkiye’de bir tür mahalle baskısının olduğuna en çok inanan kesimin Kürtler olduğu da edinilen bulgular arasındadır. Ancak yine araştırmaya göre her kesim kendi kimliğinin en çok baskıya uğradığını düşünmektedir. Örneğin Müslüman kimliğini birincil kimlik olarak ifade edenler başörtülülerin en çok baskıya maruz kaldığının ifade ederken Kürtler ise en çok kendilerinin baskıyla karşılaştığını düşünmektedirler. Bu durum da sosyal mesafe ve ayrımcılık gibi konularda öznel algıların ne kadar belirleyici olduğunu göstermektedir. Son olarak sosyal birliktelik ve üst kimlik oluşturma açısından mevcut politikaların başarısız olduğuna en çok inanan kesim ise Aleviler ve Kürtlerdir. Bu çalışmada genel olarak kendisini daha dışlanmış hisseden Kürtler ve Aleviler gibi kesimlerin sosyal mesafe ve ayrımcılık algılarının daha yüksek olduğu, mevcut durumdan daha hoşnutsuz oldukları ve siyasi birliktelik ruhunun oluşumu konusunda daha ümitsiz oldukları ve çatışma beklentilerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Ancak kendisini Müslüman ve Türk olarak ifade edenlerin ise mevcut ortak kimlik yapısını daha çok benimsediği ve çatışma beklentilerinin düşük olduğu görülmektedir.

Son olarak 2016 yılında Yeğen, Tol ve Çalışkan tarafından yapılan *Kürtler ne İstiyor* adlı çalışma metropollerde değil Kürt nüfusun yoğun yaşadığı illerde yürütülen bir araştırmayla Kürtlerin etnik kimlik, siyasal tercihler, dindarlık konularındaki eğilimlerini ve tercihlerini

incelemektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre Kürt nüfusun ister HDP'ye isterse AK Parti'ye oy veriyor olsun, bir taraftan büyük ölçüde muhafazakâr ve dindar yapısını devam ettiren bir taraftan da Kürt meselesinde demokratik çözümlerin hayata geçirilmesinden yana olduğu görülmektedir. Parti tercihlerinde de açıkça görülmektedir ki halk Ak Parti'yi bölgeye hizmet siyasetiyle HDP'yi ise siyasi düzlemde Kürt meselesinin savunmak göreviyle özdeşleştirmiştir. Bu bağlamda Ak Parti çizgisindeki seçmenin oy verme şartı olarak bölgeye hizmet etme koşulunu koyarken, HDP çizgisindeki seçmenin son derece yoksul, dindar ve az eğitilmiş olmasına rağmen her halükârda partisine oy vermekten vazgeçmeyeceğini ifade etmesi son derece dikkate değerdir (Yeğen, Tol ve Çalışkan, 2016:154-157). Bu çalışmada ortaya konulan başka bir dikkat çekici sonuç da Kürt etnik kökenine sahip olanların % 46'sının bağımsız bir Kürt devleti isteme yönündeki talebidir. Araştırmanın genelinde elde edilen bulgulara bakıldığında, bölgede Kürt kimliğinin müstakil bir kimlik olarak son derece belirleyici ve birincil bir kimlik şeklinde gerek siyasi tercihleri ve gerekse diğer kültürel tercihleri belirlediği görülmektedir. Bu durum Kürtlerin son dönemde dindar ya da seküler eğilimlere sahip olmalarından bağımsız olarak, proto-milliyetçi ya da geç milliyetçi eğilimlerinin son derece güçlü olduğunu göstermektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere araştırmanın amacı, Türk toplumunun sosyo-ekonomik, etnik kimlik/değer, aidiyet/kültürel/özdeşim grupları ve değerler düzleminde (siyasi, dini ve muhafazakârlık) incelenmesi ve bu düzlemlerde oluşan sosyal ilişkilerin tanımlanması ve betimlenmesidir. Bu proje, bir dizi hipotezi sınanan bir tasarıma sahip değildir. Bunun yerine, Türk toplumunun ayrışma eksenleri hakkında Türkiye’de ve uluslararası arenada yapılan araştırmalarda biriktirilmiş bilgiye dayalı bazı varsayımlardan yola çıkarak “keşfedici bir araştırma tasarımı” tercih edilmiştir. Basit istatistik teknikleriyle sınanacak hipotezler olarak algılanmaması gereken ve araştırmada Türk toplumunun “sosyal mesafe haritalarını” oluştururken kullanılan temel varsayımlar şunlardır:

1-Türkiye’nin sosyal mesafe düzeyini Amerika, İngiltere gibi ülkelerde olduğu gibi sadece farklı etnik/ırka dayalı bireyler/gruplar arasında ölçmek Türkiye’nin toplum yapısının sosyal-kültürel özelliği bakımından ve tarihi geçmişi bakımından doğru değildir.

2- Türkiye’nin sosyal mesafe düzeyi ancak çok boyutlu düzlemler yardımıyla analiz edilebilir. Bu düzlemler, sosyal ekonomik statü (SES), etnik kimlik, aidiyet/kültürel/özdeşim grupları, değerler düzlemidir (siyasi, dini değerler ve muhafazakârlık).

3- Yapılan çalışmalar göstermektedir ki belirli bir toplum içinde farklıya olan sosyal mesafe o toplumun sosyal yapısına ve tabakalaşma sistemine göre belirlenmektedir. Bundan dolayı Türk toplumunda tarihten gelen etki ile birlikte sosyal-kültürel farklılıklar göz önünde bulundurularak din, mezhep etnisite ve milliyet esasları sosyal yapıyı ve sosyal gruplar arası sosyal mesafeyi belirleyen temel etkenler olarak ele alınmalıdır.

Bu anlamda proje, Türkiye’de sosyal farklılaşmanın sadece etnikliğe/ırka bağlı olarak değil aidiyet/kültürel/özdeşim gruplarına göre ve değerler düzleminde (siyasi, dini değerler ve muhafazakârlık) ele alınmasının daha isabetli olduğunu öngören bir araştırma tasarımı ve yöntem kullanmıştır. Bu amaçla kişilerin kendilerini nasıl tanımladıklarının ele alınarak analiz edilmiş olması, önceki çalışmalarda şimdiye kadar ele alınmayan temel iki farklı boyutu eklemiş olması bakımından araştırmayı özgün kılmaktadır. Aynı zamanda önerilen bu proje ile şimdiye kadar yapılan çalışmalarda çoğunlukla betimsel çerçevede kalan sosyal mesafe düzeyinin hangi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği ortaya konulmuştur. Bu da karşılaştırmalı ve ilişkisel bağlamda analiz yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca Türk toplumunu oluşturan bireyleri sadece kendilerini tanımladıkları etnik kimliklerine bağlı olarak değil çok boyutlu olarak inceleyerek, sosyal politikalar, eğitim, istihdam ve kültür politikaları geliştirirken

kaynak oluşturabilecek “sosyal mesafe haritaları” çizmiş olması projeye özgünlük katan başka bir etkidir. Literatür değerlendirmesinde de belirtildiği üzere sosyal mesafe düzeyini analiz eden çalışmalar günümüze kadar sınırlı sayıda Türkiye’de belirli yerleşim birimleri ve çoğunlukla belirli gruplar özelinde (Türk-Kürt, Alevi- Sünni) incelenmiştir. Bu projede ise günümüze kadar yapılanların ötesinde Türkiye genelinde sosyal mesafe düzeyini, sadece etnik kimliğe bağlı olarak tanımlanan “öteki”yle değil çok boyutlu bir “öteki” kavramıyla ortaya koymuştur. Bu çerçevede de hem güncel sosyal mesafe haritaları çizilmiş, hem de bunun daha fazla değişken ile ele alınarak ilişkisel olarak zenginleştirilebileceği bir model oluşturulmuştur. Bütün bu çalışmalar sonucunda Türkiye’nin toplum yapısının genel anlamda sosyal, kültürel değerleri analiz edilerek farklılıklar (etnik, kültürel ve inançsal konusunda nasıl bir tutum ve tavır alış içinde bulunduğu keşfedilmiştir. Ayrıca farklılıkları hoş görmek ya da bu farklılıklara katlanmak konusunda ne tür bir tutum içinde olduğu; özel ve kamusal alanlarda nasıl bir sosyal ilişkiler ağının var olduğu ve toplumun değerler dünyasında öteki ile nasıl bir ilişki sürdürüldüğü analiz edilmiştir.

Bu denli kapsamlı hedefler dizisini gerçekleştirebilmek için bu tür verilerin, izlenimlerin ötesine geçerek belirlenmiş bir nüfusun tümü hakkında (belli hata payları içinde) bir sonuca varmayı sağlayacak şekilde toplanabilmesi gerekmiştir. Bu amaçla ilk aşamada nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmesi ve nicel araştırma tekniği olarak “survey”(tarama) metodu bir arada kullanılmıştır. Araştırmanın evreni için 18 yaşını bitirmiş ve hanelerde yaşayan yurttaşlar olarak tanımlanmıştır. Bu nüfusun dağılımını saptamak üzere de TÜİK kayıtlı seçmenler esas alınmıştır. Evren bu şekilde belirlendikten sonra, bu evrenden İBBS-1 düzeyinde seçilen örneklem üzerinde 26 ilde 3237 yüz yüze anket görüşmesi, 12 ilde 129 derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Uygulamada farklı gruplar arasındaki sosyal mesafeyi ölçmek için geliştirilen ve bu çalışmada ilave bilgiler eklenip genişletilerek geliştirilmiş olan olunan Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği kullanılacaktır.

Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalarda genelde yukarıda belirtilen düzlemlerin betimleyici şekilde birbirinden bağımsız şekilde ele alındığı görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye genelinde böylesi bir çalışma yapılmadığı gibi günümüzün kriz noktalarından birisini oluşturan toplumsal bütünleşme, ötekine karşı tutumda benzeşen ve ayrışan yönler ve bunların bireylerin değerleriyle olan ilişkisine yönelik kapsamlı bir analizin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Proje konusu kapsamında “Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği” ilave maddeler eklemek suretiyle geliştirilerek çalışmanın 3 alt boyutunu oluşturan özel, sivil ve kamusal alan boyutlarının içeriği belirlenmiştir. Tabakalı, Kümeli, Rastsal Örneklem” yöntemiyle seçilecek örneklem üzerine 12 istatistiksel bölgede Türkiye’nin 18 yaş üzerindeki nüfusunu

temsil eden 3237 yüz yüze anket görüşmesi yapılmıştır. Aynı zamanda belirlenen illerde 129 kişiyle derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere, araştırmanın yöntemi nitel ve nicel olmak üzere iki safhadan oluşmaktadır.

3.1 Nitel Araştırma Safhası

Çalışmanın ilk evresinde yapılacak derinlemesine görüşmeler ile uluslararası ve ulusal akademik yazında yapılan “ötekiyle ilişki” ve “bir arada yaşama”ya dönük çalışmaları ele alan “sosyal mesafe/bütünleşme düzeyi” odaklı çalışmaların mevcut saptamalarının Türkiye bağlamında geçerliliği değerlendirilmiştir. İkinci evrede, yarı yapılandırılmış mülakat formunun ardından “Bogardus tarafından geliştirilen Sosyal Mesafe Ölçeği” ne dayalı olarak geliştirilen anket soruları belirlenmiştir. Türkiye toplumunda bireylerin “öteki” ile ilişki düzeyi, “öteki” olarak gördüğü grupların/bireylerin yaşadıkları yöreye göre farklılaşabileceği düşünülmektedir. Derinlemesine görüşmelerde Türkiye’de bireylerin sosyal, kültürel, inanç, din, millet bağlamında “öteki” olarak kimi gördükleri ile ilgili detaylı bir resmin çizilmesi ve nicel araştırmada kullanılacak olunan soru formunun oluşturularak sorun alanlarının belirlenmesi hedeflenmektedir. Nitel safhada yapılacak derinlemesine görüşmelerde, Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan, sosyal ekonomik statü (SES), etnik kimlik/değer, aidiyet/kültürel/özdeşim grupları, değerler düzleminde bireylerin ilgili özellikleri, sorunları ve ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Bu çıktılar, ikinci aşama olan nicel araştırmada yapılan anket çalışmasının çatısını belirlemiştir.

Derinlemesine görüşmeler her bölgeyi temsil edebilecek olan iller olarak seçilen; İstanbul, Ankara, İzmir, Sakarya, Edirne, Antalya, Mardin, Diyarbakır, Hatay, Samsun, Erzurum ve Konya olmak üzere 12 ilde gerçekleştirilmiştir. Her ilde ortalamada yaklaşık 10-11 katılımcı olmak üzere toplam 129 katılımcı ile yarı yapılandırılmış soru formlarından oluşan derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu iller tercih edilirken, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, göç alma oranı ve bölgesel temsiliyet düzeyi dikkate alınmıştır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve yaşayan insan nüfusu bakımından önde gelen iller olan İstanbul, Ankara ve İzmir ilk etapta seçilen iller olmuştur. Daha sonra 7 coğrafi bölgeyi de kapsayacak şekilde bu bölgeler içerisinde bünyesinde farklı kimlikleri barındırma özelliğiyle öne çıkan, kültürel ve etnik kimlik çeşitliliği yüksek iller belirlenmiştir. Bu doğrultuda Güneydoğu Anadolu Bölgesini temsilen Mardin ve Diyarbakır, Doğu Anadolu Bölgesini temsilen Erzurum, Karadeniz Bölgesini temsilen birçok ilden göç almış olan ve Karadeniz’in adeta kesişimi olarak görülebilecek Samsun ili seçilmiştir. Akdeniz bölgesini temsilen Antalya’nın yanı sıra, yüz yıllardır farklı kimlikleri barındıran ve farklılıklarla bir arada yaşama pratiğinin canlı örneği

olan Hatay ili belirlenmiştir. İç Anadolu bölgesini temsilen Konya, Marmara bölgesini temsilen ise daha çok Trakya kimliğinin ağır bastığı Edirne ile birçok farklı kimliğin (özellikle etnik) bir arada yaşadığı Sakarya illeri tercih edilmiştir. Bu nedenle Sakarya ili, birçok farklı kimliğe ulaşabilme imkânı sunması açısından araştırmacının pilot bölgesi olarak seçilmiştir. Pilot çalışmada elde edilecek veriler ve tecrübeler ışığında görüşme formunda bazı yeniden düzenlemeler yapılmış ve sorular böylece son halini almıştır.

Görüşmelerde istatistiksel temsilden çok kuramsal anlamda temsil önemli olduğu için, bu illerden görüşme yapılmak üzere seçilen kişilerin sosyo-ekonomik statü ve cinsiyet açısından dengeli dağılımlarına dikkat edilmiştir. Görüşmelerin seçilen kişilerin yaşadıkları yerlerde yapılmış olması, aynı zamanda yerinde gözlem yapılmasına da olanak sağlamıştır. Derinlemesine görüşmeler yürütücü yönetiminde 1 araştırmacı ve 1 bursiyerden oluşan saha ekibi tarafından yapılmıştır. Tüm görüşmeler kaydedilmiş, kayıtlar bilgisayar ortamında deşifre edilmiş, deşifrelerdeki söylem parçaları kodlanarak MAXQDA niteliksel veri analiz yazılımıyla incelenmiştir. Söylem kodlarının analizi, niceliksel safhada kullanılacak soru formunda açık uçlu olabilecek soruların kapatılmasında (cevap kategorileri oluşturmak) belirleyici olmuştur. Ses kayıtları sadece proje ekibinin erişimine açık olmuştur; analiz bulgularından katılımcıların isim ve adres gibi mahrem bilgileri ayıklanmıştır. Derinlemesine görüşmelerde sorulan soruların ana temaları, aşağıdaki “nicel araştırma safhası” açıklamasından sonra ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu temalar ekseninde nitel safhada sorulan açık uçlu sorular, büyük ölçüde bulgular ışığında nicel safha için kapatılmıştır.

3.2 Nicel Araştırma Safhası

Çalışmanın nicel araştırma safhasında cevaplayıcıların sosyo-demografik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerini belirlemek üzere bir anket formu hazırlanmıştır. Cevaplayıcıların farklı grup üyeleri ile aralarındaki sosyal mesafelerini ölçmek üzere de Bogardus'un Sosyal Mesafe Ölçeği nitel araştırma safhasında elde edilen ön bilgilerden de faydalanılarak genişletilerek kullanılmıştır. Emory Bogardus'un 1920'de geliştirdiği Sosyal Mesafe Ölçeği, ABD'de insanların farklı ırk, din, sınıf gibi gruplardan üyeler ile sosyal ilişkiyi kabul etme veya reddetme derecesini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Bu ölçeğe göre, cevaplayıcıların belli bir grubun üyeleri ile ilgili olarak listede kabul etmeye istekli oldukları cümleleri işaretlemeleri istenmiştir. Bu cümleler şunlardır (Bogardus, 1925: 300):

- 1-Evilik yolu ile yakın akraba olmak,
- 2-Yakın arkadaş olmak,
- 3-Komşu olmak,

- 4-Aynı iş yerinde çalışmak,
- 5-Aynı ülkenin vatandaşı olmak,
- 6-Ülkeye turist olarak gelmek,
- 7-Ülkeye sokmamak

Sosyal mesafe çalışmalarında Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği, çeşitli dış gruplara karşı tutumları belirlemek üzere en faydalı ve doğrudan ölçüm aracı olarak kabul edilmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında testin basit olması ve uygulanmasının da kolay olması gibi sebepler vardır. Testin halen kullanılmasının nedeni ise grup normlarının çeşitli dış gruplara karşı tutumlarının biçimlenmesindeki rolüne ve grup ilişkilerinin ampirik gözlemlerine dayanarak oluşturulmuş bir test olduğu yönündedir (Şerif ve Şerif, 1996: 518). Dış gruplara karşı tutum ölçmeyi amaçlayan diğer ölçekler, diğer gruplara ilişkin ön yargıları belirlemeyi hedefler. Bogardus ise tutumların etkili olduğu sosyal ilişkilerin sosyal mesafesini ölçmeye odaklanır. Bu nedenle Bogardus'un Sosyal Mesafe Ölçeği diğer tutum ölçeklerinden ayrılmaktadır. Bogardus'un ölçeğini uygulayan Dodd bu ölçeğe "sokakta görseniz konuşur musunuz" ve "yemeğe davet eder misiniz" gibi eklemeler de yapmıştır (akt. Krech ve Crutchfield, 1996: 245). Bu çalışmada da ölçeğe yapılan benzeri eklemeler nitel araştırma safhasında sahadan elde edilen bilgiler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Örneklem

Yukarıda ayrıntılı olarak anlatılan öncül nitel çalışmanın ardından "tabakalı, kümeli rastsal örneklem" yöntemiyle İBBS-1 düzeyinde 18 yaş ve üstünde Türkiye nüfusu içinden oluşturulan 3237 kişilik örnekleme yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır.

Araştırmada kullanılacak örneklem yöntemi "Tabakalı, Kümeli, Rastsal Örneklem" (Stratified Cluster Random Sampling) yöntemidir. Örneklem seçiminde izlenecek aşamalar ise şunlardır; 18 yaş ve üzeri nüfusu için İBBS-1 (12 bölge) bazında tabakalama yapılacaktır. 3237 kişilik örneklem büyüklüğü, istatistiki anlamlı olarak hesaplanması hedeflenen ilişkilerin etki büyüklüğü, elde edilmek istenen istatistiksel güç ve küme büyüklüğü varsayımlarına dayanarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın örnekleme 0,2 büyüklüğünde bir etkinin hesaplanabilmesi için tasarlanmıştır. Göreceli olarak küçük bir etkiyi istatistiksel olarak ortaya çıkarabilecek kadar büyük bir örneklem kullanarak, alt kırılımlarda da anlamlı analizler yapılması öngörülmüştür. Küme büyüklükleri 20'şerlik olarak planlanmıştır. Küme büyüklüklerinin 20 olarak belirlenmesindeki amaç birincil örneklem noktası (primary sampling unit) 100'ün üzerinde olmasını hedeflemektir. Bunun nedeni ise; rastsal seçimden kaynaklanacak dengesiz coğrafi dağılımları mümkün olduğunca azaltmak ve küme

örneklemesinden kaynaklanacak desen etkisini de (design effect) mümkün olduğunca düşürmektir. Örneklem tasarımında istatistiksel güç %85 olarak belirlenmiştir. Başka bir deyişle önerilen araştırmada bağımsız ve bağımlı değişken arasında 0,2'lik bir etki varsa, bu etki %85 olasılıkla yakalanabilecektir. Küme seçimleri rastsal olarak yapılmış olup hane başlangıç adresleri TÜİK'ten temin edilmiştir.

Tablo 1. İBBS-1 bölgelerin kent-kır nüfusları - 2016

Bölge	KIR	KENT	TOPLAM
İstanbul	0	14.804.116	14.804.116
Batı Marmara	426.297	3.015.932	3.442.229
Ege	575.719	9.689.392	10.265.111
Doğu Marmara	330.998	7.353.189	7.684.187
Batı Anadolu	65.445	7.687.986	7.753.431
Akdeniz	330.367	9.852.409	10.182.776
Orta Anadolu	803.048	3.145.192	3.948.240
Batı Karadeniz	1.129.558	3.421.808	4.551.366
Doğu Karadeniz	380.604	2.264.980	2.645.584
Kuzeydoğu Anadolu	668.054	1.533.314	2.201.368
Ortadoğu Anadolu	769.615	3.145.192	3.914.807
Güneydoğu Anadolu	663.418	7.845.469	8.508.887
TOPLAM	6.143.123	73.758.979	79.902.102

(Kaynak: TÜİK, ADNKS)

Tablo 2. 3237 katılımcılı örneklemede hizmet alımı için bölge bazında talep edilen yaklaşık dağılım

	TOPLAM
İstanbul	576
Batı Marmara	140
Ege	418
Doğu Marmara	293
Batı Anadolu	309
Akdeniz	409
Orta Anadolu	167
Batı Karadeniz	196
Doğu Karadeniz	104
Kuzeydoğu Anadolu	99
Ortadoğu Anadolu	192
Güneydoğu Anadolu	334
TOPLAM	3237

Çalışmada İncelenen Değişkenler

Araştırmanın nicel aşamasında uygulanan soru formu büyük ölçüde nitel araştırma safhasında elde edilen veriler doğrultusunda yapılandırılmıştır. Ancak araştırma amacı doğrultusunda aşağıda sunulan temel değişkenler soru formunun eksenini teşkil etmektedir.

1. Temel Demografik Özellikler ve Sosyo-ekonomik Durum

Araştırmanın temel amaçlarından biri olan Türkiye'nin toplumsal dokusunun unsurlarını belirlemenin temel eksenini, bireylerin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinin tespitidir. Bu çerçevede katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim, anne-baba eğitimi, hane gelir düzeyi, hane harcama düzeyi, konut sahipliği, göç durumu, sosyal güvence sahipliği ve türü, medeni hal ve sosyal hareketlilik konuları sorulmuştur.

2. Öznel refah algıları

Bu bölümde katılımcılara somut sosyo-ekonomik ve refah belirleyicilerinin yanı sıra içinde buldukları ekonomik durumun yeterliliği ve karşılaştırmalı tatmin ediciliği sorulmuştur. Refah algısı, birçok çalışmada görüldüğü gibi somut ekonomik belirleyiciler kadar davranış ve tutumları etkileyebilmektedir. Bireylerin toplumsal ve kültürel tercihlerini yorumlamada bu değişkenin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede katılımcılara aşağıdaki alanlarda sorular sorulmuştur:

(a) Hane ekonomik durumunun yakın çevresi ile karşılaştırması; (b) hane ekonomik durumunun Türkiye ile karşılaştırması; (c) gelir ile hane ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyi; (d) mevcut gelir durumunun tatmin ediciliği; (e) geçen iki yıl içinde hane ekonomik durumundaki değişiklikler; (f) gelecek iki yılda hane ekonomik durumundaki olası değişiklikler ve beklentiler; (g) maddi kısıtlar nedeniyle ertelenen istekler, faaliyetler, alımlar.

3. Hane ve aile yapısı

Türkiye toplumunun sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel değerleri-faktörleri betimlemeyi hedefleyen bu araştırmanın 5 betimleme boyutundan biri olan hane ve aile yapısı bize betimlemenin yanı sıra hane ve aile yapısının eğitimi, öznel ve özellikle kamusal alanda sosyal ilişki ağını belirleyen temel faktörler/ değerler üzerindeki etkisini de göstermektedir. Bu boyutta katılımcının içinde bulunduğu aile modeli, kardeş/çocuk sayısı, aile içi ilişkiler, akrabalarla ilişkiler, eş ile ilişkiler, aile içi dinamikler, aileden beklentiler, aile tanımı ve algısı gibi sorular sorulmuştur.

4. Etnik Kimlik/Değer:

Etnik kimlik sık şekillenen ve araştırmacının objektif vurgusu tarafından kalıplanmış elastik bir kavramdır. Etnik kimliği öncelikle ve etnik kimliğin bağlamı olmak üzere etnik kimlik çalışması için merkezi iki önemli konu vardır. Birincisi, bireylere etnik kimliğin önem derecesini ifade ederken, ikincisi ise bireylerle aynı görüşte olan ve bu görüşü pratik eden etnik değerleri işaret ederken (Ting-Toomey ve diğerleri, 2000: 45) öne çıkmaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkarak etnik kimliğin ve buna bağlı olarak gelişen etnik değer farklı olan ile sosyal mesafesinin en fazla olabileceği söylenebilir. Ancak, "Türk toplumunun tarihsel süreçte temel farklılaşma kategorisinin din ve mezhep olduğu düşünüldüğünde bu soyutlamanın Türk toplumu için geçerli olamayacağı ileri sürülebilir" (Akpolat, 2008: 29). Bu kapsamda hakkında sorular sorulan konu başlıkları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

i) Etnik kimlikleri; ii) dini inançları; iii) mezhepleri; iv) etnik kimliklerinin, inançlarının ve mezheplerinin onlar için ne ifade ettiği; v) etnik kimliklerinden, inançlarından veya mezheplerinden dolayı kendilerini ifade etmekten/tanıtmaktan çekinip çekinmedikleri; vi) kişinin kendisini tanımlarken öncelikli olarak (etnik kimlik, din, mezhep bağlamında) neye önem verdiği.

5. Aidiyet/kültürel/özdeşim grupları:

Bir toplumda sosyal mesafeyi belirleyen en önemli faktörlerden biriside kuşkusuz kültürel farklılıklardır. Kültürleri farklı kılan özellikler ise dinî yaşantıları, dilleri, âdet ve gelenekleri, maddi kültürleri, estetik algıları, eğitim seviyeleri, sosyal yapıları olarak belirtilebilir. Thomas ve Inkson (2004), toplumların kültürel değerler, bireylerden beklenen davranışlar, gelenekler, toplum tarafından rahatsız edici olarak nitelenen iş ve hareketler, anlatım, konuşma stili, eğitim sistemleri ve yaşam standartları ve daha birçok konularda farklılık gösterdiğini ifade etmiştir. Kişinin değer yargıları, davranışları, normları ve olayları değerlendirme biçimleri de genel olarak yaşadığı toplumun kültürel özellikleri tarafından etkilenmektedir (Hofstede, 2001; Trompenaars ve Hampden-Turner, 1997). Bu bağlamda, farklı aidiyet/kültürel/özdeşim gruplarına mensup bireylerin farklı inanç, değer ve davranış kalıplarına sahip olmaları kadar doğal bir şey yoktur. Bu kapsamda sorulan konu başlıkları aşağıdaki gibi planlanmıştır:

i) Katılımcıların aile bağları, ii) üye oldukları dernekler ve kurumlar, iii) kendilerini yakın gördüğü kültürel/özdeşim gruplarının neler olduğu; iv) sosyalleşme biçimleri; v) gönüllü olarak çalıştığı gruplar; vi) sosyal ilişkilerinde en çok neye önem verdikleri.

6. Değerler:

Sosyal mesafe düzeyini belirleyen diğerk bir boyut ise sahip olunan değerler bütünüdür. Bu araştırmada bireylerin değerler boyutunda hangi noktalarda ayrıştığı, sosyal-ekonomik belirleyenlerin, etnik kimliğin, din ve mezhebin değerleri hangi yönlerde ve biçimlerde etkilediği incelenecektir. Değerlerin gerek sınıflandırılması, gerekse temel değerlerin neler olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Sosyolojik anlamda toplumsal değerler ve bireysel değerler ayrımı yapıldığı gibi, ahlâkî açıdan etik olan ve olmayan değerlerden de bahsedilmektedir (Fichter, 1996). Değerlerin evrensel olduğu düşüncesinden hareket eden Schwartz (1992: 7) ise, öz yönetim, uyarılma, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uyum, gelenek, hayırseverlik ve evrensellik olmak üzere on farklı değerden bahsetmiştir. Ancak bu çalışmada bizim değer sınıflandırmamız din, laiklik, muhafazakârlık, siyasi görüş gibi değer ve tutumların incelenmesini kapsamaktadır. Soruların aşağıdaki modüllerden oluşması planlanmıştır:

i)Dürüştlük tanımı ve algısı, ii) eşitlik tanımı ve algısı, iii) toplumsal cinsiyet tanımı ve algısı, iv) din tanımı, v) dindarlık, vi) muhafazakârlık, vii) siyasi görüş, viii) laiklik.

Yukarıda ayrıntılandırılan değişkenler üzerinden belirlenen soru formları, saha çalışması başlamadan önce iki aşamada test edilmiştir. Birinci aşamada, soru formu proje yöneticisi ve ekibi tarafından kolaylık örnekleme yöntemi ile test edilmiştir. Bu aşamada, soru formunun uzunluğu, formdaki soruların içerikleri, soru akışı, ölçeklerin tutarlılıkları da kontrol edilmiştir. Bu kontroller sonucunda yapılması gereken değişiklikler yapılmış ve gerektiği durumlarda bir pilot test daha yapılmıştır. İkinci aşamada ise soru formu farklı illerde yürütölen pilot çalışmalarla denenmiştir.

3.3 Çalışmada Yapılan Analizler

3.3.1 Nicel Verilerin Sunumu

Proje kapsamında yapılan anketler değerlendirilerek birbiriyle uyumlu olmayan, katılımcı veya anketör tarafından samimi/güvenilir şekilde yapılmadığı tespit edilen anketler ayıklanarak, geriye kalan veriler SPSS programına aktarılmıştır. Daha sonrasında aşağıda belirtildiği üzere analizler yapılmıştır.

1) Betimleyici Çözömlleme: SPSS programına aktarılan anket verilerinin sıklık (frekans) tabloları alınarak betimleyici bir çözümlleme yapılmıştır. Böylelikle her bir değişkenin anketlere cevap verenler arasında dağılımının görölməsi sağlanmıştır.

2) İkili Değişken İlişkileri: Verilerin betimsel analizi yapıldıktan sonra araştırma soruları çerçevesinde iki değişken arasında ilişkiler ortaya konulmuştur. Bunun yanında ayrıştırılmış grupların karşılaştırılması yapılmıştır.

3) Birleşik ve Çok Değişkenli İlişkiler: Birden çok değişkene sahip bu çalışmada, birleşik ve çok değişkenli ilişkileri ortaya koymak için çapraz tablolar hazırlanmıştır. Böylelikle araştırmanın 5 boyutuna (SES, etnik kimlik/değer, aidiyet/kültürel özdeşim grupları, değerler düzlemi) bağlı birçok değişkeni içeren soruların analiz edilme imkânı olmuştur.

3.3.2 Nitel Verilerin Çözümlemesi

Çalışmada “toplanan verilerin orijinal biçimi mümkün olduğu kadar korunarak katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılanarak betimsel bir yaklaşımla sunulmasıyla birlikte metinler içinde ortaya çıkartılan kavramlardan temalar oluşturularak bu temalar arası ilişkiler belirlenip yorumlanmıştır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 221). Nitel veriler analiz edilirken Miles ve Huberman’ın (1994), analizi veri azaltma, verilerin sunumu birbirinden ayrı olarak ele alınmadığı analiz modelinden faydalanılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler konu başlıklarına göre gruplandırılarak anket sonucunda elde edilen bilgiler kapsamında karşılaştırılarak ve yorumlaması yapılarak analize dâhil edilmiştir.

Bölgelerin Kümelenmesi: Çalışmanın özgün değeri anlatan bölüm de bahsedildiği gibi Türkiye’de sosyal mesafe/bütünleşme düzeyini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar genel olarak belli bölge (il ve ya ilçe) ya da belli etnik veya mezhep gruplarına (Türk-Kürt, Alevi-Sünni) bağlı olarak, kısıtlı çeşitlilikte parametreler kullanılarak ele alınmıştır. Çalışmada Türkiye toplumunun i) etnik kimlik/değer, ii) aidiyet/kültürel/özdeşim grupları ve ii) değerlere (din, muhafazakârlık, siyasi görüş) bağlı olarak farklı dinden, farklı mezhepten, farklı etnik gruptan, farklı dini cemaatten, farklı milliyetten, farklı siyasi görüşten olana karşı sosyal mesafe/bütünleşme düzeyinin açığa çıkartılması hedeflenmektedir. Bunun içinde kümeleme analizi yapılması öngörülmektedir. “Kümeleme analizi, X veri matrisinde yer alan ve doğal grupları tam olarak bilinmeyen grupları birbirine benzeyen alt gruplara ayırmada kullanılan yöntemler topluluğudur” (Özdamar, 2004: 279). Kümeleme analiziyle yapılmak istenen ilgili değişkenler aracılığı ile Türkiye’nin “sosyal mesafe haritalarını” bölgelere göre benzer özellikleri bakımından gruplandırarak ortaya koyabilmektir. Aynı zamanda bu çalışmanın “alan taraması korelasyona dayalı olarak değişkenler arası ilişkileri tespit etmek için düzenlenmiştir” (Punch, 2005: 123). Bu noktada çalışma, bilişsel, tutumsal ve davranışsal geniş bir bilgi alanını kapsayan çok değişkenli bir alan taramasıdır.

3.4 Saha Yönetimi

Araştırmada veri toplanması hedeflenen nüfusun sosyo-ekonomik, eğitimsel ve kültürel nitelikleri göz önüne alınarak veriler birebir görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Veri toplamada mümkün olan en yüksek geçerlik ve güvenilirliğe sahip verilere ulaşabilmek için saha çalışmaları en yüksek mesleki ve etik standartlar çerçevesinde uygulanmıştır. Saha çalışmaları İBBS-1 bölgelerine yayıldığı için verilerin profesyonel bir ekibin lojistik desteği ile toplanması araştırmanın yapılabilişliliği açısından gerekli olmuştur. Bu nedenle veri toplama aşamasına kadar olan her safha (nitel çalışma, soru formunun hazırlanması, örneklem tasarımı) proje ekibi tarafından gerçekleştirildikten sonra yüz yüze anket görüşmeleri proje ekibinin gözetiminde saha elemanları tarafından yapılmıştır. Şirketin bu araştırmadaki tek sorumluluğu proje ekibi tarafından hazırlanmış soru formunu sahada doğru ve eksiksiz bir şekilde uygulamaktır.

Görüşmelerin belirlenen protokole uygun bir şekilde ve yüksek standartta uygulanabilmesi için anketörler uygulama sürecinin ayrıntılarını ve ilkelerini anlatan kapsamlı bir eğitimden geçirilmiştir. Eğitim materyalleri ölçümleri hazırlayan araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Saha çalışmasının başarılı olması için veri toplama faaliyetleri her aşamada yakından izlenmiştir. Sahadan dönen anketlerin % 20'si sahada ve % 10'u saha hizmeti veren şirketin ofisinde, proje yöneticileri gözetiminde telefon kontrolünde tutulmuştur. Katılımcılarla görüşmeler evlerinde yapılmıştır.

Araştırmaya iştirak eden katılımcılarla güvene dayalı bağı kurabilmek ve bu yolla "doğru" bilgi edinebilmek bu gibi araştırmaların isabetli sonuçlar vermesinde önemli bir husustur. Bu sebeple katılımcıların kişisel bilgilerinin gizliliğini korumak için çeşitli önlemler alınmıştır. Ayrıca alınan bu önlemler gerekli görüldüğü ve talep edildiği durumlarda katılımcılarla paylaşılmıştır. Öncelikle hiçbir katılımcının görüşmesi kendisini kişisel olarak tanıyan bir anketör tarafından yapılmamıştır. Katılımcıların kimliğinin saptanabileceği bilgiler, şifre ile korunan dosyalarda tutulmuş ve analizler için hazırlanmış dosyalara dâhil edilmemiştir. Görüşmelerin kâğıt kopyaları da kimlikle ilgili bilgiler içerdiğinden, veri girişinden hemen sonra tüm anket kâğıtları kilitli dolaplarda tutulmuştur ve proje yürütücüsünün onayı olmadan kimsenin bu kâğıtları görmesi mümkün olmamıştır. Nicel veriler gerekli eğitimleri aldıktan sonra bursiyer öğrenciler ve saha firmasının anketörleri tarafından toplanmıştır. Araştırma süreci boyunca araştırma ekibi tarafından sahada yürütülen araştırmayla ilgili periyodik olarak denetlemeler yapılmış ve gerekli görüldüğü durumlarda bazı müdahaleler yapılmıştır.

4.TÜRKİYE'DE TOPLUMUN FARKLILIK VE BİRARADA YAŞAMA DÜZEYLERİ ARAŞTIRMASI NİCEL ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Örneklem Özellikleri

Tablo 3. Nicel Araştırmanın Yapıldığı İller

	Sayı	Yüzde
Adana	162	5,0
Ağrı	48	1,5
Ankara	210	6,5
Antalya	117	3,6
Aydın	116	3,6
Balıkesir	70	2,2
Bursa	151	4,7
Diyarbakır	138	4,3
Erzurum	51	1,6
Gaziantep	105	3,2
Hatay	130	4,0
İstanbul	576	17,8
İzmir	171	5,3
Kastamonu	33	1,0
Kayseri	103	3,2
Kocaeli	142	4,4
Konya	99	3,1
Malatya	71	2,2
Manisa	131	4,0
Mardin	91	2,8
Samsun	118	3,6
Tekirdağ	70	2,2
Trabzon	104	3,2
Van	121	3,7
Zonguldak	45	1,4
Kırıkkale	64	2,0
Toplam	3237	100,0

Alan taraması (survey), Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırma sisteminin 2. düzeyine göre 26 ilde gerçekleştirilmiştir. Her bir şehir (il), bir bölge mantığıyla birbirine benzer 2-3 ili temsil etmektedir (bkz. Bölüm 3). Örneğin Kocaeli ilini seçerek aslında Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerini temsil edici bir evreni temsil edici bir örneklemi seçmiş

bulunmaktayız. Dolayısıyla yukarıdaki 26 şehir, tüm Türkiye evrenini temsil edici bir örnekleme işaret etmektedir.

Araştırmadaki amacımız, Türkiye geneli toplumun farklılık ve biraradalık düzeyini ortaya çıkarmak olduğundan araştırmanın evreni Türkiye genelidir. 2015 yıl sonu itibariyle (araştırma yapılmaya başladığındaki nüfus esas alınmıştır) Türkiye nüfusu 78.741.053 kişidir. 78.741.053 kişilik evrenin örneklem ise %95 güven düzeyi, -1,7/+1,7 güven aralığı (hata payı) baz alınarak 3209 olarak belirlenmiştir. 3209 kişilik örneklem ise illerin nüfusları dikkate alınmak suretiyle nüfusa oranlanarak dağıtılmış ve yukarıdaki tablodaki netice ortaya çıkmıştır.

Çalışma sahasını temsil eden bu 26 ilin Türkiye'deki etno-kültürel çeşitliliği, orantılı bir biçimde gösterebileceği umulmaktadır. Ancak çalışma kapsamında ulaşılan örneklemin etno-kültürel kimliklerine göre dağılımının Türkiye'nin bütün nüfus dağılımıyla bire bir örtüşen oranları gösterdiğini elbette iddia edilemez. Örneklemin temsil ettiği bireylerin sosyo-ekonomik özellikleriyle birlikte etno-kültürel, siyasi ve dini kimliklerinin birlikte yaşama kültürünü ne derecede etkilediği; öteki algısını, farklı kimliklerle olan sosyal mesafe düzeyini hangi ölçüde etkilediğini saptamak için önem arz etmektedir. Bununla birlikte Türkiye'deki bütün dinsel, etno-kültürel ve siyasi kimlikleri, tamamen orantılı değilse bile, yüksek seviyede yansıtan bir örnekleme ulaşıldığını belirtebiliriz. Aşağıda ayrıntılı bir biçimde görüldüğü üzere demografik veriler açısından da bir hayli dengeli ve bütün demografik unsurları orantılıya yakın bir biçimde temsil etmiş görünmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyeti

	Sayı	Yüzde
Kadın	1494	46,2
Erkek	1743	53,8
Toplam	3237	100,0

Araştırma sırasında cinsiyet eşitliği konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesine özen gösterilmiştir. Ancak erkeklerle iletişim kurulabilme olanağının daha fazla olması, kadın katılımcıların anket uygulamasına katılmakta çekimser davranmaları, genellikle ziyaret edilen evlerde bulunan erkeklerin anketöre cevap vermeyi tercih etmesi nedeniyle erkek katılımcıların oranı biraz daha fazla olmuştur. Tablo da görüldüğü üzere örneklemin kadın erkek oranı Türkiye geneli cinsiyet dağılımına yakındır.

Tablo 5. Katılımcıların Yaşları

	Sayı	Yüzde
18-34 yaş	1758	54,3
35-49 yaş	996	30,8
50-64 yaş	403	12,4
65 + yaş	80	2,5
Toplam	3237	100,0

Araştırmada hem oy verme davranışıyla ilgili sorular nedeniyle hem de kimlik sürecini tamamlamayı gerektiren kimlik soruları nedeniyle 18 yaş üstü bireylerle görüşülmüştür. Daha çok ta 18-34 yaş aralığındaki bireylerle görüşülmüştür. Ancak yaş dağılımı dikkate alındığında bir karşılaştırma ve analiz yapabilecek çeşitlilikte bir dağılımın olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Gelir Düzeyi

	Sayı	Yüzde
Asgari düzey	1166	36,0
1401-3000 TL	1400	43,2
3001-4500 TL	319	9,9
4501-6000 TL	225	7,0
6001+ TL	127	3,9
Toplam	3237	100,0

Örneklemin üçte birlik kısmını temsil eden yüzde 36'sı asgari ücret düzeyindeyken, katılımcıların üçte ikisini temsil eden 3000 TL altında bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların yüzde 9,9'u ise 3001-4500 TL, yüzde 7'si 45001-6000 TL, yüzde 3,9'u da 6000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip olduğu görülmektedir. Ailelerin ortalama aylık gelirlerini gösteren tablo da Türkiye gerçekliğine uygun bir dağılım göstermektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Mesleki Durumu

	Sayı	Yüzde
İşçi	776	24,0
Ev hanımı	688	21,3
Küçük esnaf	456	14,1
Memur	270	8,3
Profesyonel Meslek (Doktor, Avukat vb.)	239	7,4
Emekli	190	5,9
İşsiz	180	5,6
Öğrenci	174	5,4
Entelektüel (Akademisyen-öğretmen-yazar-gazeteci)	123	3,8
Çiftçi/Besici	75	2,3
Toplam	3237	100,0

Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere katılımcıların meslek dağılımı en çok sırasıyla işçi (% 24), ev hanımı (% 21,3) ve küçük esnafla (% 14,1), memur (% 8,3), profesyonel meslek (% 7,4), emekli (% 5,9) görüşülmüştür. Katılımcıların yüzde 5,4'ü öğrenci, yüzde 3,8'i entelektüel, yüzde 2,3'ü ise çiftçi/besici ve işsizlerin oranı ise yüzde 5,6'dır. Katılımcıların mesleki dağılımları incelendiğinde Türkiye'deki meslek dağılımıyla örtüşen bir oranın olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Durumu

	Sayı	Yüzde
Okuma/yazma bilmiyor	79	2,4
Okur/Yazar	116	3,6
İlkokul	1026	31,7
Ortaokul/ilköğretim	508	15,7
Lise	845	26,1
Lisans/yüksekokul	606	18,7
Lisansüstü	57	1,8
Toplam	3237	100,0

Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 2,4'ü okuma-yazma bilmemekte; yüzde 3,6'sı herhangi bir diploması olmayan ama okur-yazar kimselerden oluşmaktadır. İlkokul mezunlarının oranı yüzde 31,7; ortaokul/ilköğretim mezunlarının oranı ise yüzde 15,7'dir. Lise ve üzeri mezuniyet oranı ise yüzde 46,6'dır. Katılımcıların eğitim düzeyi dağılımları incelendiğinde Türkiye'deki eğitim seviyesiyle örtüşen bir oranın olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Medeni Durumu

	Sayı	Yüzde
Evli	2268	70,1
Bekâr	723	22,3
Boşanmış	167	5,2
Eşi Ölmüş	71	2,2
Evli fakat eşinden ayrı yaşıyor	8	,2
Toplam	3237	100,0

Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere görüşülenlerin yüzde 70 gibi önemli bir kısmı evlidir. Bekârların oranı yüzde 22,3'tür. Boşanmış bireylerin oranı ise yüzde 5,2'dir. Medeni hallerin dağılımını gösteren tablo karşılaştırma yapmaya imkân verecek bir nitelik sunmaktadır.

4.2 Türkiye'de Kimlik Algıları

Daha önce belirtildiği gibi bireylerin kimlik algıları kendilerini tanımlama gerçeği olmakla birlikte aidiyetin, varlığın tanımıdır. Bundan dolayıdır ki kimlik iki unsurdan ibarettir: "tanımlayan ve tanımlanan" (Eralp, 1997: 19). Bundan dolayı kimlik, "ben" ve "öteki" ayrımını da beraberinde getireceği için kim olduğumuz ya da kim olarak görüldüğümüz gündelik yaşantımızdaki ilişkilerimizi büyük ölçüde belirlemektedir. Ancak kimlik, sadece bireysel yaşamların etkileşim sürecinde oluşan ya da sosyo-kültürel sınırları belirleyen bir mesele değildir. Bireysel biyografileri içine alan yer, mekân, ortak tarih de kimliği dolayısıyla da "ben" ve "öteki" ayrımını ve tanımlamalarını belirleyebilmektedir. Bu da beraberinde farklı kültürel kimliklerle olan sosyal mesafeyi, ortak yaşama kültürünü ve deneyimini etkileyebilmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların kendilerine yakın buldukları siyasal parti

Hangi partiyi kendi görüşünüze yakın buluyorsunuz?	Sayı	Yüzde
Cevap Yok	145	4,5
AK Parti	1243	38,4
CHP	720	22,2
MHP	470	14,5
HDP	409	12,6
SP	22	,7
DSP	12	,4
Hüda-Par	14	,4
BBP	11	,3
Vatan Partisi	10	,3
DP	8	,2
İP/HKP	4	,1
Diğer	87	2,7
Hiçbiri	82	2,5
Toplam	3237	100,0

Tablo 10'da görüldüğü üzere "**Hangi partiyi kendi görüşünüze yakın buluyorsunuz?**" sorusuna katılımcıların kendilerine yakın bulduğu ilk parti AK Parti'dir (%38,4). Diğerleri sırasıyla yüzde 22,2 CHP, yüzde 14,5 MHP ve yüzde 12,6 HDP, yüzde ,7 SP, yüzde ,4'ü DSP, yüzde ,4 Hüda-Par, yüzde ,3'ü BBP, yüzde ,3 Vatan Partisi, yüzde ,2DP, yüzde İP/HKP'dir. Katılımcıların yüzde 2,7'si diğer seçeneğini, yüzde 2,5'i ise hiçbiri seçeneğini ifade ettikleri görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular araştırmanın yapıldığı tarihlerdeki seçimlerdeki (2015) oy oranlarına yakın olmasıyla birlikte Ak Parti'ye duyulan siyasal yakınlığın diğer partilere oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Özellikle cevapsız anketlerin çıkarılmasıyla gerçek sonuçlara oldukça yaklaşılmaktadır.

Tablo 11. Katılımcıların Siyasal Kimlik Algısı

Kendinizi hangi siyasi gruba yakın hissediyorsunuz?	Sayı	Yüzde	Toplam oranı
Sağcılar	939	19,3%	29,5%
İslamcılar	691	14,2%	21,7%
Türk Milliyetçileri	643	13,2%	20,2%
Kemalistler/Atatürkçüler	534	11,0%	16,8%
Muhafazakârlar	510	10,5%	16,0%
Solcular	469	9,7%	14,7%
Sosyal Demokrat	346	7,1%	10,9%
Laikler	265	5,5%	8,3%
Demokratlar	234	4,8%	7,4%
Kürt Milliyetçileri	84	1,7%	2,6%
Liberaler	34	,7%	1,1%
Diğer	59	1,2%	1,9%
Hiçbiri	50	1,0%	1,6%
Toplam	4858	100,0%	152,8%

Katılımcıların siyasal kimliklerini yansıtan diğer bir olguda kendilerini yakın hissettikleri siyasal gruplardır. Bu kapsamda araştırma kapsamında katılımcılardan elde edilen bulgular Türkiye’de siyasal parti tercihlerine paralel olarak karşılığını bulduğunu göstermektedir. Tablo 10’da görüldüğü üzere araştırma kapsamında katılımcılara siyasal kimliklerini belirlemek amacıyla “Kendinizi hangi siyasi gruba yakın hissediyorsunuz?” sorusu yöneltildi ve çoklu cevap verebilecekleri söylendi. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular birincil düzeyde ifade edilen siyasal kimlik tercihlerinin diğer siyasal kimlik karşısında baskın hale gelmediğini göstermektedir. Bundan dolayı tercih edilen seçenekler SPSS programının “Multiple Response” özelliği sayesinde birleştirildi ve yukarıdaki tablodaki veriler elde edildi. Katılımcılar en çok sırasıyla Sağcı gruba, İslamcı gruba ve Türk milliyetçileri grubuna kendilerine yakın bulmaktadır. Örneklemin toplamda yüzde 46,7’si Sağcı, İslamcı ve Türk milliyetçisi gruplara kendini yakın bulmaktadır. Katılımcıların yüzde 11’i Kemalist Atatürkçülere, yüzde 10,5’i muhafazakârlara, yüzde 9,7’si ise solculara, yüzde 7,1’i ise sosyal demokratlara kendilerini yakın hissettiklerini belirttikleri görülmektedir. Katılımcıların yüzde 1,2’si diğer seçeneğini ifade ederken yüzde 1’i hiçbiri seçeneğini ifade ettikleri görülmektedir. Elde edilen bulgularda kendilerini laikler, demokratlar, liberaler ve Kürt milliyetçileri olarak tanımlayanların oranının oldukça düşük bir oranda olduğu görünürken; Türkiye’deki siyasal tartışmaların ve dengelerin en önemli unsurlarından olan Kürt milliyetçilerinin ve laiklerin oranın düşük olması oldukça dikkat çekicidir. Diğer yandan katılımcıların kendilerini tanımladıkları siyasal kimliklerinin dağılımı, siyasal grupların toplumsal ve siyasal yelpazedeki güçleriyle örtüşen bir oranı temsil ettikleri görülmektedir.

Tablo 12. Katılımcıların Dinî İnancı

	Sayı	Yüzde
İslamiyet	3066	94,7
Hristiyan	18	,6
Musevi	1	,0
Herhangi bir dini inancım yok	124	3,8
Belirtmek istemiyor	28	,9
Toplam	3237	100,0

Tablo 12’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların yüzde 94,7’sinin dini inancı İslamiyet’tir. Diğerleri ise sırasıyla yüzde 3,8’i herhangi bir inancı olmadığını, yüzde ,9’u belirtmek istemediğini, yüzde ,6’sı Hristiyan, yüzde ,0’ı Musevi olarak dini inançlarını ifade ettikleri görülmektedir. Elde edilen bu bulgu Türkiye de dini inancın çok yüksek oranda İslamiyet olduğunu göstermektedir. Katılımcıların kendilerini tanımladıkları dini inançlarının dağılımı Türkiye’nin genel dini inanç dağılımıyla örtüşen bir oranı temsil ettiği görülmektedir.

Tablo 13. Katılımcıların Mezhep Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Sünni Hanefi	2173	67,1
Sünni Şafi	601	18,6
Alevi	226	7,0
Caferi	15	,5
Katolik	5	,2
Protestan	1	,0
Ortodoks	2	,1
Diğer	10	,3
Nusayri	3	,1
Fikrim yok/Belirtmek İstemiyor	201	6,2
Toplam	3237	100,0

Tablo 13’te görüldüğü üzere katılımcıların yüzde 67,1’inin mezhebi sünni-hanefi; yüzde 18,6’sının mezhebiyse sünni-şafiidir. Alevilerin oranı ise yüzde 7’dir. Katılımcıların yüzde 6,2’si ise mezhebini belirtmek istemediğini, yüzde ,5’i Caferi, yüzde ,2’si Katolik, geri kalan yüzde 2 ‘si ise Ortodoks, Protestan ve Nusayri olarak mezheplerini ifade ettikleri görülmektedir. Bu çalışma kapsamında mezheplere yönelik elde edilen bulguların da dini kimlik tanımlamalarında belirtildiği üzere Türkiye’nin genelinde ciddi bir değişimin olmadığını ve Türkiye genelinde ağırlıklı olarak Sünni-Hanefi mezhebinin etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 14. Katılımcıların Dinî Tutum Dağılımı

Dinle ilgili şunlardan hangisi size uyuyor?	Sayı	Yüzde
Cevap yok	10	,3
Hiçbir dine inanmıyorum/ateistim	124	3,8
Hiç dindar değilim	144	4,4
Az da olsa dındarım	882	27,2
Dındarım	1788	55,2
Çok dındarım	289	8,9
Toplam	3237	100,0

Tablo 14'te görüldüğü üzere katılımcıların dinle ilgili tutumlarına yönelik tespit etmek amacıyla sorulan soruya katılımcılardan hiçbir dine inanmayan/ateist olanların oranı yüzde 3,8'dir. Hiç dindar olmayanların oranı yüzde 4,4'tür. Çok dindar olanların oranıysa yüzde 8,9'dur. Dındarların oranı yüzde 55,2. Hem çok dındarım hem de dındarım diyenleri birleştirdiğimizdeyse toplumun yüzde 64,1'i dındardır. İlginç olan "az da olsa dındarım" diyenlerin yüzde 27,2'sini ilave ettiğimizdeyse toplumun yüzde 92'sinin kendini dındar olarak tanımasıdır. Çalışma kapsamında elde edilen bu bulgu oldukça önemlidir. Çünkü dini değerler ve tutum bireylerin yaşamına yön verirken tercihlerini, ne tüketeceğini ve kiminle sosyal-kültürel ekonomik ilişkide bulunacağını da belirlemektedir (Delener, 2004; Fam 2004). Araştırma kapsamında elde edilen bu bulgu Türkiye'de dinin, birlikte yaşama deneyimini ve sosyal mesafeyi belirleyebilecek önemli bir olgu olacağını göstermektedir.

Tablo 15. Katılımcıların Etnik Kimlik Dağılımı

Hangisi ya da hangileri sizin etnik kimliğinizi/kültürel kimliğinizi tanımlamaktadır?	Sayı	Yüzde	Toplam oranı
Türk	2464	65,0%	76,6%
Kürt	653	17,2%	20,3%
Boşnak	17	,4%	,5%
Yörük	123	3,2%	3,8%
Türkmen	83	2,2%	2,6%
Azeri	23	,6%	,7%
Gürcü	17	,4%	,5%
Çerkez	36	1,0%	1,1%
Abhaz	6	,2%	,2%
Pomak	3	,1%	,1%
Roman	15	,4%	,5%
Zaza	96	2,5%	3,0%
Laz	55	1,5%	1,7%
Arap	74	2,0%	2,3%
Ermeni	14	,4%	,4%
Nusayri	9	,2%	,3%
Süryaniler	3	,1%	,1%
Tatar	12	,3%	,4%
Arnavut	9	,2%	,3%
Manav	5	,1%	,2%
Muhacir	40	1,1%	1,2%
Hiçbiri	32	,8%	1,0%
Toplam	3789	100,0%	117,8%

Araştırma kapsamında katılımcılara “hangisi ya da hangileri sizin etnik kimliğinizi, kültürel kimliğinizi tanımlamaktadır?” sorusu yöneltildi ve çoklu cevap verebilecekleri söylendi. Tercih edilen seçenekler SPSS programının “Multiple Response” özelliği sayesinde birleştirildi ve yukarıdaki tablodaki veriler elde edildi. Katılımcılar kendini en çok sırasıyla Türk, Kürt ve Yörük olarak tanımlamıştır. Türk olarak tanımlayanların oranı yüzde 65; Kürt olarak tanımlayanların oranı yüzde 17,2; Yörük olarak tanımlayanların oranı yüzde 3,2’dir. Diğerleri ise sırasıyla yüzde 2,5’i Zaza, Yüzde ,4 Gürcü, yüzde ,4’ü Ermeni, yüzde ,2 Abhaz, , yüzde 1,5’, Laz, yüzde 2, 0’ı Arap, yüzde ,2’si Nusayri ve toplamda yüzde 1,3’ü Muhacir, Süryani ve Manav oldukları belirttikleri görülmektedir. Elde edilen bu bulgu Türkiye’deki etnik yapıların genel nüfus dağılımındaki oranıyla örtüştüğü söylenebilir.

Tablo 16. Katılımcıların Sosyal Kimlik Dağılımları

Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?	Sayı	Yüzde
Cevap yok	40	1,2
Öncelikli olarak nereli olduğumu belirtirim	1030	31,8
Öncelikli olarak Türkiye cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlarım	632	19,5
Öncelikli olarak Müslüman Türk olduğumu belirtirim	511	15,8
Öncelikli olarak Türk olduğumu belirtirim	258	8,0
Öncelikli olarak etnik kökenimi-hangi milletten olduğumu belirtirim	215	6,6
Öncelikli olarak dini inancımı belirtirim	211	6,5
Öncelikli olarak Müslüman olarak tanımlarım	205	6,3
Adımı söylerim	58	1,8
Öncelikli olarak insan olduğumu söylerim	32	1,0
Dünyalı olduğumu söylerim	26	,8
Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	,6
Toplam	3237	100,0

Sosyal kimlik tanımlamasında “kendinizi tanımlarken öncelikli olarak neye önem verirsiniz veya kendinizi öncelikli olarak nasıl tanımlarsınız” gibi soruların temelinde bireylerin sosyal kimliklerini ve bir yerde aidiyet kurdukları temel ögeler ile birlikte sosyal kimlik algılarını açığa çıkarmak adına önem taşımaktadır. Bu olgu bir yerde “ben” ve “öteki” algısını biçimlendireceği gibi bireylerin önem verdikleri aidiyet bağları üzerinden sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel ögelerinde göstergesi olacaktır. Bu kapsamda araştırmada katılımcılara “**Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?**” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların üçte birine yakını (%31,8) kendini önce nereli olduğuyula (memleketi) tanımlamaktadır. Yüzde 20’si anayasal vatandaşlık üzerinden tanımlamakta; yüzde 16’sı ise Müslüman-Türk kimliğiyle, yüzde 8,0’i Türk kimliğiyle kendilerini tanımlamaktadır. Bunların dışında katılımcıların yüzde 6,6’sı etnik kökenini, yüzde 6,5’i dini inancını, yüzde 6,3’ü Müslüman olduğunu, yüzde 1,0’i öncelikli olarak insan olduğunu, yüzde 1,8’i adını söyleyeceğini, yüzde ,8’i dünyalı olduğunu, yüzde ,6’sı Müslüman Kürt olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Katılımcılardan elde edilen bulgular Türkiye’de kimlik algısının Yuval Davis (2006) ve Fenster (2005)’in iki boyutlu analitik sınıflandırmasında belirttikleri gibi hem mekânsal-coğrafi özelliğini hem de kamusal (kurumsal), resmi boyutunu içerdiği göstermektedir. Başka bir deyişle katılımcılar öncelikli olarak kendi sosyal kimliklerini tanımlarken “coğrafi mekâna atıf yaparak nereli olduğunu” ifade etmeleri sosyal kimlik tanımlamalarında sosyo-mekansal ilişkisinin önemli olduğunu gösterirken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı ve Müslüman-Türk sentezine dayalı bir kimlik tercihinde bulunmaları ise sosyal kimlik tanımlamalarında kamusal (kurumsal) kimlik söyleminin etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla

katılımcılardan elde edilen bulgular açıkça sosyal kimliğin çok boyutlu farklı biçimlerde tanımlandığını, Türkiye’de sosyal kimlik temelinde kurulan aidiyette mekânsal boyut başta olmak üzere vatandaşlık ve resmi söylemde ifade edilen kamusal kimliğin temel bileşenleri olan Müslüman-Türk sentezinin önemli olduğunu göstermektedir.

Tablo 17. Katılımcıların Kültürel Kimlik Algısı Dağılımı

Kendinizi her şeyden önce hangi grubun üyesi olarak hissediyorsunuz?	Sayı	Yüzde	Toplam yüzde
Türk	2328	55,2%	72,6%
Sünni Türk	533	12,6%	16,6%
Kürt	483	11,5%	15,1%
Sünni Kürt	130	3,1%	4,1%
Alevi Türk	118	2,8%	3,7%
Yörük	98	2,3%	3,1%
Zaza	85	2,0%	2,7%
Türkmen	54	1,3%	1,7%
Alevi Kürt	50	1,2%	1,6%
Laz	46	1,1%	1,4%
Muhacir	41	1,0%	1,3%
Arap	40	,9%	1,2%
Alevi Arap	30	,7%	,9%
Çerkez	19	,5%	,6%
Azeri	17	,4%	,5%
Sünni Arap	13	,3%	,4%
Boşnak	13	,3%	,4%
Gürcü	10	,2%	,3%
Arnavut	8	,2%	,2%
Tatar	7	,2%	,2%
Ermeni	7	,2%	,2%
Roman	5	,1%	,2%
Nusayri	5	,1%	,2%
Ahbaz	4	,1%	,1%
Süryani	3	,1%	,1%
Gayrimüslim Arap	2	,0%	,1%
Ezidi Kürt	1	,0%	,0%
Pomak	1	,0%	,0%
Hiçbiri	65	1,5%	2,0%
Toplam	4216	100,0%	131,5%

Katılımcılara “Kendinizi her şeyden önce hangi grubun üyesi olarak hissediyorsunuz?” sorusu yöneltildi ve çoklu cevap verebilecekleri söylendi. Tercih edilen seçenekler SPSS programının “Multiple Response” özelliği sayesinde birleştirildi ve yukarıdaki tablodaki veriler elde edildi. Katılımcılar kendini en çok sırasıyla Türk, Sünni-Türk ve Kürt olarak tanımlamıştır. Türk olarak tanımlayanların oranı yüzde 55; Sünni-Türk olarak tanımlayanların oranı yüzde 12,6; Kürt olarak tanımlayanların oranı yüzde 11,5'dir. Katılımcıların toplamda elde edilen bulgular Türkiye’de Sünniliğin ve Türk kimliğinin ağırlık kazandığını göstermektedir. Elde edilen bu bulgu Türkiye’de büyük çoğunluğunu oluşturan Sünni nüfusun gerçek oranıyla benzer düzeyde olması ve etnik kimliğin belirtilirken ağırlıklı olarak mezhep olarak Sünniliğin de ifade edilmesine yönelik eğilimin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 18. Katılımcıların Kültürel Grup Üyeliğinin İfade Ettiği Anlam

Bir Grubun Üyesi Olmak Sizde Neyi İfade Ediyor?	Sayı	Yüzde
Ortak duygu, düşünce ve kültüre sahip olmayı	1723	53,2
Aynı topraklar üzerinde yaşamayı	596	18,4
Aynı soydan gelmeyi	491	15,2
Bir anlamı yok aslında öyle öğretildiği için	197	6,1
O grubun dilini konuştuğum için	94	2,9
Fikrim yok	136	4,2
Toplam	3237	100,0

Tablo 18’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında katılımcıların sosyal, kültürel, siyasi ve dini kimliklerini açığa çıkartabilmek amacıyla bireylere yöneltilen sorular neticesinde Türkiye’de ağırlıklı olarak bireylerin kendilerini nasıl tanımladıkları açığa çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra bireylerin kendilerini tanımlarken ifade ettikleri etno-kültürel grup üyeliğinin hangi manada tanımladıkları oldukça önemlidir. Bu kapsamda katılımcılara “bir grubun üyesi olmak sizce neyi ifade ediyor?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara göre bir grubun üyesi olmak en çok ortak duygu, düşünce ve kültüre sahip olmayı (%53,2); aynı topraklar üzerinde yaşamayı (%18,4); aynı soydan gelmeyi (%15,2) ifade etmektedir. Diğer yandan katılımcıların yüzde 6,1’i bir anlamı yok aslında öyle öğretildiği için; yüzde 4,2’si bir fikrim yok; yüzde 2,9’u o grubun dilini konuştuğum için ifadelerini kullandıkları görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular bir gruba aidiyet olmanın, kendini bir grubun üyesi olarak tanımlamanın ağırlıklı olarak kimliğin sabit-metafizik öğeleri içeren *a priori* kabullere bağlanmasından daha çok bireylerin toplumsallaşma süreçlerinin sonucunda kendi tercihleriyle ve değer yargılarıyla geliştiğini göstermektedir.

4.3 Türkiye’de Öteki ve Farklılık Algısı

Tablo 19. Katılımcıların Hayat Tarzı Farklılık Algısı

Hayat Tarzınızın, Kültürel Değerlerinizin, Aile Yapınızın, Çevrenizde Bulunan Diğer İnsanlara Göre Farklı Olduğunu Düşünüyor Musunuz?	Sayı	Yüzde
Evet, oldukça farklıdır	623	19,2
Hayır, farklı değildir	1663	51,4
Kimi zaman hissediyorum	730	22,6
Fikrim yok	221	6,8
Toplam	3237	100,0

Tablo 19’da görüldüğü üzere katılımcıların kendilerini sosyo-kültürel çevrelerine göre kendilerini nasıl hissettiklerini ve farklı görüp görmediklerini belirlemek amacıyla **“Hayat Tarzınızın, Kültürel Değerlerinizin, Aile Yapınızın, Çevrenizde Bulunan Diğer İnsanlara Göre Farklı Olduğunu Düşünüyor Musunuz?”** sorusu sorulmuştur. Katılımcıların yaşam tarzları, kültürel değerleri ve aile yapıları, çevrede bulunan diğer insanlara göre yüzde 19,2 oranında farklı; yüzde 22,6 oranında bazen farklı olduğunu belirttikleri görülmektedir. Katılımcıların yüzde 51,4’ü içinse yaşam tarzları, değerleri ve aile yapıları çevrelerindeki diğer kişilere göre farklı olmadığını belirtirken yüzde 6,8’i fikrinin olmadığını belirttikleri görülmektedir. Katılımcıların “ötekilik” algısını ortaya koyan soruya verilen karşıt değerlendirmelerin birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de bireyler “başkalarını öteki” olarak algımlarken, kendisini başkasının gözünde ötekileştirildiğini düşünerek ya da başkalarına göre farklı olduklarını düşünerek “kendisini ötekileştirdikleri” görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bu bulgu oldukça dikkat çekicidir. Çünkü Bu bulgu Türkiye’de bireylerin başkalarını “ötekileştirme” ya da kendisini “farklı hissetme” algısının oldukça birbirleriyle iç içe geçen bir düzeyde var olduğunu göstermektedir.

Tablo 20 Katılımcılara Göre Toplumsal Sorun ve Çatışmanın Nedenleri

	Sayı	Yüzde	Toplam yüzde
Terör Olayları	1090	25,4%	34,4%
Ekonomik Nedenler	739	17,3%	23,3%
Politik Farklılıklar	623	14,5%	19,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmama	385	9,0%	12,2%
Hoşgörü Eksikliği	301	7,0%	9,5%
Etnik-Kültürel Farklılıklar	291	6,8%	9,2%
Demokratik Bilincin Olmaması	214	5,0%	6,8%
Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları	175	4,1%	5,5%
Dini Anlayış Farklılıkları	167	3,9%	5,3%
Ahlaki Sorunlar	150	3,5%	4,7%
Mezhep Farklılıkları	96	2,2%	3,0%
Eğitimsizlik	52	1,2%	1,6%
Toplam	4283	100,0%	135,2%

Tablo 20'de görüldüğü üzere araştırma kapsamında katılımcılara toplumsal sorunların ve çatışmaların en önemli nedenlerini hakkında ne düşündükleri sorularak görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgular kapsamında katılımcıların yüzde 25,4 'ü terör olayları, yüzde 17,3'ü ekonomik nedenleri, yüzde 14,5'i politik farklılıkları, yüzde 9'u insan haklarına saygılı olmama ve yüzde 7'si hoşgörü eksikliği olarak düşüncelerini belirttikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların yüzde 6,8'i, etnik kültürel farklılıkları, yüzde 5'i demokratik bilincin olmaması, yüzde 4,1'i bölgesel gelişmişlik farklılıkları, yüzde 3,9'u dini anlayış farklılıklarını, yüzde 3,5'i ahlaki sorunları, yüzde 2,2'si mezhep farklılıkları ve yüzde 1,2'si eğitimsizlik olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan elde edilen bulgular kapsamında Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunları arasında terör olaylarıyla birlikte ekonomik ve politik farklılıklardan, insan haklarına saygılı olmamaktan kaynaklanan sorunların yer aldığını ifade edebiliriz. Türkiye'de toplumsal çatışmaların odak noktasını özellikle Türk-Kürt temelinde gelişen etno-kültürel farklılığın ve Alevi-Sünni farklılığı temelinde gelişen mezhep farklılığının oluşturduğu iddia edilmektedir. Oysaki bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular Türkiye'nin temel toplumsal sorunlarının farklı konu başlıklarını içerdiğini göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Tablo 21. Katılımcılara Göre Toplumun Bir Arada Tutan En Önemli Bağ

	Sayı	Yüzde	Toplam yüzde
Ortak Vatan Duygusu	1772	26,0%	55,7%
Müslümanlık (Din)	1217	17,8%	38,2%
Bayrak	917	13,4%	28,8%
Devlet	730	10,7%	22,9%
Türklük	479	7,0%	15,1%
Toplumun Ortak Kültürü	473	6,9%	14,9%
Sevgi	275	4,0%	8,6%
İslam Medeniyeti	256	3,8%	8,0%
Atatürkçülük	233	3,4%	7,3%
Hoşgörü	217	3,2%	6,8%
Saygı	98	1,4%	3,1%
Demokratik Değerler	89	1,3%	2,8%
Laiklik	64	,9%	2,0%
Toplam	6820	100,0%	214,3%

Tablo 21’de görüldüğü üzere katılımcıların yaşamakta olduğu bölgede/Türkiye’de toplumu bir arada tutan en önemli bağ nedir sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların sırasıyla ortak vatan duygusu (% 26), Müslümanlık (%17,8), bayrak (% 13,4), devlet (10,7), Türklük (%7), Toplumun ortak kültürü (% 6,9), sevgi (% 4), İslam Medeniyeti (% 3,8), Atatürkçülük (% 3,4), Hoşgörü (% 3,2), Saygı (% 1,4), Demokratik değer (% 1,3), Laklik (% 0,9) olarak belirttikleri görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’yi bir arada tutan en önemli 5 ögenin sırasıyla ortak vatan anlayışı, Müslümanlık, bayrak, devlet ve Türklük olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular Türkiye’yi bir arada tutan önemli öğelerin kamusal (kurumsal) kimlik söyleminde karşılığını bulduğunu göstermektedir.

Tablo 22. Katılımcıların Öteki Algısı

Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?	Sayı	Yüzde
Cevap yok	95	2,9
Müslüman Olmayan	675	20,9
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	516	15,9
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	513	15,8
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	484	15,0
Türk Olmayan	486	15,0
Kültürel Kimliği Farklı Olan	98	3,0
Yaşam Tarzı farklı Olan	88	2,7
Türkçe Konuşmayan	86	2,7
Homoseksüeller/Lezbiyenler	79	2,4
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	50	1,5
Kürt Olmayan	6	,2
Hiçbiri	61	1,9
Toplam	3237	100,0

Tablo 22’de görüldüğü üzere “öteki algısını” açığa çıkartabilmek için katılımcılara “size göre yabancı/öteki kimdir?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular kapsamında katılımcılar sırasıyla Müslüman olmayanlar (% 20,9), T.C. vatandaşı olmayanlar (% 15,9), Türkiye’de yaşamayanlar (% 15,8), insan haklarına saygılı olmayanlar (% 15) ve Türk olmayanlar (% 15) “yabancı”dır, “öteki” kidir. Bu ifadelerin yanı sıra katılımcıların % 3’ü kültürel kimliği farklı olanı, % 2,7’si yaşam tarzı farklı olanı ve Türkçe konuşmayanı, %2,4’ü homoseksüelleri, % 1,5’i farklı siyasal kimliğe sahip olanı, % ,2’si Kürt olmayanları öteki olarak algıladıklarını belirttikleri görülmektedir. Elde edilen bu bulgular Türkiye’de “öteki” algısının katılımcıların sosyal kimlik aidiyetlerine göre geliştiğini göstermektedir.

Tablo 23. Katılımcıların Kültürel Farklılıklarla İç içe Yaşama Düzeyi

Yaşadığınız Bölgede Farklı Ana Dile/Kültürel Dile Sahip İnsanlar Var Mı?	Sayı	Yüzde
Evet Var	2849	88,0
Hayır Yok	275	8,5
Bilmiyorum	113	3,5
Toplam	3237	100,0

Tablo 23’te görüldüğü üzere “**Yaşadığınız Bölgede Farklı Ana Dile/Kültürel Dile Sahip İnsanlar Var Mı?**” sorusuna yönelik bulgulara yer verilmektedir. Çalışma kapsamında katılımcıların yüzde 88’i yaşadığı bölgede farklı anadilde konuşan bireylerin olduğunu ifade ederken % 8,5’i farklı anadilde konuşan bireylerin olmadığını ve yüzde 3,5’i ise bilmediklerini

belirttikleri görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğunun (%88) yaşadığı bölgede farklı dillere sahip kişiler bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgu Türkiye'nin farklı kültürel gruplarla iç içe yaşamakta olduğunu göstermektedir.

Tablo 24. Katılımcıların Farklı Anadilde Konuşan Bireylere Bakış Açısı

Yaşadığınız Bölgede İnsanların Kendi Ana/Kültürel Dillerinde Konuşmaları Sizi Rahatsız Ediyor Mu?	Sayı	Yüzde
Çok Rahatsız Ediyor	217	6,7
Kısmen Rahatsız Ediyor	533	16,5
Hayır, Rahatsız Etmiyor	2099	64,8
Cevapsız	388	12,0
Toplam	3237	100,0

Türkiye'de kültürel dil/ana dil konusu oldukça tartışmalı konular arasında yer alan ve toplumsal ve ulusal birliği ve bütünlüğü tehdit eden bir olgu olarak tasvir edilmektedir. Bireylerin kendi kültürel dillerini konuşmalarının bireyler tarafından nasıl değerlendirdiklerinin tespitini bu çalışma açısından önemli kılan ise "öteki olarak ifade edilen kültürel dillerin" bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve toplumsal ilişkileri nasıl şekillendirebileceği konusunu açıklığa kavuşturabilmektir. Bu amaçla "Yaşadığınız Bölgede İnsanların Kendi Ana/Kültürel Dillerinde Konuşmaları Sizi Rahatsız Ediyor Mu?" sorusu yöneltilmiştir. Tablo 23 de görüldüğü üzere katılımcıların üçte ikisi için yaşadığı bölgedeki farklı dillere sahip kişiler rahatsızlık oluşturmamaktadır. Bu bulgu da Türkiye'de farklı kültürel gruplara dair olan kültürel dilin mutlak manada "kötü", "haksız", "olmaması gereken" gibi bakılmadığını göstermektedir.

4.4 Sosyal Mesafe Bulguları

Türkiye'de farklılıkların birlikte yaşama deneyimi ele alabilmek ve tartışabilmek için farklı etno-kültürel, dini ve siyasi kimliğe sahip bireylerin "öteki" ve "farklılık" algısını açığa çıkartabilmenin yanı sıra "öteki" olarak nitelenen bireylerle özel, kamusal ve sosyo-ekonomik yaşam alanlarındaki etkileşim süreçlerinin açığa çıkartılması bir o kadar önem taşımaktadır. Bu amaçla çalışma kapsamında Sosyal Mesafe Ölçeği'nde çok boyutlu kimlik algılarını açığa çıkartabilecek kimlik tanımlamalarını içeren bir düzeyde ölçek soruları genişletilerek bireylerin sosyal mesafe düzeyi araştırılmıştır. Farklı etno-kültürel, dini ve siyasi gruplarla olan sosyal mesafe düzeyi Türkiye'nin birlikte yaşama deneyiminin sınırlarını ortaya koyabilmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye'de barış içerisinde bir arada yaşayabilmenin temel unsuru ötekilik ve farklılık çizgisinin nasıl çizildiğidir.

Tablo 25. Katılımcıların Sosyal Mesafe Ölçeğinden Elde Edilen Bulguların Standart Sapma Değerleri ve Genel Dağılım Yüzdeleri

Sosyal mesafe ölçeği				
	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Cronbach's Alpha (α)
Türlere mesafe	3217	4,7380	,47805	93,7
Sünnilere mesafe	3208	4,2732	,82461	95,6
Sağcılara mesafe	3172	3,9772	1,00993	96,3
Kürtlere mesafe	3206	3,8619	1,14106	97,8
Balkan göçmenlerine mesafe	3167	3,7564	1,01544	96,6
Çerkezlere mesafe	3186	3,7458	1,01047	96,5
Solculara mesafe	3164	3,6857	1,12857	97,2
Alevilere mesafe	3194	3,5536	1,06027	96,3
Araplara mesafe	3192	3,4698	1,15472	97,2
Romanlara mesafe	3175	3,3347	1,06970	96,4
Gayrimüslimlere mesafe	3187	2,7949	1,20537	97,2
Ateistlere mesafe	3176	2,5245	1,24328	97,2
Ermenilere mesafe	3180	2,5032	1,24154	97,5
Yahudilere mesafe	3185	2,3874	1,24361	97,7
Homoseksüellere/lezlere mesafe	3158	2,0171	1,12698	96,7
Sosyal mesafe ölçeği toplam	3217	3,3782	,71665	92,9

Sosyal mesafe ortalamaları, katılımcılara yukarıda yer alan ulusal, kültürel, siyasi, etnik ve dini gruplarla ilişkili “Bu grubun üyelerine saygı uyuyorum”, “Bu gruplara muhabbet besliyorum”, “Toplumumuz içerisinde şu grupların varlığını değerli buluyorum”, “Bu gruplara karşı yakınlık hissediyorum”, “Bu grupların üyeleriyle arkadaş olabilirim”, “Bu grupların üyelerini evime akşam yemeğine davet etmek isterim”, “Akşam yemeği için şu grupların üyelerinin evinde akşam yemeği yemek isterim”, “Bu grupların üyeleriyle aynı iş yerinde çalışmak isterim”, “Bu grupların üyeleriyle aynı dernek kulüp, vakıf veya kafede bulunmak isterim”, “Bu gruplardan birinin üyesiyle evlenmek isterim”, “Bu gruplardan birinin üyesiyle kızımın evlenmesine karşı çıkmam”, “Bu gruptan birisinin üyesiyle oğlumun evlenmesine karşı çıkmam”, “Bu gruptaki kişiler bu ülkenin vatandaşı olmaktan çıkarılmalıdırlar”, “Bu gruptan olan kişilerin sosyal-kültürel törenlerine katılırım”, “Şu gruptan olan kişilerle komşu olmak beni rahatsız etmez”, “Ait olduğum grubun aile değerleri, şu grup üyelerinin çoğunluğununkine benzerdir”, “Ait olduğum grubun temel ahlâkî değerleri, şu grup üyelerinin çoğunluğununkine benzerdir”, “Bu gruba mensup olan ve tanımadığım biriyle iletişim kurduğumda kendimi tam olarak güvende hissediyorum” tutum ifadelerine katılım düzeylerini

belirlemek için “1- kesinlikle katılmıyorum”, “2-katılmıyorum”, “3-ne katılıyorum ne de katılmıyorum”, “4-katılıyorum”, “5-kesinlikle katılıyorum” seçeneklerini içeren 5’li likert cevaplama seçeneği sunulmuş; her bir kimlik grubuna ilişkin verilen cevapların ortalama puanları alınmak suretiyle elde edilmiştir. En düşük 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve en yüksek 5 olan (kesinlikle katılıyorum)olan bu elde edilen ortalama puanlar ne kadar düşükse sosyal mesafe uzak, ne kadar yüksekse sosyal mesafe yakındır. Sosyal mesafe düzeyini ölçmeye yönelik kullandığımız ölçek kısaca “Sosyal Mesafe Ölçeği” (SMÖ)olarak adlandırılmıştır. Türkiye genelini (evrenini) temsil yeteneğine sahip TÜİK’in belirlediği 26 alt bölgeden 3217 kişiye yönelik uygulanan genel ölçeğin güvenirlik katsayısı (Cronbach’s Alpha (α)= 92,9) %92,9’dur. Farklı kimliklere ayrı ayrı uygulanan Sosyal Mesafe Ölçeği de her bir alt grup için güvenirlik katsayısı %90’ın üzerindedir. Aşağıdaki tablo da Sosyal Mesafe Ölçeği’nden elde edilen bulguların ölçüt düzeylerinin neye karşılık geldiği gösterilmiştir.

Tablo 26. Sosyal Mesafe Düzeyi Ölçüt Aralıkları

Sosyal Mesafe Düzeyi Ölçüt Aralıklarının Değerleri	
1,00-2,00	Çok yüksek (yani sosyal etkileşim düzeyi hiç yok)
2,01-2,5	Yüksek (sosyal etkileşim düzeyi yok)
2,6-3,5	Orta (sosyal etkileşim düzeyi orta)
3,6-4,5	Düşük (sosyal etkileşim düzeyi var)
4,6-5,00	Çok düşük (sosyal etkileşim düzeyi çok var)

Araştırma sonucunda Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bulgulara göre Türkiye geneli örneklemin sosyal mesafesi en yakın olduğu ilk 3 grup Türkler, Sünniler ve Sağcılardır. Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bu bulgu katılımcıların sosyal kimlik aidiyetleriyle birlikte gelişen “ben” ve “öteki” algısını yansıtmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere çalışma kapsamında bireylerin kimlik tercihlerine yönelik sorulardan elde edilen bulgular Türkiye’de bireylerin ağırlıklı olarak *kurumsal/kamusal söyleme dayalı bir sosyal kimlik aidiyeti, İslamiyete dayalı bir dini kimlik* geliştirdiklerini göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak katılımcıların sosyal mesafesi en uzak olduğu 3 grup, Homoseksüeller/lezbiyenler, Yahudiler ve Ermeniler olduğu göze çarpmaktadır. Sosyal mesafe ölçeğinden elde edilen bu bulgu Türkiye’de kamusal/kurumsal söyleme dayalı gelişen aidiyetin sadece bir kimlik tanımlamasını içermediğini aynı zamanda kendi içinde bir “ben” ve “öteki” algısı yaratan temel öge olduğunu ve tarihsel, ahlaki içermenin de bir unsuru olduğunu göstermektedir.

Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bulgularda en düşük sosyal mesafe düzeyinin Türklere yönelik olduğu göze çarpmaktadır. Bu bulgu kuşkusuz bireylerin kültürel kimliklerinin etkisinin sonucudur. Diğer yandan Akyiğit (2017)'in de ifade etmiş olduğu üzere Türkiye'nin *referans grubunu* Türklerin temsil ettiklerini de göstermektedir. Bundan sonraki tablolarda kimlik gruplarına yönelik her bir sosyal mesafeye ilişkin ifadelere katılma derecesi ortaya konulacaktır.

Tablo 27. Katılımcıların Farklı Kimlik Gruplarına Yönelik Saygı Duyma Düzeyi

	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bu grubun üyelerine saygı duyuyorum						
Türklere Saygı Duyuyorum	1,9	1,5	1,3	1,4	11,4	85,5
Kürtlere Saygı Duyuyorum	2,2	6,1	4,7	11,0	21,0	55,0
Araplara Saygı Duyuyorum	3,4	8,1	5,9	16,9	20,5	45,0
Balkan Göçmenlerine Saygı Duyuyorum	6,7	3,6	2,9	14,5	24,4	47,9
Çerkezlere Saygı Duyuyorum	5,8	3,5	3,1	14,6	24,1	49,0
Romanlara Saygı Duyuyorum	5,4	7,7	5,9	18,7	22,0	40,3
Sünnilere Saygı Duyuyorum	2,6	2,0	2,0	7,1	20,4	66,0
Alevilere Saygı Duyuyorum	3,9	6,5	5,0	15,6	21,1	47,9
Gayrimüslimlere Saygı Duyuyorum	5,4	19,0	10,9	17,2	15,0	32,6
Ateistlere Saygı Duyuyorum	6,0	33,3	11,9	11,0	10,6	27,3
Sağcılara Saygı Duyuyorum	5,2	5,4	3,6	11,8	18,3	55,7
Solculara Saygı Duyuyorum	6,1	7,1	6,3	15,8	19,5	45,3
Ermenilere Saygı Duyuyorum	6,5	29,7	11,7	13,7	12,0	26,4
Yahudilere Saygı Duyuyorum	6,0	33,4	12,0	13,0	11,1	24,5
Homoseksüel/lezlere Saygı Duyuyorum	8,4	46,9	8,7	8,4	7,5	20,0

Tablo 27'de görüldüğü üzere katılımcıların en çok saygı duyduğu etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%85,5), Sünniler (%66), Sağcılar (%55,7), Kürtler (%55), Çerkezlerdir (%49). En az saygı duyduğu kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%20), Yahudiler (%24,5), Ermenilerdir (%26,4).

Tablo 28. Katılımcıların Farklı Kimliklerle Muhabbet etme Düzeyi

	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bu gruplara muhabbet besliyorum						
Türlere muhabbet besliyorum	,9	,2	,9	1,5	13,2	83,4
Kürtlere muhabbet besliyorum	2,3	8,6	5,8	12,7	22,8	47,8
Araplara muhabbet besliyorum	5,2	12,9	9,5	17,8	21,2	33,4
Balkan göçmenlerine muhabbet besliyorum	8,3	7,5	7,8	15,9	24,7	35,7
Çerkezlere muhabbet besliyorum	7,5	8,8	7,3	15,6	25,0	35,7
Romanlara muhabbet besliyorum	7,5	14,1	10,4	20,7	20,7	26,6
Sünnilere muhabbet besliyorum	3,9	2,9	2,4	7,8	25,2	57,8
Alevilere muhabbet besliyorum	5,3	9,8	8,9	18,2	22,3	35,5
Gayrimüslimlere muhabbet besliyorum	7,7	25,9	15,3	18,4	13,4	19,3
Ateistlere muhabbet besliyorum	7,5	37,7	15,5	12,8	10,1	16,4
Sağcılara muhabbet besliyorum	6,1	5,8	4,8	13,2	23,1	47,0
Solculara muhabbet besliyorum	6,8	9,9	8,1	16,0	21,7	37,6
Ermenilere muhabbet besliyorum	8,	36,	15,	15,	10,	14,

	2	0	3	0	6	9
Yahudilere muhabbet besliyorum	8,2	40,6	15,1	13,5	9,4	13,2
Homoseksüel/lezlere muhabbet besliyorum	9,7	53,7	10,5	10,1	5,7	10,3

Katılımcıların en çok muhabbet beslediği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%83,4), Sünniler (%57,8), Kürtler (%47,8), Sağcılar (%47) ve Solculardır (%37,6). En az muhabbet beslediği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%10,3), Yahudiler (%13,2), Ermenilerdir (%14,9).

Tablo 29. Varlığı Değerli Bulma

	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Toplumumuz içerisinde şu grupların varlığını değerli						
Toplumun içerisinde <i>Türk</i> Varlığını Değerli Buluyorum	1,0	,4	,5	1,5	13,0	83,6
Toplumun içerisinde <i>Kürt</i> Varlığını Değerli Buluyorum	2,3	7,4	6,1	13,4	22,6	48,2
Toplumun içerisinde <i>Arap</i> Varlığını Değerli Buluyorum	4,9	11,1	7,9	18,7	22,6	34,8
Toplumun içerisinde <i>Balkan Göçmenlerinin</i> Varlığını Değerli Buluyorum	7,7	5,1	5,6	17,0	26,8	37,8
Toplumun içerisinde <i>Çerkez</i> Varlığını Değerli Buluyorum	6,6	4,7	5,7	16,9	27,2	38,9
Toplumun içerisinde <i>Roman</i> Varlığını Değerli Buluyorum	6,4	10,3	8,6	22,5	23,0	29,2
Toplumun içerisinde <i>Sünni</i> Varlığını Değerli Buluyorum	3,4	2,4	2,0	8,9	24,1	59,2
Toplumun içerisinde <i>Alevi</i> Varlığını Değerli Buluyorum	5,2	8,0	7,2	19,1	24,3	36,3
Toplumun içerisinde <i>Gayrimüslim</i> Varlığını Değerli Buluyorum	7,4	23,7	13,7	19,8	14,4	21,0
Toplumun içerisinde <i>Ateist</i> Varlığını Değerli Buluyorum	7,7	37,0	14,2	12,9	9,3	18,9
Toplumun içerisinde <i>Sağcıların</i> Varlığını Değerli Buluyorum	6,3	6,1	3,8	12,3	22,2	49,4
Toplumun içerisinde <i>Solcuların</i> Varlığını Değerli Buluyorum	7,2	9,2	7,4	16,5	21,2	38,5
Toplumun içerisinde <i>Ermeni</i> Varlığını Değerli Buluyorum	7,7	34,0	13,2	16,8	10,5	17,9
Toplumun içerisinde <i>Yahudi</i> Varlığını Değerli Buluyorum	7,5	38,	13,	14,	9,8	16,

		3	4	7		3
Toplumun İçerisinde <i>Homoseksüellerin</i> Varlığını Değerli Buluyorum	9,0	51,9	10,4	9,9	5,4	13,4

Katılımcıların en çok varlığını değerli bulduğu etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%83,6), Sünniler (%59,2), Kürtler (%48,2), Çerkezler (%38,9) ve Solculardır (%38,5). En az değerli bulunduğu kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%13,4), Yahudiler (%16,3), Ermenilerdir (%17,9).

Tablo 30. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik Yakınlık Duyma Düzeyi

... Karşı Yakınlık Hissediyorum	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,1	,5	1,0	2,5	11,8	83,2
Kürt	2,6	9,5	7,8	14,2	21,6	44,4
Arap	5,1	14,2	10,7	20,2	20,3	29,5
Balkan	8,1	7,8	8,5	17,9	25,0	32,7
Çerkez	7,5	7,8	8,1	18,9	25,1	32,6
Roman	7,9	12,8	12,5	23,0	19,7	24,2
Sünni	3,6	3,3	3,1	10,6	24,1	55,3
Alevi	5,6	10,3	10,5	21,6	20,1	32,0
Gayrimüslim	7,2	28,9	16,5	19,2	12,4	15,8
Ateist	7,6	39,9	16,3	13,0	8,4	14,7
Sağcı	6,3	7,3	5,7	15,1	21,1	44,5
Solcu	7,0	10,8	9,0	17,2	21,1	34,9
Ermeni	8,0	38,4	15,7	15,3	9,8	12,9
Yahudi	7,8	42,9	15,3	13,9	8,4	11,6
Homoseksüel/lez	9,1	56,6	12,1	8,8	4,9	8,6

Katılımcıların en çok yakınlık hissettiği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%83,2), Sünniler (%55,3), Sağcılar (%44,5), Kürtler (%44,4) ve Solculardır (%34,9). En az yakınlık duyduğu kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%8,6), Yahudiler (%11,6), Ermenilerdir (%12,9).

Tablo 31. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik Arkadaşlık Kurma Eğilimi

... Arkadaş Olabilirim	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,1	,4	,7	1,5	13,6	82,7
Kürt	2,2	6,6	5,6	12,0	24,8	48,8
Arap	4,8	10,4	7,0	17,5	24,4	36,0
Balkan	6,9	4,9	5,9	14,9	27,1	40,3
Çerkez	6,0	4,9	5,5	16,0	27,0	40,6
Roman	6,5	10,0	9,0	20,7	23,2	30,5
Sünni	3,2	2,5	2,4	8,1	25,8	58,1
Alevi	4,9	7,6	7,6	18,4	23,7	37,8
Gayrimüslim	6,3	24,6	13,6	18,2	15,5	21,8
Ateist	7,0	36,0	14,3	13,3	11,8	17,8
Sağcı	5,6	6,4	3,8	12,0	23,8	48,4
Solcu	6,1	8,7	7,5	13,7	23,3	40,7
Ermeni	6,6	34,1	14,5	15,6	11,4	17,8
Yahudi	7,0	38,7	14,3	14,2	9,6	16,2
Homoseksüel/lez	8,4	53,0	11,3	9,5	6,3	11,5

Katılımcıların en çok arkadaşlık kurabileceği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%82,7), Sünniler (%58,1), Kürtler (%48,8) ,Sağcılar (%48,4) ve Solculardır (%40,7). En az arkadaşlık kurabileceği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%11,5), Yahudiler (%16,2), Ermenilerdir (%17,8).

Tablo 32. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik Akşam Yemeğine Davet Etme Düzeyi

Evime Akşam Yemeğine Davet Etmek İsterim.	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,1	2,2	1,3	2,6	13,3	81,5
Kürt	3,2	9,3	6,9	12,4	22,7	45,6
Arap	4,7	12,7	10,6	18,3	21,3	32,4
Balkan	7,0	7,0	7,1	17,4	24,5	37,1
Çerkez	6,3	6,9	7,2	17,4	25,3	36,9
Roman	7,6	12,8	11,8	21,6	19,6	26,6
Sünni	2,9	3,1	2,9	8,4	25,1	57,6
Alevi	4,8	9,4	9,9	19,3	21,7	34,8
Gayrimüslim	7,0	27,6	15,2	16,8	13,5	20,0
Ateist	7,6	38,0	15,2	12,2	9,7	17,3
Sağcı	6,0	6,5	5,3	12,1	23,1	47,0
Solcu	6,1	11,4	7,7	14,2	22,8	37,8
Ermeni	6,9	37,0	15,7	14,4	9,0	17,0
Yahudi	6,3	41,1	16,1	12,3	8,2	16,0
Homoseksüel/lez	9,1	54,3	11,2	9,1	5,3	11,1

Katılımcıların en çok akşam yemeğine davet edebileceği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%81,5), Sünniler (%57,6), Sağcılar (%47), Kürtler (%45,6) ve Solculardır (%37,8). En az akşam yemeğine davet edebileceği kimlikler ise sırasıyla

Tablo 33. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Akşam Yemeğine Davet Edilme Düzeyi

... Evinde Akşam Yemeği yemek İsterim	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılmıyorum Ne de	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,1	,5	1,2	2,5	13,6	81,1
Kürt	3,2	9,9	6,6	12,7	21,8	45,8
Arap	5,0	14,5	9,9	18,1	20,3	32,2
Balkan	7,0	7,9	6,4	17,5	24,3	36,9
Çerkez	6,5	7,5	6,9	17,4	25,5	36,3
Roman	7,9	14,0	11,2	22,1	19,0	25,8
Sünni	3,2	3,3	3,2	9,3	23,9	57,1
Alevi	5,0	10,5	10,1	18,9	21,7	33,8
Gayrimüslim	6,4	29,4	14,7	16,4	13,6	19,5
Ateist	7,6	39,9	14,9	11,7	9,2	16,7
Sağcı	6,2	6,8	5,0	11,9	23,3	46,8
Solcu	6,5	11,7	7,8	13,8	22,0	38,2
Ermeni	6,7	38,2	15,5	13,9	8,9	16,8
Yahudi	6,7	41,6	16,0	12,0	8,0	15,6
Homoseksüel/lez	9,2	54,7	11,9	8,5	5,3	10,3

Katılımcıların en çok akşam yemeğini evinde yemek isteyeceği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%81,1), Sünniler (%57,1), Sağcılar (%46,8), Kürtler (%45,8) ve

Solculardır (%38,2). En az akşam yemeğini evinde yemek isteyeceği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%11,1), Yahudiler (%16), Ermenilerdir (%17).

Tablo 34. Katılımcıların Farklı Kimliklere Yönelik İş Yerinde Beraber Çalışma Düzeyi

... Aynı İşyerinde Çalışmak İsterim	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,7	1,4	1,1	2,4	13,0	81,4
Kürt	4,0	8,6	6,1	11,2	24,8	45,3
Arap	5,3	11,4	9,2	17,1	23,5	33,5
Balkan	7,2	5,3	6,2	15,0	28,3	38,0
Çerkez	6,3	5,4	5,9	16,5	28,1	37,8
Roman	7,4	11,1	9,6	20,4	22,7	28,7
Sünni	3,5	3,0	2,5	8,6	25,4	57,1
Alevi	5,2	8,7	7,4	19,6	25,0	34,1
Gayrimüslim	6,8	24,7	13,4	18,0	15,8	21,2
Ateist	7,8	36,3	13,5	12,4	11,7	18,2
Sağcı	6,8	6,2	4,5	11,0	24,3	47,2
Solcu	6,9	9,9	7,0	14,3	25,1	36,9
Ermeni	7,2	34,7	13,6	14,7	11,8	18,1
Yahudi	7,0	38,6	14,1	13,1	9,8	17,4
Homoseksüel/lez	9,9	52,2	10,6	8,2	7,2	11,8

Katılımcıların en çok beraber çalışmak isteyeceği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%81,4), Sünniler (%57,1), Sağcılar (%47,2), Kürtler (%45,3) ve Balkanlardır (%38). En az beraber çalışmak isteyeceği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%11,8), Yahudiler (%17,4), Ermenilerdir (%18,1).

Tablo 35. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Aynı Ortamda Bulunma Düzeyi

... Aynı Dernek, Kulüp, Vakıf Veya Kafede Bulunmak İsterim	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,5	1,4	1,2	2,3	13,1	81,5
Kürt	4,0	8,6	6,1	12,6	24,1	44,6
Arap	5,4	11,7	9,1	17,8	23,2	32,8
Balkan	7,9	6,0	6,2	16,9	27,0	36,0
Çerkez	7,1	5,7	6,4	16,8	27,4	36,5
Roman	7,6	11,2	11,0	21,2	22,5	26,6
Sünni	3,8	3,1	2,6	9,3	25,1	56,1
Alevi	5,7	9,1	8,3	19,1	24,9	32,9
Gayrimüslim	7,3	26,8	14,1	17,0	15,3	19,5
Ateist	8,4	37,3	13,0	12,5	11,7	17,1
Sağcı	6,9	6,9	5,0	12,2	23,4	45,6
Solcu	7,2	10,1	6,8	15,1	24,0	36,7
Ermeni	7,8	35,1	14,7	14,8	10,7	16,9
Yahudi	7,4	39,0	15,0	13,2	9,7	15,8
Homoseksüel/lez	9,4	52,8	10,9	8,3	7,4	11,2

Katılımcıların en çok aynı ortamda bulunmak istediği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%81,5), Sünniler (%56,1), Sağcılar (%45,6), Kürtler (%44,6) ve Solculardır (%36,7). En az aynı ortamda bulunmak istediği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%11,2), Yahudiler (%15,8), Ermenilerdir (%16,9).

Tablo 36. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Evlenmek İsteme Düzeyi

Evlenmek İsterim	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,9	1,9	1,3	2,5	12,9	80,4
Kürt	4,7	16,0	9,1	11,8	20,0	38,4
Arap	6,3	22,0	14,1	16,3	16,5	24,9
Balkan	8,0	14,2	9,1	16,6	22,1	29,9
Çerkez	7,9	14,4	9,5	17,2	21,2	29,7
Roman	8,9	25,9	15,0	18,6	14,3	17,3
Sünni	4,5	6,2	4,4	10,0	21,6	53,2
Alevi	6,0	21,4	14,4	18,2	16,3	23,7
Gayrimüslim	7,4	41,3	14,5	14,7	10,4	11,7
Ateist	8,4	49,9	13,5	10,0	6,9	11,2
Sağcı	6,8	10,7	6,8	13,2	19,9	42,6
Solcu	6,9	17,1	8,5	15,7	19,3	32,6
Ermeni	7,7	47,6	15,0	12,0	6,1	11,6
Yahudi	6,5	50,9	15,0	11,3	5,9	10,3
Homoseksüel/lez	10,5	69,1	10,1	4,7	2,2	3,4

Katılımcıların en çok evlenmek istediği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%80,4), Sünniler (%53,2), Sağcılar (%42,6), Kürtler (%38,4) ve Solculardır (%32,6). En az evlenmek isteyeceği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%3,4), Yahudiler (%10,3), Ermenilerdir (%11,6).

Tablo 37. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Kız Evliliğini Onaylama Düzeyi

... Kızımın Evlenmesine Karşı Çıkmam	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	2,0	,7	1,1	2,8	13,4	80,0
Kürt	3,9	15,5	9,0	12,4	21,0	38,2
Arap	6,5	21,2	14,2	16,2	16,8	25,1
Balkan	8,2	14,0	9,2	16,7	22,4	29,5
Çerkez	7,7	14,6	8,9	17,6	22,0	29,3
Roman	8,0	25,6	14,6	19,0	14,8	18,0
Sünni	4,7	6,3	3,4	9,5	22,8	53,3
Alevi	6,3	21,6	13,9	18,0	15,7	24,4
Gayrimüslim	7,2	41,8	14,7	14,2	10,5	11,6
Ateist	7,5	50,6	13,7	10,9	6,1	11,2
Sağcı	6,9	10,2	6,3	13,2	20,5	43,0
Solcu	7,4	15,8	9,1	15,4	20,2	32,0
Ermeni	7,1	47,0	15,0	12,2	7,6	11,1
Yahudi	6,9	50,4	15,4	10,7	6,9	9,8
Homoseksüel/lez	8,2	69,3	9,8	5,8	2,3	4,5

Katılımcıların en çok kızını evlendirmek istediği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%80), Sünniler (%53,3), Sağcılar (%43), Kürtler (%38,2) ve Solculardır (%32). En az kızını evlendirmek isteyeceği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%4,5), Yahudiler (%9,8), Ermenilerdir (%11,1).

Tablo 38. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Oğul Evlilik Düzeyi

... Oğlumun Evlenmesine Karşı Çıkman	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,9	1,1	1,0	3,0	13,3	79,7
Kürt	3,9	15,1	8,7	12,4	20,7	39,3
Arap	6,2	20,7	13,7	16,7	16,7	25,9
Balkan	8,6	13,2	9,3	16,0	22,6	30,3
Çerkez	8,0	13,6	9,2	17,4	22,2	29,7
Roman	8,0	25,0	14,4	19,3	15,0	18,3
Sünni	4,9	6,4	4,0	9,9	23,3	51,5
Alevi	6,3	20,6	13,5	18,1	16,7	24,8
Gayrimüslim	7,4	39,9	14,5	15,5	10,6	12,0
Ateist	8,0	48,0	13,9	11,1	6,9	12,0
Sağcı	6,9	9,9	6,0	13,5	21,0	42,7
Solcu	7,3	16,3	9,0	15,5	20,4	31,5
Ermeni	7,4	46,4	14,6	12,4	7,2	11,9
Yahudi	7,0	50,0	14,6	11,4	6,9	10,2
Homoseksüel/lez	8,6	68,8	9,9	5,4	2,8	4,4

Katılımcıların en çok oğlunu evlendirmek istediği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%79,7), Sünniler (%51,5), Sağcılar (%42,7), Kürtler (%39,3) ve Solculardır (%31,5). En az oğlunu evlendirmek isteyeceği kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%4,4), Yahudiler (%10,2), Ermenilerdir (%11,9).

Tablo 39. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik T.C. Vatandaşı Olmasına Yönelik Düzeyi

... Bu Ülkenin Vatandaşı Olmaktan Çıkarılmalıdır	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	2,8	84,0	5,3	1,1	1,5	5,3
Kürt	4,5	66,5	10,6	6,8	4,4	7,1
Arap	6,1	58,9	10,9	9,7	5,2	9,3
Balkan	6,7	66,7	11,3	6,4	4,1	4,8
Çerkez	6,5	67,6	10,9	6,2	4,1	4,7
Roman	6,8	62,9	12,0	8,4	4,4	5,6
Sünni	4,7	74,9	8,7	4,0	3,1	4,6
Alevi	5,8	65,6	12,1	8,0	3,7	4,9
Gayrimüslim	7,1	53,1	11,1	10,8	6,6	11,3
Ateist	7,6	50,0	10,0	9,2	8,4	14,7
Sağcı	6,0	71,1	9,1	4,9	3,8	5,0
Solcu	6,1	66,5	10,1	8,4	3,8	5,0
Ermeni	7,6	44,2	9,0	10,9	8,9	19,5
Yahudi	7,4	44,0	8,4	10,0	9,1	21,2
Homoseksüel/lez	8,9	45,1	7,7	7,9	9,1	21,3

Katılımcıların en çok vatandaşlıktan çıkarılmasını istediği etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Homoseksüeller (%21,3), Yahudiler (%21,2), Ermeniler (%19,5), Ateistler (%14,7) ve Gayrimüslimlerdir (%11,3). En az vatandaşlıktan çıkmasını isteyeceği kimlikler ise sırasıyla Sünniler (%4,6), Çerkezler (%4,7) ve Balkanlardır (%4,8).

Tablo 40. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Cemiyetlerine Katılım Düzeyi

... Sosyal-Kültürel Törenlerine Katılım	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,4	1,3	1,7	3,9	15,2	76,6
Kürt	3,3	12,5	6,0	12,0	22,9	43,3
Arap	5,9	14,9	9,4	16,6	22,3	30,9
Balkan	8,3	11,0	5,8	16,2	26,2	32,5
Çerkez	7,1	11,4	6,1	16,5	26,5	32,5
Roman	7,2	16,2	9,1	20,7	21,6	25,1
Sünni	4,3	5,0	2,8	9,9	25,8	52,2
Alevi	6,5	14,3	9,8	18,6	21,6	29,3
Gayrimüslim	7,8	31,1	13,4	17,1	13,7	16,8
Ateist	7,7	39,6	13,2	12,4	11,3	15,7
Sağcı	7,0	10,5	5,6	11,0	23,2	42,6
Solcu	7,5	13,5	7,2	15,4	22,9	33,4
Ermeni	7,4	39,0	14,6	14,3	9,7	14,9
Yahudi	7,0	42,5	14,6	13,6	8,6	13,7
Homoseksüel/lez	8,9	56,1	11,3	8,7	5,6	9,3

Katılımcıların en çok sosyo-kültürel törenlerine katıldığı etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%76,6), Sünniler (%52,2), Kürtler (%43,3), Sağcılar (%42,6) ve Solculardır (%33,4). En az sosyo-kültürel törenlerine katıldığı kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%9,3), Yahudiler (%13,7), Ermenilerdir (%14,9).

Tablo 41. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Komşuluk Düzeyi

... Komşu Olmak Beni Rahatsız Etmez	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,3	,9	,3	3,3	14,6	79,6
Kürt	2,8	7,5	6,1	12,2	24,0	47,5
Arap	5,5	10,7	7,9	17,9	23,2	34,8
Balkan	7,6	5,8	5,1	16,4	26,4	38,7
Çerkez	6,6	6,4	5,1	15,7	26,9	39,4
Roman	6,7	11,5	8,8	20,9	22,6	29,6
Sünni	4,3	3,3	1,9	9,0	25,1	56,3
Alevi	5,7	9,0	6,5	19,6	24,7	34,4
Gayrimüslim	7,5	24,3	12,1	17,0	16,4	22,7
Ateist	8,2	32,6	11,3	13,0	13,1	21,8
Sağcı	6,8	7,1	3,6	11,8	23,9	46,9
Solcu	7,2	10,4	6,1	14,7	23,4	38,2
Ermeni	7,6	34,2	12,8	14,4	11,8	19,2
Yahudi	7,4	37,3	12,7	13,8	10,8	17,9
Homoseksüel/lez	9,0	51,1	9,9	9,4	7,2	13,5

Katılımcıların en çok komşuluğundan rahatsızlık duymadığı etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%79,6), Sünniler (%56,3), Kürtler (%47,5), Sağcılar (%46,9) ve Çerkezlerdir (%39,4). En az komşuluğundan rahatsızlık duymadığı kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%13,5), Yahudiler (%17,9), Ermenilerdir (%19,2).

Tablo 42. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Aile Değerlerinin Benzer Olduğunu Düşünme Düzeyi

Ait Olduğum Grubun Aile Değerleri, ...Üyelerinin Çoğunluğununkine Benzer	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	1,9	1,2	1,4	3,0	13,1	79,4
Kürt	4,7	13,9	8,6	12,7	24,1	36,0
Arap	8,6	19,1	13,7	18,6	17,8	22,2
Balkan	11,5	14,8	9,9	19,2	22,3	22,3
Çerkez	11,5	15,5	10,0	19,5	22,4	21,1
Roman	10,8	22,1	15,4	22,6	15,8	13,3
Sünni	6,1	6,3	3,9	10,2	24,1	49,4
Alevi	9,2	18,5	13,2	19,4	17,6	22,1
Gayrimüslim	11,2	36,3	19,5	15,9	8,3	8,8
Ateist	11,0	42,0	18,0	12,8	7,9	8,3
Sağcı	8,7	10,3	6,5	13,2	22,2	39,1
Solcu	9,5	13,7	8,6	15,9	24,3	28,1
Ermeni	10,8	44,0	18,5	13,0	6,2	7,5
Yahudi	10,1	47,2	18,8	11,8	5,7	6,5
Homoseksüel/lez	11,2	63,5	12,2	6,3	3,4	3,4

Katılımcıların en çok aile değerlerini kendi aile değerlerine benzer bulduğu etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%79,4), Sünniler (%49,4), Sağcılar (%39,1), Kürtler (%36) ve Solculardır (%28,1). En az aile değerlerini kendi aile değerlerine benzer bulduğu kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%3,4), Yahudiler (%6,5), Ermenilerdir (%7,5).

Tablo 43. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Ahlaki Değerlerin Benzerlik Düzeyi

Ait Olduğum Grubun Ahlaki Değerleri, ...Üyelerinin Çoğunluğununkine Benzer	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	2,3	1,0	1,6	3,3	13,1	78,7
Kürt	5,3	13,5	7,7	12,0	25,1	36,5
Arap	8,4	18,8	13,1	18,1	18,6	23,0
Balkan	11,7	15,5	9,7	19,2	22,0	21,8
Çerkez	11,4	16,1	10,5	19,6	21,1	21,2
Roman	11,1	22,6	15,4	23,1	15,8	12,0
Sünni	6,1	6,7	4,1	11,1	24,2	47,7
Alevi	9,3	18,7	12,8	19,6	18,2	21,4
Gayrimüslim	10,7	36,8	20,1	15,4	8,5	8,4
Ateist	11,0	42,1	18,7	12,4	7,7	8,0
Sağcı	9,0	10,3	6,9	13,3	21,7	38,9
Solcu	10,0	14,5	8,3	16,5	23,6	27,1
Ermeni	11,3	44,0	18,3	13,1	6,8	6,5
Yahudi	10,7	47,8	18,4	11,8	5,8	5,6
Homoseksüel/lez	10,6	64,1	11,9	6,5	3,5	3,4

Katılımcıların en çok ahlaki değerlerini kendi aile değerlerine benzer bulduğu etnik, din, siyasal ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%78,7), Sünniler (%47,7), Sağcılar (%38,9), Kürtler (%36,5) ve Solculardır (%27,1). En az ahlaki değerlerini kendi aile değerlerine benzer bulduğu kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%3,4), Yahudiler (%5,6), Ermenilerdir (%6,5).

Tablo 44. Katılımcıların Farklı Kimliklere yönelik Güven Düzeyi

...Grubuna Mensup Olan Tanımadığım Biriyle İletişim Kurduğumda Kendimi Tam Olarak Güvende Hissediyorum	FY	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Türk	2,6	1,8	2,1	5,5	14,3	73,7
Kürt	4,4	11,2	9,0	14,8	23,5	37,0
Arap	8,1	14,6	12,4	20,8	19,2	25,0
Balkan	10,6	9,6	8,2	20,7	24,4	26,6
Çerkez	10,1	9,9	7,9	20,7	24,6	26,8
Roman	10,0	15,4	11,8	25,7	17,9	19,2
Sünni	6,6	6,2	3,4	13,0	24,8	46,0
Alevi	8,9	12,6	9,2	22,1	21,2	26,0
Gayrimüslim	10,5	29,7	15,5	19,4	12,0	12,9
Ateist	11,1	37,4	14,4	15,6	9,5	12,0
Sağcı	9,4	10,0	6,2	14,4	21,6	38,4
Solcu	9,6	12,9	9,1	17,7	22,5	28,2
Ermeni	10,2	37,4	15,9	17,1	8,9	10,5
Yahudi	10,5	41,8	15,8	14,8	8,3	8,8
Homoseksüel/lez	11,8	54,7	10,9	10,5	5,5	6,6

Katılımcıların en çok tanımadığı biriyle iletişim kurduğunda güven duyduğu etnik, din, siyasi ve kültürel kimlikler sırasıyla Türkler (%73,7), Sünniler (%46), Sağcılar (%38,4), Kürtler (%37) ve Solculardır (%28,2). En az tanımadığı biriyle iletişim kurduğunda güven duyduğu kimlikler ise sırasıyla Homoseksüeller (%6,6), Yahudiler (%8,8), Ermenilerdir (%10,5).

Tablo 45. Sosyal Mesafe

	Türkler	Kürtler	Araplar	Balkan Göçmenleri	Çerkezler	Romanlar	Sünniler	Aleviler	Gayrimüslimler	Ateistler	Sağcılar	Solcular	Ermeniler	Yahudiler	Homoseksüeller/Lez
Saygı duyuyorum.	85,5	55,0	45,0	47,9	49,0	40,3	66,0	47,9	32,6	27,3	55,7	45,3	26,4	24,5	20,0
Muhabbet besliyorum	83,4	47,8	33,4	35,7	35,7	26,6	57,8	35,5	19,3	16,4	47,0	37,6	14,9	13,2	10,3
Toplumumuz içerisinde varlığını değerli buluyorum.	83,6	48,2	34,8	37,8	38,9	29,2	59,2	36,3	21,0	18,9	49,4	38,5	17,9	16,3	13,4
Yakınlık hissediyorum.	83,2	44,4	29,5	32,7	32,6	24,2	55,3	32,0	15,8	14,7	44,5	34,9	12,9	11,6	8,6
Arkadaş olabilirim.	82,7	48,8	36,0	40,3	40,6	30,5	58,1	37,8	21,8	17,8	48,4	40,7	17,8	16,2	11,5
Evime akşam yemeğine davet etmek isterim	81,5	45,6	32,4	37,1	36,9	26,6	57,6	34,8	20,0	17,3	47,0	37,8	17,0	16,0	11,1
Evinde akşam yemeği yemek isterim.	81,1	45,8	32,2	36,9	36,3	25,8	57,1	33,8	19,5	16,7	46,8	38,2	16,8	15,6	10,3
Aynı iş yerinde çalışmak isterim.	81,4	45,3	33,5	38,0	37,8	28,7	57,1	34,1	21,2	18,2	47,2	36,9	18,1	17,4	11,8
Aynı dernek kulüp, vakıf veya kafede bulunmak isterim.	81,5	44,6	32,8	36,0	36,5	26,6	56,1	32,9	19,5	17,1	45,6	36,7	16,9	15,8	11,2
Evlenmek isterim	80,4	38,4	24,9	29,9	29,7	17,3	53,2	23,7	11,7	11,2	42,6	32,6	11,6	10,3	3,4
Kızımın evlenmesine karşı çıkmam	80,0	38,2	25,1	29,5	29,3	18,0	53,3	24,4	11,6	11,2	43,0	32,0	11,1	9,8	4,5
Oğlumun evlenmesine karşı çıkmam.	79,7	39,3	25,9	30,3	29,7	18,3	51,5	24,8	12,0	12,0	42,7	31,5	11,9	10,2	4,4
Bu ülkenin vatandaşı olmaktan çıkarılmalıdırlar.	5,3	7,1	9,3	4,8	4,7	5,6	4,6	4,9	11,3	14,7	5,0	5,0	19,5	21,2	21,3
Sosyal-kültürel törenlerine katılırım.	76,6	43,3	30,9	32,5	32,5	25,1	52,2	29,3	16,8	15,7	42,6	33,4	14,9	13,7	9,3
Komşu olmak beni rahatsız etmez.	79,6	47,5	34,8	38,7	39,4	29,6	56,3	34,4	22,7	21,8	46,9	38,2	19,2	17,9	13,5
Ait olduğum grubun aile değerleri, çoğunluğununki ne benzerdir.	79,4	36,0	22,2	22,3	21,1	13,3	49,4	22,1	8,8	8,3	39,1	28,1	7,5	6,5	3,4

Ait olduğum grubun temel ahlâkî değerleri, çoğunluğununki ne benzerdir.	78,7	36,5	23,0	21,8	21,2	12,0	47,7	21,4	8,4	8,0	38,9	27,1	6,5	5,6	3,4
Bu gruba mensup olan ve tanımadığım biriyle iletişim kurduğumda kendimi tam olarak güvende hissediyorum.	73,7	37,0	25,0	26,6	26,8	19,2	46,0	26,0	12,9	12,0	38,4	28,2	10,5	8,8	6,6

Yukarıdaki tabloda sadece tamamen katılıyorum seçeneği dikkate alınarak hazırlanmıştır. Sosyal mesafeye ilişkin her bir tutum ifadesinin farklı kimlik gruplarına yönelik nasıl tanımlandığına bakılmıştır. Buna göre;

En saygı gösterilen grup, Türkler; en az saygı gösterilen grup, homoseksüellerdir. Diğer bütün sosyal mesafeye ilişkin tutum ifadelerinde de benzer durum vardır. Her ifadede en yüksek katılım ve en güçlü ifade Türkler grubuna; en düşük katılım ve en zayıf ifade homoseksüeller/lezbiyenler grubunadır.

4.5 Katılımcıların Demografik Bilgilerine Göre Sosyal Mesafe Düzeyi

Tablo 46. Cinsiyete Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

T-Testi bulguları							
	Cinsiyet	Sayı	Ort.	Std. Sapma	t	sd	Anlamlılık
Türlere mesafe	Kadın	1485	4,7343	,48617	-,398	3215	,691
	Erkek	1732	4,7411	,47110			
Kürtlere mesafe	Kadın	1480	3,7587	1,12680	-4,758	3204	,000
	Erkek	1726	3,9504	1,14608			
Araplara mesafe	Kadın	1471	3,3772	1,13926	-4,200	3190	,000
	Erkek	1721	3,5490	1,16226			
Balkan göçmenlerine mesafe	Kadın	1460	3,7300	1,01968	-1,353	3165	,176
	Erkek	1707	3,7789	1,01155			
Çerkezlere mesafe	Kadın	1471	3,7151	1,01018	-1,702	3173	,089
	Erkek	1715	3,7721	1,01026			
Romanlara mesafe	Kadın	1466	3,2998	1,04801	-1,702	3173	,089
	Erkek	1709	3,3646	1,08737			
Sünnilere mesafe	Kadın	1483	4,2308	,83959	-2,692	3098	,007
	Erkek	1725	4,3096	,81000			
Alevilere mesafe	Kadın	1474	3,4684	1,05742	-4,210	3192	,000
	Erkek	1720	3,6265	1,05757			
Gayrimüslimlere mesafe	Kadın	1472	2,7512	1,20462	-1,894	3185	,058
	Erkek	1715	2,8323	1,20510			
Ateistlere mesafe	Kadın	1467	2,5428	1,24173	,768	3174	,443
	Erkek	1709	2,5088	1,24476			
Sağcılara mesafe	Kadın	1465	3,9337	,98971	-2,250	3170	,025
	Erkek	1707	4,0146	1,02577			
Solculara mesafe	Kadın	1460	3,6663	1,12152	-,892	3162	,373
	Erkek	1704	3,7022	1,13464			
Ermenilere mesafe	Kadın	1472	2,5003	1,22530	-,123	3178	,902
	Erkek	1708	2,5057	1,25573			
Yahudilere mesafe	Kadın	1474	2,3921	1,23436	,196	3183	,844
	Erkek	1711	2,3834	1,25188			
Homoseksüellere/lezlere mesafe	Kadın	1452	2,1259	1,19693	4,971	2919	,000
	Erkek	1706	1,9246	1,05539			
Sosyal mesafe ölçeği tam	Kadın	1485	3,3511	,72608	-1,990	3215	,047
	Erkek	1732	3,4015	,70785			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere cinsiyet ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlayan T-Testi bulgularına göre; cinsiyet ile Türklere, Balkan Göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Solculara, Ermenilere, Yahudilere *duyulan* sosyal mesafe arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

bulunmamıştır ($p>0,05$ olduğu için). Bu bulgu hem kadınların hem de erkeklerin Türklere, Balkan Göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Solculara, Ermenilere, Yahudilere *duyulan* sosyal mesafe tutumlarının benzer düzeyde olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların cinsiyet değişkeni ile Kürtlere, Araplara, Sünnilere, Alevilere, Sağcılara, Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$ olduğu için). Ayrıca cinsiyet ile genel sosyal mesafe tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Sonuç olarak anlamlı bulunan farklara göre yorumladığımızda ise şu bulgulara ulaşırız; Kadınlar erkeklere göre Kürtlere, Araplara, Sünnilere, Alevilere, Sağcılara daha mesafeli davranmaktadır. Ayrıca erkekler ise kadınlara göre Homoseksüellere karşı daha mesafeli davranmaktadır.

Tablo 47. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. S.	F	df	Sig.
Türklere mesafe	18-34 yaş	1748	4,7286	,49843	,547	3	,650
	35-49 yaş	986	4,7467	,46783			
	50-64 yaş	403	4,7571	,41563			
	65 + yaş	80	4,7377	,44367			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	18-34 yaş	1743	3,8177	1,19767	2,360	3	,070
	35-49 yaş	982	3,9379	1,06421			
	50-64 yaş	401	3,8740	1,07953			
	65 + yaş	80	3,8311	1,05420			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	18-34 yaş	1733	3,4018	1,17898	4,767	3	,003
	35-49 yaş	978	3,5657	1,13738			
	50-64 yaş	401	3,5019	1,09957			
	65 + yaş	80	3,6103	1,01154			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	18-34 yaş	1722	3,6661	1,02068	10,305	3	,000
	35-49 yaş	967	3,8563	1,00523			
	50-64 yaş	399	3,8958	,97977			
	65 + yaş	79	3,7970	1,02406			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	18-34 yaş	1729	3,6604	1,02344	9,278	3	,000
	35-49 yaş	976	3,8473	,99309			
	50-64 yaş	402	3,8627	,96081			
	65 + yaş	79	3,7661	1,02596			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	18-34 yaş	1724	3,2909	1,07941	3,086	3	,026
	35-49 yaş	972	3,3904	1,05526			
	50-64 yaş	399	3,4166	1,04733			
	65 + yaş	80	3,1944	1,10186			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	18-34 yaş	1741	4,2107	,87170	8,673	3	,000
	35-49 yaş	984	4,3296	,77617			
	50-64 yaş	403	4,3569	,73755			
	65 + yaş	80	4,5185	,61747			
	Toplam	3208	4,2732	,82461			
Alevilere mesafe	18-34 yaş	1735	3,4950	1,06106	4,248	3	,005
	35-49 yaş	980	3,6209	1,06922			
	50-64 yaş	399	3,6507	1,05488			
	65 + yaş	80	3,5134	,87776			
	Toplam	3194	3,5536	1,06027			

Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere yaş ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; yaş ile Türklere, Kürtlere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Ermenilere, Yahudilere karşı duyulan sosyal mesafe arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$ olduğu için). Yaş ile Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Sağcılara, Solculara, Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Yaş ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Bu durum zaman faktörünün önemini ortaya koyarken, sürekli değişen sosyo-kültürel ortamın farklılıklarla olan birlikte yaşama deneyimini de etkilediğini göstermektedir. Bundan dolayı bu bulgu Türkiye’de yaş değişkeninin sosyal mesafe düzeyini belirleyen önemli bir değişken olduğunu göstermektedir.

Tablo 48. Gelire Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. Dev.	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Asgari düzey	1153	4,7364	,50027	,812	4	,517
	1401-3000 TL	1394	4,7377	,45880			
	3001-4500 TL	319	4,7490	,48045			
	4501-6000	225	4,7675	,46610			
	6001+ TL	126	4,6747	,49491			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Asgari düzey	1153	3,9622	1,11256	5,657	4	,000
	1401-3000 TL	1384	3,8093	1,14596			
	3001-4500 TL	319	3,6877	1,24265			
	4501-6000	224	3,8207	1,13777			
	6001+ TL	126	4,0357	,98715			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Asgari düzey	1148	3,4672	1,18101	2,612	4	,034
	1401-3000 TL	1382	3,4386	1,14061			
	3001-4500 TL	316	3,4169	1,13575			
	4501-6000	223	3,6310	1,14575			
	6001+ TL	123	3,6882	1,09631			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	Asgari düzey	1134	3,6607	1,03365	11,572	4	,000
	1401-3000 TL	1371	3,7302	1,03645			
	3001-4500 TL	318	3,9293	,90385			
	4501-6000	223	3,9469	,96449			
	6001+ TL	121	4,1439	,76198			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	Asgari düzey	1145	3,6561	1,03463	13,340	4	,000
	1401-3000 TL	1378	3,7056	1,03531			
	3001-4500 TL	318	3,9536	,87276			
	4501-6000	224	3,9334	,93185			
	6001+ TL	121	4,1583	,72274			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	Asgari düzey	1140	3,3201	1,09933	5,987	4	,000
	1401-3000 TL	1374	3,2678	1,05310			
	3001-4500 TL	317	3,4392	1,03401			
	4501-6000	223	3,5179	1,01461			
	6001+ TL	121	3,6206	1,07640			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	Asgari düzey	1150	4,2507	,83661	,590	4	,670
	1401-3000 TL	1390	4,2880	,82897			
	3001-4500 TL	319	4,2832	,76162			
	4501-6000	225	4,2462	,87652			

Yukarıdaki tablo da gelir dağılımı ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; gelir dağılımı ile Türklere ve Sünnilere karşı duyulan sosyal mesafe arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$ olduğu için). Bu bulgu katılımcıların gelir seviyesine göre Türklere ve Sünnilere yönelik sosyal mesafe düzeyinde herhangi bir farklılık olmadığını göstermektedir. Gelir dağılımı ile Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Bu bulgu katılımcıların gelir seviyesine göre Homoseksüeller başta olmak diğer etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyinde farklılık olduğunu göstermektedir. Gelir dağılımı ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için).

Tablo 49. Eğitime Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. S	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Okuma/yazma bilmiyor	75	4,4903	,73053	5,737	6	,000
	Okur/Yazar	116	4,7066	,58980			
	İlkokul	1020	4,7719	,41017			
	Ortaokul/ilköğretim	505	4,7617	,41099			
	Lise	839	4,7173	,50674			
	Lisans/yüksekokul	605	4,7404	,49114			
	Lisansüstü	57	4,5890	,73448			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Okuma/yazma bilmiyor	75	4,2565	,85840	3,644	6	,001
	Okur/Yazar	116	3,9531	1,17541			
	İlkokul	1016	3,9051	1,09898			
	Ortaokul/ilköğretim	503	3,8923	1,18035			
	Lise	836	3,8115	1,17767			
	Lisans/yüksekokul	603	3,7454	1,15032			
	Lisansüstü	57	4,0915	,95667			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Okuma/yazma bilmiyor	75	3,6149	1,07516	2,869	6	,009
	Okur/Yazar	116	3,6569	,98729			
	İlkokul	1015	3,5536	1,15071			
	Ortaokul/ilköğretim	502	3,4432	1,18369			
	Lise	828	3,4217	1,15307			
	Lisans/yüksekokul	601	3,3571	1,16445			

Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere eğitim ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; eğitim Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere, Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Eğitim ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Bireylerin almış oldukları eğitim düzeyinin farklılıklarla birlikte yaşama deneyimini etkilediğini göstermektedir. Başka bir şekilde ifade etmemiz gerekirse eğitim seviyesinin artması farklılıklara yönelik sosyal mesafenin de azalmasına etki etmektedir.

Tablo 50. Mesleklere Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. Dev.	F	df	Sig.
Türlere mesafe	Ev hanımı	679	4,7368	,49510	2,423	10	,007
	Memur	270	4,7216	,50155			
	İşçi	768	4,7691	,42885			
	Küçük esnaf	455	4,7404	,46672			
	Orta/Büyük ölçekli Tüccar	66	4,5208	,65145			
	Profesyonel Meslek (Doktor, Avukat vb.)	238	4,7239	,47113			
	Çiftçi/Besici	74	4,6498	,60325			
	Entelektüel (Akademisyen- öğretmen-yazar- gazeteci)	123	4,6847	,57217			
	Emekli	190	4,7672	,43090			
	İşsiz	180	4,7847	,36578			
	Öğrenci	174	4,7208	,53707			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Ev hanımı	679	3,8057	1,14850	3,412	10	,000
	Memur	267	3,6906	1,19881			
	İşçi	763	3,8560	1,15932			
	Küçük esnaf	454	3,8939	1,18751			
	Orta/Büyük ölçekli Tüccar	66	3,7276	1,13649			
	Profesyonel Meslek (Doktor, Avukat vb.)	237	3,8034	1,10349			
	Çiftçi/Besici	74	3,7728	1,14434			
	Entelektüel (Akademisyen- öğretmen-yazar- gazeteci)	123	3,8368	1,07870			
	Emekli	189	3,9508	1,02998			
	İşsiz	180	4,2513	,98502			
	Öğrenci	174	3,9734	1,09462			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Ev hanımı	676	3,3599	1,19000	3,210	10	,000
	Memur	265	3,3331	1,15525			
	İşçi	761	3,5083	1,14634			
	Küçük esnaf	455	3,5425	1,23469			
	Orta/Büyük ölçekli Tüccar	66	3,2992	,93031			
	Profesyonel Meslek (Doktor, Avukat vb.)	233	3,3422	1,10507			
	Çiftçi/Besici	74	3,4570	1,23825			
	Entelektüel (Akademisyen- öğretmen-yazar- gazeteci)	123	3,5485	1,08150			
	Emekli	188	3,6280	1,09124			

Katılımcıların meslekleri ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; meslekler Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere, Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Meslekler ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Başka bir deyişle mesleklerde eğitim seviyesi yüksek olduğu mesleklerle birlikte uzmanlık alanını gerektiren mesleklere sahip katılımcıların farklılıklarla birarada yaşama deneyimine yönelik eğilimin arttığı (sosyal mesafenin azaldığını) göstermektedir.

Tablo 51. Medeni Duruma Göre Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. Dev.	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Evli	2253	4,7446	,45613	,836	4	,502
	Bekâr	720	4,7129	,54121			
	Boşanmış	166	4,7353	,53832			
	Eşi Ölmüş	70	4,7754	,31075			
	Evli fakat eşinden ayrı	8	4,8569	,28861			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Evli	2244	3,8675	1,12969	,444	4	,777
	Bekâr	719	3,8350	1,17641			
	Boşanmış	165	3,8479	1,20741			
	Eşi Ölmüş	70	4,0083	,98894			
	Evli fakat eşinden ayrı	8	3,7065	1,05943			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Evli	2240	3,4759	1,15934	,523	4	,719
	Bekâr	712	3,4346	1,13786			
	Boşanmış	163	3,4679	1,18008			
	Eşi Ölmüş	69	3,6153	1,15833			
	Evli fakat eşinden ayrı	8	3,6834	,86683			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	Evli	2222	3,7801	1,02072	3,472	4	,008
	Bekâr	704	3,6470	,98066			
	Boşanmış	164	3,7926	1,07470			
	Eşi Ölmüş	69	3,9813	,96996			
	Evli fakat eşinden ayrı	8	4,0914	1,06356			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	Evli	2232	3,7655	1,01275	4,532	4	,001
	Bekâr	711	3,6314	,99876			
	Boşanmış	165	3,8335	1,02039			
	Eşi Ölmüş	70	4,0206	,94944			
	Evli fakat eşinden ayrı	8	4,2071	,76743			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	Evli	2223	3,3307	1,07690	,733	4	,569
	Bekâr	709	3,3294	1,04448			
	Boşanmış	166	3,3189	1,11477			
	Eşi Ölmüş	69	3,5518	1,01241			
	Evli fakat eşinden ayrı	8	3,3656	,79874			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	Evli	2245	4,3100	,80578	6,167	4	,000
	Bekâr	719	4,1594	,86108			
	Boşanmış	166	4,1832	,93383			

Medeni durum ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; medeni durum ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Romanlara, Alevilere, Sağcılara ve Solculara karşı duyulan sosyal mesafe arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$ olduğu için). Dolayısıyla katılımcıların medeni durumları Türklere, Kürtlere, Araplara, Romanlara, Alevilere, Sağcılara ve Solculara yönelik sosyal mesafe düzeyini etkilemediğini belirtebiliriz. Medeni durum ile Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Sünnilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Dolayısıyla burada katılımcıların medeni durumlarını Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Sünnilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere yönelik sosyal mesafe düzeyini etkilediğini belirtebiliriz. Bu bulgu Türkiye’de medeni durumun da farklılıklarla birarada yaşama deneyimini bireylerin değerlerine bağlı olarak etkilediğini göstermektedir.

Tablo 52. Yerleşim Yerine Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. Dev.	F	df	Sig.
Türklere mesafe	İl	2372	4,7513	,46777	3,533	2	,029
	İlçe	734	4,6998	,48806			
	Köy	111	4,7048	,60271			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	İl	2364	3,9104	1,12655	10,267	2	,000
	İlçe	731	3,6945	1,16342			
	Köy	111	3,9308	1,20371			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	İl	2350	3,5052	1,13666	5,018	2	,007
	İlçe	731	3,3512	1,19411			
	Köy	111	3,5023	1,22719			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	İl	2333	3,7667	1,02488	,919	2	,399
	İlçe	725	3,7405	,97315			
	Köy	109	3,6404	1,08636			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	İl	2346	3,7498	1,01963	,256	2	,774
	İlçe	730	3,7429	,95929			
	Köy	110	3,6798	1,14410			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	İl	2344	3,3730	1,07132	6,714	2	,001
	İlçe	721	3,2466	1,03631			
	Köy	110	3,0959	1,18924			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	İl	2367	4,2858	,83959	5,183	2	,006
	İlçe	730	4,2696	,71722			
	Köy	111	4,0285	1,09075			
	Toplam	3208	4,2732	,82461			
Alevilere mesafe	İl	2357	3,6035	1,04425	10,190	2	,000
	İlçe	726	3,4204	1,07793			
	Köy	111	3,3630	1,18759			
	Toplam	3194	3,5536	1,06027			
Gayrimüslimlere mesafe	İl	2349	2,8509	1,21152			

Yerleşim yeri ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; yerleşim yeri ile Balkan göçmenlerine, Çerkezlere ve Sağcılara karşı duyulan sosyal mesafe arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$ olduğu için). Dolayısıyla Türkiye’de yerleşim yerine bağlı olarak Balkan göçmenlerine, Çerkezlere ve sağcılara benzer düzeyde farklılıkla birarada deneyimi tutumu geliştiğini belirtebiliriz. Yerleşim yeri ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Dolayısıyla burada yerleşim yerinin bireylerin farklılıklarla yaşama deneyimini ve kültürel çevresiyle birlikte, değerlerini etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerleşim yeri ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Sonuç itibariyle Türkiye’de yerleşim yerinin sosyal mesafe düzeyini belirleyen önemli bir diğer faktör olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 53. İllere Göre Sosyal Mesafe

Descriptives					F	df	Sig.
		N	Mean	Std. Sapma			
Türlere mesafe	ADANA	162	4,7652	,45879	10,629	25	,000
	AĞRI	48	4,5391	,46141			
	ANKARA	210	4,8274	,31235			
	ANTALYA	117	4,8025	,36287			
	AYDIN	116	4,9119	,30559			
	BALIKESİR	70	4,9318	,19171			
	BURSA	149	4,7224	,31530			
	DİYARBAKIR	138	4,5913	,73734			
	ERZURUM	51	4,5833	,54810			
	GAZİANTEP	105	4,6653	,64288			
	HATAY	130	4,5750	,74637			
	İSTANBUL	576	4,7056	,47121			
	İZMİR	171	4,7469	,41570			
	KASTAMONU	33	4,9545	,12988			
	KAYSERİ	102	4,8410	,34849			
	KOCAELİ	142	4,5041	,58387			
	KONYA	99	4,8955	,29112			
	MALATYA	71	4,5813	,61126			
	MANİSA	131	4,9224	,20057			
	MARDİN	74	4,5712	,72178			
	SAMSUN	118	4,7683	,38324			
	TEKİRDAĞ	70	4,9545	,12239			
	TRABZON	104	4,9567	,16854			
	VAN	121	4,5242	,52913			
ZONGULDAK	45	4,9494	,24953				
KIRIKKALE	64	4,6691	,46194				
Toplam	3217	4,7380	,47805				
Kürtlere mesafe	ADANA	162	4,0921	,96903			
	AĞRI	48	4,8632	,15841			
	ANKARA	210	3,8615	1,22791			
	ANTALYA	117	2,7557	1,17107			
	AYDIN	116	4,6197	,69021			
	BALIKESİR	70	3,5951	1,40588			
	BURSA	144	3,1259	1,26990			

İller ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; iller ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Ayrıca iller ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyine bakıldığında genel ortalamanın 4,73 olduğu görülmektedir. Türklere yönelik sosyal mesafenin olabildiğince düşük olduğunu gösteren bu bulgu biraz önce ifade edildiği üzere Türkiye’de Türklerin referans grubunu temsil ettiğini göstermektedir. Diğer yandan araştırma kapsamında elde edilen bu bulgular Türkiye’nin toplum yapısında Türklerin merkezi konumda olduğunu ve en çok etkileşim içerisinde olunan etno-kültürel grup arasında yer aldığını göstermektedir. Türklere yönelik sosyal mesafenin en düşük olduğu iller ise sırasıyla Kastamonu (4,95), Tekirdağ (4, 95), Trabzon (4,95), Zonguldak (4,94) Balıkesir (4,93), Manisa (4,92), Aydın (4,91). Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en yüksek olduğu iller arasında ise Ağrı (4,53) Van (4,52), Kocaeli (4,50) yer almaktadır.

Türkiye’de en çok tartışma konusu olan ve aralarında bir çatışma ve ayrışma düşmanlaştırmaya yönelik bir “ötekileştirme”nin olduğu iddia edilen etno-kültürel gruplar arasında yer alan Kürtlere yönelik sosyal mesafe bulguları değerlendirmeye alındığında sonuçlar oldukça dikkat çekicidir. Çünkü çalışmanın yapıldığı illerde elde edilen bulgular Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin genel ortalamasının 3,86 düzeyinde de yer aldığını göstermektedir. Bu bulgu Türkiye’de Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin ayrışma veya dışarıda tutmaya yönelik bir ötekileştirmenin olmadığını göstermektedir. Türk toplumunda Kürtlere yönelik etkileşim sürecinin çok yüksek oranda olmasa da ortalama düzeyinde var olduğunu göstermektedir. Kürtlere yönelik sosyal mesafenin en az olduğu iller sırasıyla Ağrı (4,86), Diyarbakır (4, 62), Aydın (4, 61), Van (4, 55), Mardin (4, 49), Hatay (4, 42), Malatya (4, 35), Gaziantep (4, 20). Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en fazla olduğu iller arasında ise Zonguldak, (3,07), Tekirdağ (3,03), Kocaeli (2, 83) ve Antalya (2,75) yer almaktadır.

Türkiye’de ulus-devlet inşa sürecinden günümüze değin süre gelen çoğu zaman “düşman” veya “hain” olarak nitelenerek ötekileştirilen etno-kültürel gruplar arasında Araplar yer almaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular açıkça göstermektedir ki Araplara yönelik sosyal mesafe 3,46 düzeyinde yani beklenildiği kadar yüksek çıkmamıştır. Araplara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en az olduğu iller sırasıyla Mardin (4,28), Trabzon (4,13), Malatya

(4,07), Hatay (4,04), Ağrı (3,99), Adana (3,97). Araplara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en fazla olduğu iller ise sırasıyla Balıkesir (2,95), Kastamonu (2,89), Zonguldak (2,78), Antalya (2,79) ve Kocaeli (2,07). Bu bulgu Barth (2001)'in isabetli bir şekilde ifade etmiş olduğu üzere etnik gruplar arasında sosyal mesafe düzeyini belirleyen en önemli unsur bireylerin süreç içerisinde etkileşimde bulunarak etno-kültürel sınırları yeniden tanımlamasıdır. Bu nedenlerden dolayı Türkiye'de tarihten gelen "etnik kategorileştirme" "ötekileştirme" Kürtlere karşı olduğu gibi Araplar içinde zamanla paylaşılan sağduyu, ortak bilgi ve davranışlar neticesinde değiştiğini belirtebiliriz.

Balkan göçmenlerine yönelik sosyal mesafe düzeyine yönelik bulgular ise 3,75 olarak elde edilmiştir. Balkan göçmenlerine yönelik sosyal mesafenin en az olduğu iller ise sırasıyla Tekirdağ (4, 40), Aydın (4,30), Ankara (4,07), Malatya (4,07), İstanbul (4,02), Trabzon (4,01). Sosyal mesafenin en yüksek olduğu iller ise sırasıyla Mardin (3,07), Van (2,97), Diyarbakır (2,89), Kocaeli (2,87). Elde edilen bu bulgular açıkça göstermektedir ki Balkan Göçmenlerinin ağırlıklı olarak yerleştikleri yerleşim alanlarında sosyal mesafe düzeyi daha azdır.

Çerkezlere yönelik sosyal mesafe düzeyine bakıldığında ise genel itibarıyla 3,74 gibi bir oranla etkileşim düzeyinin olduğunu görülmektedir. Bu oranda Çerkezlere yönelik sosyal mesafenin Türkiye'de düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Çerkezlere yönelik sosyal mesafenin en az olduğu iller ise sırasıyla Aydın (4,38), Tekirdağ (4,21), Balıkesir (4,16), Manisa (4,13), Zonguldak (4,12), Kayseri (4,10), Trabzon (4,03), İstanbul (4,00). Sosyal mesafenin en yüksek olduğu iller arasında Van (3,03), Mardin (2,97), Diyarbakır (2,92) ve Kocaeli (2,78) yer almaktadır.

Türkiye'de tartışma konusu olan etno-kültürel gruplardan bir diğeri ise Romanlardır. Bilindiği üzere Türkiye'de "Romanlar tarihsel süreçten günümüze kadar hep olumsuz yönde "ötekileştirilen" toplum içerisinde sosyal, kültürel ve ahlaki yönde olumsuz metaforlarla anılan bir kültürel grubu temsil etmektedirler. Günümüze kadar sosyal bilim alanında Romanlar hakkında yapılan birçok çalışmada Türkiye'de Romanlar göçerlikten yerleşik yaşama geçmek için gösterdikleri uyum çabasının sonuçlarını alamamış içinde buldukları topluma entegrasyonu sağlama hedeflerine ulaşamadıkları ve olumsuz yönde bir önyargıyla bakıldıkları için sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları yönünde tespitler vardır" (Akyiğit, 2017: 219). Ancak çalışma sonucunda elde edilen bulgular oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü çalışma sonucunda elde edilen bulgular Türkiye'de Romanlara yönelik sosyal mesafenin (3,33 orta düzeyde) ayrışma niteliği taşımadığını Romanlarla kamusal, özel ve ekonomik alanlarda etkileşimin orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere Türkiye’de mezhepler özelinde kutuplaşmanın ve çatışmanın olduğuna dair söylem Alevi-Sünni mezhepleri kapsamında temellendirilmektedir. Ancak çalışma kapsamında elde edilen bulgular özellikle Alevi-Sünni mezheplerine yönelik sosyal mesafenin düşük olduğunu göstermektedir. Araştırmanın yapıldığı iller bazında elde edilen bulgular Sünnilere yönelik sosyal mesafenin 4,27 düzeyinde yani çok düşük; Alevilere yönelik elde edilen bulgular ise sosyal mesafenin ise 3,55 düzeyinde olduğunu göstermektedir. Sünnilere yönelik sosyal mesafenin en düşük olduğu iller arasında Tekirdağ (4,70), Balıkesir (4,59), Ankara (4,50), Adana (4,50) en yüksek olduğu iller arasında Mardin (3,49) Van (3,74) yer almaktadır. Alevilere yönelik sosyal mesafenin en düşük olduğu iller arasında ise Ankara (4,06), Adana (3,94), Gaziantep (3,91) en yüksek olduğu iller arasında ise Mardin (2,63) ve Konya (2,69) yer almaktadır. Sonuç itibariyle katılımcıların mezhebinin %67, 1’inin Sünni Hanefi, %18,6’sının Sünni Şafi ve % 7’sinin Alevi olduğu göz önünde bulundurulduğunda elde edilen bu bulgu Türkiye’de Alevi-Sünni mezheplerine dayalı bir kutuplaşmanın olmadığını göstermektedir. Bu bulgu aynı zamanda Türkiye’de mezhep farklılığının farklı etno-kültürel gruplar arasında kamusal ve özel alanlarında etkileşim düzeyini belirlemede tartışıldığı veya dile getirildiği kadar çok fazla etkili olmadığını göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bugüne kadar Türkiye’nin azınlık grubu “güvenilmeyen yabancı” olarak anılarak ötekileştirilen gayrimüslümanlara yönelik etkileşim düzeyinin açığa çıkartılması önem taşımaktadır. Bu nokta da çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de gayrimüslüman gruplara yönelik sosyal mesafenin 2,79 düzeyinde yani yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak Ermenilere yönelik sosyal mesafenin 2,50 düzeyinde yüksek ve Yahudilere yönelik sosyal mesafenin de 2,38 düzeyinde yani çok yüksek olduğu elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Ermenilere yönelik sosyal mesafenin en düşük olduğu iller arasında Trabzon 3,40, Malatya 3,35; en yüksek olduğu iller arasında ise Ağrı 1,32 ve Erzurum 1,68 yer aldığı görülmektedir. Yahudilere yönelik sosyal mesafenin ise benzer şekilde en düşük olduğu iller arasında Trabzon 3,38, Bursa 3,13 en yüksek olduğu iller arasında ise Ağrı 1,21 ve Erzurum 1,67 yer aldığı görülmektedir. Elde edilen bulgular Türkiye’de Gayrimüslim azınlık gruplarına yönelik sosyal mesafenin oldukça yüksek olduğunu dolayısıyla kamusal ve özel alanlarda etkileşim düzeyini belirlemede önemli bir ölçüt olduğunu göstermektedir. Tarihsel süreçte inşa edilen yabancı, güvenliği tehdit eden ötekileştirici söylemin toplumsal tabanda da hala etkisini koruduğunu belirtebiliriz.

Katılımcıların kimlik tanımlamalarında tercih ettikleri ifadelerden yola çıkarak Türkiye’de din olgusunun (Müslümanlığın) sosyo-kültürel gruplar arasında etkileşim düzeyini belirleyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Çünkü kimlik bireyin kendisini tanımlamasının

yanı sıra “ben - öteki” algısını belirleyen –Barth ()’ın değimiyle- etnik gruplar arasında etnik sınırları belirleyen en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyine bakıldığında Türkiye’de dini değerlerin bireyler arasında etkileşim düzeyini belirleyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Çünkü ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,52 yani yüksek düzeyde çıkmıştır. Ateistlere yönelik sosyal mesafenin en yüksek olduğu iller arasında ise 1,32 ve Kastamonu 1,71; en düşük olduğu iller arasında ise Ankara 3,22, Malatya 3,19 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların siyasi kimliğe yönelik sosyal mesafe düzeyini belirleyip belirlemediğinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Çalışma kapsamında katılımcıların sağıcılara yönelik sosyal mesafe düzeyinin 3,97 solculara yönelik sosyal mesafe düzeyinin ise 3,68 yani orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular Türkiye’de sosyal mesafe düzeyini belirlemede çok yüksek düzeyde olmasa da etkili olduğunu göstermektedir. Sağcı gruplara yönelik sosyal mesafenin en yüksek olduğu iller Van (2,68) ve Mardin (2,99); en düşük olduğu iller ise Trabzon (4,50) ve Ankara (4,35) olduğu görülmektedir. Solcu gruplara yönelik sosyal mesafenin en yüksek olduğu iller ise Erzurum 2,38 ve Ağrı 2,39, en düşük olduğu illerin Ankara (4,13), Samsun 4,18 olduğu görülmektedir.

Birlikte yaşama kültürünü ve “biz ve öteki” ayrımını kültürel ve sosyal farklılıklar başta olmak üzere etnik köken, ırk, statü, din, siyasal kimlik gibi tercihlerin yanı sıra cinsel eğilime yönelik tercihlere bakış açısı da etkilemektedir. Türkiye’de özellikle son 10 yılda birçok Batı ülkelerinde olduğu gibi kimlik, eşitlik gibi konularla birlikte çokkültürlülük politikaları kapsamında temsil hakları, adalet konularıyla bağlantılı olarak gündem de olan homoseksüellere yönelik bakış açısının değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bulgular Türkiye’de cinsel eğilimdeki farklılıkların birlikte yaşama kültürünü nasıl etkilediğini açığa çıkartabilmesi adına önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de cinsel eğilime yönelik farklılıkların sosyal mesafe düzeyini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Çünkü Türkiye’de homoseksüellere yönelik sosyal mesafe düzeyinin 2,01 yani çok yüksek olduğunu göstermektedir. Homoseksüellere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en yüksek olduğu iller arasında Kastamonu (1,22) ve Konya (1,31); en düşük olduğu iller arasında ise Ankara (2,76) ve Trabzon (2,53) yer almaktadır.

Tablo 54. Katılımcıların Yaşamakta Oldıkları Bölgelere Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri

		N	Mean	Std. sapma	F	D	Sig.
					f	f	
Türlere mesafe	Marmara	1007	4,7127	,45438	23,381	6	,000
	Ege	418	4,8477	,34031			
	Akdeniz	409	4,7154	,55324			
	İç Anadolu	475	4,8232	,34519			
	Karadeniz	300	4,8813	,29416			
	Doğu Anadolu	291	4,5509	,54136			
	Güneydoğu Anadolu	317	4,6111	,70256			
	Total	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Marmara	1002	3,6308	1,19512	37,603	6	,000
	Ege	414	3,9786	1,03056			
	Akdeniz	409	3,8160	1,16392			
	İç Anadolu	475	3,7857	1,21701			
	Karadeniz	300	3,5502	1,06651			
	Doğu Anadolu	291	4,3588	,89867			
	Güneydoğu Anadolu	315	4,4559	,79921			
	Total	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Marmara	999	3,2691	1,23996	11,650	6	,000
	Ege	413	3,4202	1,03456			
	Akdeniz	409	3,6574	1,06026			
	İç Anadolu	474	3,5377	1,22220			
	Karadeniz	296	3,3858	1,08009			
	Doğu Anadolu	287	3,7159	1,14651			
	Güneydoğu Anadolu	314	3,6812	,98346			
	Total	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	Marmara	1000	3,8959	1,00790	37,622	6	,000
	Ege	415	3,9341	1,02316			
	Akdeniz	407	3,5025	,94625			
	İç Anadolu	473	3,9823	,91463			
	Karadeniz	294	3,8913	,70227			
	Doğu Anadolu	269	3,4879	1,16412			
	Güneydoğu Anadolu	309	3,1598	1,03907			
	Total	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	Marmara	1000	3,8231	1,00382			
	Ege	415	3,9438	1,00549			

Coğrafi bölgeler ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; bölgeler ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Türkiye genelinde birlikte yaşama deneyiminin ve kültürünün 3,37 oranında yani orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Sosyal mesafenin en düşük olduğu dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın olduğu bölgenin ise İç Anadolu (3,51); en düşük olduğu bölgenin ise Doğu Anadolu (3,20) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaşamakta oldukları bölgelere göre sosyal mesafe düzeylerine bakıldığında ise yaşamakta oldukları illerle benzer değerlerde bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Ancak Türkiye genelinde bölgeler bazında yapılacak değerlendirmeler Türkiye'nin birlikte yaşama deneyiminin başka bir değişle sosyal mesafe haritasını açığa çıkartabileceği için önem arz etmektedir. Tablo'da görüldüğü üzere Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek bölgelere doğru sırasıyla Karadeniz Bölgesi 4,88 (çok düşük), Ege Bölgesi 4,84 (çok düşük), İç Anadolu Bölgesi 4,82 (çok düşük), Marmara Bölgesi 4,71 (çok düşük), Akdeniz Bölgesi 4,71 (çok düşük), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 4,61 (çok düşük), Doğu Anadolu Bölgesi 4,55 (düşük). Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Türklere yönelik birlikte yaşama deneyiminin daha yoğun olduğu bölgeler Batı bölgelerinden Doğu Bölgelerine doğru azaldığını göstermektedir. Bu azalmanın en önemli nedenini Türkiye'nin nüfus hareketliliğinin Batı bölgelerine doğru olmasıyla birlikte sosyo-kültürel çeşitlikle birlikte cinsel yönelim, siyasal kimlik, dini inanç yönünden de birçok farklılıkların bir arada bulunmasından kaynaklandığını belirtebiliriz.

Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgelere doğru sırasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi 4,45 (çok düşük), Doğu Anadolu Bölgesi 4,35 (çok düşük), Ege Bölgesi 3,97 (düşük), Akdeniz Bölgesi 3,81 (düşük), İç Anadolu Bölgesi 3,78 (düşük), Marmara Bölgesi 3,63 (düşük), Karadeniz Bölgesi 3,55 (orta). Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Kürtlere yönelik sosyal mesafenin Doğu bölgelerinden Batı bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Bunun en önemli etkisinin Türkiye'de özellikle Doğu Bölgelerinde kültürel kimliği Kürt olan bireylerin ağırlıklı olarak yaşamasının etkisi olduğunu belirtebiliriz.

Araplara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgelere doğru sırasıyla Doğu Anadolu Bölgesi 3,71 (düşük), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,68 (düşük), Akdeniz Bölgesi 3,65 (düşük), İç Anadolu Bölgesi 3,53 (orta), Ege Bölgesi 3,42

(orta), Karadeniz Bölgesi 3,38 (orta), Marmara Bölgesi 3,26 (orta). Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Araplara yönelik sosyal mesafenin Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyine benzer şekilde Doğu bölgelerinden Batı bölgelerine doğru arttığını göstermektedir.. Bunun en önemli etkisinin Türkiye’de özellikle Doğu Bölgelerinde kültürel kimliği Arap olan bireylerin ağırlıklı olarak yaşamasının etkisi olduğunu belirtebiliriz.

Balkan göçmenlerine yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgelere doğru sırasıyla İç Anadolu Bölgesi 3,98 (düşük), Ege Bölgesi 3,93 (düşük), Marmara Bölgesi 3,89 (düşük), Karadeniz Bölgesi 3,89 (düşük), Akdeniz Bölgesi 3,50 (orta), Doğu Anadolu Bölgesi 3,48 (orta), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,15 (orta) düzeyde olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Balkan göçmenlerine yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir.

Çerkezlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Karadeniz Bölgesi 4,00 (düşük), İç Anadolu bölgesi 3,94 (düşük), Marmara Bölgesi 3,82 (düşük), Akdeniz Bölgesi 3,51 (orta), Doğu Anadolu Bölgesi 3,49 (orta), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,20 (orta). Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Çerkezlere yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir.

Romanlara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Ege Bölgesi 3,52 (orta), Karadeniz Bölgesi 3,44 (orta), İç Anadolu Bölgesi 3,42 (orta), Akdeniz 3, 31 (orta), Doğu Anadolu Bölgesi 3, 31 (orta), Marmara Bölgesi 3,25 (orta), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,12 (orta) olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Romanlara yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir.

Sünnilere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Marmara Bölgesi 4,37 (düşük), İç Anadolu Bölgesi 4,35 (düşük), Akdeniz Bölgesi 4,30 (düşük), Karadeniz Bölgesi 4,30 (düşük), Güneydoğu Anadolu Bölgesinin 4,11 (düşük), Doğu Anadolu Bölgesi 4,03 (düşük) olduğu görülmektedir. Bölgeler bazında Sünnilerle olan etkileşim düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında kuşkusuz Türk toplumunun ağırlıklı olarak dini inancının İslamiyet olmasıyla birlikte Sünni mezhebinin ağırlıklı olmasındandır. Bundan dolayı çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Sünnilere yönelik sosyal mesafenin bölgeler bazında benzer düzeyde olduğunu göstermektedir.

Alevilere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Ege ve Akdeniz Bölgelerinde 3,78 (düşük), İç Anadolu Bölgesi 3, 67 (düşük), Doğu Anadolu Bölgesi 3,66 (düşük), Marmara Bölgesi 3,46 (orta), Karadeniz Bölgesi 3,53 (orta), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,23 (orta) olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular Türkiye’de Alevilere yönelik kutuplaşmayı ayrışmayı içeren bir etkileşim düzeyinin olmadığını açık bir şekilde göstermektedir.

Gayrimislimlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla İç Anadolu Bölgesi 3, 13 (orta), Karadeniz Bölgesi 3,02 (orta), Ege Bölgesi 2,85 (orta), Akdeniz Bölgesi 2,74 (orta), Marmara Bölgesi 2,72 (orta), Doğu Anadolu Bölgesi 2, 58 (yüksek), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2,45 (yüksek) olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Gayrimüslümlere yönelik sosyo-kültürel etkileşimin Türkiye genelinde çok fazla olmamakla birlikte orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Doğu bölgelerinden Batı bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Gayrimislimlere yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Türkiye’de gayrimüsliman gruplar arasında olan Ermeniler ve Yahudilere yönelik sosyal mesafe düzeyini incelediğimizde benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de Ermenilere yönelik sosyal mesafenin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Karadeniz Bölgesi 2,70 (düşük), Akdeniz Bölgesi 2, 68 (orta), İç Anadolu Bölgesi 2,60 (orta), Doğu Anadolu Bölgesi 2,40 (yüksek) Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2,40 (yüksek), Ege Bölgesi 2,35 (yüksek), Marmara Bölgesi 2,44 (yüksek), düzeyde olduğu görülmektedir. Yahudilere yönelik sosyal mesafenin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Karadeniz Bölgesi 2, 64 (orta), Akdeniz Bölgesi 2,55 (yüksek), İç Anadolu Bölgesi 2,48 (yüksek), Marmara ve Ege Bölgesinde 2,31 (yüksek), Doğu Anadolu Bölgesi 2,25 (yüksek), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2,23 (yüksek) olduğu görülmektedir. Sonuç itibarıyla Türkiye’de Müslüman kimliğinin ön planda olması hem de gayrimüslüm gruplara yönelik tarihten gelen “güvenlik tehditi” ve “düşman” olarak betimlenerek “öteki”leştirme algısının Türkiye’de gayrimüslimlerle (Ermeni, Yahudi) sosyal etkileşim düzeyinin oldukça düşük olmasına neden olduğunu göstermektedir.

Ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla İç Anadolu Bölgesi 2,75 (orta), Ege Bölgesi 2, 76 (orta), Karadeniz Bölgesi

2,65 (orta), Marmara Bölgesi 2,51 (yüksek), Akdeniz Bölgesi 2,37 (yüksek), Doğu Anadolu Bölgesi 2,24 (yüksek), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2,21 (yüksek) olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de Ateistlere yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermekle birlikte bireylerin Ateistlere yönelik etkileşim düzeyinin Türkiye’nin genelinde benzer ölçüde düşük olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgu Türkiye’de Müslümanlık başta olmak üzere dini inançların ve değerlerin birlikte yaşama deneyimini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Sağcılara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Karadeniz Bölgesi 4,29 (düşük), İç Anadolu Bölgesi 4,25 (düşük), Ege Bölgesi 4,11 (düşük), Marmara Bölgesi 3,97 (düşük), Akdeniz Bölgesi 3,82 (düşük), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,78 (düşük), Doğu Anadolu Bölgesi 3,36 (orta) düzeyde olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde sağcılara yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermekle birlikte bireylerin Sağcılara yönelik etkileşim düzeyinin Türkiye’nin genelinde benzer ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir.

Solculara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla Karadeniz Bölgesi 4,00 (düşük), Ege Bölgesi 3,99 (düşük), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,82 (düşük), İç Anadolu Bölgesi 3,78 (düşük), Akdeniz Bölgesi 3,72 (düşük), Marmara Bölgesi 3,56 (orta), Doğu Anadolu Bölgesi 2,88 (orta) düzeyde olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bu bulgular Türkiye genelinde sağcılara yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermekle birlikte bireylerin Solculara yönelik etkileşim düzeyinin Türkiye’nin genelinde benzer ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgu Türkiye’de siyasi kimliğin biz öteki ayrımını sınırlı ölçüde etkilediğini bireylerle olan kamusal ve özel alanlardaki ilişkileri çok fazla etkilemediğini göstermektedir.

Homoseksüeller e yönelik sosyal mesafe düzeyinin en düşük olduğu bölgelerden en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla sırasıyla Karadeniz Bölgesi 2,26 (yüksek), Ege Bölgesi 2,31 (yüksek), İç Anadolu Bölgesi 2,12 (yüksek), Akdeniz Bölgesi 2,00 (çok yüksek), Marmara Bölgesi 1,90 (çok yüksek), Güneydoğu Anadolu Bölgesi 1,82 (çok yüksek), Doğu Anadolu Bölgesi 1,78 (çok yüksek) düzeyde olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye’de cinsel tercihlere yönelik tercihlerin birlikte yaşama deneyimini önemli ölçüde etkilediğini bu nedenle de homoseksüellerle sosyo-kültürel etkileşim düzeyinin

Türkiye'nin genelinde benzer ölçüde yok denebilecek kadar çok düşük olduğunu göstermektedir.

4.6. Katılımcıların Kimliklerine Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri

Türkiye'de farklılıkların birlikte yaşama deneyiminin nasıl oluştuğu ele alınırken dikkatle irdelenmesi gereken konular arasında kimlik biriminin ait olunan topluluk üzerinde etkinlik derecesinin mukayesesidir. Kimliğin yaptırımı ve şekillendirici gücü kimlik biriminin büyüklüğüne yoğunluğuna, çeşitliliğine ve zaman ve mekânın belirlediği öneme bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Yurdusev kimliklerin etkinliğini belirleyen temel ölçütleri şu şekilde sıralar: Gereklilik, aciliyet, dış tehdit ve hepsinden de önemlisi hitap ettiği topluluk tarafından içselleştirme derecesi (Yurdusev, 1997: 26). Bundan dolayı farklı kimliklerin algılanışı onlarla kurulan etkileşim düzeyi müteakabiliyete, karşılıklı anlayışa ve güçlü bir diyalojik etkileşime bağlı olarak gelişir. Kuşkusuz ben ve öteki ayrımı herhangi bir kimlik vurgusunun diğerine göre farklı olan yönüyle ayrışmaktadır. Ancak burada önemli olan "öteki" olarak nitelenen diğer kimliklerin birlikte yaşama deneyimini nasıl etkileyeceğidir. Doğal olarak kimlik açısından bireyin kendisini nasıl tanımladığı kadar içinde yaşadığı toplum açısından nasıl görüldüğü ve kendisi "öteki" leri nasıl gördüğü sosyal mesafe düzeyini belirleyecektir. Bu nedenlerden dolayı çalışmanın bu alt başlığı kapsamında katılımcıların kendilerini tanımladıkları sosyal, kültürel, siyasi ve dini kimliklerine bağlı olarak "öteki"lerle olan sosyal mesafe düzeyine yani özel ve kamusal alanlarda etkileşim düzeyine bakılacaktır.

Tablo 55. Siyasi Görüşe Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. Dev.	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Cevap yok	56	4,872 5	,24898	28,113	13	,000
	Sağcılar	918	4,872 9	,26204			
	Sosyal Demokrat	324	4,637 0	,49411			
	Demokratlar	160	4,701 3	,41679			
	Solcular	370	4,550 7	,60782			
	İslamcılar	395	4,613 2	,63064			
	Muhafazakârlar	211	4,778 1	,47682			
	Türk Milliyetçileri	315	4,906 9	,20446			
	Kemalistler/Atatürkçüler	231	4,782 4	,34802			
	Liberaller	22	4,842 8	,35410			
	Kürt Milliyetçileri	57	4,098 1	,96228			
	Laikler	49	4,755 9	,36179			
	Diğer	59	4,613 9	,59020			
	Hiçbiri	50	4,627 4	,70151			
Toplam	3217	4,738 0	,47805				
Kürtlere mesafe	Cevap yok	56	4,146 2	1,04409			
	Sağcılar	913	3,497 9	1,25921			
	Sosyal Demokrat	323	4,080 6	,95534			
	Demokratlar	160	4,267 7	,95368			
	Solcular	369	4,045 8	,92409			
	İslamcılar	395	4,099 7	1Birl,04019			
	Muhafazakârlar	211	4,146 1	1,06718			

Siyasi görüş ile kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; siyasi görüş ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Siyasi görüş ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Sonuç itibarıyla Türkiye’de katılımcıların siyasi görüşlerinin farklılıklara yönelik birlikte yaşama deneyimi önemli derecede etkilediği belirtebiliriz.

Katılımcıların kendilerini yakın buldukları ya da aidiyet kurdukları siyasi görüşleriyle birlikte Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bulgular genel manada değerlendirmeye alındığında siyasi görüşün ya da siyasal aidiyetin çok yüksek düzeyde olmasa da sosyal mesafeyi orta düzeyde (3,37) etkilediği görülmektedir. Sosyal mesafe düzeyinin sırasıyla Siyasi görüşünü liberal olarak tanımlayanların sosyal mesafe düzeyi 4,36 (düşük), solcuların 3,67 (düşük), Kemalist/Atatürkçülerin 3,61 (düşük), laiklerin 3,57 (orta), sosyal demokrat olarak tanımlayanların sosyal mesafe düzeyi 3,55 (orta), Demokratların 3,45 (orta), Kürt milliyetçilerin 3,36 (orta), sağcılarının 3,23 (orta), İslamcılarının 3,11 (orta), Muhafazakarların 3,17 (orta) , Türk milliyetçilerinin 3,13 (orta) olduğu görülmektedir. Diğer yandan katılımcılardan siyasi kimliğini ifade etmeyenlerin sosyal mesafe düzeyi 3,57 (orta), hiçbiri olarak ifade edenlerin 3,54 (orta), diğer seçeneğini ifade edenlerin sosyal mesafe düzeyinin ise 3,65 (düşük) olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular Türkiye’de kendisini özellikle liberal, solcu ve Kemalist olarak tanımlayan katılımcıların farklılıklarla birarada yaşama kültürüne daha açık olduklarını özel ve kamusal alanlarda “öteki” ile etkileşim düzeylerinin daha çok olduğunu göstermektedir. Diğer yandan kendisini Muhafazakâr, Milliyetçi ve İslamcı olarak tanımlayan katılımcıların farklı olan kimliklere karşı daha mesafeli ve etkileşim düzeyinin daha düşük olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 56. Etnik Kimliğe Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		SAYI	Mean	Std. Sapma	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Cevap yok	20	4,0929	,94674	25,777	20	,000
	Türk	2438	4,8263	,33431			
	Kürt	505	4,4171	,72737			
	Boşnak	2	4,6389	,51069			
	Yörük	10	4,9330	,15668			
	Türkmen	9	4,2552	,99629			
	Azeri	6	4,5556	,33333			
	Gürcü	9	4,5617	,43872			
	Çerkez	11	4,7121	,55767			
	Abhaz	2	4,9722	,03928			
	Roman	6	4,2870	,29063			
	Zaza	68	4,5641	,67499			
	Laz	11	4,9343	,18227			
	Arap	56	4,6893	,37037			
	Ermeni	4	3,7083	1,28009			
	Nusayri	6	4,7833	,34881			
	Süryaniler	3	3,1481	1,41130			
	Arnavut	3	4,5741	,16038			
	Manav	1	4,7333	.			
	Muhacir	15	4,7370	,47162			
Hiçbiri	32	4,3899	,61434				
Toplam	3217	4,7380	,47805				
Kürtlere mesafe	Cevap yok	20	3,7306	1,05734	21,763	20	,000
	Türk	2427	3,6660	1,17799			
	Kürt	505	4,6582	,51706			
	Boşnak	2	3,9722	,35355			
	Yörük	10	4,0721	,90706			
	Türkmen	9	3,5917	,99939			
	Azeri	6	4,3056	,72072			
	Gürcü	9	4,1721	,62536			
	Çerkez	11	3,1869	,76306			
	Abhaz	2	4,4167	,58926			
	Roman	6	3,3704	1,14809			
	Zaza	68	4,6240	,51546			
	Laz	11	3,1717	1,79204			
	Arap	56	4,4262	,48420			
	Ermeni	4	4,7083	,44762			
	Nusayri	6	4,6426	,60166			
	Süryaniler	3	4,9259	,12830			

Katılımcıların etnik kimlikleri ile farklı etno-kültürel, dini, siyasi kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; etnik kimlik (Türk, Kürt, Boşnak, Yörük, Türkmen, Azeri, Gürcü, Çerkez, Abhaz, Roman, Zaza, Laz, Arap, Ermeni, Nusayri, Süryani, Arnavut, Manav, Muhacir) ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Hemen tüm etnik gruplar Türklere karşı sosyal mesafe puanlarının düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ancak kendilerini Boşnak ($n=2$), Çerkez ($n=11$), Abhaz ($n=2$) olarak ifade eden katılımcıların Araplara karşı sosyal mesafelerinin diğer etnik gruplardan daha fazla olduğu gözlemlenirken, katılımcı sayılarının düşüklüğünün bu sonuçlarda etkisi olduğu da göz önünde tutulmalıdır. Gayrimüslümlere, Ateistlere, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere karşı mesafenin en fazla olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 57. Oy Verilen Partiye Göre Sosyal Mesafe Durumuna İlişkin Karşılaştırmalar

		N	Mean	Std. Dev.	F	df	Sig.
Türlere mesafe	CEVAP YOK	144	4,8292	,36517	,36046	13	,000
	AK PARTİ	1228	4,8214	,35649			
	MHP	470	4,8901	,23785			
	CHP	720	4,7414	,38648			
	HDP	406	4,3348	,77292			
	SP	22	4,7205	,41293			
	BBP	11	4,7727	,24902			
	DSP	11	4,7879	,23150			
	VATAN	10	4,8179	,28224			
	DP	8	4,8194	,25329			
	HÜDAPAR	14	4,2648	1,08027			
	İP/HKP	4	4,3056	,49794			
	DİĞER	87	4,6935	,49423			
	Hiçbiri	82	4,5478	,76546			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	CEVAP YOK	142	4,2867	,96377	31,354	13	,000
	AK PARTİ	1227	3,8017	1,16641			
	MHP	468	3,2645	1,31666			
	CHP	714	3,7473	1,03242			
	HDP	406	4,6142	,56670			
	SP	22	3,8672	1,25726			
	BBP	11	4,0322	,79334			
	DSP	11	3,6452	1,11145			
	VATAN	10	4,2712	,65579			
	DP	8	3,3047	1,06484			
	HÜDAPAR	14	4,4986	,68943			
	İP/HKP	4	4,1389	,22453			
	DİĞER	87	4,0756	,94094			
	Hiçbiri	82	4,3714	,82924			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	CEVAP YOK	143	3,9789	,97606	8,719	13	,000
	AK PARTİ	1222	3,5344	1,13486			
	MHP	465	3,1199	1,20472			
	CHP	712	3,3246	1,16647			
	HDP	404	3,5764	1,11427			
	SP	21	3,9200	,89501			
	BBP	11	4,0074	,84956			
	DSP	10	3,2833	1,00869			
	VATAN	10	3,9226	,72391			
	DP	8	3,4549	,89393			

Katılımcıların oy verdikleri parti ile farklı etno-kültürel dini ve siyasi kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; oy verilen parti ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Oy verilen parti ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$ olduğu için). Katılımcıların oy verdikleri partiye göre sosyal mesafe düzeyleri AK Parti 3,24 (orta), MHP 3,20 (orta), CHP 3,60 (orta), HDP 3,33 (orta), SP 3,40 (orta), BBP 3,59 (orta), DSP 3,53 (orta), Vatan 3,85 (orta), DP 3,24 (orta) HÜDAPAR 2,85 (orta), İP/HKP 3,73 (orta), diğer (düşük), cevap Yok 3,70 (düşük) olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular incelendiğinde oranların birbirlerine yakın düzeylerde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de oy verilen siyasi partinin özel ve kamusal alanlarda farklı etno-kültürel gruplarla olan ilişki düzeyini çok fazla etkilemediğini ifade edebiliriz.

Tablo 58. Katılımcıların Kültürel Kimliğine Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri

		N	Mean	Std. Dev.	F	Df	Sig.
Türklere mesafe	Cevap yok	32	4,3126	,86542	25,691	23	,000
	Türk	2310	4,8340	,32400			
	Sünni Türk	156	4,7568	,40475			
	Alevi Türk	49	4,6565	,50342			
	Yörük	9	4,8901	,17217			
	Türkmen	2	4,5000	,39284			
	Azeri	4	4,7083	,43833			
	Gürcü	1	3,3333	.			
	Kürt	360	4,4460	,73239			
	Sünni Kürt	73	4,1454	,83927			
	Alevi Kürt	34	4,0858	,73631			
	Zaza	52	4,5510	,70188			
	Laz	5	4,6556	,27046			
	Arap	20	4,6000	,48586			
	Sünni Arap	5	4,6711	,49948			
	Alevi Arap	19	4,7591	,25860			
	Nusayri	1	4,5556	.			
	Süryani	3	3,1481	1,41130			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	4,6026	,74369			
	Roman	2	4,3889	,00000			
	Ermeni	5	4,5092	,43637			
	Muhacir	4	4,7198	,22064			
Hiçbiri	65	4,4998	,49509				
Toplam	3217	4,7380	,47805				
Kürtlere mesafe	Cevap yok	32	4,1276	,95316	17,515	23	

	Türk	2299	3,6768	1,17774			
	Sünni Türk	156	3,5598	1,22089			
	Alevi Türk	49	3,7872	1,08063			
	Yörük	9	3,4935	1,29562			
	Türkmen	2	3,8333	,23570			
	Azeri	4	3,9028	1,14069			
	Gürcü	1	3,5556	.			
	Kürt	360	4,7297	,50444			
	Sünni Kürt	73	4,5779	,43799			
	Alevi Kürt	34	4,2321	,67550			
	Zaza	52	4,5530	,59108			
	Laz	5	3,8778	,97689			
	Arap	20	4,4769	,55565			
	Sünni Arap	5	4,5956	,43671			
	Alevi Arap	19	4,4344	,49051			
	Nusayri	1	3,0000	.			
	Süryani	3	4,9259	,12830			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	3,7359	,76173			
	Roman	2	4,2222	,00000			
	Ermeni	5	4,3980	,47310			
	Muhacir	4	3,5948	1,26886			
	Hiçbiri	65	4,2704	,59929			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			,000
	Cevap yok	30	3,8625	1,02158			
	Türk	2289	3,4140	1,18965			
	Sünni Türk	156	3,2448	1,17923			
	Alevi Türk	49	3,1941	,97851			
	Yörük	9	3,0926	1,29040			
	Türkmen	2	3,5625	,61872			
	Azeri	4	3,4861	1,63008			
	Gürcü	1	2,4444	.			
	Kürt	360	3,6937	,98779			
	Sünni Kürt	73	3,6230	1,01908			
	Alevi Kürt	32	3,2169	,86062			
	Zaza	52	3,3760	,79663			
	Laz	5	3,8222	,93739	4,797	23	,000
	Arap	20	4,6528	,44695			
	Sünni Arap	5	4,7986	,19357			
	Alevi Arap	19	4,7063	,33635			
	Nusayri	1	4,7333	.			
	Süryani	3	3,5926	1,02640			
	Tatar	1	1,4444	.			
	Çerkez	5	4,0470	,88078			
	Roman	2	4,2222	,00000			
	Ermeni	5	3,2072	1,67507			
	Muhacir	4	2,8031	1,57270			
	Hiçbiri	65	3,9967	,85063			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Araplara mesafe							

Balkan göçmenlerine mesafe	Cevap yok	30	4,0344	,84784	5,624	23	,000
	Türk	2290	3,8273	1,01306			
	Sünni Türk	156	3,6743	1,01156			
	Alevi Türk	48	3,8615	,73515			
	Yörük	9	3,3963	1,65581			
	Türkmen	2	3,2500	,27499			
	Azeri	4	3,6250	1,58268			
	Gürcü	1	3,5556	.			
	Kürt	337	3,3882	,99180			
	Sünni Kürt	72	3,4866	1,06597			
	Alevi Kürt	32	3,5830	,81979			
	Zaza	52	2,8945	,86965			
	Laz	5	4,3379	,37154			
	Arap	19	3,8992	1,03473			
	Sünni Arap	5	3,5311	1,28713			
	Alevi Arap	19	4,2388	,34271			
	Nusayri	1	3,2000	.			
	Süryani	3	3,5259	1,08414			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	4,3026	,89480			
	Roman	2	4,2222	,00000			
	Ermeni	5	2,8889	1,75638			
	Muhacir	4	4,1095	,71630			
	Hiçbiri	65	4,0913	,72145			
Toplam	3167	3,7564	1,01544				
Çerkezlere mesafe	Cevap yok	30	4,0115	,82789	5,697	23	,000
	Türk	2297	3,8152	1,00628			
	Sünni Türk	156	3,6108	1,03106			
	Alevi Türk	49	3,9367	,74215			
	Yörük	9	3,4056	1,67497			
	Türkmen	2	3,5833	,11785			
	Azeri	4	3,8333	1,52618			
	Gürcü	1	3,5556	.			
	Kürt	348	3,4182	,99070			
	Sünni Kürt	73	3,4142	1,06666			
	Alevi Kürt	32	3,6159	,78784			
	Zaza	52	2,8422	,84304			
	Laz	5	4,3111	,29554			
	Arap	19	3,8491	1,04518			
	Sünni Arap	5	3,4778	1,30621			
	Alevi Arap	19	4,2639	,36888			
	Nusayri	1	4,2667	.			
	Süryani	3	3,5259	1,08414			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	4,6803	,39100			
	Roman	2	4,2222	,00000			
	Ermeni	5	3,0333	1,66324			
	Muhacir	4	3,9420	,78723			
	Hiçbiri	64	4,0576	,73454			

	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	Cevap yok	30	3,7115	1,03020	3,489	23	,000
	Türk	2286	3,3251	1,09290			
	Sünni Türk	156	3,1337	1,05224			
	Alevi Türk	49	3,4668	,88993			
	Yörük	9	2,9449	1,36063			
	Türkmen	2	3,2944	,84067			
	Azeri	4	3,4444	1,29656			
	Gürcü	1	2,5000	.			
	Kürt	347	3,3487	,97952			
	Sünni Kürt	73	3,1838	,99358			
	Alevi Kürt	32	3,5221	,88834			
	Zaza	52	2,6688	,67352			
	Laz	5	3,8556	,94657			
	Arap	19	3,7980	1,12627			
	Sünni Arap	5	3,4778	1,30621			
	Alevi Arap	19	3,9741	,84974			
	Nusayri	1	3,0667	.			
	Süryani	3	3,5259	1,08414			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	4,2581	,64910			
	Roman	2	4,2222	,00000			
	Ermeni	5	2,8556	1,41781			
	Muhacir	4	3,9281	,77714			
Hiçbiri	65	3,9813	,79692				
Toplam	3175	3,3347	1,06970				
Sünnilere mesafe	Cevap yok	30	4,0752	1,04832	5,582	23	,000
	Türk	2309	4,3168	,80206			
	Sünni Türk	156	4,5032	,57306			
	Alevi Türk	49	3,9881	,67726			
	Yörük	9	3,4511	1,71977			
	Türkmen	2	3,8562	,04622			
	Azeri	4	3,8194	1,52373			
	Gürcü	1	2,4444	.			
	Kürt	354	4,1090	,93901			
	Sünni Kürt	73	4,0886	,83377			
	Alevi Kürt	34	3,7419	,82286			
	Zaza	52	4,3863	,67815			
	Laz	5	4,5222	,39597			
	Arap	20	4,1509	,88104			
	Sünni Arap	5	4,8311	,17040			
	Alevi Arap	19	4,3119	,31432			
	Nusayri	1	2,8667	.			
	Süryani	3	4,7407	,03208			
	Tatar	1	1,4444	.			
	Çerkez	5	4,1026	,82819			
	Roman	2	4,1667	,00000			
	Ermeni	5	2,3778	1,45795			
	Muhacir	4	4,7051	,21325			

	Hiçbiri	65	4,0926	,79337			
	Toplam	3208	4,2732	,82461			
Alevilere mesafe	Cevap yok	30	3,9081	1,05279			
	Türk	2294	3,5228	1,06974			
	Sünni Türk	156	3,4998	1,00391			
	Alevi Türk	49	4,4466	,76677			
	Yörük	9	3,0344	1,42308			
	Türkmen	2	3,1250	,05893			
	Azeri	4	3,6111	1,45297			
	Gürcü	1	3,8333	.			
	Kürt	357	3,5486	1,02590			
	Sünni Kürt	71	3,3905	,93343			
	Alevi Kürt	34	4,3204	,67875			
	Zaza	52	3,0415	,84477			
	Laz	5	3,9000	,99567	4,993	23	,000
	Arap	20	3,2689	1,12133			
	Sünni Arap	5	3,0095	1,70654			
	Alevi Arap	19	4,6868	,24199			
	Nusayri	1	2,4000	.			
	Süryani	3	3,5926	2,05280			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	3,6915	1,43123			
	Roman	2	3,8333	,00000			
	Ermeni	5	4,0556	,89839			
	Muhacir	4	3,4828	1,39290			
	Hiçbiri	65	3,9390	,86051			
Toplam	3194	3,5536	1,06027				
Gayrimüslimlere mesafe	Cevap yok	30	3,5505	1,17226	5,871	23	
	Türk	2294	2,7762	1,20185			
	Sünni Türk	156	2,5832	1,12005			
	Alevi Türk	49	3,5057	1,13455			
	Yörük	9	2,4989	1,31326			
	Türkmen	2	2,9222	,03143			
	Azeri	4	3,1806	1,44115			
	Gürcü	1	3,8333	.			
	Kürt	353	2,6526	1,21140			
	Sünni Kürt	68	2,6043	1,02226			
	Alevi Kürt	34	3,4400	,97368			
	Zaza	52	2,3271	,93123			
	Laz	5	3,6000	,83463			
	Arap	20	2,4657	1,30338			
	Sünni Arap	5	2,6746	1,92241			
	Alevi Arap	19	3,6156	,76449			
	Nusayri	1	2,3571	.			
	Süryani	3	4,0370	,64150			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	3,2803	1,41229			
	Roman	2	1,0556	,00000			
	Ermeni	5	2,8333	1,42237			

	Muhacir	4	2,8717	2,03586			
	Hiçbiri	65	3,8233	,96419			
	Toplam	3187	2,7949	1,20537			
Ateistlere mesafe	Cevap yok	30	3,3899	1,32532	7,212	23	,000
	Türk	2284	2,4830	1,23015			
	Sünni Türk	156	2,4024	1,10688			
	Alevi Türk	48	3,3842	1,27633			
	Yörük	9	2,4321	1,35423			
	Türkmen	2	2,5833	,35355			
	Azeri	4	3,2361	1,57356			
	Gürcü	1	4,5556	.			
	Kürt	351	2,4089	1,22254			
	Sünni Kürt	72	2,2819	1,08105			
	Alevi Kürt	32	3,3639	1,09413			
	Zaza	52	2,0768	,98499			
	Laz	5	3,4444	1,07798			
	Arap	20	2,0673	1,15210			
	Sünni Arap	5	2,6746	1,92241			
	Alevi Arap	19	2,9669	,97013			
	Nusayri	1	2,3571	.			
	Süryani	3	2,8519	1,41130			
	Tatar	1	4,5556	.			
	Çerkez	5	3,2444	1,47489			
	Roman	2	1,2222	,00000			
	Ermeni	5	3,2333	1,70394			
	Muhacir	4	2,8717	2,03586			
	Hiçbiri	65	3,8095	1,09673			
	Toplam	3176	2,5245	1,24328			
	Sağcılara mesafe	Cevap yok	30	3,6958			
Türk		2296	4,0539	,97198			
Sünni Türk		155	4,2606	,83380			
Alevi Türk		49	3,7010	,99081			
Yörük		9	4,1178	,83478			
Türkmen		2	4,0333	,89567			
Azeri		4	4,1111	,91625			
Gürcü		1	2,3333	.			
Kürt		340	3,6382	1,15325			
Sünni Kürt		67	3,2775	1,15526			
Alevi Kürt		34	3,1581	,97544			
Zaza		52	4,0577	,72236			
Laz		5	4,3778	,39166			
Arap		19	4,5029	,57422			
Sünni Arap		4	3,9127	1,11951			
Alevi Arap		19	4,2467	,50321			
Nusayri		1	4,7333	.			
Süryani		3	3,1481	1,41130			
Tatar		1	1,4444	.			
Çerkez		5	3,3735	1,21306			
Roman		2	3,0000	,00000			

	Ermeni	5	1,9111	1,48688			
	Muhacir	4	3,8717	,59589			
	Hiçbiri	65	3,8348	1,00374			
	Toplam	3172	3,9772	1,00993			
Solculara mesafe	Cevap yok	30	3,9433	,84765	3,738	23	,000
	Türk	2291	3,6287	1,14249			
	Sünni Türk	153	3,4336	1,10910			
	Alevi Türk	49	4,4138	,69241			
	Yörük	9	4,0630	,92289			
	Türkmen	2	3,4423	1,49580			
	Azeri	4	3,4583	1,70534			
	Gürcü	1	4,5556	.			
	Kürt	339	3,8838	1,13853			
	Sünni Kürt	67	3,3510	1,16319			
	Alevi Kürt	34	4,1250	,62208			
	Zaza	52	3,9873	,81435			
	Laz	5	3,9778	,96593			
	Arap	19	3,8812	1,21883			
	Sünni Arap	4	3,9127	1,11951			
	Alevi Arap	19	4,3096	,48613			
	Nusayri	1	3,0000	.			
	Süryani	3	4,7778	,00000			
	Tatar	1	4,3333	.			
	Çerkez	5	3,5836	1,61254			
	Roman	2	2,8333	,00000			
	Ermeni	5	3,5778	1,84659			
	Muhacir	4	3,7051	1,19916			
	Hiçbiri	65	4,1324	,81628			
	Toplam	3164	3,6857	1,12857			
	Ermenilere mesafe	Cevap yok	30	3,4708			
Türk		2293	2,4313	1,24074			
Sünni Türk		155	2,2627	1,15360			
Alevi Türk		48	3,3612	1,16291			
Yörük		9	2,1857	1,02979			
Türkmen		2	1,8194	,60890			
Azeri		4	3,0556	2,00719			
Gürcü		1	2,5556	.			
Kürt		349	2,4918	1,15542			
Sünni Kürt		69	2,5041	1,02008			
Alevi Kürt		34	3,4685	,94825			
Zaza		52	2,1399	,88644			
Laz		5	3,4139	1,03153			
Arap		20	2,7042	1,36793			
Sünni Arap		4	3,2163	1,84659			
Alevi Arap		19	3,6154	,84107			
Nusayri		1	2,6875	.			
Süryani		3	4,3333	,38490			
Tatar		1	4,3333	.			
Çerkez		5	2,8137	1,51587			

	Roman	2	1,0556	,00000							
	Ermeni	5	4,1673	,64296							
	Muhacir	4	2,8578	2,08285							
	Hiçbiri	65	3,6635	1,06697							
	Toplam	3180	2,5032	1,24154							
Yahudilere mesafe	Cevap yok	30	3,4500	1,23901	7,556	23	,000				
	Türk	2293	2,3476	1,24701							
	Sünni Türk	155	2,0394	1,11375							
	Alevi Türk	48	3,0833	1,25282							
	Yörük	9	2,4395	1,29567							
	Türkmen	2	1,7543	,67387							
	Azeri	4	2,7500	1,65831							
	Gürcü	1	3,8333	.							
	Kürt	352	2,2882	1,14646							
	Sünni Kürt	72	2,3230	,98695							
	Alevi Kürt	32	2,8707	1,02890							
	Zaza	52	2,0686	,93062							
	Laz	5	3,3306	,99788							
	Arap	20	2,2813	1,04294							
	Sünni Arap	5	2,7603	1,86155							
	Alevi Arap	19	3,7093	,74309							
	Nusayri	1	2,5625	.							
	Süryani	3	4,3333	,38490							
	Tatar	1	4,5556	.							
	Çerkez	5	2,5803	1,67866							
	Roman	2	1,0556	,00000							
	Ermeni	5	2,5673	1,60822							
	Muhacir	4	2,8361	2,05821							
	Hiçbiri	65	3,6139	1,12870							
	Toplam	3185	2,3874	1,24361							
	Homoseksüellere/lezlere mesafe	Cevap yok	30	3,1578				1,44786	11,621	23	,000
		Türk	2278	1,9655				1,10306			
Sünni Türk		156	1,6794	,90855							
Alevi Türk		45	2,7198	1,35178							
Yörük		9	1,8547	1,13736							
Türkmen		2	1,5897	,36262							
Azeri		4	1,2778	,21276							
Gürcü		1	1,1111	.							
Kürt		345	1,9702	1,04835							
Sünni Kürt		71	1,9646	,86566							
Alevi Kürt		32	3,2487	1,10368							
Zaza		51	1,7588	,75146							
Laz		5	3,2028	1,14224							
Arap		19	1,4208	,36335							
Sünni Arap		5	1,1944	,07857							
Alevi Arap		19	2,7007	,85755							
Nusayri		1	2,7333	.							
Süryani		3	1,5926	,32075							
Tatar		1	4,5556	.							

	Çerkez	5	2,4667	1,72607			
	Roman	2	1,0556	,00000			
	Ermeni	5	2,5007	1,66233			
	Muhacir	4	2,7056	1,86529			
	Hiçbiri	65	3,4529	1,20733			
	Toplam	3158	2,0171	1,12698			
Sosyal mesafe ölçeği tam	Cevap yok	32	3,7957	,80442	4,728	23	,000
	Türk	2310	3,3635	,72550			
	Sünni Türk	156	3,2437	,66238			
	Alevi Türk	49	3,7069	,63831			
	Yörük	9	3,1533	1,02487			
	Türkmen	2	3,1433	,21113			
	Azeri	4	3,4333	1,26274			
	Gürcü	1	3,2000	.			
	Kürt	360	3,3466	,65239			
	Sünni Kürt	73	3,2334	,63495			
	Alevi Kürt	34	3,5927	,50379			
	Zaza	52	3,1162	,47061			
	Laz	5	3,9086	,71630			
	Arap	20	3,4582	,58954			
	Sünni Arap	5	3,4837	,96839			
	Alevi Arap	19	4,0360	,31256			
	Nusayri	1	3,2347	.			
	Süryani	3	3,7101	,30878			
	Tatar	1	3,9037	.			
	Çerkez	5	3,6509	,74996			
	Roman	2	2,9852	,00000			
	Ermeni	5	3,2078	1,14175			
	Muhacir	4	3,5337	1,18582			
	Hiçbiri	65	3,9495	,72413			
	Toplam	3217	3,3782	,71665			

Katılımcıların kültürel kimlik ile farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; kültürel kimlik ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Kültürel kimlik ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Sosyal mesafe ölçeğinden elde edilen bulgular kendini Türk olarak ifade eden katılımcıların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,36 (orta), kendisini Kürt olarak ifade eden katılımcıların 3,36 (orta), Boşnakların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,79 (düşük), Yörüklerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal

mesafe düzeylerinin 3,97 (düşük), Türkmenlerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,38 (orta), Azerilerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,84 (düşük), Gürcülerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin (3,69), Çerkezlerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 2,99 (orta), Romanların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 2,88 (orta), Zazaların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,11 (orta), Lazların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,75 (düşük), Arapların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,73 (düşük), Ermenilerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,68 (orta), Nusayrilerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 4,08 (yüksek), Süryanilerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,71 (orta), Arnavutların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 4,37 (düşük), Manavların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 4,59 (düşük), Muhacirlerin farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin 3,31 (orta) olduğu görülmektedir. Katılımcılardan kendisini Arnavut, Manav, Boşnak, Azeri ve Araplar olarak ifade eden katılımcıların farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin en düşük yani özel ve kamusal alanlarda etkileşim düzeyinin en çok olduğu gruplar arasında yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türk toplumunun ana akım toplumu temsil eden etno-kültürel grup olan Türkler ile en çok nüfusa sahip olan Kürtlerin diğer etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyinin en yüksek olduğu gruplar arasında yer aldığı görülmektedir. Bu bulgu oldukça dikkat çekicidir. Çünkü ana akım toplumu temsil eden etno-kültürel grupların kendi içlerine daha dönük olduğunu azınlık durumunda olan yani nüfusun çok az bir kısmını temsil eden etno-kültürel grupların ise dışa dönük olduğunu, azınlık konumunda olan etno-kültürel grupların sınırlarının daha esnek olduğunu, farklı etno-kültürel gruplarla olan sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşime daha çok açık olduğunu göstermektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında azınlıkta olan etno-kültürel grupların ana akım toplumu temsil eden gruplarla etkileşim düzeyini arttırarak “öteki” olma konumundan kurtulma ana akım topluma dahil edilme isteğiyle birlikte ayrılıkçı bir tutuma sahip olmamalarından kaynaklandığını ifade edebiliriz. Ana akım toplumu temsil eden Türklerin ve Kürtlerin ise sosyal mesafe düzeylerinin yüksek çıkmasındaki en büyük etken ise etno-kültürel gruplara ve göçmelere

yönelik “güvenlik tehdidi”, “düşman” gibi geliştirmiş oldukları olumsuz ön yargılarla ilgili olabilir.

Tablo 59. Katılımcıların Birincil Kimlik Tercihlerine Göre Farklı Etno-kültürel Gruplara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

		N	Mean	Std. Sapma	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Cevap yok	39	4,6376	,63160	17,326	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1024	4,6893	,52735			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	207	4,7236	,44288			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	213	4,4884	,75100			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	626	4,8035	,34793			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	257	4,8539	,27926			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	511	4,8601	,31463			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	205	4,7779	,43558			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,7763	,40350			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	4,3596	,80824			
	Adımı Söylerim	58	4,4846	,55615			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,3064	,75520			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Cevap yok	39	4,1060	,95662	11,345	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1019	3,9073	1,09666			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	206	4,2929	,95224			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	213	3,8993	1,21676			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	626	3,8413	1,05187			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	254	3,4094	1,30045			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	509	3,6386	1,22533			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	205	4,1338	1,14809			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,3537	,88784			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,5821	1,26289			
	Adımı Söylerim	58	4,0635	,78838			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,5491	,59878			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Cevap yok	39	3,9362	1,12650	6,794	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1013	3,4929	1,11633			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	206	3,6994	,97829			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	213	3,1727	1,07977			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	624	3,5465	1,11982			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	250	3,1182	1,19834			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	507	3,4190	1,19256			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	205	3,4592	1,40703			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,0039	1,10207			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,3901	1,18028			
	Adımı Söylerim	58	3,6929	1,04149			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,2281	,65599			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
	Balkan göçmenlerine mesafe	Cevap yok	39	4,1658			
Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim		1006	3,7117	,98186			
Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim		196	3,4862	1,00776			
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim		209	3,4505	1,01899			
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım		623	3,9952	,85369			
Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim		253	3,8163	1,00099			
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim		504	3,8559	1,03929			
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım		202	3,1719	1,33598			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,3596	,76270			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,9526	,91051			
	Adımı Söylerim	58	4,1010	,68451			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,0386	,68631			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	Cevap yok	39	4,1845	,75622	15,542	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1008	3,6883	,98736			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	204	3,5435	,99798			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	210	3,5115	,96336			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	626	3,9644	,86819			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	257	3,8122	,95895			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	505	3,8587	1,05335			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	202	3,1177	1,32168			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,3010	,71938			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,9953	,85402			
	Adımı Söylerim	58	4,0497	,69204			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,0258	,65937			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
	Romanlara mesafe	Cevap yok	39	3,6868			
Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim		1004	3,3200	1,03750			
Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim		203	3,2155	1,05083			
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim		212	3,1295	,97557			
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım		625	3,5759	,96252			
Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim		248	3,1774	1,08681			
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim		507	3,3170	1,13625			
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım		203	2,8247	1,21513			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,1377	,84932			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	25	3,4326	1,09954			
	Adımı Söylerim	58	3,8452	,83128			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,9556	,69704			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	Cevap yok	39	4,1876	1,02466	7,005	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1016	4,1315	,89447			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	207	4,4297	,73178			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	213	4,1659	,83654			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	626	4,3413	,74530			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	257	4,3087	,75895			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	511	4,4317	,71925			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	204	4,3777	,93505			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,3599	,78283			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,9214	1,01140			
	Adımı Söylerim	58	4,1263	,72435			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,1948	,67927			
	Toplam	3208	4,2732	,82461			
	Alevilere mesafe	Cevap yok	39	3,9749			
Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim		1013	3,5458	1,09361			
Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim		207	3,3303	1,05872			
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim		213	3,5454	,95401			
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım		624	3,6927	,95477			
Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim		255	3,6224	,99164			
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim		506	3,3549	1,10223			
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım		203	3,3777	1,19135			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,2111	,79826			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	25	3,8754	,99993			
	Adımı Söylerim	58	4,0507	,71095			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,2541	,73611			
	Toplam	3194	3,5536	1,06027			
Gayrimüslimlere mesafe	Cevap yok	37	3,7522	1,11915	28,034	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1014	2,7935	1,20308			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	205	2,4018	1,22611			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	212	2,6581	1,10239			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	623	3,1152	1,07926			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	256	2,9150	1,16164			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	503	2,4318	1,17619			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	202	2,2492	1,13849			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,0341	,95192			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,4650	1,10929			
	Adımı Söylerim	58	3,8270	,95445			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,9090	,76009			
	Toplam	3187	2,7949	1,20537			
	Ateistlere mesafe	Cevap yok	39	3,4002			
Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim		1005	2,5468	1,26483			
Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim		204	2,0190	1,08119			
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim		212	2,3249	1,15324			
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım		621	2,7982	1,17970			
Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim		255	2,6769	1,18853			
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim		503	2,1920	1,14394			
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım		202	1,9167	,97747			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	3,9913	1,02623			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,4399	1,21335			
	Adımı Söylerim	58	3,7989	1,02126			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,8634	,98879			
	Toplam	3176	2,5245	1,24328			
Sağcılara mesafe	Cevap yok	39	4,0227	,95790	12,249	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1007	3,8471	1,06096			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	190	4,0815	,99892			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	209	3,7853	,99342			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	626	4,0941	,87955			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	257	4,1079	,86730			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	507	4,2700	,85874			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	202	3,4982	1,34763			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,0685	,98474			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,7464	1,02388			
	Adımı Söylerim	58	3,9505	,96726			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,7561	,97257			
	Toplam	3172	3,9772	1,00993			
	Solculara mesafe	Cevap yok	39	4,2241			
Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim		1004	3,7076	1,12446			
Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim		186	3,7166	1,11285			
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim		210	3,6778	1,14702			
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım		626	3,9007	,96251			
Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim		257	3,7197	1,15066			
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim		507	3,4405	1,18474			
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım		202	3,0992	1,28863			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,5264	,48169			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	25	3,5953	1,21568			
	Adımı Söylerim	57	4,0390	,80261			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	4,0821	1,00581			
	Toplam	3164	3,6857	1,12857			
Ermenilere mesafe	Cevap yok	39	3,4402	1,30513	29,699	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1008	2,5682	1,20798			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	203	2,2396	1,18121			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	212	2,4429	1,13539			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	622	2,8032	1,22327			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	257	2,4509	1,24751			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	504	2,0005	1,11873			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	201	1,9970	1,07252			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	3,9021	1,07892			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,0986	1,44827			
	Adımı Söylerim	57	3,6016	1,03250			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,7291	1,01799			
	Toplam	3180	2,5032	1,24154			
Yahudilere mesafe	Cevap yok	39	3,4686	1,32551	33,746	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1012	2,4225	1,20762			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	204	2,1208	1,18499			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	212	2,2906	1,08944			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	621	2,7260	1,22670			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	257	2,4437	1,25241			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	504	1,8574	1,10012			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	202	1,8391	1,03320			

	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	3,7949	1,18825			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,0182	1,39171			
	Adımı Söylerim	57	3,5758	1,07312			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,5082	,98318			
	Toplam	3185	2,3874	1,24361			
Homoseksüellere/lezlere mesafe	Cevap yok	38	2,9494	1,49221	37,275	11	,000
	Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim	1011	2,0354	1,13774			
	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	198	1,7450	,86921			
	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	209	1,9622	,98524			
	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	616	2,2759	1,16142			
	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	252	2,0802	1,10855			
	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim	499	1,5748	,86010			
	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	200	1,4658	,69374			
	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	3,3907	1,22813			
	Dünyalı Olduğumu söylerim	26	2,8221	1,40888			
	Adımı Söylerim	58	3,3315	1,16860			
	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,3851	1,29844			
	Toplam	3158	2,0171	1,12698			
	Sosyal mesafe ölçeği tam	Cevap yok	39	3,8753			
Öncelikli Olarak nereli Olduğumu Belirtirim		1024	3,3641	,70080			
Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim		207	3,2737	,59892			
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim		213	3,2343	,60721			
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım		626	3,5680	,69864			
Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim		257	3,3673	,69235			
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu Belirtirim		511	3,2447	,70216			
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım		205	3,0271	,74446			

Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	32	4,1474	,64342
Dünyalı Olduğumu söylerim	26	3,5720	,87327
Adımı Söylerim	58	3,9019	,65960
Müslüman Kürt olduğumu söylerim	19	3,9857	,62297
Toplam	3217	3,3782	,71665

Katılımcıların birincil kimlik tercihleri ile farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; birincil kimlik ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Birincil kimlik ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Birincil kimliğini öncelikli olarak insan olarak tanımlayan katılımcıların ($n=32$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 4,17 (düşük), öncelikli olarak Müslüman Kürt ($n=19$) olduğunu belirten katılımcıların farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,98 (düşük), öncelikli olarak adını belirten katılımcıların ($n=58$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,90 (düşük), öncelikli olarak Dünyalı olduğunu belirten katılımcıların ($n=26$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,57 (orta), öncelikli olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlayan katılımcıların ($n=626$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,56 (düşük), öncelikli olarak nereli olduğunu belirten katılımcıların ($n=1024$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,36 (orta), öncelikli olarak dini inancını ($n=207$) belirten katılımcıların farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,27 (orta), öncelikli olarak etnik kökenini belirten katılımcıların farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,23 (orta), öncelikli olarak Türk olduğunu belirten katılımcıların ($n=257$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,36 (orta), öncelikli olarak Müslüman Türk olduğunu belirten katılımcıların ($n=511$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,24 (orta), öncelikli olarak Müslüman olarak tanımlayan katılımcıların ($n=205$) farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları 3,02 (orta) olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular kendisini tanımlarken kim olduğunu açıklarken herhangi bir kültüre, dine, etnik kökene değinmeyen katılımcıların farklılıklara yönelik sosyal mesafe düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu açıkça aidiyetlik hissini sağlayan referans değerlerin biz-öteki ayrımını etkilemekle birlikte sosyo-kültürel etkileşim düzeyini belirlemede oldukça etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 60. Katılımcıların Dini İnançlarına Göre Sosyal Mesafe Düzeyi

		N	Mean	Std. Sapma	F	d f	Sig.
Türlere mesafe	İslamiyet	3046	4,7573	,45061	26,045	4	,000
	Hristiyanlık	18	4,1204	1,35623			
	Musevilik	1	4,7778	.			
	Herhangi Bir Dini İnancım Yok	124	4,4397	,59686			
	Belirtmek İstemiyor	28	4,3571	,82782			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	İslamiyet	3035	3,8499	1,15105	4,154	4	,002
	Hristiyanlık	18	3,3795	1,34400			
	Musevilik	1	4,7778	.			
	Herhangi Bir Dini İnancım Yok	124	4,2220	,79897			
	Belirtmek İstemiyor	28	3,8432	,90973			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	İslamiyet	3021	3,4711	1,15159	2,891	4	,021
	Hristiyanlık	18	2,7622	1,45516			
	Herhangi Bir Dini İnancım Yok	124	3,5999	1,11023			
	Belirtmek İstemiyor	28	3,1678	1,31712			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	İslamiyet	2998	3,7455	1,02175	4,528	4	,001
	Hristiyanlık	18	3,2444	1,32475			
	Musevilik	1	4,7778	.			
	Herhangi Bir Dini İnancım Yok	122	4,0744	,73572			
	Belirtmek İstemiyor	28	3,8266	,89808			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	İslamiyet	3017	3,7352	1,01713	3,503	4	,007
	Hristiyanlık	18	3,3660	1,20662			
	Musevilik	1	4,7778	.			
	Herhangi Bir Dini İnancım Yok	122	4,0313	,74786			
	Belirtmek İstemiyor	28	3,8517	,96424			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	İslamiyet	3006	3,3136	1,06999	7,302	4	,000
	Hristiyanlık	18	3,1496	1,19627			
	Musevilik	1	4,7778	.			
	Herhangi Bir Dini İnancım Yok	122	3,8025	,93499			
	Belirtmek İstemiyor	28	3,6289	1,02246			

Katılımcıların dini inançları ile farklı etno-kültürel kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; dini inanç ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Dini inanç ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Dini inancını İslamiyet olarak belirten katılımcıların ($n=3046$) farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyleri 3,35 (Orta), dini inancını Hristiyanlık olarak belirten katılımcıların ($n=18$) farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyleri 3,17 (Orta), dini inancını Musevilik olarak belirten katılımcıların ($n=1$) farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyleri 4,06 (düşük), dini inancı olmadığını belirten katılımcıların ($n=124$) farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyleri 3,99 (orta), dini inancını belirtmek istemeyen katılımcıların ($n=28$) ise farklı etno-kültürel gruplara yönelik sosyal mesafe düzeyleri 3,76 (orta) düzeyde olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular bireylerin kendilerini tanımladıkları dinin sosyal mesafe düzeyini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Çünkü herhangi bir dini inancı olmayanların ya da dini inancını belirtmek istemeyenlerin sosyal mesafe düzeyine farklılıklarla etkileşim düzeyinin daha fazla olduğunu belirtebiliriz.

Katılımcıların dini inancına göre genel olarak Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyinin 4,73 (çok düşük), Kürtlere yönelik 3,86 (düşük), Araplara 3,46 (orta), Balkan göçmenlerine 3,75 (düşük), Çerkez 3,74 (düşük), Romanlar 3,33 (orta), Sünni 4,27 (düşük), Alevi 3,55 (orta), Gayrimüslümanlar 2,79 (orta), Ateist 2,52 (yüksek), Sağcı 3,97 (düşük), solcu 3,68 (düşük), Ermenilere 2,50 (orta), Yahudilere 2,38 (yüksek) Homoseksüellere 2,01 (yüksek) düzeyinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla dini inancı farklı olan bireylerin sosyal etkileşim düzeyi en yüksek olan gruplar arasında Türklere, Sünniler ve sağcılar yer alırken en düşük olduğu gruplar arasında ise Homoseksüeller, Yahudilerin ve Ermenilerin yer aldığı görülmektedir. Sonuç itibarıyla Türkiye’de dinin, bireylere kimlik kazandırma işleviyle birlikte toplumda “öteki” algısını belirlemede, diğerlerine bakış açısını ve sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda etkileşim düzeyini belirlemede oldukça etkili olduğunu belirtebiliriz.

Tablo 61. Katılımcıların Mezhebine Göre Sosyal Mesafe Düzeyleri

		N	Mean	Std. Sapma	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Sünni Hanefi	2169	4,8254	,36105	31,304	9	,000
	Sünni Şafi	585	4,5600	,64460			
	Alevi	226	4,6228	,51290			
	Caferi	15	4,6637	,28148			

	Katolik	5	3,6244	1,62390			
	Protestan	1	4,8889	.			
	Ortodoks	2	5,0000	,00000			
	Diğer	10	4,8190	,15329			
	Nusayrilik	3	4,1285	,32170			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	201	4,4776	,62877			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Sünni Hanefi	2160	3,6455	1,18680	40,873	9	,000
	Sünni Şafi	585	4,5817	,71651			
	Alevi	226	4,0362	,92425			
	Caferi	15	4,2643	,71917			
	Katolik	5	3,1349	1,82076			
	Protestan	1	4,8889	.			
	Ortodoks	2	3,1333	,00000			
	Diğer	10	2,8178	1,07669			
	Nusayrilik	3	3,5915	,33316			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	199	3,9437	,94846			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Sünni Hanefi	2150	3,4179	1,16667	5,392	9	,000
	Sünni Şafi	583	3,6446	1,10456			
	Alevi	224	3,5972	1,06373			
	Caferi	15	4,0169	1,06389			
	Katolik	5	2,6444	2,01100			
	Protestan	1	1,6667	.			
	Ortodoks	2	1,0000	,00000			
	Diğer	10	2,3236	,94331			
	Nusayrilik	3	3,6100	,33170			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	199	3,4441	1,15295			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	Sünni Hanefi	2145	3,8751	,96033	25,611	9	,000
	Sünni Şafi	565	3,2063	1,14937			
	Alevi	224	3,9096	,77858			
	Caferi	15	3,9936	1,04873			
	Katolik	5	4,7020	,12413			
	Protestan	1	3,0714	.			
	Ortodoks	2	4,8235	,00000			
	Diğer	10	3,0022	,78867			
	Nusayrilik	3	3,8083	,21742			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	197	3,8545	,91393			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	Sünni Hanefi	2157	3,8576	,95632	25,370	9	,000

	Sünni Şafi	572	3,2042	1,15734			
	Alevi	224	3,9534	,72731			
	Caferi	15	4,2095	,88818			
	Katolik	5	4,6092	,21290			
	Protestan	1	3,3000	.			
	Ortodoks	2	4,8235	,00000			
	Diğer	10	3,1889	,98208			
	Nusayrilik	3	3,6601	,11169			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	197	3,8217	,90190			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	Sünni Hanefi	2144	3,3644	1,06941	6,424	9	,000
	Sünni Şafi	575	3,0762	1,10950			
	Alevi	223	3,5288	,86120			
	Caferi	15	3,7760	,70151			
	Katolik	5	3,5627	1,59350			
	Protestan	1	3,5000	.			
	Ortodoks	2	4,5882	,00000			
	Diğer	10	2,9922	,87437			
	Nusayrilik	3	2,5305	1,29481			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	197	3,5229	1,05313			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	Sünni Hanefi	2169	4,3693	,75996	13,160	9	,000
	Sünni Şafi	579	4,1026	,98345			
	Alevi	226	4,0588	,69932			
	Caferi	15	4,3452	,58100			
	Katolik	5	3,2822	2,02455			
	Protestan	1	2,9000	.			
	Ortodoks	2	4,7059	,00000			
	Diğer	10	3,1322	,71378			
	Nusayrilik	3	3,9031	,12299			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	198	4,0494	,88969			
	Toplam	3208	4,2732	,82461			
Alevilere mesafe	Sünni Hanefi	2157	3,4986	1,04426	24,846	9	,000
	Sünni Şafi	576	3,3269	1,08798			
	Alevi	226	4,4411	,62778			
	Caferi	15	4,2026	,69943			
	Katolik	5	3,2444	2,05202			
	Protestan	1	4,0000	.			
	Ortodoks	2	4,7059	,00000			
	Diğer	10	3,1563	,99887			
	Nusayrilik	3	4,4913	,52881			

	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	199	3,7483	1,00583			
	Toplam	3194	3,5536	1,06027			
Gayrimüslimlere mesafe	Sünni Hanefi	2156	2,7577	1,19928	25,618	9	,000
	Sünni Şafi	574	2,3989	1,10366			
	Alevi	224	3,4832	1,01066			
	Caferi	15	3,2624	1,14504			
	Katolik	5	4,2667	,53489			
	Protestan	1	2,3333	.			
	Ortodoks	2	4,8235	,00000			
	Diğer	10	2,8160	,79166			
	Nusayrilik	3	3,1885	1,42450			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	197	3,4748	1,15479			
	Toplam	3187	2,7949	1,20537			
Ateistlere mesafe	Sünni Hanefi	2146	2,4661	1,21430	35,813	9	,000
	Sünni Şafi	572	2,0879	1,04931			
	Alevi	223	3,1822	1,19154			
	Caferi	15	3,0384	1,39165			
	Katolik	5	4,4536	,43262			
	Protestan	1	1,8000	.			
	Ortodoks	2	4,8824	,00000			
	Diğer	10	2,9444	1,14036			
	Nusayrilik	3	3,0011	1,54971			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	199	3,5370	1,23741			
	Toplam	3176	2,5245	1,24328			
Sağcılara mesafe	Sünni Hanefi	2157	4,1663	,86427	33,466	9	,000
	Sünni Şafi	557	3,4611	1,28225			
	Alevi	226	3,7586	,93806			
	Caferi	15	4,0203	,95381			
	Katolik	5	2,7000	2,10950			
	Protestan	1	1,8333	.			
	Ortodoks	2	4,8235	,00000			
	Diğer	10	2,6603	,76740			
	Nusayrilik	3	3,7843	,81312			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	196	3,7167	,99544			
	Toplam	3172	3,9772	1,00993			
Solculara mesafe	Sünni Hanefi	2152	3,6204	1,12284	14,310	9	,000
	Sünni Şafi	552	3,5283	1,28622			
	Alevi	226	4,3314	,65506			
	Caferi	15	3,8182	1,12287			
	Katolik	5	3,8500	1,12033			
	Protestan	1	4,3889	.			

	Ortodoks	2	4,5882	,00000			
	Diğer	10	3,0413	1,22957			
	Nusayrilik	3	3,7549	,36121			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	198	4,1017	,76063			
	Toplam	3164	3,6857	1,12857			
Ermenilere mesafe	Sünni Hanefi	2154	2,4039	1,22799	25,111	9	,000
	Sünni Şafi	568	2,2727	1,10513			
	Alevi	225	3,3030	1,13598			
	Caferi	15	3,0805	1,51793			
	Katolik	5	3,5170	1,21140			
	Protestan	1	2,6429	.			
	Ortodoks	2	2,1176	,00000			
	Diğer	10	2,2218	,92999			
	Nusayrilik	3	3,0479	,76968			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	197	3,2792	1,23477			
Toplam	3180	2,5032	1,24154				
Yahudilere mesafe	Sünni Hanefi	2151	2,3210	1,23133	24,776	9	,000
	Sünni Şafi	579	2,0688	1,07271			
	Alevi	223	3,1029	1,18890			
	Caferi	15	2,8882	1,43686			
	Katolik	5	3,9582	,85872			
	Protestan	1	1,0000	.			
	Ortodoks	2	2,1765	,00000			
	Diğer	10	2,2203	,91237			
	Nusayrilik	3	3,0370	,80188			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	196	3,1733	1,28477			
Toplam	3185	2,3874	1,24361				
Homoseksüellere/lezlere mesafe	Sünni Hanefi	2136	1,9241	1,07864	35,712	9	,000
	Sünni Şafi	569	1,7336	,89432			
	Alevi	219	2,7387	1,18885			
	Caferi	15	2,2626	1,25035			
	Katolik	5	3,2007	1,43735			
	Protestan	1	1,0000	.			
	Ortodoks	2	1,9286	,00000			
	Diğer	10	2,1933	1,09004			
	Nusayrilik	3	2,4357	1,00329			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	198	2,9795	1,33086			
Toplam	3158	2,0171	1,12698				
Sosyal mesafe ölçeği tam	Sünni Hanefi	2169	3,3701	,70976	18,421	9	,000
	Sünni Şafi	585	3,1599	,66780			
	Alevi	226	3,7372	,60667			

	Caferi	15	3,7228	,69243			
	Katolik	5	3,6500	1,03484			
	Protestan	1	2,8810	.			
	Ortodoks	2	3,8747	,00000			
	Diğer	10	2,9020	,71859			
	Nusayrilik	3	3,4649	,37190			
	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	201	3,6845	,77199			
	Toplam	3217	3,3782	,71665			

Katılımcıların mezhepleri ile farklı etno-kültürel, dini, siyasi kimliklerle birlikte farklı cinsel yönelime ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; mezhep ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Mezhep ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Katılımcıların dini inançlarına göre sosyal mesafe düzeylerinde olduğu gibi mezheplerine yönelik sosyal mesafe düzeylerinde benzer sonuçlar dikkat çekmektedir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Türkiye’de mezheplere göre Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyi 4,73 (düşük), Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,86 (düşük), Araplara yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,46 (orta), Balkan göçmenlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,75 (düşük), Çerkezlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,74 (düşük), Romanlara yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,33 (orta), Sünnilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 4,27 (düşük), Alevilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,55 (orta), Gayrimüslimlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,79 (orta), Ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,52 (yüksek), Sağcılara sosyal mesafe düzeyi 3,97 (düşük), Solculara yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,68 (düşük), Ermenilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,50 (yüksek), Yahudilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,38 (yüksek), homoseksüellere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,01 (çok yüksek) olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulardan açıkça görüldüğü üzere mezheplere göre sosyal mesafenin en yüksek olduğu gruplar arasında homoseksüeller, Ermeni, Yahudiler olmak üzere gayrimüslimler yer alırken en düşük gruplar arasında Sünniler, Türkler ve Kürtler yer almaktadır. Sonuç itibarıyla Türkiye’de etno-kültürel grup sınırları farklılıklara açık olan mezhepler arasında Alevi, Caferi ve Katolik yer almaktadır. Farklılıklara kapalı olan mezhepler arasında ise Protestan, Sünni Hanefi, Sünni Şafi yer aldığı görülmektedir.

Tablo 62. Katılımcıların Dinî Tutumuna Göre Sosyal Mesafe Düzeyi

		N	Mean	Std. Sapma	F	df	Sig.
Türklere mesafe	Cevap yok	10	4,4556	,60790	14,723	5	,000

	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,5207	,54787			
	Hiç Dindar Değilim	144	4,5010	,67112			
	Az da Olsa Dindarım	881	4,7530	,42069			
	Dindarım	1775	4,7676	,45701			
	Çok Dindarım	284	4,7300	,55728			
	Toplam	3217	4,7380	,47805			
Kürtlere mesafe	Cevap yok	10	3,8834	,92693	3,368	5	,005
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,1009	,86785			
	Hiç Dindar Değilim	143	3,9321	1,10934			
	Az da Olsa Dindarım	879	3,7495	1,10183			
	Dindarım	1769	3,8806	1,15969			
	Çok Dindarım	282	3,9541	1,24142			
	Toplam	3206	3,8619	1,14106			
Araplara mesafe	Cevap yok	10	4,0000	,87293	3,537	5	,003
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,5730	1,15525			
	Hiç Dindar Değilim	141	3,4617	1,24273			
	Az da Olsa Dindarım	873	3,3408	1,12794			
	Dindarım	1764	3,5114	1,14445			
	Çok Dindarım	281	3,5497	1,23473			
	Toplam	3192	3,4698	1,15472			
Balkan göçmenlerine mesafe	Cevap yok	10	3,9111	,57150	5,679	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,0945	,74343			
	Hiç Dindar Değilim	140	3,9789	,85808			
	Az da Olsa Dindarım	875	3,7984	,91735			
	Dindarım	1742	3,7052	1,05929			
	Çok Dindarım	277	3,6773	1,16351			
	Toplam	3167	3,7564	1,01544			
Çerkezlere mesafe	Cevap yok	10	3,9261	,52454	5,258	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,0535	,75919			
	Hiç Dindar Değilim	140	4,0300	,80010			
	Az da Olsa Dindarım	879	3,7490	,91117			
	Dindarım	1754	3,7071	1,05401			
	Çok Dindarım	280	3,6942	1,17802			
	Toplam	3186	3,7458	1,01047			
Romanlara mesafe	Cevap yok	10	3,4124	,65024	6,854	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,7426	,99633			
	Hiç Dindar Değilim	140	3,5529	1,06700			
	Az da Olsa Dindarım	874	3,3775	,99158			
	Dindarım	1751	3,2605	1,08580			
	Çok Dindarım	277	3,3743	1,18613			
	Toplam	3175	3,3347	1,06970			
Sünnilere mesafe	Cevap yok	10	4,0618	,65548	5,411	5	,000

	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,0675	,83663			
	Hiç Dindar Değilim	142	4,0375	,95175			
	Az da Olsa Dindarım	881	4,2449	,78280			
	Dindarım	1768	4,3091	,81395			
	Çok Dindarım	284	4,3517	,91234			
	Toplam	3208	4,2732	,82461			
Alevilere mesafe	Cevap yok	10	3,9389	,76822	20,632	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,0701	,85210			
	Hiç Dindar Değilim	143	4,0342	1,02841			
	Az da Olsa Dindarım	877	3,6728	,95379			
	Dindarım	1761	3,4540	1,07572			
	Çok Dindarım	280	3,3201	1,19641			
	Toplam	3194	3,5536	1,06027			
Gayrimüslimlere mesafe	Cevap yok	10	3,4868	,60468	71,838	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,0100	,84128			
	Hiç Dindar Değilim	142	3,7248	1,01395			
	Az da Olsa Dindarım	874	3,0121	1,11353			
	Dindarım	1758	2,5836	1,17004			
	Çok Dindarım	280	2,4131	1,25146			
	Toplam	3187	2,7949	1,20537			
Ateistlere mesafe	Cevap yok	10	2,7653	,98008	112,268	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	122	4,1467	,88910			
	Hiç Dindar Değilim	141	3,5904	1,21373			
	Az da Olsa Dindarım	869	2,8135	1,17272			
	Dindarım	1752	2,2505	1,14379			
	Çok Dindarım	282	2,0935	1,15426			
	Toplam	3176	2,5245	1,24328			
Sağcılara mesafe	Cevap yok	10	3,9944	,61500	4,919	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,6833	1,02450			
	Hiç Dindar Değilim	142	3,6926	1,08829			
	Az da Olsa Dindarım	879	3,9871	,89959			
	Dindarım	1747	4,0050	1,03499			
	Çok Dindarım	271	4,0483	1,10555			
	Toplam	3172	3,9772	1,00993			
Solculara mesafe	Cevap yok	10	4,1167	,70197	29,122	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	4,2604	,68740			
	Hiç Dindar Değilim	142	4,2059	,85465			
	Az da Olsa Dindarım	876	3,8849	,95710			
	Dindarım	1745	3,5524	1,18126			
	Çok Dindarım	268	3,3462	1,29951			
	Toplam	3164	3,6857	1,12857			
Ermenilere mesafe	Cevap yok	10	2,9833	1,02441	64,015	5	,000

	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,7751	1,03840			
	Hiç Dindar Değilim	142	3,3910	1,16877			
	Az da Olsa Dindarım	873	2,6813	1,19313			
	Dindarım	1754	2,3152	1,20801			
	Çok Dindarım	278	2,0965	1,07185			
	Toplam	3180	2,5032	1,24154			
Yahudilere mesafe	Cevap yok	10	3,3167	,95007	64,933	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,6510	1,12795			
	Hiç Dindar Değilim	139	3,2201	1,23256			
	Az da Olsa Dindarım	873	2,5953	1,21180			
	Dindarım	1759	2,1924	1,19661			
	Çok Dindarım	281	1,9644	1,03041			
	Toplam	3185	2,3874	1,24361			
Homoseksüellere/lezlere mesafe	Cevap yok	10	2,2573	,82709	103,495	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,4680	1,23663			
	Hiç Dindar Değilim	139	2,8917	1,30080			
	Az da Olsa Dindarım	866	2,2771	1,17894			
	Dindarım	1744	1,7720	,95903			
	Çok Dindarım	276	1,6543	,87926			
	Toplam	3158	2,0171	1,12698			
Sosyal mesafe ölçeği tam	Cevap yok	10	3,6340	,38332	36,773	5	,000
	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	123	3,9473	,68238			
	Hiç Dindar Değilim	144	3,7572	,72094			
	Az da Olsa Dindarım	881	3,4661	,68155			
	Dindarım	1775	3,2883	,70545			
	Çok Dindarım	284	3,2198	,69872			
	Toplam	3217	3,3782	,71665			

Katılımcıların dini tutumları ile farklı etno-kültürel, siyasi ve dini kimliklere ilişkin sosyal mesafe algılamaları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Anova Testi bulgularına göre; dini tutum ile Türklere, Kürtlere, Araplara, Balkan göçmenlerine, Çerkezlere, Romanlara, Sünnilere, Alevilere, Gayrimüslimlere, Ateistlere, Sağcılara, Solculara, Ermenilere, Yahudilere ve Homoseksüellere duyulan sosyal mesafe arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için). Dini tutum ile genel sosyal mesafe tutumları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$ olduğu için).

Katılımcıların dini inançlarına göre sosyal mesafe düzeylerinde olduğu gibi dini tutumlarıyla ilgili tanımlamalarına yönelik sosyal mesafe düzeylerinde benzer sonuçlar dikkat çekmektedir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Türkiye’de dini tutumlarına göre Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,88 (düşük), Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,86

(düşük), Araplara yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,46 (orta), Balkan göçmenlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,75 (düşük), Çerkezlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,74 (düşük), Romanlara yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,33 (orta), Sünnilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 4,27 (düşük), Alevilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,55 (orta), Gayrimüslimlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,79 (orta), Ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,52 (yüksek), Sağcılara sosyal mesafe düzeyi 3,97 (düşük), Solculara yönelik sosyal mesafe düzeyi 3,68 (düşük), Ermenilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,50 (yüksek), Yahudilere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,38 (yüksek), homoseksüellere yönelik sosyal mesafe düzeyi 2,01 (çok yüksek) olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulardan açıkça görüldüğü üzere dini tutumlarına göre sosyal mesafenin en yüksek olduğu gruplar arasında homoseksüeller, Ermeni, Yahudiler olmak üzere gayrimüslimler yer alırken en düşük gruplar arasında Sünniler, Türkler ve Kürtler yer almaktadır. Sonuç itibariyle Türkiye’de farklılıklarla birlikte yaşama deneyimini bireylerin dini tutumlarını, dini inançlarının ve mezheplerinin siyasi kimlik, oy verdikleri parti ve etnik kimliklerine göre daha çok etkilediğini belirtebiliriz.

4.7 Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Öteki Algısı

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine göre öteki algısını nasıl tanımladıkları ele alınarak karşılaştırmalı analizlerde bulunacaktır. Böylelikle bireylerin sadece çok boyutlu kimlik tanımlamalarına bağlı olmaktan ziyade demografik özelliklerin “ben” ve “öteki” ayrımında etkili olup olmadığı ele alınacaktır.

Tablo 63. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	CİNSİYET		Toplam
	KADIN	ERKEK	
Cevap yok	30	65	95
	2,0%	3,7%	2,9%
Müslüman Olmayan	310	365	675
	20,7%	20,9%	20,9%
Türk Olmayan	217	269	486
	14,5%	15,4%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	25	25	50
	1,7%	1,4%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	232	281	513
	15,5%	16,1%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	37	42	79
	2,5%	2,4%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	46	42	88
	3,1%	2,4%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	43	55	98
	2,9%	3,2%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	46	40	86
	3,1%	2,3%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	236	248	484
	15,8%	14,2%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	239	277	516
	16,0%	15,9%	15,9%
Kürt Olmayan	3	3	6
	,2%	,2%	,2%
Hiçbiri	30	31	61
	2,0%	1,8%	1,9%
Toplam	1494	1743	3237
	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square	Chi-Square .	df	Sig.
	14,048 ^a	12	,298

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların cinsiyetleri ile öteki algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de öteki algısı katılımcıların cinsiyetlerine göre bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 64. Katılımcıların Yaşlarına Göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	Yaş kategorik				Toplam
	18-34 yaş	35-49 yaş	50-64 yaş	65 + yaş	
Cevap yok	51	23	17	4	95
	2,9%	2,3%	4,2%	5,0%	2,9%
Müslüman Olmayan	351	230	78	16	675
	20,0%	23,1%	19,4%	20,0%	20,9%
Türk Olmayan	289	136	51	10	486
	16,4%	13,7%	12,7%	12,5%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	29	10	7	4	50
	1,6%	1,0%	1,7%	5,0%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	264	165	76	8	513
	15,0%	16,6%	18,9%	10,0%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	54	18	6	1	79
	3,1%	1,8%	1,5%	1,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	46	32	9	1	88
	2,6%	3,2%	2,2%	1,2%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	62	22	14	0	98
	3,5%	2,2%	3,5%	,0%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	46	22	14	4	86
	2,6%	2,2%	3,5%	5,0%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	292	125	57	10	484
	16,6%	12,6%	14,1%	12,5%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	242	191	66	17	516
	13,8%	19,2%	16,4%	21,2%	15,9%
Kürt Olmayan	5	1	0	0	6
	,3%	,1%	,0%	,0%	,2%
Hiçbiri	27	21	8	5	61
	1,5%	2,1%	2,0%	6,2%	1,9%
Toplam	1758	996	403	80	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square			Chi-Square .	df	Sig.
			77,827 ^a	36	,000

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular yaş ile öteki algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Katılımcılardan 18-34 yaş aralığında olanların ötekini daha çok Müslüman olmayan ve Türk olmayan şeklinde tanımlamışlardır. 34-49 yaş aralığındaki bireylerin ötekini daha çok Müslüman olmayan ve TC. Vatandaşı olmayan olarak tanımlamışlardır. 50-64 yaş aralığındaki bireylerin de ötekini Müslüman olmayan ve Türkiye toprakları dışındaki insanları tanımlamak için kullanmışlardır. 65 yaş üstü yaşlılar ise ötekini

Müslüman olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamışlardır. Tüm yaş gruplarında genelde Müslüman olmamak ötekini temsil etmektedir. Bu bulgu kuşkusuz bireylerin sosyal kimlik tanımlamalarında (birincil kimlik) Müslümanlık ile Türk olmak ifadelerini tercih ettikleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça anlamlıdır. Çünkü çalışmanın ilgili literatür kısmında ve katılımcıların çok boyutlu kimlik algılarına bağlı olarak sosyal mesafe düzeylerini ele aldığımız bölümlerde ifade edildiği üzere kimlik algısı ve dolayısıyla "ben" ve "öteki" ayrımı bireyin dış dünya ile içinde yaşadığı sosyal ortam ile etkileşime girerek toplumsallaşma süreçlerinde toplumsal değerlerle bütünleşerek kendisini tanımlamasının sonucunda açığa çıkmaktadır.

Tablo 65. Katılımcıların Gelir düzeyi ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	Gelir düzeyi					Toplam
	Asgari düzey	1401-3000 TL	3001-4500 TL	4501-6000 TL	6001+ TL	
Cevap yok	37	38	11	4	5	95
	3,2%	2,7%	3,4%	1,8%	3,9%	2,9%
Müslüman Olmayan	271	313	35	38	18	675
	23,2%	22,4%	11,0%	16,9%	14,2%	20,9%
Türk Olmayan	167	220	44	37	18	486
	14,3%	15,7%	13,8%	16,4%	14,2%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	18	18	5	7	2	50
	1,5%	1,3%	1,6%	3,1%	1,6%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	160	221	72	46	14	513
	13,7%	15,8%	22,6%	20,4%	11,0%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	28	29	15	4	3	79
	2,4%	2,1%	4,7%	1,8%	2,4%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	40	35	9	3	1	88
	3,4%	2,5%	2,8%	1,3%	,8%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	39	44	11	2	2	98
	3,3%	3,1%	3,4%	,9%	1,6%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	36	36	5	7	2	86
	3,1%	2,6%	1,6%	3,1%	1,6%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	180	184	53	36	31	484
	15,4%	13,1%	16,6%	16,0%	24,4%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	172	226	52	38	28	516
	14,8%	16,1%	16,3%	16,9%	22,0%	15,9%
Kürt Olmayan	1	3	2	0	0	6
	,1%	,2%	,6%	,0%	,0%	,2%
Hiçbiri	17	33	5	3	3	61
	1,5%	2,4%	1,6%	1,3%	2,4%	1,9%
Toplam	1166	1400	319	225	127	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square				Chi-Square	df	Sig.
				94,791 ^a	48	,000

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların gelir düzeyi ile öteki algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Asgari düzeyde bulunan katılımcılar ötekini daha çok Müslüman olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan şeklinde tanımlamışlardır. 1401-3000 aralığındaki katılımcılar ötekini daha çok Müslüman olmayan ve TC vatandaşı olmayan olarak tanımlamışlardır. 3001-4500 aralığındaki katılımcılar da ötekini T.C. topraklarında yaşamayan ve insan haklarına saygılı olmayanları tanımlamak için

kullanmışlardır. 4501-6000 arasındaki katılımcılar ise ötekini T.C. topraklarında yaşamayan ve vatandaşı olmayan olarak tanımlamışlardır. 6001+ üzeri geliri olan katılımcılarsa ötekini insan haklarına saygılı olmayan ve TC vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Genel olarak ise öteki tanımlamasında Müslüman olmayan ve TC vatandaşı olmayan şekilde bir tanımlama bulunmaktadır.

Tablo 66. Katılımcıların Eğitim durumu ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	EĞİTİM DURUMU							Topla m
	Okuma/yaz ma bilmiyor	Okur/Yaz ar	İlkoku l	Ortaoku l/ İlköğreti m	Lise	Lisans/ yüksekoku l	Lisans üstü	
Cevap yok	2	4	40	10	22	15	2	95
	2,5%	3,4%	3,9%	2,0%	2,6%	2,5%	3,5%	2,9%
Müslüman Olmayan	30	26	242	140	154	76	7	675
	38,0%	22,4%	23,6%	27,6%	18,2%	12,5%	12,3%	20,9%
Türk Olmayan	8	19	132	73	164	82	8	486
	10,1%	16,4%	12,9%	14,4%	19,4%	13,5%	14,0%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	1	3	10	5	18	12	1	50
	1,3%	2,6%	1,0%	1,0%	2,1%	2,0%	1,8%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	7	18	163	87	131	96	11	513
	8,9%	15,5%	15,9%	17,1%	15,5%	15,8%	19,3%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	2	2	20	14	28	13	0	79
	2,5%	1,7%	1,9%	2,8%	3,3%	2,1%	0,0%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	2	5	25	9	28	18	1	88
	2,5%	4,3%	2,4%	1,8%	3,3%	3,0%	1,8%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	2	2	25	16	35	16	2	98
	2,5%	1,7%	2,4%	3,1%	4,1%	2,6%	3,5%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	3	1	35	13	13	20	1	86
	3,8%	0,9%	3,4%	2,6%	1,5%	3,3%	1,8%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	6	18	131	50	131	138	10	484
	7,6%	15,5%	12,8%	9,8%	15,5%	22,8%	17,5%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	10	16	190	83	101	102	14	516
	12,7%	13,8%	18,5%	16,3%	12,0%	16,8%	24,6%	15,9%
Kürt Olmayan	0	0	0	2	2	2	0	6
	0,0%	0,0%	0,0%	0,4%	0,2%	0,3%	0,0%	0,2%
Hiçbiri	6	2	13	6	18	16	0	61
	7,6%	1,7%	1,3%	1,2%	2,1%	2,6%	0,0%	1,9%
Toplam	79	116	1026	508	845	606	57	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square						Chi-Square	df	Sig.
						1,897E2 ^a	72	,000

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların eğitim durumu ile öteki algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Katılımcılardan okuma/yazma bilmeyenler ötekini daha çok Müslüman olmayan ve TC vatandaşı olmayan

şeklinde tanımlamışlardır. Okur/yazar olanlarsa ötekini daha çok Müslüman olmayan ve Türk olmayan olarak tanımlamışlardır. İlkokul mezunu katılımcılar da ötekini TC vatandaşı olmayan ve Müslüman olmayan olarak tanımlamak için kullanmışlardır. Ortaokul mezunları ise ötekini TC topraklarında yaşamayan ve Müslüman olmayan olarak tanımlamışlardır. Lise mezunu katılımcılarsa ötekini Türk olmayan ve Müslüman olmayan olarak tanımlamıştır. Lisans mezunları ötekini insan haklarına saygılı olmayan ve TC vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Lisanüstü mezunu katılımcılar ise TC vatandaşı olmayan ve TC topraklarında yaşamayan olarak tanımlamıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe “öteki” algısının kurumsal-resmi kimlik söylemini içeren bir tanımlamaya doğru evrildiğini göstermektedir. Ancak tablonun geneline bakacak olursak öteki kavramı Müslüman olmayan ve TC vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır.

Tablo 67. Katılımcıların medeni durumu ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	Medeni Durumu					Toplam
	Evli	Bekâr	Boşanmış	Eşi Ölmüş	Evli fakat eşinden ayrı yaşıyor	
Cevap yok	68	16	7	3	1	95
	3,0%	2,2%	4,2%	4,2%	12,5%	2,9%
Müslüman Olmayan	526	110	26	12	1	675
	23,2%	15,2%	15,6%	16,9%	12,5%	20,9%
Türk Olmayan	311	139	27	9	0	486
	13,7%	19,2%	16,2%	12,7%	,0%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	33	15	1	1	0	50
	1,5%	2,1%	,6%	1,4%	,0%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	358	112	30	11	2	513
	15,8%	15,5%	18,0%	15,5%	25,0%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	58	16	4	1	0	79
	2,6%	2,2%	2,4%	1,4%	,0%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	57	23	6	1	1	88
	2,5%	3,2%	3,6%	1,4%	12,5%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	69	24	4	0	1	98
	3,0%	3,3%	2,4%	,0%	12,5%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	54	23	4	5	0	86
	2,4%	3,2%	2,4%	7,0%	,0%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	315	135	24	10	0	484
	13,9%	18,7%	14,4%	14,1%	,0%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	382	87	32	13	2	516
	16,8%	12,0%	19,2%	18,3%	25,0%	15,9%
Kürt Olmayan	1	5	0	0	0	6
	,0%	,7%	,0%	,0%	,0%	,2%
Hiçbiri	36	18	2	5	0	61
	1,6%	2,5%	1,2%	7,0%	,0%	1,9%
Toplam	2268	723	167	71	8	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square				Chi-Square	df	Sig.
				1,040E2	48	,000

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların medeni durum ile öteki algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Katılımcılardan evli olanlar öteki kavramını Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Bekâr olanlar ise öteki kavramını tanımlamak için Türk olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan tanımlamalarını kullanmıştır. Boşanmış katılımcılar ise öteki kavramını T.C. vatandaşı olmayan ve TC

topraklarında yaşamayan olarak tanımlamıştır. Eşi ölmüş olan katılımcılar ise T.C. vatandaşı olmayan ve Müslüman olmayan tanımlamalarını kullanmıştır. Evli fakat eşinden ayrı yaşayanlar öteki kavramını T.C. topraklarında yaşamayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Genel olarak bakılacak olunursa katılımcıların medeni durumuna göre öteki kavramı Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır.

Tablo 68. Katılımcıların yaşamakta olduğu yer ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	HALEN YAŞAMAKTA OLDUĞU YER			Toplam
	İL	İLÇE	KÖY	
Cevap yok	64	30	1	95
	2,7%	4,1%	,9%	2,9%
Müslüman Olmayan	470	177	28	675
	19,7%	24,0%	24,8%	20,9%
Türk Olmayan	341	122	23	486
	14,3%	16,5%	20,4%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	39	8	3	50
	1,6%	1,1%	2,7%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	391	107	15	513
	16,4%	14,5%	13,3%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	59	18	2	79
	2,5%	2,4%	1,8%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	71	15	2	88
	3,0%	2,0%	1,8%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	76	19	3	98
	3,2%	2,6%	2,7%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	56	29	1	86
	2,3%	3,9%	,9%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	403	73	8	484
	16,9%	9,9%	7,1%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	363	130	23	516
	15,2%	17,6%	20,4%	15,9%
Kürt Olmayan	5	1	0	6
	,2%	,1%	,0%	,2%
Hiçbiri	47	10	4	61
	2,0%	1,4%	3,5%	1,9%
Toplam	2385	739	113	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square		Chi-Square	df	Sig.
		58,944	24	,000

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular şu anda yaşanmakta olan yer ile öteki algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. İlde yaşayan(n=2372) katılımcılar öteki kavramını Müslüman olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamıştır. İlçede yaşayan (n=734) katılımcılar ise Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Köyde yaşayanlar ise Müslüman olmayan ve Türk olmayan olarak tanımlamıştır. Genel olarak öteki kavramı ise Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan elde edilen bulgular katılımcıların yaşamakta olduğu yerleşim yeri küçüldükçe öteki tanımlamasının da daha çok kültürel kimliği içeren ifadeleri referans aldığı görülmektedir.

Tablo 69. Katılımcıların oy verdikleri parti ile "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?														Toplam
	CEVAP YOK	AK PAR Tİ	MHP	CHP	HDP	SP	BBP	DSP	VATAN DP	HÜDA PAR	İP/HKP	DiĞER	Hiçbiri		
Cevap yok	11	29	14	21	8	0	1	0	0	1	0	0	4	6	95
	7,6%	2,3%	3,0%	2,9%	2,0%	,0%	9,1%	,0%	,0%	12,5%	,0%	,0%	4,6%	7,3%	2,9%
Müslüman Olmayan	26	392	62	47	109	5	2	1	1	0	6	0	10	14	675
	17,9%	31,5%	13,2%	6,5%	26,7%	22,7%	18,2%	8,3%	10,0%	,0%	42,9%	,0%	11,5%	17,1%	20,9%
Türk Olmayan	21	184	134	88	39	1	2	1	2	1	0	1	4	8	486
	14,5%	14,8%	28,5%	12,2%	9,5%	4,5%	18,2%	8,3%	20,0%	12,5%	,0%	25,0%	4,6%	9,8%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	3	15	6	13	8	1	0	1	0	0	0	0	2	1	50
	2,1%	1,2%	1,3%	1,8%	2,0%	4,5%	,0%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,3%	1,2%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	14	163	94	150	56	5	0	3	3	1	3	0	8	13	513
	9,7%	13,1%	20,0%	20,8%	13,7%	22,7%	,0%	25,0%	30,0%	12,5%	21,4%	,0%	9,2%	15,9%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	3	46	3	19	6	0	1	0	0	0	0	0	0	1	79
	2,1%	3,7%	,6%	2,6%	1,5%	,0%	9,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	10	23	5	17	25	3	1	1	0	0	0	0	1	2	88
	6,9%	1,9%	1,1%	2,4%	6,1%	13,6%	9,1%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,1%	2,4%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	3	30	10	32	14	1	1	1	1	0	1	0	2	2	98
	2,1%	2,4%	2,1%	4,4%	3,4%	4,5%	9,1%	8,3%	10,0%	,0%	7,1%	,0%	2,3%	2,4%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	5	33	11	22	8	0	0	0	0	0	0	0	3	4	86
	3,4%	2,7%	2,3%	3,1%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,4%	4,9%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	30	130	40	152	85	1	1	3	2	2	1	1	19	17	484
	20,7%	10,5%	8,5%	21,1%	20,8%	4,5%	9,1%	25,0%	20,0%	25,0%	7,1%	25,0%	21,8%	20,7%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	15	187	84	147	37	5	2	1	1	1	2	2	26	6	516
	10,3%	15,0%	17,9%	20,4%	9,0%	22,7%	18,2%	8,3%	10,0%	12,5%	14,3%	50,0%	29,9%	7,3%	15,9%
Kürt Olmayan	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%
Hiçbiri	4	11	7	12	8	0	0	0	0	2	1	0	8	8	61
	2,8%		1,5%	1,7%	2,0%					25,0%				9,8%	1,9%

	Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?														Toplam
	CEVAP YOK	AK PAR Tİ	MHP	CHP	HDP	SP	BBP	DSP	VATAN DP	HÜDA PAR	İP/HKP	DİĞER	Hiçbiri		
Cevap yok	11	29	14	21	8	0	1	0	0	1	0	0	4	6	95
	7,6%	2,3%	3,0%	2,9%	2,0%	,0%	9,1%	,0%	,0%	12,5%	,0%	,0%	4,6%	7,3%	2,9%
Müslüman Olmayan	26	392	62	47	109	5	2	1	1	0	6	0	10	14	675
	17,9%	31,5%	13,2%	6,5%	26,7%	22,7%	18,2%	8,3%	10,0%	,0%	42,9%	,0%	11,5%	17,1%	20,9%
Türk Olmayan	21	184	134	88	39	1	2	1	2	1	0	1	4	8	486
	14,5%	14,8%	28,5%	12,2%	9,5%	4,5%	18,2%	8,3%	20,0%	12,5%	,0%	25,0%	4,6%	9,8%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	3	15	6	13	8	1	0	1	0	0	0	0	2	1	50
	2,1%	1,2%	1,3%	1,8%	2,0%	4,5%	,0%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,3%	1,2%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında	14	163	94	150	56	5	0	3	3	1	3	0	8	13	513
	9,7%	13,1%	20,0%	20,8%	13,7%	22,7%	,0%	25,0%	30,0%	12,5%	21,4%	,0%	9,2%	15,9%	15,8%
Homoseksüeller/L ezbiyenler	3	46	3	19	6	0	1	0	0	0	0	0	0	1	79
	2,1%	3,7%	,6%	2,6%	1,5%	,0%	9,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	10	23	5	17	25	3	1	1	0	0	0	0	1	2	88
	6,9%	1,9%	1,1%	2,4%	6,1%	13,6%	9,1%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,1%	2,4%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	3	30	10	32	14	1	1	1	1	0	1	0	2	2	98
	2,1%	2,4%	2,1%	4,4%	3,4%	4,5%	9,1%	8,3%	10,0%	,0%	7,1%	,0%	2,3%	2,4%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	5	33	11	22	8	0	0	0	0	0	0	0	3	4	86
	3,4%	2,7%	2,3%	3,1%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,4%	4,9%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	30	130	40	152	85	1	1	3	2	2	1	1	19	17	484
	20,7%	10,5%	8,5%	21,1%	20,8%	4,5%	9,1%	25,0%	20,0%	25,0%	7,1%	25,0%	21,8%	20,7%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	15	187	84	147	37	5	2	1	1	1	2	2	26	6	516
	10,3%	15,0%	17,9%	20,4%	9,0%	22,7%	18,2%	8,3%	10,0%	12,5%	14,3%	50,0%	29,9%	7,3%	15,9%
Kürt Olmayan	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%
Hiçbiri	4	11	7	12	8	0	0	0	0	2	1	0	8	8	61
	2,8%	,9%	1,5%	1,7%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	25,0%	7,1%	,0%	9,2%	9,8%	1,9%

	Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?														Toplam
	CEVAP YOK	AK PAR Tİ	MHP	CHP	HDP	SP	BBP	DSP	VATAN DP	HÜDA PAR	İP/HKP	DİĞER	Hiçbiri		
Cevap yok	11	29	14	21	8	0	1	0	0	1	0	0	4	6	95
	7,6%	2,3%	3,0%	2,9%	2,0%	,0%	9,1%	,0%	,0%	12,5%	,0%	,0%	4,6%	7,3%	2,9%
Müslüman Olmayan	26	392	62	47	109	5	2	1	1	0	6	0	10	14	675
	17,9%	31,5%	13,2%	6,5%	26,7%	22,7%	18,2%	8,3%	10,0%	,0%	42,9%	,0%	11,5%	17,1%	20,9%
Türk Olmayan	21	184	134	88	39	1	2	1	2	1	0	1	4	8	486
	14,5%	14,8%	28,5%	12,2%	9,5%	4,5%	18,2%	8,3%	20,0%	12,5%	,0%	25,0%	4,6%	9,8%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	3	15	6	13	8	1	0	1	0	0	0	0	2	1	50
	2,1%	1,2%	1,3%	1,8%	2,0%	4,5%	,0%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,3%	1,2%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında	14	163	94	150	56	5	0	3	3	1	3	0	8	13	513
	9,7%	13,1%	20,0%	20,8%	13,7%	22,7%	,0%	25,0%	30,0%	12,5%	21,4%	,0%	9,2%	15,9%	15,8%
Homoseksüeller/L ezbiyenler	3	46	3	19	6	0	1	0	0	0	0	0	0	1	79
	2,1%	3,7%	,6%	2,6%	1,5%	,0%	9,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	10	23	5	17	25	3	1	1	0	0	0	0	1	2	88
	6,9%	1,9%	1,1%	2,4%	6,1%	13,6%	9,1%	8,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,1%	2,4%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	3	30	10	32	14	1	1	1	1	0	1	0	2	2	98
	2,1%	2,4%	2,1%	4,4%	3,4%	4,5%	9,1%	8,3%	10,0%	,0%	7,1%	,0%	2,3%	2,4%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	5	33	11	22	8	0	0	0	0	0	0	0	3	4	86
	3,4%	2,7%	2,3%	3,1%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,4%	4,9%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	30	130	40	152	85	1	1	3	2	2	1	1	19	17	484
	20,7%	10,5%	8,5%	21,1%	20,8%	4,5%	9,1%	25,0%	20,0%	25,0%	7,1%	25,0%	21,8%	20,7%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	15	187	84	147	37	5	2	1	1	1	2	2	26	6	516
	10,3%	15,0%	17,9%	20,4%	9,0%	22,7%	18,2%	8,3%	10,0%	12,5%	14,3%	50,0%	29,9%	7,3%	15,9%
Kürt Olmayan	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%
Hiçbiri	4	11	7	12	8	0	0	0	0	2	1	0	8	8	61
	2,8%	,9%	1,5%	1,7%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	25,0%	7,1%	,0%	9,2%	9,8%	1,9%

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular katılımcıların yakın bulduğu partiler ile öteki algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ak Parti'ye yakın olanların öteki kavramsallaştırması Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak kullanılmaktadır. MHP'ye yakın olanlar ise öteki kavramını Türk olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamaktadır. CHP'ye yakın olan katılımcılar ise öteki kavramını insan haklarına saygılı olmayan ve T.C. topraklarında yaşamayan olarak tanımlamaktadır. HDP'ye kendini yakın görenler ise öteki kavramını Müslüman olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamaktadır. SP'ye yakın olanlar öteki kavramını Müslüman olmayan, T.C. topraklarında yaşamayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamaktadır. BBP'ye yakın olan katılımcılar ise Müslüman olmayan, Türk olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan tanımlamalarını öteki algılarını belirtmek için kullanmışlardır. DSP'ye yakın T.C. topraklarında yaşamayan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak öteki kavramını tanımlamıştır. Vatan Partisi'ne yakın olanlar ise öteki kavramını T.C. topraklarında yaşamayan ve Türk olmayan olarak tanımlamıştır. DP'ye kendini yakın bulanlar ise öteki kavramını insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamaktadır. Öteki kavramını HÜDAP'a yakın hissedenler ise Müslüman olmayan ve T.C. topraklarında yaşamayan olarak tanımlamaktadır. İP/HKP'ye kendini yakın bulan katılımcılar, öteki kavramını Türk olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamaktadır. Ankette bulunan partiler dışında diğer partilere kendini yakın hissedenler ise öteki kavramını T.C. vatandaşı olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamaktadır. Genel olarak öteki kavramı ise Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır. Katılımcılardan elde edilen bulgular oy verilen siyasi partinin siyasi kimliğini temsil eden referans ve odak konularına bağlı olarak öteki algısına yön verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla siyasi partilerin ideolojik söylemleri bireylerde yaratmış olduğu imaj nosyonuna bağlı olarak öteki algısının şekillenmesine neden olduğunu göstermektedir.

Tablo 70. Katılımcıların Dini İnancına Göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	Dini İnançınız Nedir?					Toplam
	İslamiyet	Hristiyanlık	Musevilik	Herhangi Bir Dini İnançım Yok	Belirtmek İstemiyor	
Cevap yok	85	0	0	6	4	95
	2,8%	,0%	,0%	4,8%	14,3%	2,9%
Müslüman Olmayan	669	1	1	4	0	675
	21,8%	5,6%	100,0%	3,2%	,0%	20,9%
Türk Olmayan	475	3	0	5	3	486
	15,5%	16,7%	,0%	4,0%	10,7%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	48	0	0	2	0	50
	1,6%	,0%	,0%	1,6%	,0%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	493	5	0	12	3	513
	16,1%	27,8%	,0%	9,7%	10,7%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	76	3	0	0	0	79
	2,5%	16,7%	,0%	,0%	,0%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	79	0	0	9	0	88
	2,6%	,0%	,0%	7,3%	,0%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	86	2	0	7	3	98
	2,8%	11,1%	,0%	5,6%	10,7%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	80	0	0	5	1	86
	2,6%	,0%	,0%	4,0%	3,6%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	422	2	0	54	6	484
	13,8%	11,1%	,0%	43,5%	21,4%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	497	2	0	13	4	516
	16,2%	11,1%	,0%	10,5%	14,3%	15,9%
Kürt Olmayan	5	0	0	1	0	6
	,2%	,0%	,0%	,8%	,0%	,2%
Hiçbiri	51	0	0	6	4	61
	1,7%	,0%	,0%	4,8%	14,3%	1,9%
Toplam	3066	18	1	124	28	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Pearson Chi-Square				Chi-Square	df	Sig.
				2,134E2 ^a	48	,000

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların dini inançları ile öteki algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. İslamiyet'i benimseyen katılımcılar öteki kavramını Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Hristiyanlar ise öteki kavramını tanımlarken T.C. topraklarında yaşamayan ve homoseksüeller tanımlamalarını kullanmıştır. Museviliği benimseyenler ise öteki kavramını Müslüman olmayan olarak

tanımlamıştır. Herhangi bir dini inancı olmayan katılımcılarda öteki kavramını tanımlarken insan haklarına saygılı olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Genel olarak toparlayacak olursak öteki kavramı Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır. Elde edilen bulgular birbirine zıt olan mutlak inançlar arasında genellikle uzlaşılabilen farkların olmasına rağmen öteki algısının benzer özellikleri içermesi Türkiye’de farklı dini inanca sahip bireylerin Türk toplumunun kültürel değerlerine benzer ölçüde benimsediğini, bu nokta da özellikle Türk toplumun ana akım kültürünü dini inancını temsil eden Müslümanlığın bütünleştirici ve toplumsal uyuma yardım eden bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 71. Katılımcıların mezhebine göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

	Mezhebiniz Nedir?										Toplam
	Sünni Hane fi	Sünni Şafi	Alevi	Caferi	Katolik	Protestan	Ortodoks	Diğer	Nusayri lik	Fikrim yok /Belirtmek istemiyor	
Cevap yok	51	23	8	1	0	0	0	0	0	12	95
	2,3%	3,8%	3,5%	6,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,0%	2,9%
Müslüman Olmayan	460	190	9	2	0	0	0	1	0	13	675
	21,2 %	31,6 %	4,0%	13,3 %	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	6,5%	20,9 %
Türk Olmayan	348	71	33	1	1	0	0	1	0	31	486
	16,0 %	11,8 %	14,6 %	6,7%	20,0 %	,0%	,0%	10,0 %	,0%	15,4%	15,0 %
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	33	7	7	0	0	0	0	1	0	2	50
	1,5%	1,2%	3,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	1,0%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	353	103	22	4	0	0	2	5	0	24	513
	16,2 %	17,1 %	9,7%	26,7 %	,0%	,0%	100,0 %	50,0 %	,0%	11,9%	15,8 %
Homoseksüeller/Lezbiyenler	55	17	2	2	0	0	0	0	0	3	79
	2,5%	2,8%	,9%	13,3 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	39	26	13	0	0	0	0	0	1	9	88
	1,8%	4,3%	5,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	4,5%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	55	15	16	2	2	0	0	0	0	8	98
	2,5%	2,5%	7,1%	13,3 %	40,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	4,0%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	64	9	5	0	0	0	0	0	0	8	86
	2,9%	1,5%	2,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,0%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	300	63	53	2	2	1	0	2	1	60	484
	13,8 %	10,5 %	23,5 %	13,3 %	40,0 %	100,0%	,0%	20,0 %	33,3%	29,9%	15,0 %
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	391	52	51	1	0	0	0	0	0	21	516
	18,0 %	8,7%	22,6 %	6,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,4%	15,9 %
Kürt Olmayan	1	4	0	0	0	0	0	0	0	1	6
	,0%	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,5%	,2%
Hiçbiri	23	21	7	0	0	0	0	0	1	9	61
	1,1%	3,5%	3,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	4,5%	1,9%
Toplam	2173	601	226	15	5	1	2	10	3	201	3237
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0 %

	Mezhebiniz Nedir?										Toplam
	Sünni Hane fi	Sünni Şafi	Alevi	Caferi	Katolik	Protestan	Ortodoks	Diğer	Nusayri lik	Fikrim yok /Belirtmek istemiyor	
Cevap yok	51	23	8	1	0	0	0	0	0	12	95
	2,3%	3,8%	3,5%	6,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,0%	2,9%
Müslüman Olmayan	460	190	9	2	0	0	0	1	0	13	675
	21,2 %	31,6 %	4,0%	13,3 %	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	6,5%	20,9 %
Türk Olmayan	348	71	33	1	1	0	0	1	0	31	486
	16,0 %	11,8 %	14,6 %	6,7%	20,0 %	,0%	,0%	10,0 %	,0%	15,4%	15,0 %
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	33	7	7	0	0	0	0	1	0	2	50
	1,5%	1,2%	3,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	1,0%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	353	103	22	4	0	0	2	5	0	24	513
	16,2 %	17,1 %	9,7%	26,7 %	,0%	,0%	100,0 %	50,0 %	,0%	11,9%	15,8 %
Homoseksüeller/Lezbiyenler	55	17	2	2	0	0	0	0	0	3	79
	2,5%	2,8%	,9%	13,3 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	39	26	13	0	0	0	0	0	1	9	88
	1,8%	4,3%	5,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	4,5%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	55	15	16	2	2	0	0	0	0	8	98
	2,5%	2,5%	7,1%	13,3 %	40,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	4,0%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	64	9	5	0	0	0	0	0	0	8	86
	2,9%	1,5%	2,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,0%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	300	63	53	2	2	1	0	2	1	60	484
	13,8 %	10,5 %	23,5 %	13,3 %	40,0 %	100,0%	,0%	20,0 %	33,3%	29,9%	15,0 %
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	391	52	51	1	0	0	0	0	0	21	516
	18,0 %	8,7%	22,6 %	6,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,4%	15,9 %
Kürt Olmayan	1	4	0	0	0	0	0	0	0	1	6
	,0%	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,5%	,2%
Hiçbiri	23	21	7	0	0	0	0	0	1	9	61
	1,1%	3,5%	3,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	4,5%	1,9%
Toplam	2173	601	226	15	5	1	2	10	3	201	3237
	Pearson Chi-Square								Chi-Square	df	Sig.

	Mezhebiniz Nedir?										Toplam
	Sünni Hane fi	Sünni Şafi	Alevi	Caferi	Katolik	Protestan	Ortodoks	Diğer	Nusayri lik	Fikrim yok /Belirtmek istemiyor	
Cevap yok	51	23	8	1	0	0	0	0	0	12	95
	2,3%	3,8%	3,5%	6,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,0%	2,9%
Müslüman Olmayan	460	190	9	2	0	0	0	1	0	13	675
	21,2 %	31,6 %	4,0%	13,3 %	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	6,5%	20,9 %
Türk Olmayan	348	71	33	1	1	0	0	1	0	31	486
	16,0 %	11,8 %	14,6 %	6,7%	20,0 %	,0%	,0%	10,0 %	,0%	15,4%	15,0 %
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	33	7	7	0	0	0	0	1	0	2	50
	1,5%	1,2%	3,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	1,0%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	353	103	22	4	0	0	2	5	0	24	513
	16,2 %	17,1 %	9,7%	26,7 %	,0%	,0%	100,0 %	50,0 %	,0%	11,9%	15,8 %
Homoseksüeller/Lezbiyenler	55	17	2	2	0	0	0	0	0	3	79
	2,5%	2,8%	,9%	13,3 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	39	26	13	0	0	0	0	0	1	9	88
	1,8%	4,3%	5,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	4,5%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	55	15	16	2	2	0	0	0	0	8	98
	2,5%	2,5%	7,1%	13,3 %	40,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	4,0%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	64	9	5	0	0	0	0	0	0	8	86
	2,9%	1,5%	2,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	4,0%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	300	63	53	2	2	1	0	2	1	60	484
	13,8 %	10,5 %	23,5 %	13,3 %	40,0 %	100,0%	,0%	20,0 %	33,3%	29,9%	15,0 %
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	391	52	51	1	0	0	0	0	0	21	516
	18,0 %	8,7%	22,6 %	6,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,4%	15,9 %
Kürt Olmayan	1	4	0	0	0	0	0	0	0	1	6
	,0%	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,5%	,2%
Hiçbiri	23	21	7	0	0	0	0	0	1	9	61
	1,1%	3,5%	3,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	33,3%	4,5%	1,9%
Toplam	2173	601	226	15	5	1	2	10	3	201	3237
									3,897E	108,	000

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular mezhep ile öteki algısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Mezhebi Sünni/Hanefi olanlar öteki kavramını Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Sünni/Şafi olanlar ise öteki kavramını Müslüman olmayan ve T.C. topraklarında yaşamayan olarak tanımlamıştır. Alevi katılımcılar ise öteki kavramını tanımlarken insan haklarına saygılı olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan tanımlamalarını kullanmıştır. Caferiler, öteki kavramını tanımlarken Müslüman olmayan, Homoseksüel ve insan haklarına saygılı olmayan tabirlerini kullanmıştır. Katolikler, öteki kavramını kültürel kimliği farklı olan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamıştır. Protestanlar ise öteki kavramını tek tabirler tanımlamıştır: "İnsan haklarına saygılı olmayan". Ortodokslar da öteki kavramını tanımlarken T.C. topraklarında yaşamayan tabirini kullanmıştır. Diğer mezheplerde yer alanlarda Ortodokslar gibi düşünmektedir. Genelde öteki kavramı Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların dini inançlarıyla öteki algısında ki tutumlarıyla mezheplerine yönelik değerlendirmeleri de benzer ölçütleri içerdiği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de Müslümanlığın "kurumsallaşmış" din özelliklerini taşımaktan ziyade "içselleşmiş" din özelliklerini içerdiğini belirtebiliriz. Allport (2016: 502)'un da belirttiği gibi "kurumsallaşmış" din, önyargıyı ve düşmanca bir ötekileştirmeyi içerirken; "içselleşmiş" din kardeşlik öğretisiyle birlikte hoşgörüyü içermektedir.

Tablo 72. Katılımcıların Etno-Kültürel kimliklerine göre "Yabancı"/ "Öteki" Algısı

		Etnik Kimliğinizi ve Kültürel Kimliğinizi Nasıl Tanımlarsınız?																				Toplam	
	Cevap yok	Türk	Kürt	Boşnak	Yörük	Türkmən	Azeri	Gürcü	Çerkez	Abhaz	Roman	Zaza	Laz	Arap	Ermeni	Nusayri	Süryaniler	Arnavut	Malıv	Muhacırlar	Hiçbiri		
Cevap yok	2	63	21	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	1	0	0	4	95	
	10,0%	2,6%	4,1%	,0%	,0%	,0%	16,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	9,1%	3,6%	,0%	,0%	,0%	33,3%	,0%	,0%	12,5%	2,9%	
Müslüman Olmayan	1	46	16	0	0	0	1	1	0	0	6	24	0	12	0	0	1	0	0	1	4	67	
	5,0%	18,9%	31,8%	,0%	,0%	,0%	16,7%	11,1%	,0%	,0%	10,0%	35,3%	,0%	21,4%	,0%	,0%	33,3%	,0%	,0%	6,7%	12,5%	20,9%	
Türk Olmayan	0	41	50	0	0	1	0	1	2	1	0	7	0	9	0	0	2	0	0	0	0	48	
	,0%	16,8%	9,9%	,0%	,0%	11,1%	,0%	11,1%	18,2%	50,0%	,0%	10,3%	,0%	16,1%	,0%	,0%	66,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	15,0%	
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	0	41	4	0	0	1	0	0	1	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	50	
	,0%	1,7%	,8%	,0%	,0%	11,1%	,0%	,0%	9,1%	,0%	,0%	2,9%	,0%	1,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşayan	6	41	62	1	5	1	2	3	2	0	0	5	3	5	1	0	0	0	0	0	3	4	51
	30,0%	16,7%	12,2%	50,0%	50,0%	11,1%	33,3%	33,3%	18,2%	,0%	,0%	7,4%	27,3%	8,9%	25,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	20,0%	12,5%	15,8%	
Homoseksüeller/Lezbiyenler	2	53	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	2	79
	10,0%	2,2%	3,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	8,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	2	53	23	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	3	0	2	0	1	0	0	0	1	88
	10,0%	2,2%	4,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	9,1%	,0%	,0%	2,9%	,0%	5,4%	,0%	33,3%	,0%	33,3%	,0%	,0%	,0%	3,1%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	0	68	17	1	0	0	0	2	1	0	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	2	3	98
	,0%	2,8%	3,4%	50,0%	,0%	,0%	,0%	22,2%	9,1%	,0%	,0%	2,9%	,0%	1,8%	25,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	13,3%	9,4%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	0	71	8	0	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	1	0	0	86
	,0%	2,9%	1,6%	,0%	10,0%	22,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	9,1%	3,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	10,0%	,0%	,0%	2,7%	

		Etnik Kimliğinizi ve Kültürel Kimliğinizi Nasıl Tanımlarsınız?																				Toplam	
	Cevap yok	Türk	Kürt	Boşnak	Yörük	Türkmən	Azeri	Gürcü	Çerkez	Abhaz	Roman	Zaza	Laz	Arap	Ermeni	Nusayri	Süryaniler	Arnavut	Malıv	Muhacırlar	Hiçbiri		
Cevap yok	2	63	21	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	1	0	0	4	95	
	10,0%	2,6%	4,1%	0%	0%	0%	16,7%	0%	0%	0%	0%	0%	9,1%	3,6%	0%	0%	0%	33,3%	0%	0%	12,5%	2,9%	
Müslüman Olmayan	1	46	16	0	0	0	1	1	0	0	6	24	0	12	0	0	1	0	0	1	4	67	
	5,0%	18,9%	31,8%	0%	0%	0%	16,7%	11,1%	0%	0%	10,0%	35,3%	0%	21,4%	0%	0%	33,3%	0%	0%	6,7%	12,5%	20,9%	
Türk Olmayan	0	41	50	0	0	1	0	1	2	1	0	7	0	9	0	0	2	0	0	0	0	48	
	0%	16,8%	9,9%	0%	0%	11,1%	0%	11,1%	18,2%	50,0%	0%	10,3%	0%	16,1%	0%	0%	66,7%	0%	0%	0%	0%	15,0%	
Farklı Siyasi Kimliğe	0	41	4	0	0	1	0	0	1	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	50	
	0%	1,7%	8%	0%	0%	11,1%	0%	0%	9,1%	0%	0%	2,9%	0%	1,8%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1,5%	
Türkiye Cumhuriyeti Toprakları	6	41	62	1	5	1	2	3	2	0	0	5	3	5	1	0	0	0	0	0	3	4	51
	30,0%	16,7%	12,2%	50,0%	50,0%	11,1%	33,3%	33,3%	18,2%	0%	0%	7,4%	27,3%	8,9%	25,0%	0%	0%	0%	0%	20,0%	12,5%	15,8%	
Homoseksüeller/ler	2	53	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	2	79
	10,0%	2,2%	3,4%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	8,9%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	6,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı	2	53	23	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	3	0	2	0	1	0	0	0	1	88
	10,0%	2,2%	4,5%	0%	0%	0%	0%	0%	9,1%	0%	0%	2,9%	0%	5,4%	0%	33,3%	0%	33,3%	0%	0%	3,1%	2,7%	
Kültürel Kimliği Farklı	0	68	17	1	0	0	0	2	1	0	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	2	3	98
	0%	2,8%	3,4%	50,0%	0%	0%	0%	22,2%	9,1%	0%	0%	2,9%	0%	1,8%	25,0%	0%	0%	0%	0%	13,3%	9,4%	3,0%	
Türkçe Konuşmayan	0	71	8	0	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	1	0	0	86
	0%	2,9%	1,6%	0%	10,0%	22,2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	9,1%	3,6%	0%	0%	0%	0%	0%	10,0%	0%	2,7%	
İnsan Haklarına Saygılı	5	34	96	0	2	2	0	0	0	0	0	8	5	3	1	4	0	0	0	6	10	48	
	25,0%	13,9%	18,9%	0%	20,0%	22,2%	0%	0%	0%	0%	0%	11,8%	45,5%	5,4%	25,0%	66,7%	0%	0%	0%	40,0%	31,2%	15,0%	
Türkiye	1	44	36	0	0	2	2	2	3	1	0	11	0	12	0	0	0	0	0	3	1	51	

		Etnik Kimliğinizi ve Kültürel Kimliğinizi Nasıl Tanımlarsınız?																				Toplam	
	Cevap yok	Türk	Kürt	Boşnak	Yörük	Türkmən	Azeri	Gürcü	Çerkez	Abhaz	Roman	Zaza	Laz	Arap	Ermeni	Nusayri	Süryaniler	Arnavut	Malıv	Muhacırlar	Hiçbiri		
Cevap yok	2	63	21	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	1	0	0	4	95	
	10,0%	2,6%	4,1%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,1%	3,6%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	12,5%	2,9%	
Müslüman Olmayan	1	46	16	0	0	0	1	1	0	0	6	24	0	12	0	0	1	0	0	1	4	67	
	5,0%	18,9%	31,8%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	11,1%	0,0%	0,0%	10,0%	35,3%	0,0%	21,4%	0,0%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	6,7%	12,5%	20,9%	
Türk Olmayan	0	41	50	0	0	1	0	1	2	1	0	7	0	9	0	0	2	0	0	0	0	48	
	0,0%	16,8%	9,9%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%	11,1%	18,2%	50,0%	0,0%	10,3%	0,0%	16,1%	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,0%	
Farklı Siyasi Kimliğe	0	41	4	0	0	1	0	0	1	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	50	
	0,0%	1,7%	8,0%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%	0,0%	9,1%	0,0%	0,0%	2,9%	0,0%	1,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%	
Türkiye Cumhuriyeti Toprakları	6	41	62	1	5	1	2	3	2	0	0	5	3	5	1	0	0	0	0	0	3	4	51
	30,0%	16,7%	12,2%	50,0%	50,0%	11,1%	33,3%	33,3%	18,2%	0,0%	0,0%	7,4%	27,3%	8,9%	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	12,5%	15,8%
Homoseksüeller/ler	2	53	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	2	79
	10,0%	2,2%	3,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,2%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı	2	53	23	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	3	0	2	0	1	0	0	0	1	88
	10,0%	2,2%	4,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,1%	0,0%	0,0%	2,9%	0,0%	5,4%	0,0%	33,3%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	3,1%	2,7%	
Kültürel Kimliği Farklı	0	68	17	1	0	0	0	2	1	0	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	2	3	98
	0,0%	2,8%	3,4%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	22,2%	9,1%	0,0%	0,0%	2,9%	0,0%	1,8%	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	13,3%	9,4%	3,0%	
Türkçe Konuşmayan	0	71	8	0	1	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	1	0	0	86
	0,0%	2,9%	1,6%	0,0%	10,0%	22,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,1%	3,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	10,0%	0,0%	2,7%	
İnsan Haklarına Saygılı	5	34	96	0	2	2	0	0	0	0	0	8	5	3	1	4	0	0	0	0	6	10	48
	25,0%	13,9%	18,9%	0,0%	20,0%	22,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	11,8%	45,5%	5,4%	25,0%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	31,2%	15,0%	
Türkiye	1	44	36	0	0	2	2	2	3	1	0	11	0	12	0	0	0	0	0	0	3	1	51

Katılımcılardan elde edilen bulgular etno-kültürel kimlik tanımlaması ile öteki kavramı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kendini Türk olarak tanımlayanlar öteki kavramını Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlamıştır. Kürtler ise Müslüman olmayan ve insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlamıştır. Boşnak ve Yörükler öteki kavramını T.C. topraklarında yaşamayan olarak tanımlarken Türkmenler Türk olmayan, farklı siyasi kimliğe sahip olanlar ve T.C. topraklarında yaşamayan olarak tanımlamıştır. Azeriler öteki kavramını T.C. vatandaşı olmayan ve T.C. topraklarında yaşamayan olarak tanımlamıştır. Gürcüler öteki tanımlaması yaparken T.C. topraklarında yaşamayan ve kültürel kimliği farklı olan tanımlamalarını kullanmıştır. Çerkezler ise Türk olmayan ve T.C. topraklarında yaşamayan tabirlerini kullanmıştır. Abhazlar ise Türk olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan kavramlarını kullanarak öteki kavramını tanımlamıştır. Romanlar öteki kavramını tanımlarken Müslüman olmayan tabirini kullanırken, Zazalar ise Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan tabirlerini kullanmıştır. Lazlar öteki algılarını anlatırken T.C. topraklarında yaşamayan ve insan haklarına saygılı olmayan tanımlamalarını kullanmıştır. Araplar öteki kavramını açıklarken Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan tabirlerini kullanmıştır. Ermeniler ise T.C. topraklarında yaşamayan ve kültürel kimliği farklı olan tabirlerini kullanarak öteki kavramını tanımlamıştır. Nusayriler, insan haklarına saygılı olmayan ve yaşam tarzı farklı olan kişiler olarak tanımlamıştır. Süryanilerse Türk olmayan ve Müslüman olmayan tabirleri ile öteki kavramını tanımlamıştır. Arnavutlar, öteki algılarını yansıtırken yaşam tarzı farklı olan tanımlamasını uygun görmüştür. Manavlar ise Türkçe konuşmayan kişileri öteki olarak tanımlamıştır. Genel olarak öteki kavramı Müslüman olmayan ve T.C. vatandaşı olmayan olarak tanımlanmıştır. Sonuç itibarıyla Türkiye’de öteki algısının genel itibarıyla Türk toplumunun “referans grubunu” oluşturan Türklerin kültürel ve dini kimlik değerleriyle oluştuğunu göstermektedir.

4.8 İllere ve Bölgelere Göre Kimlik Durumları

Tablo 73. Katılımcıların Yaşamakta Olduğu İllerine Göre Yakın oldukları Siyasal Grup Dağılımları

	Sağcılar	Demokrat Sosyal	Demokratlar	Solcular	İslamcılar	Muhafazakâr	İlletçiler/Türk	Erkentalistler/	Liberaler	İlletçiler/Kürt	Laikler	Diğer	Hiçbiri	Toplam
ADANA	77	7	4	24	29	52	31	18	2	6	12	1	4	162
	47,5 %	4,3%	2,5%	14,8 %	17,9 %	32,1 %	19,1 %	11,1 %	1,2%	3,7%	7,4%	,6%	2,5%	
AĞRI	0	0	15	1	41	1	1	0	0	0	0	0	0	48
	,0%	,0%	31,2 %	2,1%	85,4 %	2,1%	2,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
ANKARA	36	39	16	21	29	44	49	45	4	1	33	9	6	210
	17,1 %	18,6 %	7,6%	10,0 %	13,8 %	21,0 %	23,3 %	21,4 %	1,9%	,5%	15,7 %	4,3%	2,9%	
ANTALYA	43	10	4	43	20	34	14	31	0	5	24	0	0	117
	36,8 %	8,5%	3,4%	36,8 %	17,1 %	29,1 %	12,0 %	26,5 %	,0%	4,3%	20,5 %	,0%	,0%	
AYDIN	28	22	9	10	35	16	45	7	0	1	5	0	5	116
	24,1 %	19,0 %	7,8%	8,6%	30,2 %	13,8 %	38,8 %	6,0%	,0%	,9%	4,3%	,0%	4,3%	
BALIKESİR	26	3	2	4	5	6	13	13	10	0	14	4	0	70
	37,1 %	4,3%	2,9%	5,7%	7,1%	8,6%	18,6 %	18,6 %	14,3 %	,0%	20,0 %	5,7%	,0%	
BURSA	71	5	10	13	14	12	14	50	2	2	30	0	0	151
	47,0 %	3,3%	6,6%	8,6%	9,3%	7,9%	9,3%	33,1 %	1,3%	1,3%	19,9 %	,0%	,0%	
DİYARBAKIR	10	12	23	5	33	54	4	1	1	3	4	2	3	138
	7,2%	8,7%	16,7 %	3,6%	23,9 %	39,1 %	2,9%	,7%	,7%	2,2%	2,9%	1,4%	2,2%	
ERZURUM	25	3	3	4	11	8	13	4	0	1	0	0	0	51
	49,0 %	5,9%	5,9%	7,8%	21,6 %	15,7 %	25,5 %	7,8%	,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	
GAZİANTEP	27	7	2	26	7	14	35	18	3	11	8	3	0	105
	25,7 %	6,7%	1,9%	24,8 %	6,7%	13,3 %	33,3 %	17,1 %	2,9%	10,5 %	7,6%	2,9%	,0%	
HATAY	22	17	13	34	28	27	21	22	0	1	7	1	0	130
	16,9 %	13,1 %	10,0 %	26,2 %	21,5 %	20,8 %	16,2 %	16,9 %	,0%	,8%	5,4%	,8%	,0%	
İSTANBUL	127	73	49	77	137	85	96	100	6	17	41	10	5	576
	22,0 %	12,7 %	8,5%	13,4 %	23,8 %	14,8 %	16,7 %	17,4 %	1,0%	3,0%	7,1%	1,7%	,9%	
İZMİR	54	20	4	46	12	4	36	30	0	8	22	3	2	171
	31,6 %	11,7 %	2,3%	26,9 %	7,0%	2,3%	21,1 %	17,5 %	,0%	4,7%	12,9 %	1,8%	1,2%	
KASTAMON	10	4	2	2	2	3	17	4	0	0	3	0	0	33

Yukarıdaki tablo da elde edilen bulguların yüzdelik ve frekans dağılımlarında açıkça görüldüğü üzere katılımcıların kendisini yakın bulduğu siyasi grup Adana'da en çok sağcılar (%47,5); Ağrı'da İslamcılar (%85,4); Ankara'da Kemalist/Atatürkçüler (%21,4); Antalya'da sağcılar ve solcuların (%36,8); Aydın'da Türk Milliyetçiler (%38,8); Balıkesir'de sağcılar (%37,1); Bursa'da sağcılar (%47); Diyarbakır'da muhafazakar (%39,1); Erzurum'da sağcılar (%49); Gaziantep'te sağcılar (%25,7); Hatay solcular (%26,2); İstanbul' da sağcılar (% 22); İzmir'de sağcılar (% 31,6); Kastamonu'da sağcılar (%30,3); Kayseri'de Türk Milliyetçileri (%54,4); Kocaeli'nde İslamcılar (%40,8); Konya'da sağcılar (%62,6); Malatya sağcılar (%36,6); Manisa'da sağcılar ve İslamcılar (%26,7); Mardin'de sağcılar (%27,5); Samsun'da sağcılar (%44,9); Tekirdağ Kemalist/Atatürkçüler (%40); Trabzon'da sağcılar (%40); Van'da İslamcılar (%41,3); Zonguldak Kemalist Atatürkçüler (%37,8); Kırıkkale'de Türk Milliyetçileri (%45,3) daha çok olduğu görülmektedir.

Tablo 74. Katılımcıların Buldukları Bölgelerine Göre Gruba Yakınlık Durumu

Coğrafi Bölgeler								Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Sağcılar	292	116	142	163	113	51	62	939
	28,9%	27,8%	34,7%	34,2%	37,7%	17,5%	18,6%	
Sosyal Demokrat	129	52	34	50	32	24	25	346
	12,8%	12,4%	8,3%	10,5%	10,7%	8,2%	7,5%	
Demokratlar	83	20	21	30	11	42	27	234
	8,2%	4,8%	5,1%	6,3%	3,7%	14,4%	8,1%	
Solcular	126	71	101	42	55	28	46	469
	12,5%	17,0%	24,7%	8,8%	18,3%	9,6%	13,8%	
İslamcılar	226	82	77	117	15	127	47	691
	22,4%	19,6%	18,8%	24,6%	5,0%	43,6%	14,1%	
Muhafazakârlar	141	34	113	102	12	33	75	510
	14,0%	8,1%	27,6%	21,4%	4,0%	11,3%	22,5%	
Türk Milliyetçileri	161	113	66	161	75	24	43	643
	16,0%	27,0%	16,1%	33,8%	25,0%	8,2%	12,9%	
Kemalistler/Atatürkçüler	228	64	71	75	62	13	21	534
	22,6%	15,3%	17,4%	15,8%	20,7%	4,5%	6,3%	
Liberaler	19	2	2	6	1	0	4	34
	1,9%	,5%	,5%	1,3%	,3%	,0%	1,2%	
Kürt Milliyetçileri	19	10	12	2	0	21	20	84
	1,9%	2,4%	2,9%	,4%	,0%	7,2%	6,0%	
Laikler	103	32	43	42	29	3	13	265
	10,2%	7,7%	10,5%	8,8%	9,7%	1,0%	3,9%	
Diğer	15	5	2	16	3	2	16	59
	1,5%	1,2%	,5%	3,4%	1,0%	,7%	4,8%	
Hiçbiri	7	7	4	6	11	12	3	50
	,7%	1,7%	1,0%	1,3%	3,7%	4,1%	,9%	
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular katılımcılardan kendisini yakın hissettiği siyasi grup olarak sağcıların en çok Karadeniz'de (%37,7) Akdeniz'de (%34,7); İç Anadolu'da (%34,2) olduğu görülmektedir. Sosyal demokratların en çok Marmara Bölgesi'nde (%12,8) ve Ege Bölgesi'nde (% 12,4); İslamcıların en çok Doğu Anadolu Bölgesinde (%43,6); muhafazakarların Akdeniz Bölgesinde (%27,6) ve Güneydoğu Anadolu'da (%22,5); Türk milliyetçilerinin Ege Bölgesinde (%27) ve İç Anadolu Bölgesinde (%33,8); Kemalist/Atatürkçülerin Marmara Bölgesinde; Liberaller (%1,9) Marmara Bölgesinde; Kürt Milliyetçilerinin en çok Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (%1,9); Laiklerinde Marmara Bölgesinde (%10,2) olduğu görülmektedir.

Tablo 75. Katılımcıların yaşamakta olduğu illere Göre Etno- Kültürel Kimlik Dağılımları

	Türk	Kürt	Boşnak	Yörük	Türkmen	Azeri	Gürcü	Çerkez	Abhaz	Pomak	Roman	Zaza	Laz	Arap	Ermeni	Nusayri	Süryaniler	Tatar	Arnavut	Manav	Muhacir	Hiçbiri	Toplam
ADANA	123	27	0	19	15	0	0	0	0	0	0	9	0	4	0	4	1	0	0	0	1	0	162
	75,9 %	16,7 %	,0%	11,7 %	9,3 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	5,6 %	,0%	2,5 %	,0%	2,5 %	,6%	,0%	,0%	,0%	,6%	,0%	
AĞRI	2	46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	48
	4,2%	95,8 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,1 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
ANKARA	171	23	1	7	15	2	3	0	0	0	0	1	11	1	2	0	0	0	2	0	3	8	210
	81,4 %	11,0 %	,5%	3,3 %	7,1 %	1,0 %	1,4 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,5%	5,2 %	,5%	1,0 %	,0%	,0%	,0%	1,0 %	,0%	1,4 %	3,8 %	
ANTALYA	107	11	3	1	4	1	0	2	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	1	0	117
	91,5 %	9,4 %	2,6 %	,9%	3,4 %	,9%	,0%	1,7 %	,0%	,0%	,0%	,0%	1,7 %	,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,9%	,0%	
AYDIN	100	17	0	25	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	116
	86,2 %	14,7 %	,0%	21,6 %	,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
BALIKESİR	63	6	1	3	2	1	0	4	1	0	0	0	5	1	0	2	0	0	0	0	4	0	70
	90,0 %	8,6 %	1,4 %	4,3 %	2,9 %	1,4 %	,0%	5,7 %	1,4 %	,0%	,0%	,0%	7,1 %	1,4 %	,0%	2,9 %	,0%	,0%	,0%	,0%	5,7 %	,0%	
BURSA	147	4	2	4	0	0	1	2	0	0	0	1	4	2	0	0	1	0	0	0	9	0	151
	97,4 %	2,6 %	1,3 %	2,6 %	,0%	,0%	,7%	1,3 %	,0%	,0%	,0%	,7%	2,6 %	1,3 %	,0%	,0%	,7%	,0%	,0%	,0%	6,0 %	,0%	
DİYARBAKIR	26	74	0	0	0	0	0	0	0	0	0	43	0	2	1	0	0	0	0	0	0	2	138
	18,8 %	53,6 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	31,2 %	,0%	1,4 %	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,4 %	
ERZURUM	39	10	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	2	0	2	0	0	0	0	0	0	51
	76,5 %	19,6 %	,0%	2,0 %	,0%	,0%	,0%	2,0 %	,0%	,0%	,0%	2,0 %	2,0 %	3,9 %	,0%	3,9 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
GAZİANTEP	65	31	0	4	6	0	0	5	0	0	0	3	2	3	0	0	1	0	0	0	0	0	105
	61,9 %	29,5 %	,0%	3,8 %	5,7 %	,0%	,0%	4,8 %	,0%	,0%	,0%	2,9 %	1,9 %	2,9 %	,0%	,0%	1,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
HATAY	66	46	0	0	0	0	0	2	0	0	0	13	0	28	1	0	0	0	0	0	0	0	130
	50,8 %	35,4 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5 %	,0%	,0%	,0%	10,0 %	,0%	21,5 %	,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
İSTANBUL	449	120	3	12	9	9	3	5	1	0	13	18	18	5	7	0	0	0	2	1	12	5	576
	78,0 %	20,8 %	,5%	2,1 %	1,6 %	1,6 %	,5%	,9%	,2%	,0%	2,3 %	3,1 %	3,1 %	,9%	1,2 %	,0%	,0%	,0%	,3%	,2%	2,1 %	,9%	
İZMİR	123	40	0	8	0	2	0	2	0	1	1	3	3	1	0	0	0	8	1	0	0	2	171
	71,9 %	23,4 %	,0%	4,7 %	,0%	1,2 %	,0%	1,2 %	,0%	,6%	,6%	1,8 %	1,8 %	,6%	,0%	,0%	,0%	4,7 %	,6%	,0%	,0%	1,2 %	

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Adana'da Türklerin (%75,9); Ağrı'da Kürtlerin (%95,8); Ankara'da Türklerin (%81,4); Antalya Türklerin (%91,5); Aydın Türklerin (%86,2); Balıkesir'de Türklerin (%90); Bursa'da Kürtlerin (%97,4); Diyarbakır'da Kürtlerin (%53,6); Erzurum'da Türklerin (%76,5); Gaziantep de Türklerin (% 61,9); Hatay'da Türklerin (% 50,8); İstanbul 'da Türklerin (% 78); İzmir'de Türklerin (% 71,9);Kastamonu'da Türklerin (%100); Kayseri'de (%96); Kocaeli'de Türklerin (%88); Konya'da Türklerin (%92); Malatya'da Türklerin (%59); Manisa'da Türklerin (%89,3); Mardin'de Türklerin (%54,9); Samsun'da Türklerin (%94); Tekirdağ Türklerin (%98);Trabzon'da Türklerin (%98); Van'da Kürtlerin (%81); Zonguldak'ta Türklerin (%93); Kırıkkale Türklerin (%78) daha çok olduğunu göstermektedir.

Tablo 76. Katılımcıların yaşamakta oldukları Bölgelerine Göre Etno-Kültürel Kimlik Dağılımları

Coğrafi Bölgeler								Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Türk	854	340	296	412	288	133	141	2464
	84,6%	81,3%	72,4%	86,6%	96,0%	45,7%	42,2%	
Kürt	133	66	84	50	5	183	132	653
	13,2%	15,8%	20,5%	10,5%	1,7%	62,9%	39,5%	
Boşnak	7	2	3	3	2	0	0	17
	,7%	,5%	,7%	,6%	,7%	,0%	,0%	
Yörük	22	57	20	12	4	4	4	123
	2,2%	13,6%	4,9%	2,5%	1,3%	1,4%	1,2%	
Türkmen	14	3	19	36	3	2	6	83
	1,4%	,7%	4,6%	7,6%	1,0%	,7%	1,8%	
Azeri	11	4	1	2	5	0	0	23
	1,1%	1,0%	,2%	,4%	1,7%	,0%	,0%	
Gürcü	6	0	0	5	6	0	0	17
	,6%	,0%	,0%	1,1%	2,0%	,0%	,0%	
Çerkez	12	4	4	2	7	2	5	36
	1,2%	1,0%	1,0%	,4%	2,3%	,7%	1,5%	
Abhaz	2	0	0	1	3	0	0	6
	,2%	,0%	,0%	,2%	1,0%	,0%	,0%	
Pomak	1	2	0	0	0	0	0	3
	,1%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Roman	14	1	0	0	0	0	0	15
	1,4%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Zaza	19	4	22	2	1	2	46	96
	1,9%	1,0%	5,4%	,4%	,3%	,7%	13,8%	
Laz	29	5	2	11	5	1	2	55
	2,9%	1,2%	,5%	2,3%	1,7%	,3%	,6%	
Arap	8	2	33	4	0	7	20	74
	,8%	,5%	8,1%	,8%	,0%	2,4%	6,0%	
Ermeni	7	0	1	2	1	2	1	14
	,7%	,0%	,2%	,4%	,3%	,7%	,3%	
Nusayri	2	1	4	0	0	2	0	9
	,2%	,2%	1,0%	,0%	,0%	,7%	,0%	
Süryanile	1	0	1	0	0	0	1	3

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz'de ve Güneydoğu Anadolu'da Türklerin; Doğu Anadolu'da ise Kürtlerin daha çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Ayrıca kendini Türk olarak tanımlayanların en çok olduğu coğrafi bölge Karadeniz'dir.

Tablo 77. Katılımcıların Bölgelerine Göre Sosyal Kimlik (Birincil Kimlik) Dağılımları

	Coğrafi Bölgeler							Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Türk	822	328	283	373	268	121	133	2328
	81,5%	78,5%	69,2%	78,4%	89,3%	41,6%	39,8%	
Sünni Türk	176	50	82	130	32	38	25	533
	17,4%	12,0%	20,0%	27,3%	10,7%	13,1%	7,5%	
Alevi Türk	33	17	33	20	6	6	3	118
	3,3%	4,1%	8,1%	4,2%	2,0%	2,1%	,9%	
Yörük	17	52	14	7	1	3	4	98
	1,7%	12,4%	3,4%	1,5%	,3%	1,0%	1,2%	
Türkmen	10	1	14	24	1	0	4	54
	1,0%	,2%	3,4%	5,0%	,3%	,0%	1,2%	
Azeri	10	2	1	0	4	0	0	17
	1,0%	,5%	,2%	,0%	1,3%	,0%	,0%	
Gürcü	5	2	0	1	1	1	0	10
	,5%	,5%	,0%	,2%	,3%	,3%	,0%	
Kürt	97	50	61	23	3	134	115	483
	9,6%	12,0%	14,9%	4,8%	1,0%	46,0%	34,4%	
Sünni Kürt	20	6	22	16	0	34	32	130
	2,0%	1,4%	5,4%	3,4%	,0%	11,7%	9,6%	
Alevi Kürt	32	6	3	3	2	2	2	50
	3,2%	1,4%	,7%	,6%	,7%	,7%	,6%	
Ezidi Kürt	1	0	0	0	0	0	0	1
	,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Zaza	22	1	14	3	0	1	44	85
	2,2%	,2%	3,4%	,6%	,0%	,3%	13,2%	
Laz	29	5	2	5	4	1	0	46
	2,9%	1,2%	,5%	1,1%	1,3%	,3%	,0%	
Arap	4	3	5	5	0	7	16	40
	,4%	,7%	1,2%	1,1%	,0%	2,4%	4,8%	
Sünni Arap	3	0	3	1	0	2	4	13
	,3%	,0%	,7%	,2%	,0%	,7%	1,2%	
Alevi Arap	2	0	22	1	1	1	3	30
	,2%	,0%	5,4%	,2%	,3%	,3%	,9%	
Nusayri	2	1	0	0	0	2	0	5

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz'de ve Güneydoğu Anadolu'da kendini öncelikli olarak Türk olarak tanımlayanların; Doğu Anadolu'da Kürt olarak tanımlayanların daha çok olduğunu göstermektedir. Ayrıca kendini Türk olarak tanımlayanların en çok olduğu coğrafi bölge Karadeniz'dir. Elde edilen bu bulgular Türkiye'de sosyal kimlik algısının etno-kültürel kimlik tanımlamalarıyla eş değerde olduğunu göstermektedir. Bu da Türkiye'de toplumsal değerlerle kişisel öznelliklerin etkileşim içerisinde olduğunu ve bireyler tarafından içselleştirildiğini göstermektedir.

Tablo 78. Anketin Yapıldığı Bölge İle “Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?” Sorusu Karşılaştırması

	CEVAP YOK	AK PARTİ	MHP	CHP	HDP	SP	BBP	DSP	VATAN	DP	HÜDAPAR	İP/HKP	DİĞER	Hiçbiri	Topla m
ADANA	4	56	39	20	16	0	0	1	1	0	1	0	1	23	162
	2,5%	34,6 %	24,1 %	12,3 %	9,9%	,0%	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	,6%	14,2 %	100,0 %
AĞRI	3	19	2	2	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	48
	6,2%	39,6 %	4,2%	4,2%	45,8 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %
ANKARA	2	65	42	43	22	0	0	0	2	0	0	0	26	8	210
	1,0%	31,0 %	20,0 %	20,5 %	10,5 %	,0%	,0%	,0%	1,0 %	,0%	,0%	,0%	12,4%	3,8%	100,0 %
ANTALYA	0	39	10	58	6	1	3	0	0	0	0	0	0	0	117
	,0%	33,3 %	8,5%	49,6 %	5,1%	,9%	2,6 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %
AYDIN	1	39	23	37	4	0	0	1	2	0	0	0	1	8	116
	,9%	33,6 %	19,8 %	31,9 %	3,4%	,0%	,0%	,9%	1,7 %	,0%	,0%	,0%	,9%	6,9%	100,0 %
BALIKESİR	1	24	20	14	2	0	0	0	0	0	0	0	9	0	70
	1,4%	34,3 %	28,6 %	20,0 %	2,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	12,9%	,0%	100,0 %
BURSA	9	70	11	56	2	0	0	3	0	0	0	0	0	0	151
	6,0%	46,4 %	7,3%	37,1 %	1,3%	,0%	,0%	2,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %
DİYARBAKIR	0	56	0	0	70	1	0	0	0	0	9	0	2	0	138
	,0%	40,6 %	,0%	,0%	50,7 %	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,5 %	,0%	1,4%	,0%	100,0 %
ERZURUM	4	18	13	5	8	0	0	0	0	0	2	0	1	0	51
	7,8%	35,3 %	25,5 %	9,8%	15,7 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,9 %	,0%	2,0%	,0%	100,0 %
GAZİANTEP	0	36	18	21	24	0	0	0	0	2	2	0	2	0	105
	,0%	34,3 %	17,1 %	20,0 %	22,9 %	,0%	,0%	,0%	,0%	1,9 %	1,9 %	,0%	1,9%	,0%	100,0 %
HATAY	2	36	30	38	16	0	0	0	0	0	0	0	2	6	130
	1,5%	27,7 %	23,1 %	29,2 %	12,3 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	4,6%	100,0 %
İSTANBUL	26	276	43	122	69	10	5	3	3	1	0	4	2	12	576
	4,5%	47,9 %	7,5%	21,2 %	12,0 %	1,7 %	,9%	,5%	,5%	,2%	,0%	,7%	,3%	2,1%	100,0 %
İZMİR	18	27	26	77	20	0	0	0	0	0	0	0	1	2	171
	10,5 %	15,8 %	15,2 %	45,0 %	11,7 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	1,2%	100,0 %
KASTAMON	1	14	11	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33

	CEVAP YOK	AK PARTİ	MHP	CHP	HDP	SP	BBP	DSP	VATAN	DP	HÜDAPAR	İP/HKP	DİĞER	Hiçbiri	Toplam
ADANA	4	56	39	20	16	0	0	1	1	0	1	0	1	23	162
	2,5%	34,6%	24,1%	12,3%	9,9%	,0%	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	,6%	14,2%	100,0%
AĞRI	3	19	2	2	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	48
	6,2%	39,6%	4,2%	4,2%	45,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	2	65	42	43	22	0	0	0	2	0	0	0	26	8	210
	1,0%	31,0%	20,0%	20,5%	10,5%	,0%	,0%	,0%	1,0%	,0%	,0%	,0%	12,4%	3,8%	100,0%
ANTALYA	0	39	10	58	6	1	3	0	0	0	0	0	0	0	117
	,0%	33,3%	8,5%	49,6%	5,1%	,9%	2,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
AYDIN	1	39	23	37	4	0	0	1	2	0	0	0	1	8	116
	,9%	33,6%	19,8%	31,9%	3,4%	,0%	,0%	,9%	1,7%	,0%	,0%	,0%	,9%	6,9%	100,0%
BALIKESİR	1	24	20	14	2	0	0	0	0	0	0	0	9	0	70
	1,4%	34,3%	28,6%	20,0%	2,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	12,9%	,0%	100,0%
BURSA	9	70	11	56	2	0	0	3	0	0	0	0	0	0	151
	6,0%	46,4%	7,3%	37,1%	1,3%	,0%	,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	0	56	0	0	70	1	0	0	0	0	9	0	2	0	138
	,0%	40,6%	,0%	,0%	50,7%	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,5%	,0%	1,4%	,0%	100,0%
ERZURUM	4	18	13	5	8	0	0	0	0	0	2	0	1	0	51
	7,8%	35,3%	25,5%	9,8%	15,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,9%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	0	36	18	21	24	0	0	0	0	2	2	0	2	0	105
	,0%	34,3%	17,1%	20,0%	22,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,9%	1,9%	,0%	1,9%	,0%	100,0%
HATAY	2	36	30	38	16	0	0	0	0	0	0	0	2	6	130
	1,5%	27,7%	23,1%	29,2%	12,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	4,6%	100,0%
İSTANBUL	26	276	43	122	69	10	5	3	3	1	0	4	2	12	576
	4,5%	47,9%	7,5%	21,2%	12,0%	1,7%	,9%	,5%	,5%	,2%	,0%	,7%	,3%	2,1%	100,0%
İZMİR	18	27	26	77	20	0	0	0	0	0	0	0	1	2	171
	10,5%	15,8%	15,2%	45,0%	11,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	1,2%	100,0%
KASTAMON	1	14	11	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33

	CEVAP YOK	AK PARTİ	MHP	CHP	HDP	SP	BBP	DSP	VATAN	DP	HÜDAPAR	İP/HKP	DİĞER	Hiçbiri	Topla m
ADANA	4	56	39	20	16	0	0	1	1	0	1	0	1	23	162
	2,5%	34,6 %	24,1 %	12,3 %	9,9%	,0%	,0%	,6%	,6%	,0%	,6%	,0%	,6%	14,2 %	100,0 %
AĞRI	3	19	2	2	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	48
	6,2%	39,6 %	4,2%	4,2%	45,8 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %
ANKARA	2	65	42	43	22	0	0	0	2	0	0	0	26	8	210
	1,0%	31,0 %	20,0 %	20,5 %	10,5 %	,0%	,0%	,0%	1,0 %	,0%	,0%	,0%	12,4%	3,8%	100,0 %
ANTALYA	0	39	10	58	6	1	3	0	0	0	0	0	0	0	117
	,0%	33,3 %	8,5%	49,6 %	5,1%	,9%	2,6 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %
AYDIN	1	39	23	37	4	0	0	1	2	0	0	0	1	8	116
	,9%	33,6 %	19,8 %	31,9 %	3,4%	,0%	,0%	,9%	1,7 %	,0%	,0%	,0%	,9%	6,9%	100,0 %
BALIKESİR	1	24	20	14	2	0	0	0	0	0	0	0	9	0	70
	1,4%	34,3 %	28,6 %	20,0 %	2,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	12,9%	,0%	100,0 %
BURSA	9	70	11	56	2	0	0	3	0	0	0	0	0	0	151
	6,0%	46,4 %	7,3%	37,1 %	1,3%	,0%	,0%	2,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0 %
DİYARBAKIR	0	56	0	0	70	1	0	0	0	0	9	0	2	0	138
	,0%	40,6 %	,0%	,0%	50,7 %	,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	6,5 %	,0%	1,4%	,0%	100,0 %
ERZURUM	4	18	13	5	8	0	0	0	0	0	2	0	1	0	51
	7,8%	35,3 %	25,5 %	9,8%	15,7 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,9 %	,0%	2,0%	,0%	100,0 %
GAZİANTEP	0	36	18	21	24	0	0	0	0	2	2	0	2	0	105
	,0%	34,3 %	17,1 %	20,0 %	22,9 %	,0%	,0%	,0%	,0%	1,9 %	1,9 %	,0%	1,9%	,0%	100,0 %
HATAY	2	36	30	38	16	0	0	0	0	0	0	0	2	6	130
	1,5%	27,7 %	23,1 %	29,2 %	12,3 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,5%	4,6%	100,0 %
İSTANBUL	26	276	43	122	69	10	5	3	3	1	0	4	2	12	576
	4,5%	47,9 %	7,5%	21,2 %	12,0 %	1,7 %	,9%	,5%	,5%	,2%	,0%	,7%	,3%	2,1%	100,0 %
İZMİR	18	27	26	77	20	0	0	0	0	0	0	0	1	2	171
	10,5 %	15,8 %	15,2 %	45,0 %	11,7 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	1,2%	100,0 %
KASTAMON	1	14	11	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular yakın bulunan partiler ile anketin yapılmış olduğu iller arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. En çok kendini AK Parti'ye yakın hissedenler, Konya ve Trabzon'da yaşamaktadır. MHP'ye yakın hissedenler ise Kastamonu ve Balıkesir bölgelerinde ikamet etmektedir. CHP'ye yakın hisseden katılımcılar Antalya ve Zonguldak bölgelerinden ankete katılmaktadır. HDP'ye yakın hissedenler ise Diyarbakır ve Van bölgelerinde bulunmaktadır. Genelde sırasıyla AKP, MHP, CHP, HDP'ye yakınlık duyanlar ankete katılım göstermişlerdir.

Tablo 79. Anketin Yapıldığı Bölge İle “Hangi Partiyi Kendinize Yakın Buluyorsunuz?” Sorusu Karşılaştırması

	Coğrafi Bölgeler							Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
CEVAP YOK	37	24	6	11	18	39	10	145
	3,7%	5,7%	1,5%	2,3%	6,0%	13,4%	3,0%	4,5%
AK PARTİ	455	113	131	203	132	84	125	1243
	45,1%	27,0%	32,0%	42,6%	44,0%	28,9%	37,4%	38,4%
MHP	107	86	79	107	44	25	22	470
	10,6%	20,6%	19,3%	22,5%	14,7%	8,6%	6,6%	14,5%
CHP	272	144	116	67	77	20	24	720
	27,0%	34,4%	28,4%	14,1%	25,7%	6,9%	7,2%	22,2%
HDP	77	25	38	30	2	102	135	409
	7,6%	6,0%	9,3%	6,3%	,7%	35,1%	40,4%	12,6%
SP	10	4	1	4	1	1	1	22
	1,0%	1,0%	,2%	,8%	,3%	,3%	,3%	,7%
BBP	6	0	3	2	0	0	0	11
	,6%	,0%	,7%	,4%	,0%	,0%	,0%	,3%
DSP	7	1	1	0	3	0	0	12
	,7%	,2%	,2%	,0%	1,0%	,0%	,0%	,4%
VATAN	4	3	1	2	0	0	0	10
	,4%	,7%	,2%	,4%	,0%	,0%	,0%	,3%
DP	1	3	0	1	0	1	2	8
	,1%	,7%	,0%	,2%	,0%	,3%	,6%	,2%
HÜDAPAR	0	0	1	0	0	2	11	14
	,0%	,0%	,2%	,0%	,0%	,7%	3,3%	,4%
İP/HKP	4	0	0	0	0	0	0	4
	,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,1%
DİĞER	11	5	3	41	21	2	4	87
	1,1%	1,2%	,7%	8,6%	7,0%	,7%	1,2%	2,7%
Hiçbiri	18	10	29	8	2	15	0	82
	1,8%	2,4%	7,1%	1,7%	,7%	5,2%	,0%	2,5%
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular Ak Parti en çok Marmara'dan; MHP İç Anadolu'dan; CHP Ege'den; HDP Güneydoğu Anadolu'dan daha çok destek görmektedir. Marmara, Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz'de en çok Ak Parti destek görmekte; Ege'de CHP daha çok destek görmekte; Doğu Anadolu'da ve Güneydoğu Anadolu'da ise HDP daha çok destek görmektedir.

Tablo 80. Anketin Yapıldığı İl İle “Dini İncancınız Nedir?” Sorusu Karşılaştırması

	İslamiyet	Hristiyanlık	Musevilik	Herhangi Bir Dini İnançım Yok	Belirtmek İstemiyor	Toplam
ADANA	160	0	0	1	1	162
	98,8%	,0%	,0%	,6%	,6%	100,0%
AĞRI	47	1	0	0	0	48
	97,9%	2,1%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	179	2	0	26	3	210
	85,2%	1,0%	,0%	12,4%	1,4%	100,0%
ANTALYA	113	0	0	4	0	117
	96,6%	,0%	,0%	3,4%	,0%	100,0%
AYDIN	114	0	0	0	2	116
	98,3%	,0%	,0%	,0%	1,7%	100,0%
BALIKESİR	66	0	0	4	0	70
	94,3%	,0%	,0%	5,7%	,0%	100,0%
BURSA	149	1	1	0	0	151
	98,7%	,7%	,7%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	137	0	0	1	0	138
	99,3%	,0%	,0%	,7%	,0%	100,0%
ERZURUM	49	1	0	1	0	51
	96,1%	2,0%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	95	0	0	5	5	105
	90,5%	,0%	,0%	4,8%	4,8%	100,0%
HATAY	130	0	0	0	0	130
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
İSTANBUL	545	0	0	28	3	576
	94,6%	,0%	,0%	4,9%	,5%	100,0%
İZMİR	155	6	0	8	2	171
	90,6%	3,5%	,0%	4,7%	1,2%	100,0%
KASTAMONU	33	0	0	0	0	33
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	99	0	0	4	0	103
	96,1%	,0%	,0%	3,9%	,0%	100,0%
KOCAELİ	116	2	0	18	6	142
	81,7%	1,4%	,0%	12,7%	4,2%	100,0%
KONYA	94	3	0	1	1	99
	94,9%	3,0%	,0%	1,0%	1,0%	100,0%
MALATYA	69	0	0	2	0	71
	97,2%	,0%	,0%	2,8%	,0%	100,0%
MANİSA	126	0	0	4	1	131
	96,2%	,0%	,0%	3,1%	,8%	100,0%
MARDİN	88	0	0	3	0	91

	İslamiyet	Hristiyanlık	Musevilik	Herhangi Bir Dini İnançım Yok	Belirtmek İstemiyor	Toplam
ADANA	160	0	0	1	1	162
	98,8%	,0%	,0%	,6%	,6%	100,0%
AĞRI	47	1	0	0	0	48
	97,9%	2,1%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	179	2	0	26	3	210
	85,2%	1,0%	,0%	12,4%	1,4%	100,0%
ANTALYA	113	0	0	4	0	117
	96,6%	,0%	,0%	3,4%	,0%	100,0%
AYDIN	114	0	0	0	2	116
	98,3%	,0%	,0%	,0%	1,7%	100,0%
BALIKESİR	66	0	0	4	0	70
	94,3%	,0%	,0%	5,7%	,0%	100,0%
BURSA	149	1	1	0	0	151
	98,7%	,7%	,7%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	137	0	0	1	0	138
	99,3%	,0%	,0%	,7%	,0%	100,0%
ERZURUM	49	1	0	1	0	51
	96,1%	2,0%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	95	0	0	5	5	105
	90,5%	,0%	,0%	4,8%	4,8%	100,0%
HATAY	130	0	0	0	0	130
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
İSTANBUL	545	0	0	28	3	576
	94,6%	,0%	,0%	4,9%	,5%	100,0%
İZMİR	155	6	0	8	2	171
	90,6%	3,5%	,0%	4,7%	1,2%	100,0%
KASTAMONU	33	0	0	0	0	33
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	99	0	0	4	0	103
	96,1%	,0%	,0%	3,9%	,0%	100,0%
KOCAELİ	116	2	0	18	6	142
	81,7%	1,4%	,0%	12,7%	4,2%	100,0%
KONYA	94	3	0	1	1	99
	94,9%	3,0%	,0%	1,0%	1,0%	100,0%
MALATYA	69	0	0	2	0	71
	97,2%	,0%	,0%	2,8%	,0%	100,0%
MANİSA	126	0	0	4	1	131
	96,2%	,0%	,0%	3,1%	,8%	100,0%
MARDİN	88	0	0	3	0	91

	İslamiyet	Hristiyanlık	Musevilik	Herhangi Bir Dini İnançım Yok	Belirtmek İstemiyor	Toplam
ADANA	160	0	0	1	1	162
	98,8%	,0%	,0%	,6%	,6%	100,0%
AĞRI	47	1	0	0	0	48
	97,9%	2,1%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	179	2	0	26	3	210
	85,2%	1,0%	,0%	12,4%	1,4%	100,0%
ANTALYA	113	0	0	4	0	117
	96,6%	,0%	,0%	3,4%	,0%	100,0%
AYDIN	114	0	0	0	2	116
	98,3%	,0%	,0%	,0%	1,7%	100,0%
BALIKESİR	66	0	0	4	0	70
	94,3%	,0%	,0%	5,7%	,0%	100,0%
BURSA	149	1	1	0	0	151
	98,7%	,7%	,7%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	137	0	0	1	0	138
	99,3%	,0%	,0%	,7%	,0%	100,0%
ERZURUM	49	1	0	1	0	51
	96,1%	2,0%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	95	0	0	5	5	105
	90,5%	,0%	,0%	4,8%	4,8%	100,0%
HATAY	130	0	0	0	0	130
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
İSTANBUL	545	0	0	28	3	576
	94,6%	,0%	,0%	4,9%	,5%	100,0%
İZMİR	155	6	0	8	2	171
	90,6%	3,5%	,0%	4,7%	1,2%	100,0%
KASTAMONU	33	0	0	0	0	33
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	99	0	0	4	0	103
	96,1%	,0%	,0%	3,9%	,0%	100,0%
KOCAELİ	116	2	0	18	6	142
	81,7%	1,4%	,0%	12,7%	4,2%	100,0%
KONYA	94	3	0	1	1	99
	94,9%	3,0%	,0%	1,0%	1,0%	100,0%
MALATYA	69	0	0	2	0	71
	97,2%	,0%	,0%	2,8%	,0%	100,0%
MANİSA	126	0	0	4	1	131
	96,2%	,0%	,0%	3,1%	,8%	100,0%
MARDİN	88	0	0	3	0	91

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular dini inanç ile anketin yapıldığı bölge arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki nin olduğunu göstermektedir. Dini inancı İslamiyet olanlar en çok Hatay ve Trabzon bölgesinden ankete katılmıştır. Hristiyan inancında olanlar ise İzmir ve Kırıkkale'den katılım göstermiştir. Museviliğe inananlar ise anket yapılan bölgelerde yer almamaktadır. Herhangi bir dini inancı olmayanlar ise daha çok Kocaeli ve Ankara'dan ankete katılım göstermiştir. Belirtmek istemeyen katılımcılar ise Gaziantep ve Kocaeli'nden ankete katılım göstermiştir. Genelde ise sırasıyla İslamiyet'e inananlar ve herhangi bir inancı olmayanlar katılım göstermiştir.

Tablo 81. Katılımcıların yaşamakta olduğu Bölge ile “Dini İnancınız Nedir?” Sorusu Karşılaştırması

	Coğrafi Bölgeler							Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
İslamiyet	945	395	403	432	286	285	320	3066
	93,7%	94,5%	98,5%	90,8%	95,3%	97,9%	95,8%	94,7%
Hristiyanlık	3	6	0	7	0	2	0	18
	,3%	1,4%	,0%	1,5%	,0%	,7%	,0%	,6%
Musevilik	1	0	0	0	0	0	0	1
	,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Herhangi Bir Dini İnançım Yok	51	12	5	33	10	4	9	124
	5,1%	2,9%	1,2%	6,9%	3,3%	1,4%	2,7%	3,8%
Belirtmek İstemiyor	9	5	1	4	4	0	5	28
	,9%	1,2%	,2%	,8%	1,3%	,0%	1,5%	,9%
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabloda yer aldığı üzere dini inancı İslam olanların en çok yer aldığı coğrafi bölge Akdeniz; en az yer aldığı bölge ise iç Anadolu'dur. Herhangi bir inancı olmadığını belirtenler en çok İç Anadolu bölgesidir.

Tablo 82. Katılımcıların mezhepleri ile yaşamakta oldukları ilin dağılımı

	Sünni Hanefi	Sünni Şafi	Alevi	Caferi	Katolik	Protestan	Ortodoks	Diğer	Nusayrılık	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	Toplam
ADANA	125	25	8	0	0	0	0	0	0	4	162
	77,2%	15,4%	4,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,5%	100,0%
AĞRI	2	45	0	0	0	0	0	0	0	1	48
	4,2%	93,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,1%	100,0%
ANKARA	151	7	18	0	2	0	0	4	0	28	210
	71,9%	3,3%	8,6%	,0%	1,0%	,0%	,0%	1,9%	,0%	13,3%	100,0%
ANTALYA	72	11	30	1	0	0	0	0	0	3	117
	61,5%	9,4%	25,6%	,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,6%	100,0%
AYDIN	100	8	4	0	0	0	0	0	0	4	116
	86,2%	6,9%	3,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,4%	100,0%
BALIKESİR	61	3	1	0	0	0	0	0	1	4	70
	87,1%	4,3%	1,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,4%	5,7%	100,0%
BURSA	133	7	0	0	0	0	0	0	0	11	151
	88,1%	4,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	7,3%	100,0%
DİYARBAKIR	36	99	0	0	0	0	0	0	0	3	138
	26,1%	71,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,2%	100,0%
ERZURUM	42	6	1	0	1	0	0	0	1	0	51
	82,4%	11,8%	2,0%	,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	63	23	8	0	0	0	2	0	0	9	105
	60,0%	21,9%	7,6%	,0%	,0%	,0%	1,9%	,0%	,0%	8,6%	100,0%
HATAY	44	54	31	1	0	0	0	0	0	0	130
	33,8%	41,5%	23,8%	,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
İSTANBUL	403	65	71	7	0	0	0	0	0	30	576
	70,0%	11,3%	12,3%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	5,2%	100,0%
İZMİR	89	35	20	4	0	0	0	0	0	23	171
	52,0%	20,5%	11,7%	2,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	13,5%	100,0%
KASTAMON U	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33
	100,0 %	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	87	6	6	0	0	0	0	0	0	4	103

	Sünni Hanefî	Sünni Şafî	Alevî	Caferî	Katolik	Protestan	Ortodoks	Diğer	Nusayrîlik	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	Toplam
ADANA	125	25	8	0	0	0	0	0	0	4	162
	77,2%	15,4%	4,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,5%	100,0%
AĞRI	2	45	0	0	0	0	0	0	0	1	48
	4,2%	93,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,1%	100,0%
ANKARA	151	7	18	0	2	0	0	4	0	28	210
	71,9%	3,3%	8,6%	,0%	1,0%	,0%	,0%	1,9%	,0%	13,3%	100,0%
ANTALYA	72	11	30	1	0	0	0	0	0	3	117
	61,5%	9,4%	25,6%	,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,6%	100,0%
AYDIN	100	8	4	0	0	0	0	0	0	4	116
	86,2%	6,9%	3,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,4%	100,0%
BALIKESİR	61	3	1	0	0	0	0	0	1	4	70
	87,1%	4,3%	1,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,4%	5,7%	100,0%
BURSA	133	7	0	0	0	0	0	0	0	11	151
	88,1%	4,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	7,3%	100,0%
DİYARBAKIR	36	99	0	0	0	0	0	0	0	3	138
	26,1%	71,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,2%	100,0%
ERZURUM	42	6	1	0	1	0	0	0	1	0	51
	82,4%	11,8%	2,0%	,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	63	23	8	0	0	0	2	0	0	9	105
	60,0%	21,9%	7,6%	,0%	,0%	,0%	1,9%	,0%	,0%	8,6%	100,0%
HATAY	44	54	31	1	0	0	0	0	0	0	130
	33,8%	41,5%	23,8%	,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
İSTANBUL	403	65	71	7	0	0	0	0	0	30	576
	70,0%	11,3%	12,3%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	5,2%	100,0%
İZMİR	89	35	20	4	0	0	0	0	0	23	171
	52,0%	20,5%	11,7%	2,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	13,5%	100,0%
KASTAMONU	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	87	6	6	0	0	0	0	0	0	4	103

	Sünni Hanefî	Sünni Şafî	Alevî	Caferî	Katolik	Protestan	Ortodoks	Diğer	Nusayrîlik	Fikrim yok/ Belirtmek İstemiyor	Toplam
ADANA	125	25	8	0	0	0	0	0	0	4	162
	77,2%	15,4%	4,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,5%	100,0%
AĞRI	2	45	0	0	0	0	0	0	0	1	48
	4,2%	93,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,1%	100,0%
ANKARA	151	7	18	0	2	0	0	4	0	28	210
	71,9%	3,3%	8,6%	,0%	1,0%	,0%	,0%	1,9%	,0%	13,3%	100,0%
ANTALYA	72	11	30	1	0	0	0	0	0	3	117
	61,5%	9,4%	25,6%	,9%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,6%	100,0%
AYDIN	100	8	4	0	0	0	0	0	0	4	116
	86,2%	6,9%	3,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	3,4%	100,0%
BALIKESİR	61	3	1	0	0	0	0	0	1	4	70
	87,1%	4,3%	1,4%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	1,4%	5,7%	100,0%
BURSA	133	7	0	0	0	0	0	0	0	11	151
	88,1%	4,6%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	7,3%	100,0%
DİYARBAKIR	36	99	0	0	0	0	0	0	0	3	138
	26,1%	71,7%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,2%	100,0%
ERZURUM	42	6	1	0	1	0	0	0	1	0	51
	82,4%	11,8%	2,0%	,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	2,0%	,0%	100,0%
GAZİANTEP	63	23	8	0	0	0	2	0	0	9	105
	60,0%	21,9%	7,6%	,0%	,0%	,0%	1,9%	,0%	,0%	8,6%	100,0%
HATAY	44	54	31	1	0	0	0	0	0	0	130
	33,8%	41,5%	23,8%	,8%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
İSTANBUL	403	65	71	7	0	0	0	0	0	30	576
	70,0%	11,3%	12,3%	1,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	5,2%	100,0%
İZMİR	89	35	20	4	0	0	0	0	0	23	171
	52,0%	20,5%	11,7%	2,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	13,5%	100,0%
KASTAMONU	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	33
	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	87	6	6	0	0	0	0	0	0	4	103

Katılımcıların Mezhepleri ile anketin yapıldığı bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Sünni/Hanefi olanlar en çok Kastamonu ve Trabzon illerinden katılım göstermiştir. Sünni/Şafi olanlar ise Ağrı ve Van bölgelerinde ikamet etmektedir. Alevi katılımcılar, ankete en çok Antalya ve Hatay bölgelerinden katılım göstermiştir. Caferi katılımcılarsa İzmir ve İstanbul bölgelerinden katılım göstermiştir. Katolikler ise Erzurum ve Kocaeli illerinden ankete katılım göstermiştir. Ortodokslar ise Gaziantep bölgesinden katılım göstermiştir. Nusayriler ise Erzurum ve Balıkesir bölgelerinden anket katılmışlardır. Diğer mezheplerde bulunan kişiler ise Zonguldak ve Ankara, Kocaeli illerinden katılım göstermiştir. Genelde ise sırasıyla Sünni/Hanefiler, Sünni/Şafiler ve Aleviler ankete katılım göstermiştir.

Tablo 83. Katılımcıların Mezhepleri ile Yaşamakta oldukları Bölgelerin Dağılımı

Coğrafi Bölgeler								Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Sünni Hanefi	775	288	241	378	271	106	114	2173
	76,8%	68,9%	58,9%	79,4%	90,3%	36,4%	34,1%	67,1%
Sünni Şafii	76	54	90	23	1	170	187	601
	7,5%	12,9%	22,0%	4,8%	,3%	58,4%	56,0%	18,6%
Alevi	74	30	69	27	11	7	8	226
	7,3%	7,2%	16,9%	5,7%	3,7%	2,4%	2,4%	7,0%
Caferi	7	5	2	0	1	0	0	15
	,7%	1,2%	,5%	,0%	,3%	,0%	,0%	,5%
Katolik	2	0	0	2	0	1	0	5
	,2%	,0%	,0%	,4%	,0%	,3%	,0%	,2%
Protestan	0	1	0	0	0	0	0	1
	,0%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Ortodoks	0	0	0	0	0	0	2	2
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,6%	,1%
Diğer	2	1	0	4	2	1	0	10
	,2%	,2%	,0%	,8%	,7%	,3%	,0%	,3%
Nusayrilik	1	0	0	0	1	1	0	3
	,1%	,0%	,0%	,0%	,3%	,3%	,0%	,1%
Fikrim yok/Belirtmek istemiyor	72	39	7	42	13	5	23	201
	7,1%	9,3%	1,7%	8,8%	4,3%	1,7%	6,9%	6,2%
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz’de Sünni-Hanefi mezhebi daha çoğunlukta; Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Sünni-Şafii mezhebinin de çoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Tablo 84. Katılımcıların yaşamakta oldukları illere göre dini tutumlarının karşılaştırılması

Şehir	Dinle İlgili İfadelerden Hangisi Size Uyuyor?						Toplam
	Cevap yok	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	Hiç Dindar Değilim	Az da Olsa Dindarım	Dindarım	Çok Dindarım	
ADANA	0	1	3	37	107	14	162
	,0%	,6%	1,9%	22,8%	66,0%	8,6%	100,0%
AĞRI	0	1	0	5	31	11	48
	,0%	2,1%	,0%	10,4%	64,6%	22,9%	100,0%
ANKARA	0	26	5	51	96	32	210
	,0%	12,4%	2,4%	24,3%	45,7%	15,2%	100,0%
ANTALYA	1	3	10	35	50	18	117
	,9%	2,6%	8,5%	29,9%	42,7%	15,4%	100,0%
AYDIN	0	2	4	33	64	13	116
	,0%	1,7%	3,4%	28,4%	55,2%	11,2%	100,0%
BALIKESİR	0	4	4	24	35	3	70
	,0%	5,7%	5,7%	34,3%	50,0%	4,3%	100,0%
BURSA	0	12	11	53	64	11	151
	,0%	7,9%	7,3%	35,1%	42,4%	7,3%	100,0%
DİYARBAKIR	0	2	1	20	97	18	138
	,0%	1,4%	,7%	14,5%	70,3%	13,0%	100,0%
ERZURUM	0	1	1	24	20	5	51
	,0%	2,0%	2,0%	47,1%	39,2%	9,8%	100,0%
GAZİANTEP	0	5	5	38	48	9	105
	,0%	4,8%	4,8%	36,2%	45,7%	8,6%	100,0%
HATAY	3	0	2	11	107	7	130
	2,3%	,0%	1,5%	8,5%	82,3%	5,4%	100,0%
İSTANBUL	2	22	31	117	337	67	576
	,3%	3,8%	5,4%	20,3%	58,5%	11,6%	100,0%
İZMİR	0	5	11	79	73	3	171
	,0%	2,9%	6,4%	46,2%	42,7%	1,8%	100,0%
KASTAMONU	0	0	0	3	30	0	33
	,0%	,0%	,0%	9,1%	90,9%	,0%	100,0%
KAYSERİ	1	2	1	27	67	5	103
	1,0%	1,9%	1,0%	26,2%	65,0%	4,9%	100,0%
KOCAELİ	2	22	4	72	42	0	142
	1,4%	15,5%	2,8%	50,7%	29,6%	,0%	100,0%
KONYA	1	0	1	13	77	7	99
	1,0%	,0%	1,0%	13,1%	77,8%	7,1%	100,0%
MALATYA	0	1	7	16	42	5	71
	,0%	1,4%	9,9%	22,5%	59,2%	7,0%	100,0%
MANİSA	0	5	20	56	43	7	131
	,0%	3,8%	15,3%	42,7%	32,8%	5,3%	100,0%
MARDİN	0	0	5	10	68	8	91
	,0%	,0%	5,5%	11,0%	74,7%	8,8%	100,0%
SAMSUN	0	6	11	39	53	9	118
	,0%	5,1%	9,3%	33,1%	44,9%	7,6%	100,0%
TEKİRDAĞ	0	1	0	15	49	5	70
	,0%	1,4%	,0%	21,4%	70,0%	7,1%	100,0%
TRABZON	0	1	0	83	18	2	104

Şehir	Dinle İlgili İfadelerden Hangisi Size Uyuyor?						Toplam
	Cevap yok	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	Hiç Dindar Değilim	Az da Olsa Dindarım	Dindarım	Çok Dindarım	
ADANA	0	1	3	37	107	14	162
	,0%	,6%	1,9%	22,8%	66,0%	8,6%	100,0%
AĞRI	0	1	0	5	31	11	48
	,0%	2,1%	,0%	10,4%	64,6%	22,9%	100,0%
ANKARA	0	26	5	51	96	32	210
	,0%	12,4%	2,4%	24,3%	45,7%	15,2%	100,0%
ANTALYA	1	3	10	35	50	18	117
	,9%	2,6%	8,5%	29,9%	42,7%	15,4%	100,0%
AYDIN	0	2	4	33	64	13	116
	,0%	1,7%	3,4%	28,4%	55,2%	11,2%	100,0%
BALIKESİR	0	4	4	24	35	3	70
	,0%	5,7%	5,7%	34,3%	50,0%	4,3%	100,0%
BURSA	0	12	11	53	64	11	151
	,0%	7,9%	7,3%	35,1%	42,4%	7,3%	100,0%
DİYARBAKIR	0	2	1	20	97	18	138
	,0%	1,4%	,7%	14,5%	70,3%	13,0%	100,0%
ERZURUM	0	1	1	24	20	5	51
	,0%	2,0%	2,0%	47,1%	39,2%	9,8%	100,0%
GAZİANTEP	0	5	5	38	48	9	105
	,0%	4,8%	4,8%	36,2%	45,7%	8,6%	100,0%
HATAY	3	0	2	11	107	7	130
	2,3%	,0%	1,5%	8,5%	82,3%	5,4%	100,0%
İSTANBUL	2	22	31	117	337	67	576
	,3%	3,8%	5,4%	20,3%	58,5%	11,6%	100,0%
İZMİR	0	5	11	79	73	3	171
	,0%	2,9%	6,4%	46,2%	42,7%	1,8%	100,0%
KASTAMONU	0	0	0	3	30	0	33
	,0%	,0%	,0%	9,1%	90,9%	,0%	100,0%
KAYSERİ	1	2	1	27	67	5	103
	1,0%	1,9%	1,0%	26,2%	65,0%	4,9%	100,0%
KOCAELİ	2	22	4	72	42	0	142
	1,4%	15,5%	2,8%	50,7%	29,6%	,0%	100,0%
KONYA	1	0	1	13	77	7	99
	1,0%	,0%	1,0%	13,1%	77,8%	7,1%	100,0%
MALATYA	0	1	7	16	42	5	71
	,0%	1,4%	9,9%	22,5%	59,2%	7,0%	100,0%
MANİSA	0	5	20	56	43	7	131
	,0%	3,8%	15,3%	42,7%	32,8%	5,3%	100,0%
MARDİN	0	0	5	10	68	8	91
	,0%	,0%	5,5%	11,0%	74,7%	8,8%	100,0%
SAMSUN	0	6	11	39	53	9	118
	,0%	5,1%	9,3%	33,1%	44,9%	7,6%	100,0%
TEKİRDAĞ	0	1	0	15	49	5	70
	,0%	1,4%	,0%	21,4%	70,0%	7,1%	100,0%
TRABZON	0	1	0	83	18	2	104

Şehir	Dinle İlgili İfadelerden Hangisi Size Uyuyor?						Toplam
	Cevap yok	Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	Hiç Dindar Değilim	Az da Olsa Dindarım	Dindarım	Çok Dindarım	
ADANA	0	1	3	37	107	14	162
	,0%	,6%	1,9%	22,8%	66,0%	8,6%	100,0%
AĞRI	0	1	0	5	31	11	48
	,0%	2,1%	,0%	10,4%	64,6%	22,9%	100,0%
ANKARA	0	26	5	51	96	32	210
	,0%	12,4%	2,4%	24,3%	45,7%	15,2%	100,0%
ANTALYA	1	3	10	35	50	18	117
	,9%	2,6%	8,5%	29,9%	42,7%	15,4%	100,0%
AYDIN	0	2	4	33	64	13	116
	,0%	1,7%	3,4%	28,4%	55,2%	11,2%	100,0%
BALIKESİR	0	4	4	24	35	3	70
	,0%	5,7%	5,7%	34,3%	50,0%	4,3%	100,0%
BURSA	0	12	11	53	64	11	151
	,0%	7,9%	7,3%	35,1%	42,4%	7,3%	100,0%
DİYARBAKIR	0	2	1	20	97	18	138
	,0%	1,4%	,7%	14,5%	70,3%	13,0%	100,0%
ERZURUM	0	1	1	24	20	5	51
	,0%	2,0%	2,0%	47,1%	39,2%	9,8%	100,0%
GAZİANTEP	0	5	5	38	48	9	105
	,0%	4,8%	4,8%	36,2%	45,7%	8,6%	100,0%
HATAY	3	0	2	11	107	7	130
	2,3%	,0%	1,5%	8,5%	82,3%	5,4%	100,0%
İSTANBUL	2	22	31	117	337	67	576
	,3%	3,8%	5,4%	20,3%	58,5%	11,6%	100,0%
İZMİR	0	5	11	79	73	3	171
	,0%	2,9%	6,4%	46,2%	42,7%	1,8%	100,0%
KASTAMONU	0	0	0	3	30	0	33
	,0%	,0%	,0%	9,1%	90,9%	,0%	100,0%
KAYSERİ	1	2	1	27	67	5	103
	1,0%	1,9%	1,0%	26,2%	65,0%	4,9%	100,0%
KOCAELİ	2	22	4	72	42	0	142
	1,4%	15,5%	2,8%	50,7%	29,6%	,0%	100,0%
KONYA	1	0	1	13	77	7	99
	1,0%	,0%	1,0%	13,1%	77,8%	7,1%	100,0%
MALATYA	0	1	7	16	42	5	71
	,0%	1,4%	9,9%	22,5%	59,2%	7,0%	100,0%
MANİSA	0	5	20	56	43	7	131
	,0%	3,8%	15,3%	42,7%	32,8%	5,3%	100,0%
MARDİN	0	0	5	10	68	8	91
	,0%	,0%	5,5%	11,0%	74,7%	8,8%	100,0%
SAMSUN	0	6	11	39	53	9	118
	,0%	5,1%	9,3%	33,1%	44,9%	7,6%	100,0%
TEKİRDAĞ	0	1	0	15	49	5	70
	,0%	1,4%	,0%	21,4%	70,0%	7,1%	100,0%
TRABZON	0	1	0	83	18	2	104

Din ile ilgili bireye uyan ifadeler ile anketin yapıldığı bölge arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ateistler en çok Kocaeli ve Ankara'dan katılım göstermişlerdir. Hiç dindar olmayan kesim ise ankete en çok Manisa ve Malatya bölgelerinden ankete katılmıştır. Kendisini "Az da olsa dindar" olarak tanımlayan katılımcılar bu cevabı en çok Trabzon ve Kocaeli illerinden bulunanlar vermiştir. Dindar olan katılımcılar ise Kastamonu ve Hatay illerinden katılım göstermiştir. Çok dindar olarak niteleyen katılımcılar ise en çok Ağrı ve Van illerinden katılım göstermiştir. Genel olarak ise sırasıyla dindar, az da olsa dindar, çok dindar, dindar olmayan şeklinde bir katılım ortaya çıkmaktadır.

Tablo 85. Anketin Yapıldığı Bölge İle “Dinle İlgili İfadelerden Hangisi Size Uyuyor?” Sorusunun Karşılaştırılması

	Coğrafi Bölgeler							Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Cevap yok	4	0	4	2	0	0	0	10
	,4%	,0%	1,0%	,4%	,0%	,0%	,0%	,3%
Hiçbir Dine İnanmıyorum/Ateistim	61	12	4	28	8	4	7	124
	6,0%	2,9%	1,0%	5,9%	2,7%	1,4%	2,1%	3,8%
Hiç Dindar Değilim	50	35	15	10	15	8	11	144
	5,0%	8,4%	3,7%	2,1%	5,0%	2,7%	3,3%	4,4%
Az da Olsa Dindarım	281	168	83	98	136	48	68	882
	27,8%	40,2%	20,3%	20,6%	45,3%	16,5%	20,4%	27,2%
Dindarım	527	180	264	287	130	187	213	1788
	52,2%	43,1%	64,5%	60,3%	43,3%	64,3%	63,8%	55,2%
Çok Dindarım	86	23	39	51	11	44	35	289
	8,5%	5,5%	9,5%	10,7%	3,7%	15,1%	10,5%	8,9%
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular katılımcılardan kendilerini çok dindar olarak değerlendirenler en çok sırasıyla Doğu Anadolu Bölgesi %15,1, İç Anadolu Bölgesi %10,7, Güneydoğu Anadolu Bölgesi %10,5, Akdeniz Bölgesi %9,5, Marmara Bölgesi %8,5, Ege Bölgesi %5,5, Karadeniz Bölgesi %3,7 olduğu görülmektedir.

Katılımcılardan kendilerini dindar olarak değerlendirenler en çok sırasıyla Akdeniz Bölgesi %64,5; Doğu Anadolu Bölgesi %64,3; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %63,8; İç Anadolu Bölgesi %60,3; Marmara Bölgesi %52,2; Ege Bölgesi %43,1; Karadeniz Bölgesi %43,3 olduğu görülmektedir.

Katılımcılardan kendilerini azda olsa dindarım olarak değerlendirenler en çok sırasıyla Karadeniz Bölgesi %45,3; Ege Bölgesi %40,2; Marmara Bölgesi %27,8; İç Anadolu Bölgesi %20,6; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %20,4; Akdeniz Bölgesi %20,3; Doğu Anadolu Bölgesi %16,5 olduğu görülmektedir.

Katılımcılardan kendilerini hiç dindar olmadığı yönünde ifade edenlerin oranı sırasıyla Ege Bölgesi %8,4; Marmara Bölgesi %5,0; Karadeniz Bölgesi %5; Akdeniz Bölgesi 3,7; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %3,3 Doğu Anadolu Bölgesi %2,7; İç Anadolu Bölgesi %2,1

olduğu görülmektedir. Katılımcılardan kendilerini hiçbir dine inanmayan ya da ateist olarak ifade edenlerin oranı ise sırasıyla Marmara %6; İç Anadolu Bölgesi %5,9; Ege Bölgesi %2,9; Karadeniz Bölgesi %2,7; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %2,1; Doğu Anadolu Bölgesi %1,4; Akdeniz Bölgesi %1 olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak çalışma kapsamında elde edilen bulgular kendini dindar ve çok dindar olarak değerlendirenler en çok Doğu Anadolu bölgesinde; hiçbir dine inanmayanların en çok yer aldığı bölge ise Marmara bölgesinde yer aldığını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye’de dindarlık tutumunun Doğu Bölgelerinden Batı Bölgelerine doğru azaldığını göstermektedir.

Tablo 86. Katılımcıların Yaşamakta Olduğu İl İle Sosyal Kimlik (Birincil Kimlik) Algısı

Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?													Toplam
	Cevap yok	Öncelikli Olarak nerele Olduğumu Belirtirim	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi irtirim	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti mlarım	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak mmlarım	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	Dünyalı Olduğumu söylerim	Adımı Söylerim	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	
ADANA	5	100	9	8	14	3	17	3	0	0	2	1	162
	3,1%	61,7%	5,6%	4,9%	8,6%	1,9%	10,5%	1,9%	,0%	,0%	1,2%	,6%	100,0%
AĞRI	0	10	25	13	0	0	0	0	0	0	0	0	48
	,0%	20,8%	52,1%	27,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	1	40	5	5	50	32	46	16	3	3	5	4	210
	,5%	19,0%	2,4%	2,4%	23,8%	15,2%	21,9%	7,6%	1,4%	1,4%	2,4%	1,9%	100,0%
ANTALYA	0	40	10	20	20	14	8	4	1	0	0	0	117
	,0%	34,2%	8,5%	17,1%	17,1%	12,0%	6,8%	3,4%	,9%	,0%	,0%	,0%	100,0%
AYDIN	0	32	2	11	20	25	21	5	0	0	0	0	116
	,0%	27,6%	1,7%	9,5%	17,2%	21,6%	18,1%	4,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
BALIKESİR	1	38	1	5	6	7	10	0	1	1	0	0	70
	1,4%	54,3%	1,4%	7,1%	8,6%	10,0%	14,3%	,0%	1,4%	1,4%	,0%	,0%	100,0%
BURSA	4	88	7	13	22	9	5	2	0	0	1	0	151
	2,6%	58,3%	4,6%	8,6%	14,6%	6,0%	3,3%	1,3%	,0%	,0%	,7%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	1	51	30	19	8	3	2	17	2	0	1	4	138
	,7%	37,0%	21,7%	13,8%	5,8%	2,2%	1,4%	12,3%	1,4%	,0%	,7%	2,9%	100,0%
ERZURUM	1	31	0	3	2	2	2	1	0	5	2	2	51
	2,0%	60,8%	,0%	5,9%	3,9%	3,9%	3,9%	2,0%	,0%	9,8%	3,9%	3,9%	100,0%
GAZİANTEP	3	48	1	16	17	4	7	2	2	0	5	0	105
	2,9%	45,7%	1,0%	15,2%	16,2%	3,8%	6,7%	1,9%	1,9%	,0%	4,8%	,0%	100,0%
HATAY	4	47	19	5	28	7	3	13	1	2	1	0	130
	3,1%	36,2%	14,6%	3,8%	21,5%	5,4%	2,3%	10,0%	,8%	1,5%	,8%	,0%	100,0%
İSTANBUL	4	154	35	30	103	45	142	33	9	5	10	6	576
	,7%	26,7%	6,1%	5,2%	17,9%	7,8%	24,7%	5,7%	1,6%	,9%	1,7%	1,0%	100,0%
İZMİR	2	74	6	12	23	9	35	6	0	0	4	0	171
	1,2%	43,3%	3,5%	7,0%	13,5%	5,3%	20,5%	3,5%	,0%	,0%	2,3%	,0%	100,0%
KASTAMONU	0	5	2	0	10	2	13	1	0	0	0	0	33
	,0%	15,2%	6,1%	,0%	30,3%	6,1%	39,4%	3,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	2	9	2	4	26	10	39	10	0	1	0	0	103
	1,9%	8,7%	1,9%	3,9%	25,2%	9,7%	37,9%	9,7%	,0%	1,0%	,0%	,0%	100,0%

Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?													Toplam
	Cevap yok	Öncelikli Olarak nerele Olduğumu Belirtirim	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi irtirim	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti mlarım	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak mmlarım	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	Dünyalı Olduğumu söylerim	Adımı Söylerim	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	
ADANA	5	100	9	8	14	3	17	3	0	0	2	1	162
	3,1%	61,7%	5,6%	4,9%	8,6%	1,9%	10,5%	1,9%	,0%	,0%	1,2%	,6%	100,0%
AĞRI	0	10	25	13	0	0	0	0	0	0	0	0	48
	,0%	20,8%	52,1%	27,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	1	40	5	5	50	32	46	16	3	3	5	4	210
	,5%	19,0%	2,4%	2,4%	23,8%	15,2%	21,9%	7,6%	1,4%	1,4%	2,4%	1,9%	100,0%
ANTALYA	0	40	10	20	20	14	8	4	1	0	0	0	117
	,0%	34,2%	8,5%	17,1%	17,1%	12,0%	6,8%	3,4%	,9%	,0%	,0%	,0%	100,0%
AYDIN	0	32	2	11	20	25	21	5	0	0	0	0	116
	,0%	27,6%	1,7%	9,5%	17,2%	21,6%	18,1%	4,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
BALIKESİR	1	38	1	5	6	7	10	0	1	1	0	0	70
	1,4%	54,3%	1,4%	7,1%	8,6%	10,0%	14,3%	,0%	1,4%	1,4%	,0%	,0%	100,0%
BURSA	4	88	7	13	22	9	5	2	0	0	1	0	151
	2,6%	58,3%	4,6%	8,6%	14,6%	6,0%	3,3%	1,3%	,0%	,0%	,7%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	1	51	30	19	8	3	2	17	2	0	1	4	138
	,7%	37,0%	21,7%	13,8%	5,8%	2,2%	1,4%	12,3%	1,4%	,0%	,7%	2,9%	100,0%
ERZURUM	1	31	0	3	2	2	2	1	0	5	2	2	51
	2,0%	60,8%	,0%	5,9%	3,9%	3,9%	3,9%	2,0%	,0%	9,8%	3,9%	3,9%	100,0%
GAZİANTEP	3	48	1	16	17	4	7	2	2	0	5	0	105
	2,9%	45,7%	1,0%	15,2%	16,2%	3,8%	6,7%	1,9%	1,9%	,0%	4,8%	,0%	100,0%
HATAY	4	47	19	5	28	7	3	13	1	2	1	0	130
	3,1%	36,2%	14,6%	3,8%	21,5%	5,4%	2,3%	10,0%	,8%	1,5%	,8%	,0%	100,0%
İSTANBUL	4	154	35	30	103	45	142	33	9	5	10	6	576
	,7%	26,7%	6,1%	5,2%	17,9%	7,8%	24,7%	5,7%	1,6%	,9%	1,7%	1,0%	100,0%
İZMİR	2	74	6	12	23	9	35	6	0	0	4	0	171
	1,2%	43,3%	3,5%	7,0%	13,5%	5,3%	20,5%	3,5%	,0%	,0%	2,3%	,0%	100,0%
KASTAMONU	0	5	2	0	10	2	13	1	0	0	0	0	33
	,0%	15,2%	6,1%	,0%	30,3%	6,1%	39,4%	3,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	2	9	2	4	26	10	39	10	0	1	0	0	103
	1,9%	8,7%	1,9%	3,9%	25,2%	9,7%	37,9%	9,7%	,0%	1,0%	,0%	,0%	100,0%

Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?													Toplam
	Cevap yok	Öncelikli Olarak nerele Olduğumu Belirtirim	Öncelikli Olarak Dini İnancımı Belirtirim	Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi irtirim	Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti mlarım	Öncelikli Olarak Türk Olduğumu Belirtirim	Öncelikli Olarak Müslüman-Türk Olduğumu	Öncelikli Olarak Müslüman Olarak mmlarım	Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	Dünyalı Olduğumu söylerim	Adımı Söylerim	Müslüman Kürt olduğumu söylerim	
ADANA	5	100	9	8	14	3	17	3	0	0	2	1	162
	3,1%	61,7%	5,6%	4,9%	8,6%	1,9%	10,5%	1,9%	,0%	,0%	1,2%	,6%	100,0%
AĞRI	0	10	25	13	0	0	0	0	0	0	0	0	48
	,0%	20,8%	52,1%	27,1%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	1	40	5	5	50	32	46	16	3	3	5	4	210
	,5%	19,0%	2,4%	2,4%	23,8%	15,2%	21,9%	7,6%	1,4%	1,4%	2,4%	1,9%	100,0%
ANTALYA	0	40	10	20	20	14	8	4	1	0	0	0	117
	,0%	34,2%	8,5%	17,1%	17,1%	12,0%	6,8%	3,4%	,9%	,0%	,0%	,0%	100,0%
AYDIN	0	32	2	11	20	25	21	5	0	0	0	0	116
	,0%	27,6%	1,7%	9,5%	17,2%	21,6%	18,1%	4,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
BALIKESİR	1	38	1	5	6	7	10	0	1	1	0	0	70
	1,4%	54,3%	1,4%	7,1%	8,6%	10,0%	14,3%	,0%	1,4%	1,4%	,0%	,0%	100,0%
BURSA	4	88	7	13	22	9	5	2	0	0	1	0	151
	2,6%	58,3%	4,6%	8,6%	14,6%	6,0%	3,3%	1,3%	,0%	,0%	,7%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	1	51	30	19	8	3	2	17	2	0	1	4	138
	,7%	37,0%	21,7%	13,8%	5,8%	2,2%	1,4%	12,3%	1,4%	,0%	,7%	2,9%	100,0%
ERZURUM	1	31	0	3	2	2	2	1	0	5	2	2	51
	2,0%	60,8%	,0%	5,9%	3,9%	3,9%	3,9%	2,0%	,0%	9,8%	3,9%	3,9%	100,0%
GAZİANTEP	3	48	1	16	17	4	7	2	2	0	5	0	105
	2,9%	45,7%	1,0%	15,2%	16,2%	3,8%	6,7%	1,9%	1,9%	,0%	4,8%	,0%	100,0%
HATAY	4	47	19	5	28	7	3	13	1	2	1	0	130
	3,1%	36,2%	14,6%	3,8%	21,5%	5,4%	2,3%	10,0%	,8%	1,5%	,8%	,0%	100,0%
İSTANBUL	4	154	35	30	103	45	142	33	9	5	10	6	576
	,7%	26,7%	6,1%	5,2%	17,9%	7,8%	24,7%	5,7%	1,6%	,9%	1,7%	1,0%	100,0%
İZMİR	2	74	6	12	23	9	35	6	0	0	4	0	171
	1,2%	43,3%	3,5%	7,0%	13,5%	5,3%	20,5%	3,5%	,0%	,0%	2,3%	,0%	100,0%
KASTAMONU	0	5	2	0	10	2	13	1	0	0	0	0	33
	,0%	15,2%	6,1%	,0%	30,3%	6,1%	39,4%	3,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	2	9	2	4	26	10	39	10	0	1	0	0	103
	1,9%	8,7%	1,9%	3,9%	25,2%	9,7%	37,9%	9,7%	,0%	1,0%	,0%	,0%	100,0%

Kişinin kendisini tanıtmaya biçimi ile anketin yapıldığı bölge arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öncelikle kendinin nereli olduğunu belirtmeyi tercih eden katılımcılar en çok Adana ve Erzurum bölgelerinden ankete katılmıştır. Dini inancını belirtmeyi isteyenler ise Ağrı ve Van bölgelerinden katılım göstermişlerdir. Hangi milletten olduğunu belirtecek olan katılımcılar ise en çok Ağrı ve Antalya illerinden ankete katılmışlardır. Kendisini T.C. vatandaşı olarak tanıtan bireyler ise en çok Trabzon ve Kocaeli illerinde ikamet etmektedirler. Kendisini öncelikle Türk olarak tanıtmak isteyen katılımcılar ise sırasıyla en çok Zonguldak ve Aydın'dan ankete katılmışlardır. Öncelikli olarak Müslüman-Türk olarak etnik kimliğini tanıtmak isteyen katılımcılar ise Kastamonu ve Kayseri'nden en çok katılım gösteren katılımcılardır. Kendisini Müslüman olarak tanıtmak isteyen katılımcıların bulunduğu en çok iki il Van ve Kocaeli'dir. Öncelikli olarak kendini insan olarak tanıtmak isteyenler ise en çok Zonguldak ve Konya illerinden katılım göstermiştir. Kendini dünyalı olarak tanıtmak isteyen katılımcılar en çok Erzurum ve Kocaeli illerinden ankete katılmıştır. Adını söyleyerek kendini tanıtmayı kabul eden bireyler sırasıyla Kocaeli ve Malatya illerinden en çok katılımı göstermiştir. Son olarak ise kendini Müslüman-Kürt olarak tanıtmak isteyen bireyler en çok Erzurum ve Diyarbakır illerinden katılım göstermiştir. Genel olarak ise sırasıyla kendini nereli olduğunu belirterek, T.C. vatandaşı olarak, Müslüman-Türk olarak, Türk olarak tanıtmak isteyen bireyler bulunmaktadır.

Tablo 87. Katılımcıların Bulunduğu Bölgelere Göre Sosyal Kimlik (Birincil Kimlik) Algısı

Coğrafi Bölgeler								Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Cevap yok	15	4	9	5	1	1	5	40
	1,5%	1,0%	2,2%	1,1%	,3%	,3%	1,5%	1,2%
Öncelikli Olarak nereli olduğumu Belirtirim	291	126	187	94	81	100	151	1030
	28,8%	30,1%	45,7%	19,7%	27,0%	34,4%	45,2%	31,8%
Öncelikli Olarak Dini İnançımı Belirtirim	45	13	38	19	5	54	37	211
	4,5%	3,1%	9,3%	4,0%	1,7%	18,6%	11,1%	6,5%
Öncelikli Olarak Etnik Kökenimi-hangi Milletten olduğumu Belirtirim	49	34	33	16	11	33	39	215
	4,9%	8,1%	8,1%	3,4%	3,7%	11,3%	11,7%	6,6%
Öncelikli Olarak Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Tanımlarım	210	80	62	101	122	24	33	632
	20,8%	19,1%	15,2%	21,2%	40,7%	8,2%	9,9%	19,5%
Öncelikli Olarak Türk olduğumu Belirtirim	78	44	24	58	33	10	11	258
	7,7%	10,5%	5,9%	12,2%	11,0%	3,4%	3,3%	8,0%
Öncelikli Olarak Müslüman-Türk olduğumu Belirtirim	204	94	28	127	30	14	14	511
	20,2%	22,5%	6,8%	26,7%	10,0%	4,8%	4,2%	15,8%
Öncelikli Olarak Müslüman Olarak Tanımlarım	66	17	20	33	3	38	28	205
	6,5%	4,1%	4,9%	6,9%	1,0%	13,1%	8,4%	6,3%
Öncelikli Olarak İnsan olduğumu söylerim	11	1	2	7	5	1	5	32
	1,1%	,2%	,5%	1,5%	1,7%	,3%	1,5%	1,0%
Dünyalı olduğumu söylerim	11	1	2	5	2	5	0	26
	1,1%	,2%	,5%	1,1%	,7%	1,7%	,0%	,8%
Adımı Söylerim	23	4	3	7	6	9	6	58
	2,3%	1,0%	,7%	1,5%	2,0%	3,1%	1,8%	1,8%
Müslüman Kürt olduğumu söylerim	6	0	1	4	1	2	5	19
	,6%	,0%	,2%	,8%	,3%	,7%	1,5%	,6%
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

“Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?” sorusuna “öncelikli olarak nereli olduğumu belirtirim” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı sırasıyla Akdeniz Bölgesi %45,7; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %45,2; Doğu Anadolu Bölgesi %34,4; Ege Bölgesi %30,1; Karadeniz bölgesi %27; Marmara Bölgesi %28,8, İç Anadolu Bölgesi %19,7 olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulardan açıkça görüldüğü üzere Türkiye'nin başta Akdeniz Bölgesi olmak üzere hemen hemen her bölgesinde “nereli olduğu, toprağa yönelik aidiyetin yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında Türkiye'nin bölgeler arası göç alan ve göç veren bir ülke konumunda olmasından kaynaklandığını ifade edebiliriz. Bu bulgu Türkiye’de -daha önce ifade edildiği üzere- farklı etno-kültürel gruptan olan bireylerin “özcü” bir kimlik anlayışı geliştirmediklerini de göstermektedir.

“Öncelikli olarak dini inancımı belirtirim” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla Doğu Anadolu Bölgesi % 18,6; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %11,1; Akdeniz Bölgesi %9,3; Marmara Bölgesi %4,5; İç Anadolu Bölgesi %4;Ege Bölgesi %3,1; Karadeniz Bölgesi %1,7; olduğu görülmektedir. Benzer şekilde “Öncelikli olarak Müslüman olarak tanımlarım” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla Doğu Anadolu Bölgesi %13,1; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %8,4;İç Anadolu Bölgesi %6,9; Marmara Bölgesi %6,5; Ege Bölgesi %4,1; Akdeniz Bölgesi %4,9; Karadeniz Bölgesi %1 olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında dine yönelik tutumla ilgili elde edilen bulgularda açığa çıktığı gibi kendisini “dindar” veya “çok dindar” olarak tanımlayan katılımcıların çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yer almaktaydı. Bu bulguya paralel olarak “dini kimliğin” birincil kimlik olarak tercih edilen bölgenin de Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu da yer aldığını görebilmekteyiz. Bu anlamıyla araştırmadan elde edilen bulguların birbiriyle örtüştüğünü belirtebiliriz.

“Öncelikli olarak etnik kökenimi belirtirim” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi %11,7; Doğu Anadolu Bölgesi %11,3; Akdeniz Bölgesi %8,1; Ege Bölgesi %8,1; Marmara Bölgesi %4,9; Karadeniz Bölgesi %3,7; İç Anadolu Bölgesi %3,4 olduğu görülmektedir. Kültürel kimliğin en ağırlıklı olduğu bölgenin de Türkiye’de en az göç alan bölge olan Doğu bölgelerinde yer alması oldukça anlamlıdır. Çünkü göç farklı etno-kültürel kimliklerin bir arada yer almasına daha fazla sosyo-ekonomik ortamlarda karşılaşmasına etkileşim düzeyinin artmasına neden olmasıyla birlikte –Barth (2001)’ın ifade ettiği gibi- “etnik kimliğin sınırlarının da aşınmasına neden olmaktadır”. Dolayısıyla elde edilen bu bulguda açıkça görüldüğü üzere anakent şehirlerin yer aldığı fazla göç alan bölgelerde etnik kimliğin birincil kimlik olarak tercih edilme oranı düşmektedir.

“Öncelikli olarak T.C. vatandaşı olarak tanımlarım” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla Karadeniz Bölgesi %40,7; İç Anadolu Bölgesi %21,2; Marmara Bölgesi %20,8; Ege Bölgesi %19,1; Akdeniz Bölgesi %15,2; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %9,9; Doğu

Anadolu Bölgesi %8,2 olduğu görülmektedir. Sonuç olarak resmi-kamusal kimliğe dayalı bir birincil kimlik tercihinin başta Karadeniz bölgesi olmak üzere eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve göç alan bölgelerde ağırlık kazandığını ifade edebiliriz.

“Öncelikli olarak Türk olduğumu belirtirim” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla İç Anadolu Bölgesi %12,2; Karadeniz Bölgesi %11; Ege Bölgesi %10,5; Marmara Bölgesi %7,7; Akdeniz Bölgesi %5,9; Doğu Anadolu Bölgesi %3,4; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %3,3 olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun etno-kültürel kimliğinin Türklere ait olduğu göz önünde bulundurulduğunda elde edilen bu bulgu oldukça dikkat çekicidir. Çünkü elde edilen bu bulgu Türkiye’de “Türk” olmak deyimi, etno-kültürel bir kimliği içerdiği kadar birincil kimlik olarak ifade edilmemesi “Türk” olmanın “özcü” bir kimlik anlayışına dayanmadığını en açık bir şekilde göstermektedir.

“Öncelikli olarak Müslüman Türk olduğumu belirtirim” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla İç Anadolu Bölgesi %26,7; Ege Bölgesi %22,5; Marmara Bölgesi %20,2; Karadeniz Bölgesi %10; Akdeniz Bölgesi %6,8; Doğu Anadolu Bölgesi %4,8; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %4,2 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulguda açıkça görüldüğü üzere Türklüğün Müslümanlıkla bağdaştırıldığı bölge başta İç Anadolu olmak üzere Ege ve Marmara bölgesidir.

“Öncelikli olarak İnsan Olduğumu Söylerim” ifadesini tercih eden katılımcıların oranı ise sırasıyla Doğu Anadolu Bölgesi %13,1; Güneydoğu Anadolu Bölgesi %8,4; İç Anadolu Bölgesi %6,9; Marmara Bölgesi %6,5; Ege Bölgesi %4,1; Akdeniz Bölgesi %4,9; Karadeniz Bölgesi %1 olduğu görülmektedir.

Bunların dışında katılımcılardan %1,5 Güneydoğu Anadolu Bölgesinde “Öncelikli olarak insan olduğumu söylerim” ifadesini tercih ederken, %1,7’si Doğu Anadolu Bölgesinde “dünyalı olduğunu”; %1,5’i ise Müslüman Kürt olduğumu söylerim ifadesini tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 88. Katılımcıların yaşamakta oldukları illere Göre
"Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?" Karşılaştırılması

	Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?													Toplam
	Cevap yok	Müslüman Olmayan	Türk Olmayan	OlanFarklı Siyasi Kimliğe Sahip	aşamayanTürkiye Cumhuriyeti	Homoseksüeller/ Lezbiyenler	Yaşam Tarzı farklı Olan	Kültürel Kimliği Farklı Olan	Türkçe Konuşmayan	İmanınınsan Haklarına Saygılı	OlmayanTürkiye Cumhuriyeti	Kürt Olmayan	Hiçbiri	
ADANA	2	35	16	1	46	7	0	1	5	18	21	1	9	162
	1,2%	21,6%	9,9%	,6%	28,4%	4,3%	,0%	,6%	3,1%	11,1%	13,0%	,6%	5,6%	100,0%
AĞRI	1	28	16	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	48
	2,1%	58,3%	33,3%	,0%	,0%	2,1%	,0%	4,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	6	30	17	5	30	3	4	3	6	38	61	0	7	210
	2,9%	14,3%	8,1%	2,4%	14,3%	1,4%	1,9%	1,4%	2,9%	18,1%	29,0%	,0%	3,3%	100,0%
ANTALYA	0	22	29	2	13	1	4	8	6	6	25	0	1	117
	,0%	18,8%	24,8%	1,7%	11,1%	,9%	3,4%	6,8%	5,1%	5,1%	21,4%	,0%	,9%	100,0%
AYDIN	5	39	35	1	17	8	0	0	2	7	2	0	0	116
	4,3%	33,6%	30,2%	,9%	14,7%	6,9%	,0%	,0%	1,7%	6,0%	1,7%	,0%	,0%	100,0%
BALIKESİR	3	13	5	2	7	1	1	0	5	6	27	0	0	70
	4,3%	18,6%	7,1%	2,9%	10,0%	1,4%	1,4%	,0%	7,1%	8,6%	38,6%	,0%	,0%	100,0%
BURSA	3	60	29	6	38	4	0	0	1	7	3	0	0	151
	2,0%	39,7%	19,2%	4,0%	25,2%	2,6%	,0%	,0%	,7%	4,6%	2,0%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	0	56	22	2	17	0	3	8	2	10	13	0	5	138
	,0%	40,6%	15,9%	1,4%	12,3%	,0%	2,2%	5,8%	1,4%	7,2%	9,4%	,0%	3,6%	100,0%
ERZURUM	2	8	7	2	2	1	16	3	0	3	6	0	1	51
	3,9%	15,7%	13,7%	3,9%	3,9%	2,0%	31,4%	5,9%	,0%	5,9%	11,8%	,0%	2,0%	100,0%
GAZİANTEP	0	17	25	0	16	5	5	0	1	21	12	1	2	105
	,0%	16,2%	23,8%	,0%	15,2%	4,8%	4,8%	,0%	1,0%	20,0%	11,4%	1,0%	1,9%	100,0%
HATAY	5	13	40	2	34	1	6	2	4	6	11	0	6	130
	3,8%	10,0%	30,8%	1,5%	26,2%	,8%	4,6%	1,5%	3,1%	4,6%	8,5%	,0%	4,6%	100,0%
İSTANBUL	30	122	75	5	79	22	11	24	16	89	97	1	5	576
	5,2%	21,2%	13,0%	,9%	13,7%	3,8%	1,9%	4,2%	2,8%	15,5%	16,8%	,2%	,9%	100,0%
İZMİR	2	23	8	2	41	2	8	2	2	17	63	0	1	171
	1,2%	13,5%	4,7%	1,2%	24,0%	1,2%	4,7%	1,2%	1,2%	9,9%	36,8%	,0%	,6%	100,0%
KASTAMONU	0	3	5	0	6	0	0	3	2	3	11	0	0	33
	,0%	9,1%	15,2%	,0%	18,2%	,0%	,0%	9,1%	6,1%	9,1%	33,3%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	5	13	17	1	18	3	2	3	3	9	28	0	1	103
	4,9%	12,6%	16,5%	1,0%	17,5%	2,9%	1,9%	2,9%	2,9%	8,7%	27,2%	,0%	1,0%	100,0%
KOCAELİ	2	29	11	2	4	2	0	13	4	58	17	0	0	142
	1,4%	20,4%	7,7%	1,4%	2,8%	1,4%	,0%	9,2%	2,8%	40,8%	12,0%	,0%	,0%	100,0%
KONYA	1	31	17	5	20	1	7	3	1	2	11	0	0	99
	1,0%	31,3%	17,2%	5,1%	20,2%	1,0%	7,1%	3,0%	1,0%	2,0%	11,1%	,0%	,0%	100,0%
MALATYA	7	12	3	0	6	3	0	2	0	29	6	0	3	71
	9,9%	16,9%	4,2%	,0%	8,5%	4,2%	,0%	2,8%	,0%	40,8%	8,5%	,0%	4,2%	100,0%
MANİSA	1	20	13	5	23	4	0	9	5	18	30	0	3	131
	,8%	15,3%	9,9%	3,8%	17,6%	3,1%	,0%	6,9%	3,8%	13,7%	22,9%	,0%	2,3%	100,0%
MARDİN	1	23	9	3	21	6	3	0	1	8	8	1	7	91

	Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?													Toplam
	Cevap yok	Müslüman Olmayan	Türk Olmayan	OlanFarklı Siyasi Kimliğe Sahip	aşamayanTürkiye Cumhuriyeti	Homoseksüeller/ Lezbiyenler	Yaşam Tarzı farklı Olan	Kültürel Kimliği Farklı Olan	Türkçe Konuşmayan	İmanınınsan Haklarına Saygılı	OlmayanTürkiye Cumhuriyeti	Kürt Olmayan	Hiçbiri	
ADANA	2	35	16	1	46	7	0	1	5	18	21	1	9	162
	1,2%	21,6%	9,9%	,6%	28,4%	4,3%	,0%	,6%	3,1%	11,1%	13,0%	,6%	5,6%	100,0%
AĞRI	1	28	16	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	48
	2,1%	58,3%	33,3%	,0%	,0%	2,1%	,0%	4,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	6	30	17	5	30	3	4	3	6	38	61	0	7	210
	2,9%	14,3%	8,1%	2,4%	14,3%	1,4%	1,9%	1,4%	2,9%	18,1%	29,0%	,0%	3,3%	100,0%
ANTALYA	0	22	29	2	13	1	4	8	6	6	25	0	1	117
	,0%	18,8%	24,8%	1,7%	11,1%	,9%	3,4%	6,8%	5,1%	5,1%	21,4%	,0%	,9%	100,0%
AYDIN	5	39	35	1	17	8	0	0	2	7	2	0	0	116
	4,3%	33,6%	30,2%	,9%	14,7%	6,9%	,0%	,0%	1,7%	6,0%	1,7%	,0%	,0%	100,0%
BALIKESİR	3	13	5	2	7	1	1	0	5	6	27	0	0	70
	4,3%	18,6%	7,1%	2,9%	10,0%	1,4%	1,4%	,0%	7,1%	8,6%	38,6%	,0%	,0%	100,0%
BURSA	3	60	29	6	38	4	0	0	1	7	3	0	0	151
	2,0%	39,7%	19,2%	4,0%	25,2%	2,6%	,0%	,0%	,7%	4,6%	2,0%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	0	56	22	2	17	0	3	8	2	10	13	0	5	138
	,0%	40,6%	15,9%	1,4%	12,3%	,0%	2,2%	5,8%	1,4%	7,2%	9,4%	,0%	3,6%	100,0%
ERZURUM	2	8	7	2	2	1	16	3	0	3	6	0	1	51
	3,9%	15,7%	13,7%	3,9%	3,9%	2,0%	31,4%	5,9%	,0%	5,9%	11,8%	,0%	2,0%	100,0%
GAZİANTEP	0	17	25	0	16	5	5	0	1	21	12	1	2	105
	,0%	16,2%	23,8%	,0%	15,2%	4,8%	4,8%	,0%	1,0%	20,0%	11,4%	1,0%	1,9%	100,0%
HATAY	5	13	40	2	34	1	6	2	4	6	11	0	6	130
	3,8%	10,0%	30,8%	1,5%	26,2%	,8%	4,6%	1,5%	3,1%	4,6%	8,5%	,0%	4,6%	100,0%
İSTANBUL	30	122	75	5	79	22	11	24	16	89	97	1	5	576
	5,2%	21,2%	13,0%	,9%	13,7%	3,8%	1,9%	4,2%	2,8%	15,5%	16,8%	,2%	,9%	100,0%
İZMİR	2	23	8	2	41	2	8	2	2	17	63	0	1	171
	1,2%	13,5%	4,7%	1,2%	24,0%	1,2%	4,7%	1,2%	1,2%	9,9%	36,8%	,0%	,6%	100,0%
KASTAMONU	0	3	5	0	6	0	0	3	2	3	11	0	0	33
	,0%	9,1%	15,2%	,0%	18,2%	,0%	,0%	9,1%	6,1%	9,1%	33,3%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	5	13	17	1	18	3	2	3	3	9	28	0	1	103
	4,9%	12,6%	16,5%	1,0%	17,5%	2,9%	1,9%	2,9%	2,9%	8,7%	27,2%	,0%	1,0%	100,0%
KOCAELİ	2	29	11	2	4	2	0	13	4	58	17	0	0	142
	1,4%	20,4%	7,7%	1,4%	2,8%	1,4%	,0%	9,2%	2,8%	40,8%	12,0%	,0%	,0%	100,0%
KONYA	1	31	17	5	20	1	7	3	1	2	11	0	0	99
	1,0%	31,3%	17,2%	5,1%	20,2%	1,0%	7,1%	3,0%	1,0%	2,0%	11,1%	,0%	,0%	100,0%
MALATYA	7	12	3	0	6	3	0	2	0	29	6	0	3	71
	9,9%	16,9%	4,2%	,0%	8,5%	4,2%	,0%	2,8%	,0%	40,8%	8,5%	,0%	4,2%	100,0%
MANİSA	1	20	13	5	23	4	0	9	5	18	30	0	3	131
	,8%	15,3%	9,9%	3,8%	17,6%	3,1%	,0%	6,9%	3,8%	13,7%	22,9%	,0%	2,3%	100,0%
MARDİN	1	23	9	3	21	6	3	0	1	8	8	1	7	91

	Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?													Toplam
	Cevap yok	Müslüman Olmayan	Türk Olmayan	OlanFarklı Siyasi Kimliğe Sahip	aşamayanTürkiye Cumhuriyeti	Homoseksüeller/ Lezbiyenler	Yaşam Tarzı farklı Olan	Kültürel Kimliği Farklı Olan	Türkçe Konuşmayan	İmanınınsan Haklarına Saygılı	OlmayanTürkiye Cumhuriyeti	Kürt Olmayan	Hiçbiri	
ADANA	2	35	16	1	46	7	0	1	5	18	21	1	9	162
	1,2%	21,6%	9,9%	,6%	28,4%	4,3%	,0%	,6%	3,1%	11,1%	13,0%	,6%	5,6%	100,0%
AĞRI	1	28	16	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	48
	2,1%	58,3%	33,3%	,0%	,0%	2,1%	,0%	4,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
ANKARA	6	30	17	5	30	3	4	3	6	38	61	0	7	210
	2,9%	14,3%	8,1%	2,4%	14,3%	1,4%	1,9%	1,4%	2,9%	18,1%	29,0%	,0%	3,3%	100,0%
ANTALYA	0	22	29	2	13	1	4	8	6	6	25	0	1	117
	,0%	18,8%	24,8%	1,7%	11,1%	,9%	3,4%	6,8%	5,1%	5,1%	21,4%	,0%	,9%	100,0%
AYDIN	5	39	35	1	17	8	0	0	2	7	2	0	0	116
	4,3%	33,6%	30,2%	,9%	14,7%	6,9%	,0%	,0%	1,7%	6,0%	1,7%	,0%	,0%	100,0%
BALIKESİR	3	13	5	2	7	1	1	0	5	6	27	0	0	70
	4,3%	18,6%	7,1%	2,9%	10,0%	1,4%	1,4%	,0%	7,1%	8,6%	38,6%	,0%	,0%	100,0%
BURSA	3	60	29	6	38	4	0	0	1	7	3	0	0	151
	2,0%	39,7%	19,2%	4,0%	25,2%	2,6%	,0%	,0%	,7%	4,6%	2,0%	,0%	,0%	100,0%
DİYARBAKIR	0	56	22	2	17	0	3	8	2	10	13	0	5	138
	,0%	40,6%	15,9%	1,4%	12,3%	,0%	2,2%	5,8%	1,4%	7,2%	9,4%	,0%	3,6%	100,0%
ERZURUM	2	8	7	2	2	1	16	3	0	3	6	0	1	51
	3,9%	15,7%	13,7%	3,9%	3,9%	2,0%	31,4%	5,9%	,0%	5,9%	11,8%	,0%	2,0%	100,0%
GAZİANTEP	0	17	25	0	16	5	5	0	1	21	12	1	2	105
	,0%	16,2%	23,8%	,0%	15,2%	4,8%	4,8%	,0%	1,0%	20,0%	11,4%	1,0%	1,9%	100,0%
HATAY	5	13	40	2	34	1	6	2	4	6	11	0	6	130
	3,8%	10,0%	30,8%	1,5%	26,2%	,8%	4,6%	1,5%	3,1%	4,6%	8,5%	,0%	4,6%	100,0%
İSTANBUL	30	122	75	5	79	22	11	24	16	89	97	1	5	576
	5,2%	21,2%	13,0%	,9%	13,7%	3,8%	1,9%	4,2%	2,8%	15,5%	16,8%	,2%	,9%	100,0%
İZMİR	2	23	8	2	41	2	8	2	2	17	63	0	1	171
	1,2%	13,5%	4,7%	1,2%	24,0%	1,2%	4,7%	1,2%	1,2%	9,9%	36,8%	,0%	,6%	100,0%
KASTAMONU	0	3	5	0	6	0	0	3	2	3	11	0	0	33
	,0%	9,1%	15,2%	,0%	18,2%	,0%	,0%	9,1%	6,1%	9,1%	33,3%	,0%	,0%	100,0%
KAYSERİ	5	13	17	1	18	3	2	3	3	9	28	0	1	103
	4,9%	12,6%	16,5%	1,0%	17,5%	2,9%	1,9%	2,9%	2,9%	8,7%	27,2%	,0%	1,0%	100,0%
KOCAELİ	2	29	11	2	4	2	0	13	4	58	17	0	0	142
	1,4%	20,4%	7,7%	1,4%	2,8%	1,4%	,0%	9,2%	2,8%	40,8%	12,0%	,0%	,0%	100,0%
KONYA	1	31	17	5	20	1	7	3	1	2	11	0	0	99
	1,0%	31,3%	17,2%	5,1%	20,2%	1,0%	7,1%	3,0%	1,0%	2,0%	11,1%	,0%	,0%	100,0%
MALATYA	7	12	3	0	6	3	0	2	0	29	6	0	3	71
	9,9%	16,9%	4,2%	,0%	8,5%	4,2%	,0%	2,8%	,0%	40,8%	8,5%	,0%	4,2%	100,0%
MANİSA	1	20	13	5	23	4	0	9	5	18	30	0	3	131
	,8%	15,3%	9,9%	3,8%	17,6%	3,1%	,0%	6,9%	3,8%	13,7%	22,9%	,0%	2,3%	100,0%
MARDİN	1	23	9	3	21	6	3	0	1	8	8	1	7	91

Öteki kavramının tanımlanması ile ankete katılım gösterilen bölge arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öteki kavramını Müslüman olmayan olarak gören bireyler en çok Ağrı ve Diyarbakır bölgelerinde bulunmaktadır. Türk olmayan olarak gören bireyler ise en çok Zonguldak ve Ağrı bölgelerinde yer almaktadır. Farklı siyasi kimliğe sahip olarak gören katılımcılar da en çok Konya ve Bursa illerinde ikamet etmektedir. Öteki kavramını T.C. topraklarında yaşamayan olarak değerlendiren katılımcılar ise sırasıyla en çok Adana ve Hatay illerinde yer almaktadır. Yabancı kavramını Homoseksüeller olarak gören katılımcılar, en çok Aydın ve Mardin illerindedir. Öteki kavramını yaşam tarzı farklı olarak yorumlayanlar ise Erzurum ve Van illerinden en çok katılım göstermişlerdir. Öteki kavramını Türkçe konuşamayan olarak değerlendiren katılımcılar en çok Balıkesir ve Tekirdağ'dandır. Öteki kavramını insan haklarına saygılı olmayan olarak tanımlayan bireyler en çok sırasıyla Trabzon, Kocaeli ve Malatya'dan ankete katılmıştır. T.C. vatandaşı olmayan olarak öteki kavramını tanımlayan katılımcılar ise ankete en çok Balıkesir ve İzmir illerinden katılmıştır. Genel olarak ise sırasıyla Müslüman olmayan, T.C. vatandaşı olmayan, farklı siyasi kimliğe sahip olan, Türk olmayan şeklinde cevaplarla öteki kavramı anlamlandırılmıştır.

Tablo 89. Katılımcıların Yaşamakta Oldukları Bölgelere Göre “Size Göre "Yabancı"/ "Öteki" Kimdir?” Algısının Karşılaştırılması

	Coğrafi Bölgeler							Total
	Marmara	Ege	Akdeniz	İç Anadolu	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	
Cevap yok	38	8	7	14	2	25	1	95
	3,8%	1,9%	1,7%	2,9%	,7%	8,6%	,3%	2,9%
Müslüman Olmayan	233	82	70	83	26	85	96	675
	23,1%	19,6%	17,1%	17,4%	8,7%	29,2%	28,7%	20,9%
Türk Olmayan	128	56	85	63	63	35	56	486
	12,7%	13,4%	20,8%	13,2%	21,0%	12,0%	16,8%	15,0%
Farklı Siyasi Kimliğe Sahip Olan	15	8	5	11	1	5	5	50
	1,5%	1,9%	1,2%	2,3%	,3%	1,7%	1,5%	1,5%
Türkiye Cumhuriyeti Topraklarında Yaşamayan	146	81	93	74	38	27	54	513
	14,5%	19,4%	22,7%	15,5%	12,7%	9,3%	16,2%	15,8%
Homoseksüeller/Lezbiyenler	30	14	9	9	1	5	11	79
	3,0%	3,3%	2,2%	1,9%	,3%	1,7%	3,3%	2,4%
Yaşam Tarzı farklı Olan	13	8	10	15	5	26	11	88
	1,3%	1,9%	2,4%	3,2%	1,7%	8,9%	3,3%	2,7%
Kültürel Kimliği Farklı Olan	40	11	11	9	9	10	8	98
	4,0%	2,6%	2,7%	1,9%	3,0%	3,4%	2,4%	3,0%
Türkçe Konuşmayan	31	9	15	14	7	6	4	86
	3,1%	2,2%	3,7%	2,9%	2,3%	2,1%	1,2%	2,7%
İnsan Haklarına Saygılı Olmayan	163	42	30	64	101	45	39	484
	16,2%	10,0%	7,3%	13,4%	33,7%	15,5%	11,7%	15,0%
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olmayan	163	95	57	112	41	15	33	516
	16,2%	22,7%	13,9%	23,5%	13,7%	5,2%	9,9%	15,9%
Kürt Olmayan	1	0	1	0	0	2	2	6
	,1%	,0%	,2%	,0%	,0%	,7%	,6%	,2%
Hiçbiri	8	4	16	8	6	5	14	61
	,8%	1,0%	3,9%	1,7%	2,0%	1,7%	4,2%	1,9%
Total	1009	418	409	476	300	291	334	3237
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Marmara, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanlar için öteki ve yabancı Müslüman olmayan; Ege’de ve İç Anadolu’da yaşayanlar için T.C. vatandaşı olmayan;

Akdeniz'de yaşayanlar için Türkiye Cumhuriyeti devleti topraklarında yaşamayanlar; Karadeniz'de yaşayanlar için insan haklarına saygılı olmayanlardır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre Marmara Bölgesinde yaşamakta olan katılımcılar Müslüman Olmayan (% 23,1); Türk olmayan (% 12,7); Farklı Siyasi Kimliğe Sahip olan (% 1,5); T.C. topraklarında yaşamayan (% 14,5); Homoseksüeller (% 3); Yaşam tarzı farklı olan (% 1,3); Kültürel kimliği farklı olan (% 4); Türkçe konuşmayan (% 3,1); İnsan Haklarına Saygılı olmayan (% 16,2); Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olmayan (% 16,2); Kürt Olmayan (% 01) öteki olarak ifade edildiği görülmektedir.

Ege bölgesinde yaşamakta olan katılımcılar Müslüman olmayan (%19,6);Türk olmayan (%13,4); Farklı siyasi kimliğe sahip olan (%1,9); T.C. topraklarında yaşamayan (%19,4); homoseksüeller (%3,3); yaşam tarzı farklı olan (%1,9); kültürel kimliği farklı olan (%2,6); Türkçe konuşmayan (%2,2); İnsan haklarına saygılı olmayan (%10); T.C. vatandaşı olmayan (%22,7) öteki olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Akdeniz bölgesinde yaşamakta olan katılımcılar Müslüman olmayanları (%17,1); Türk olmayanları (%20,8); farklı siyasi kimliğe sahip olanlar (%1,2); T.C. topraklarında yaşamayanlar (%22,7); homoseksüeller (%2,2); yaşam tarzı farklı olanlar (%2,4); kültürel kimliği farklı olanlar (%2,7); Türkçe konuşmayanlar (%3,7); İnsan haklarına saygılı olmayanlar (%7,3); T.C. vatandaşı olmayan (%13,9) öteki olarak ifade ettikleri görülmektedir.

İç Anadolu bölgesinde yaşamakta olan katılımcılar Müslüman olmayanları (%17,4); Türk olmayanları (%13,2); farklı siyasi kimliğe sahip olanlar (%2,3); T.C. topraklarında yaşamayanlar (%15,5); homoseksüeller (%1,9); yaşam tarzı farklı olanlar (%3,2); kültürel kimliği farklı olanlar (%1,9); Türkçe konuşmayanlar (%2,9); İnsan haklarına saygılı olmayanlar (%13,4); T.C. vatandaşı olmayan (%23,5) öteki olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Karadeniz Bölgesinde yaşamakta olan katılımcılar Müslüman olmayanları (%8,7); Türk olmayanları (%21); farklı siyasi kimliğe sahip olanlar (%3); T.C. topraklarında yaşamayanlar (%12,7); homoseksüeller (%3); yaşam tarzı farklı olanlar (%1,7); kültürel kimliği farklı olanlar (%3); Türkçe konuşmayanlar (%2,3); İnsan haklarına saygılı olmayanlar (%33,7); T.C. vatandaşı olmayanları (%13,7) öteki olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesinde yaşamakta olan katılımcılar Müslüman olmayanları (%29,2); Türk olmayanları (%12); farklı siyasi kimliğe sahip olanlar (%1,7); T.C. topraklarında

yaşamayanlar (% 9,3); homoseksüeller (%1,7); yaşam tarzı farklı olanlar (%8,9); kültürel kimliği farklı olanlar (%3,4); Türkçe konuşmayanlar (%2,1); İnsan haklarına saygılı olmayanlar (% 15,5); T.C. vatandaşı olmayanları (% 5,2) öteki olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşamakta olan katılımcıları Müslüman olmayanları (%28,7); Türk olmayanları (%16,8); farklı siyasi kimliğe sahip olanlar (%1,5); T.C. topraklarında yaşamayanlar (%16,2); homoseksüeller (%3); yaşam tarzı farklı olanlar (%3,3); kültürel kimliği farklı olanlar (%2,4); Türkçe konuşmayanlar (%1,2); İnsan haklarına saygılı olmayanlar (%11,7); T.C. vatandaşı olmayanları (%9,9) öteki olarak ifade ettikleri görülmektedir.

4.9 Sosyal Mesafeye İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

4.9.1 Coğrafi Bölgelere Göre Sosyal Mesafeye İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi

Coğrafi bölgeler, sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili midir? Ne tür bir etkiye sahiptir? sorusunu cevaplamak/çözümlmek için bağımlı değişken olan sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili faktör olduğu düşünülen 7 coğrafi bölge (Bağımsız değişken: Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu) regresyon modeline konuldu.

Ancak doğrusal regresyon analizinin en temel varsayımlarından olan ilişkinin doğrusallığı gerekliliği için değişkenler arasındaki korelasyona bakıldığında yukarıda ifade edilen bağımsız değişkenlerden bazıları ile sosyal mesafe düzeyi arasında doğrusal olmayan ilişkiler gözlenmiş ve doğrusal olmayan değişkenler analizden çıkarılmıştır. Akdeniz bölgesi ile sosyal mesafe düzeyi arasında doğrusal bir ilişki olmadığından regresyon modelinden çıkarılmıştır. Doğrusal bir ilişki saptanan geriye kalan bağımsız değişkenler ise Tablo 90'da gösterilmektedir.

Tablo 90. Coğrafi Bölgeler ile Sosyal Mesafe Düzeyi İlişkisine Dair Pearson Korelasyon Sonuçları

<i>Sosyal mesafe ölçeği</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Marmara Bölgesi	-,048	,003
Ege Bölgesi	,066	,000
İç Anadolu Bölgesi	,078	,000
Karadeniz Bölgesi	,056	,001
Doğu Anadolu Bölgesi	-,076	,000
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	-,069	,000

Tablo 88'deki verilere göre; Marmara bölgesinde ikamet etme ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=-0,048$ ($p=0,003$)] Ege bölgesinde ikamet etme ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=0,066$ ($p=0,0001$)] İç Anadolu bölgesinde ikamet etme ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=0,078$ ($p=0,0001$)] Karadeniz bölgesinde ikamet etme ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=0,056$ ($p=0,001$)] Doğu Anadolu bölgesinde ikamet etme ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=-0,076$ ($p=0,0001$)] ve G. Doğu Anadolu bölgesinde ikamet etme ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=-0,069$ ($p=0,0001$)] doğrusal (Pearson korelasyon) bir ilişki vardır.

Tablo 91. Coğrafi Bölge ile Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	St. Hata	Std. Beta	t	p
(Constant)	3,371	,035		96,143	,000
Marmara Bölgesi (diğer bölgelere göre)	-,044	,042	-,028	-1,048	,295
Ege Bölgesi (diğer bölgelere göre)	,130	,049	,061	2,636	,008
1 İç Anadolu Bölgesi (diğer bölgelere göre)	,141	,048	,070	2,957	,003
Karadeniz Bölgesi (diğer bölgelere göre)	,132	,054	,054	2,446	,014
Doğu Anadolu Bölgesi (diğer bölgelere göre)	-,165	,054	-,066	-3,039	,002
Güneydoğu Anadolu Bölgesi (diğer bölgelere göre)	-,143	,053	-,059	-2,687	,007
<i>R=0,023</i>	<i>Adj. R²=0,021</i>	<i>F=12,565</i>	<i>p=0,0001</i>		

Sosyal mesafe düzeyi üzerinde etki eden faktörleri saptayabilmek için kullanılan bağımsız değişkenler (Coğrafi bölgeler) kategorik değişkenler olduğundan dummy değişkene (kukla değişken) dönüştürülmek suretiyle kullanılmıştır. Örneğin Sosyal mesafe düzeyi üzerinde Marmara bölgesinde ikamet ediyor olmak etkili olduğunu düşündüğümüzde Marmara bölgesinden olanlara 1; diğer bölgelerden birinde ikamet etmeye ise 0 kodu verilerek referans alınmış ve yorumlanmıştır. Yukarıdaki tablodaki gibi her bir bölgede ikamet ediyor olmak 1; bu bölgeden değilse 0 olarak kodlanıp kukla değişkene dönüştürülmüştür.

Coğrafi bölgeler ile sosyal mesafe düzeyi arasında kurulan regresyon modeli anlamlıdır [F=12,565 (p=0,001)]. Kurulan model açıklanabilir varyansın %2,1'ini açıklamaktadır (Adjusted R²=0,021). Buna göre, kurulan modelin açıklama gücünün düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 89'da görüldüğü üzere regresyon analizi bulguları, kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğu göstermekte; model içinden sadece "Marmara bölgesinde ikamet etmeyenlere göre Marmara bölgesinde ikamet ediyor olmak" istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ege bölgesinde ikamet ediyor olmak (diğer bölgelerde ikamet etmeye göre); İç Anadolu'da ikamet ediyor olmak (diğer bölgelerde ikamet etmeye göre); Karadeniz'de ikamet ediyor olmak (diğer bölgelerde ikamet etmeye göre); Doğu Anadolu'da ikamet ediyor olmak (diğer bölgelerde ikamet etmeye göre) ve G. Doğu Anadolu'da ikamet ediyor olmak (diğer bölgelerde ikamet etmeye göre) sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili olan faktördür.

Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgesinde ikamet ediyor olmanın sosyal mesafeye pozitif; Doğu ve G. Doğu Bölgelerinde ikamet ediyor olmak ise negatif bir etkisi vardır.

Regresyon modelinden yansıyan verileri, regresyon formülü üzerine yerleştirdiğimizde ise;

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + \beta_2.X_2 + \beta_3.X_3 + \beta_4.X_4 + \beta_5.X_5 + \beta_6.X_6 + e$$

Y= bağımlı değişken (sosyal mesafe düzeyi)

α = sabit beta katsayısı (3,371)

$\beta_1.X_1$ = Marmara beta katsayısı (-0,044)

$\beta_2.X_2$ = Ege beta katsayısı (0,130)

$\beta_3.X_3$ = Karadeniz beta katsayısı (0,141)

$\beta_4.X_4$ = İç Anadolu beta katsayısı (0,132)

$\beta_5.X_5$ = Doğu Anadolu beta katsayısı (-0,165)

$\beta_6.X_6$ = Güneydoğu Anadolu beta katsayısı (-0,143)

e= standart hata (0,035)

$$\hat{Y}(\text{mesafe}) = 3,371 + (-0,044)(\text{mar.}) + 0,130(\text{ege}) + 0,141(\text{k.deniz}) + 0,132(\text{iç.}) + (-0,165)(\text{doğu}) + (-0,143)(\text{g.doğu}) + 0,035$$

	(0,004)	(0,026)	(0,003)	(0,004)	(0,026)
(0,003)					
	[-0,028]	[0,061]	[0,070]	[0,054]	[-0,066]
0,059]					

Regresyon modelinden yansıyan sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili olan coğrafi bölge ikametiyle ilgili verilerle oluşturulan formüle göre, sosyal mesafe düzeyi üzerinde coğrafi bölge (Akdeniz bölgesi ikameti hariç diğer 6 coğrafi bölge) etkili bir faktör olduğu saptanmıştır. Regresyon modeli formülüne göre coğrafi bölgelerin sosyal mesafe düzeyi üzerindeki etki derecelerinin sıralamasına bakılırsa; en etkili bölgenin Karadeniz bölgesi (0,060) olduğu görülür. Sonra sırasıyla Doğu Anadolu, Ege, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve en az etkisi olan Marmara bölgesidir.

Ege, Karadeniz ve İç Anadolu bölgesinde ikamet edenler diğer bölgelerde ikamet edenlerden sosyal mesafesi daha *yakındır*; dolayısıyla ötekine karşı daha yakın bir sosyal mesafesi söz konusudur.

Marmara, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ikamet edenler diğer bölgelerde ikamet edenlerden sosyal mesafesi daha *uzaktır*; dolayısıyla ötekine karşı daha fazla sosyal mesafe koymaktadır.

4.9.2 Demografik Değişkenlere Göre Sosyal Mesafeye İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Demografik değişkenler, sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili midir? Ne tür bir etkiye sahiptir? sorusunu cevaplamak/çözümlmek için bağımlı değişken olan sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili faktör olduğu düşünülen yaş, gelir, cinsiyet, eğitim ve medeni durum Regresyon modeline konuldu.

Doğrusal regresyon analizinin en temel varsayımlarından olan ilişkinin doğrusallığı gerekliliği için değişkenler arasındaki korelasyona bakıldığında cinsiyet, yaş, gelir, eğitim düzeyi ve medeni durum ile sosyal mesafe düzeyi arasında doğrusal bir ilişki vardır:

Tablo 92. Demografik Özellikler ile Sosyal Mesafe İlişisine Dair Pearson Korelasyon Sonuçları

<i>Sosyal mesafe ölçeği</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	,035	,023
Yaş	,053	,001
Aylık gelir	,131	,000
Eğitim düzeyi	-,038	,016
Medeni durum	-,036	,022

Tablo 90'daki verilere göre; cinsiyet ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=0,035$ ($p=0,023$)]; yaş ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=0,053$ ($p=0,001$)]; gelir ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=0,131$ ($p=0,0001$)]; eğitim düzeyi ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=-0,038$

($p=0,016$) ve medeni durum ile sosyal mesafe düzeyi arasında [$r=-0,036$ ($p=0,022$)] doğrusal (Pearson korelasyon) bir ilişki vardır.

Tablo 93. Demografik Özellikler ile Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	St. Hata	Std. Beta	t	p
(Constant)	3,158	,043		74,232	,000
Cinsiyet (0=kadın; 1=erkek)	,043	,025	,030	1,715	,086
Yaş	4,403	,001	,090	4,556	,000
1 Aylık gelir	,005	,000	,127	7,265	,000
Eğitim düzeyi (0=diploma var; 1=diploma yok)	-,106	,054	-,035	-1,952	,051
Medeni durum (0=evli olmayan; 1=evli)	-,121	,030	-,077	-3,977	,000
$R=0,027$		$Adj. R^2=0,025$		$F=17,489$	$p=0,0001$

Demografik özellikler ile sosyal mesafe düzeyi arasında kurulan Regresyon modeli anlamlıdır [$F=17,489$ ($p=0,0001$)]. Kurulan model açıklanabilir varyansın %2,5'ini açıklamaktadır (Adjusted $R^2=0,025$). Buna göre, kurulan modelin açıklama gücünün düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 91'de görüldüğü üzere Regresyon analizi bulguları, kurulan Regresyon modelinin anlamlı olduğu göstermekte; model içinden sadece cinsiyet değişkeni istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş, gelir, eğitim düzeyi ve medeni durum ile sosyal mesafe düzeyi arasında bir ilişki vardır; yaş ve gelir, sosyal mesafe düzeyine pozitif yönde etki etmekteyken; eğitim ve medeni durum sosyal mesafe düzeyine negatif yönde etki etmektedir.

Regresyon modelinden yansıyan verileri, Regresyon formülü üzerine yerleştirdiğimizde;

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + \beta_2.X_2 + \beta_3.X_3 + \beta_4.X_4 + e$$

Y= bağımlı değişken (sosyal mesafe düzeyi)

α = sabit beta katsayısı (3,158)

$\beta_1.X_1$ = yaş beta katsayısı (0,005)

$\beta_2.X_2$ = gelir beta katsayısı (4,403)

$\beta_3.X_3$ = eğitim beta katsayısı (-0,106)

$\beta_4.X_4$ = medeni durum beta katsayısı (-0,121)

e= standart hata (0,043)

$\hat{Y}(\text{sosyal mesafe}) = 3,158 + 4,403 (\text{yaş}) + 0,005 (\text{gelir}) + -0,106 (\text{eğitim}) + -0,121 (\text{medeni}) + 0,043$

(0,0001)	(0,0001)	(0,051)	(0,0001)
[0,090]	[0,127]	[-0,035]	[-0,077]

Sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili olan demografik özelliklerle ilgili verilerle oluşturulan formüle göre, sosyal mesafe düzeyi üzerinde demografik özellikler (cinsiyet hariç yaş, gelir, eğitim ve medeni durum) etkili bir faktör olduğu saptanmıştır. Yaş ve gelir pozitif yönde; eğitim ve medeni durum negatif yönde etkilemektedir. En etkili faktörler ise sırasıyla yaş, gelir, medeni durum ve son olarak da eğitim düzeyidir.

Yaş ve gelir arttıkça ötekilerine karşı sosyal mesafe yaklaşmaktadır. Hiçbir diploması olmayanlar, diploması olanlara göre “ötekilerine” sosyal mesafesi daha yakındır; ötekilerine daha mesafesiz bir tutum belirlemektedir. Evli olanlar, evli olmayanlara göre; diplomasız olanlar, diplomalı olanlara göre “ötekilerine” sosyal mesafesi daha uzaktır; ötekilerine daha mesafeli bir tutum belirlemektedir.

4.9.3 Benimsenen Kimliğe Göre Sosyal Mesafeye İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Yakın hissedilen siyasal parti, siyasal kimlik, etnik ve kültürel kimlik, dini kimlik ve dindarlık durumları, sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili midir? Ne tür bir etkiye sahiptir? sorusunu cevaplamak/çözümlmek için bağımlı değişken olan sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili faktör olduğu düşünülen kimlik değişkenleri Regresyon modeline konuldu.

Doğrusal regresyon analizinin en temel varsayımlarından olan ilişkinin doğrusallığı gerekliliği için değişkenler arasındaki korelasyona bakıldığında cinsiyet, yaş, gelir, eğitim düzeyi ve medeni durum ile sosyal mesafe düzeyi arasında doğrusal bir ilişki vardır:

Tablo 94. Kimlik Özellikleri ile Sosyal Mesafe İlişkinine Dair Pearson Korelasyon Sonuçları

<i>Sosyal mesafe ölçeği</i>		r	p
Oy Verilen Parti	AK Parti	-,118	,000
	CHP	-,082	,000
	MHP	,206	,000
	HDP	-,032	,045
Siyasal Kimlik	Solcular	,227	,000
	Liberaller	,049	,005
Dini Kimlik	Müslüman	-,095	,000
	İnancı Olmayanlar/Belirtmeyenler	,117	,000
Mezhep Kimliği	Şafiler	-,135	,000
	Aleviler	,168	,000
	Hristiyan Mezhepleri	,041	,015
Dindarlık Değerlendirmesi	Ateistler	,086	,000
	Dindar Olmayanlar	,122	,000
	Dindarlar	-,152	,000
Etnik ve Kültürel Kimlik	Kürtler	-,035	,034

Tablo 94'teki verilere göre; oy verilen partinin alt boyutları, solcu ve liberal siyasal kimlikleri, Müslüman ve inancı olmayan dini kimlikleri, Şafi, Alevi ve Hristiyan mezhepleri, ateist, dindar ve dindar olmayan dindarlık düzeyine sahip olanlar ve kürtlük ile sosyal mesafe düzeyi arasında doğrusal (Pearson korelasyon) bir ilişki vardır.

Tablo 95. Kimlik Özellikleri ile Sosyal Mesafe Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model		B	St. Hata	Std. Beta	t	p
(Constant)		3,330	,351		9,495	,000
1	Oy Verilen Parti					
	AK Parti	-,112	,056	-,079	-1,992	,046
	CHP	-,156	,062	-,082	-2,516	,012
	MHP	-,037	,060	-,022	-,614	,539
	HDP	-,200	,066	-,093	-3,035	,002
Siyasal Kimlik	Solcular	,265	,045	,173	5,964	,000
	Liberaller	,264	,059	,087	4,502	,000
Dini Kimlik	Müslüman	,201	,213	,035	,941	,347
	İnanıcı Olmayanlar	,495	,258	,074	1,922	,055
Mezhep Kimliği	Şafiler	-,263	,045	-,146	-5,898	,000
	Aleviler	,111	,053	,043	2,103	,036
	Hristiyan Mezhepleri	,197	,258	,015	,762	,446
Dindarlık Değerlendirmesi	Ateistler	,021	,305	,003	,070	,944
	Dindar Olmayanlar	,094	,282	,024	,335	,738
	Dindarlar	-,176	,275	-,053	-,641	,522
Kültürel Kimlik	Kürtler	,113	,046	,062	2,458	,014
<i>R=0,100</i>		<i>Adj. R²=0,095</i>		<i>F=20,497</i>		<i>p=0,0001</i>

Kimlik özellikleri ile sosyal mesafe düzeyi arasında kurulan Regresyon modeli anlamlıdır [F=20,497 (p=0,0001)]. Kurulan model açıklanabilir varyansın %9,5'ini açıklamaktadır (Adjusted R²=0,095). Buna göre, kurulan modelin açıklama gücünün nispeten güçlü olduğu görülmektedir.

Tablo 93'teki Regresyon analizi bulguları, kurulan Regresyon modelinin anlamlı olduğu göstermekte; model içinden MHP oy vermek, dini kimlik, Hristiyan mezheplerinden olmak, dindarlık istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ak Parti'den olmak, CHP'li olmak, HDP'li olmak, siyasi kimlik, Şafi olmak, Alevi olmak, Kürt olmak ile sosyal mesafe düzeyi arasında bir ilişki vardır; Ak Parti'den olmak, CHP'li olmak, HDP'li olmak, Şafi olmak sosyal mesafe düzeyine pozitif yönde etki etmekteken; Solcu olmak, liberal olmak, Alevi olmak, Kürt olmak sosyal mesafe düzeyine negatif yönde etki etmektedir.

Regresyon modelinden yansıyan verileri, Regresyon formülü üzerine yerleştirdiğimizde;

$$Y = \alpha + \beta_1.X_1 + \beta_2.X_2 + \beta_3.X_3 + \beta_4.X_4 + \beta_5.X_5 + \beta_6.X_6 + \beta_7.X_7 + \beta_8.X_8 + e$$

Y= bağımlı değişken (sosyal mesafe düzeyi)

α = sabit beta katsayısı (3,330)

$\beta_1.X_1$ = AK Parti beta katsayısı (-0,112)

$\beta_2.X_2$ = CHP beta katsayısı (-0,156)

$\beta_3.X_3$ = HDP beta katsayısı (-0,200)

$\beta_4.X_4$ = Solcu durum beta katsayısı (0,265)

$\beta_5.X_5$ = Liberal beta katsayısı (0,264)

$\beta_6.X_6$ = Şafi beta katsayısı (-0,263)

$\beta_7.X_7$ = Alevi beta katsayısı (0,111)

$\beta_8.X_8$ = Kürt durum beta katsayısı (0,113)

e= standart hata (0,351)

$$\hat{Y}(sm) = 3,330 + (-0,112)(ak) + (-0,156)(chp) + (-0,200)(hdp) + 0,265(sol) + 0,264(lib.) + (-0,263)(şafi) + 0,265(alevi) + 0,111(kürt) + 0,351$$

(0,046) (0,012) (0,002) (0,0001) (0,0001) (0,0001) (0,036) (0,014)

[-0,079] [-0,082] [-0,093] [0,173] [0,087] [-0,146] [0,043] [0,062]

Sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili olan kimlik özellikleriyle ilgili verilerle oluşturulan formüle göre, sosyal mesafe düzeyi üzerinde oy verilen siyasal parti (AK Parti, CHP, HDP), siyasal kimlik (solcu, liberal), mezhep (şafi, alevi), kültürel kimlik (kürt) etkili bir faktör olduğu saptanmıştır. Ak Parti, CHP, HDP ve Şafi pozitif yönde; sol, liberal, Alevi ve Kürtlük negatif yönde etkilemektedir. En etkili faktörler ise sırasıyla sol (0,173), Şafi, HDP, liberal, CHP, Ak Parti, Kürt ve Alevidir. Ak Partililer, AK partiden olmayanlara göre; CHP'liler, CHP'li olmayanlara göre; HDP'liler HDP'li olmayanlara göre; Şafii mezhebinden olanlar, diğer mezheplerden olanlara göre "ötekilerine" sosyal mesafesi daha uzaktır; ötekilerine daha mesafeli bir tutum belirlenmektedir. Solcular, solcu olmayanlara göre; liberaller, liberal olmayanlara göre; Aleviler, Alevi olmayanlara göre ve Kürtler, Kürt olmayanlara göre "ötekilerine" sosyal mesafesi daha yakındır; ötekilerine daha mesafesiz bir tutum belirlemektedir.

4.10 Nitel Saha Çalışmasından Elde Edilen Bulguların Analiz ve Yorumu

Tablo 96. Bölgelere Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Bölge ¹	Frekans (F)	Yüzdelik (%)
Marmara	32	24,8%
İç Anadolu	21	16,3%
Ege	10	7,8%
Karadeniz	13	10,1%
Akdeniz	22	17,1%
Doğu Anadolu	14	10,9%
Güneydoğu Anadolu	17	13,2%
TOPLAM	129	100%

Tabloda görüldüğü üzere nitel saha çalışması kapsamında araştırmaya katılan katılımcıların %24,8'sini Marmara Bölgesinde, %17,1'sini Akdeniz Bölgesinde %16,3'ünü İç Anadolu Bölgesinde, % 13,2'sini ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, % 10,9'unu Doğu Anadolu Bölgesini, %10,1'ini Karadeniz Bölgesini, % 7,8'ini Ege Bölgesinde yer alan yerleşim birimlerinde ikamet etmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak Marmara, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde yer alması bu bölgeleri temsil eden illerin birden fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bölgelerde birden fazla yerleşim alanına yer verilmesindeki en önemli neden ise bu bölgelerin birçok etno-kültürel grupları içerisinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan bölgelerde görüşülen kişi sayısı farklılık göstermesinin bir diğer nedeni ise katılımcılardan çalışmanın amaçları doğrultusunda yeterli doygunlukta bilgi alınıp alınmama durumunu etkili olmuştur. Nitel saha çalışması esnasında belirlenen bölgelerde görüşülen kişilerden yeterli bilgi doygunluğuna varıldığı hissedildiği anda o bölgede görüşmelerin yapılmasına son verilmiştir. Yeterli doygunlukta bilgi alınmadığı hissedildiği bölgelerde ise görüşme yapılması için katılımcılarla iletişime geçilmeye devam edilmiştir.

Tablo 97. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Dağılımları

Etnik kimlik	FREKANS (F)	YÜZDELİK (%)
Türk	92	71,3%
Kürt	20	15,5%
Ermeni	3	2,3%
Arap	7	5,4%

1 Nitel saha çalışmasında bölgeleri temsil eden iller şu şekildedir: Marmara Bölgesi İstanbul, Sakarya, Edirne; İç Anadolu Bölgesi Ankara ve Konya; Ege Bölgesi İzmir; Akdeniz Bölgesi Antalya, Hatay; Güneydoğu Anadolu Bölgesi Mardin, Diyarbakır, Hatay; Karadeniz Bölgesi Samsun; Doğu Anadolu Bölgesi Erzurum.

Belirtmedi	2	1,6%
Çerkez	1	0,8%
Süryani	2	1,6%
Roman	2	1,6%
TOPLAM	129	100%

Tabloda katılımcıların %71,3'ünün Türk, %15,5'inin Kürt, % 5,4'ünün Arap, %2,3'ünün Ermeni, %1,6'sının Süryani, % 1,6'sının Roman ve %0,8'inin ise Çerkezlerden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanısıra katılımcıların % 1,6'sının ise kendi etnik kimliğini belirtmediği gözlenmektedir. Türk toplumunun temsil eden etno-kültürel grubun Türkleri, alt kültürel grupların çoğunluğunu Kürtleri temsil ettiği göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların ağırlıklı olarak kendisini Türk ve Kürt olarak tanımlamaları Türk toplumunun kültürel yapısını ve çeşitliliğine bağlı olarak okunabilir. Diğer yandan azınlıkta olan alt etno-kültürel grupları oluşturan Ermeniler başta olmak üzere Süryani ve Çerkez ve Araplara ulaşılması görüşmelerin yapıldığı kişilerde etnik kimliğe yönelik çeşitliliğin asgari düzey de olsa sağlandığını göstermektedir.

Tablo 98. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Dağılımı

Dini Kimlik	FREKANS (F)	YÜZDELİK (%)
Sünni	91	70,5%
Alevi	25	19,4%
Hıristiyan	5	3,9%
Ateist	2	1,6%
Belirtmedi	5	3,9%
Deist	1	0,8%
TOPLAM	129	100%

Tabloda katılımcıların %70,5'inin Sünni, %19,4'ünün Alevi, %3,9'unun Hıristiyan, % 1,6'sının Ateist ve %0,8'inin ise Deist olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %3,9'unun ise dini kimliğini belirtmeyi tercih etmediği görülmektedir. Katılımcıların dini kimliklerinin ağırlıklı olarak Sünni olması Türk toplumunun temel yapısı göz önünde bulundurulduğunda oldukça anlamlıdır. Aynı zamanda Tablo 2'de yer alan katılımcıların %71,3'ünün etnik kimliğini Türk olarak tanımladığı göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların %70,5'inin dini

kimliklerini Sünni olarak belirtmesi de anlamlıdır. Çünkü Türk toplumunda Türk olmakla birlikte Sünni kimliği bir tutulmakta ve Türk toplumun ana akım toplumunu Sünni-Türklerden oluştuğu ifade edilmektedir². Bunun yanı sıra azınlıkta olan dini kimliklerden olan Hıristiyanlar başta olmak üzere Ateist ya da Deistlere de ulaşılması çalışmanın dini kimliklere yönelik çeşitliliğin sağlandığını göstermektedir.

Tablo 99. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Dağılımı

Siyasi Görüş	FREKANS (F)	YÜZDELİK (%)
Milliyetçi	30	23,3%
Liberal	5	3,9%
Sosyal Demokrat	31	24,0%
Muhafazakâr	50	38,8%
Sosyalist	5	3,9%
Belirtilmedi	8	6,2%
TOPLAM	129	100%

Tabloda katılımcıların % 38,8'inin muhafazakâr, %23,3'ünün milliyetçi, % 24'ünün sosyal demokrat, %3,9'unun sosyalist, % 39'unun liberal olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %6,2'sinin ise siyasi görüşlerini belirtmekten çekindiğini görülmektedir. Katılımcıların özellikle siyasi kimliklerini tercih etmek istememeleri Türkiye'nin siyasi tarihi göz önünde bulundurulduğunda toplum tabanında özellikle siyasete yönelik "siyaset korkusu"na neden olduğunun en açık göstergesi olarak okunabilir. Bunun yanı sıra katılımcıların siyasi tercihlerinin ağırlıklı olarak sağ görüşü temsil eden muhafazakârlardan ve milliyetçilerden oluştuğu, azınlıkta olarak ise sosyalist ve liberallerden oluştuğu gözlenmektedir.

Tablo 100. Bölge Özelinde Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Dağılımı

	Sünni	Alevi	Hıristiyan	Ateist	Belirtilmedi	Deist	TOPLAM
Marmara	23	6	2	1			32

² Bu konuyla ilgili birçok çalışmada benzer ifadeler kullanılmaktadır. Ancak temel olarak şu kaynaklara bakılabilir: Orhan Türkdoğan, Etnik Sosyoloji, Timaş Yayınları, İstanbul; Yasin Aktay ve Ahmet Kızılkaya Hepimiz Ötekiyiz, Tezkire Yayınları, İstanbul, 2014; Konda, Biz Kimiz?, Toplumsal Yapı Araştırması, Konda Araştırma ve Danışmanlık, 2006, http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2006_09_KONDA_Toplumsal_Yapi.pdf internet adresinden 29.12.2016 tarihinde erişilmiştir.

İç Anadolu	18	2	1				21
Ege	5	3		1	1		10
Karadeniz	10	2				1	13
Akdeniz	14	8					22
Doğu Anadolu	12	2					14
Güneydoğu Anadolu	9	2	2		4		17
TOPLAM	91	25	5	2	5	1	129

Tabloda görüldüğü üzere nitel saha çalışması kapsamında araştırmaya Marmara bölgesinden katılan katılımcıların 23'ü Sünni Müslüman, 6'sı Alevi Müslüman, 2'si Hıristiyan ve 1'i de kendisini ateist olarak tanımlamaktadır. İç Anadolu bölgesinden katılan 21 katılımcının ise 18'i Sünni Müslüman, 2'si Alevi Müslüman ve 1'i de kendisinin Hıristiyan olduğunu belirtmektedir. Ege bölgesindeki katılımcıların 5'i Sünni Müslüman, 3'ü Alevi Müslüman, 1'i ise ateist olarak tanımlarken, 1'i ise dini kimliğini belirtmemiştir. Karadeniz bölgesindeki katılımcıların 10'u Sünni Müslüman, 2'si Alevi Müslümandır ve 1'i de dini kimliğini belirtmemiştir. Diğer yandan, Doğu Anadolu bölgesinde araştırmaya katılan katılımcıların 12'si Sünni Müslüman, 2'si Alevi Müslüman olduklarını belirtmişlerdir. Akdeniz bölgesindeki katılımcıların ise 14'ü Sünni Müslüman, 8'i Alevi Müslüman olduklarını belirtirken, son olarak Güneydoğu Anadolu bölgesindeki katılımcıların 9'u Sünni Müslüman, 2'si Alevi Müslüman, 2'si Hıristiyan olduklarını belirtirken, 4'ü dini kimliklerini belirtmemiştir. Tüm bölgeler göz önünde bulunduğunda görüşmecilerin yaklaşık 4'te 3'ünün Sünni olması, Türkiye'nin toplumsal yapısına uygunluk sağlamaktadır. Diğer yandan, Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Ermeni etnik kimliğine bağlı olarak, Hıristiyanlara ulaşılması da çalışma açısından önem arz etmektedir.

Tablo 101. Bölge Özelinde Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Dağılımı

	Milliyetçi	Liberal	Sosyal Demokrat	Muhafazakâr	Sosyalist	Belirtilmedi	TOPLAM
Marmara	4	2	11	13	2		32
İç Anadolu	10	1	2	6	1	1	21
Ege			7	2		1	10

Karadeniz	5		2	6			13
Akdeniz	4		8	9		1	22
Doğu Anadolu	6		1	6	1		14
Güneydoğu Anadolu	1	2		8	1	5	17
TOPLAM	30	5	31	50	5	8	129

Tabloda görüldüğü üzere, nitel saha araştırmasına katılan katılımcılardan Marmara bölgesinde, 13'ü kendisini muhafazakâr olarak tanımlarken, 11'i sosyal demokrat, 4'ü milliyetçi, 2'si liberal ve 2'si de sosyalist olarak tanımlamıştır. İç Anadolu bölgesinde ise, katılımcıların 10'u milliyetçi, 6'sı muhafazakâr, 2'si sosyal demokrat, 1'i liberal, 1'i sosyalist olduklarını belirtirken, 1'i de siyasi kimliğini belirtmemiştir. Ege bölgesinde katılımcıların 7'si sosyal demokrat olduklarını, 2'si muhafazakâr olduklarını belirtirken 1'i ise siyasi kimliğini belirtmek istememiştir. Karadeniz bölgesinde ise katılımcıların 5'i milliyetçi, 6'sı muhafazakâr, 2'si sosyal demokrat olduklarını dile getirmişlerdir. Akdeniz bölgesinde katılımcıların 4'ünün milliyetçi, 8'inin sosyal demokrat ve 9'unun da muhafazakâr oldukları görülmektedir. Diğer yandan, Doğu Anadolu bölgesinde 6 milliyetçi, 6 muhafazakâr, 1 sosyal demokrat ve 1 sosyalist katılımcının olduğu görülmekte, Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise 8 muhafazakâr, 2 liberal, 1 milliyetçi, 1 sosyalist katılımcılı olduğu görülürken, katılımcıların 5'i siyasi kimliğini belirtmekten sakınmıştır. Katılımcıların bütünü siyasi görüşleri göz önünde bulundurulduğunda, yarısından fazlasını muhafazaker ve milliyetçiler oluşturmaktadır. Bu da oy verme davranışıyla uyumluluk gösterdiği söylenebilir. Dikkat çekici olan hususlardan birisi Güneydoğu Anadolu bölgesindeki katılımcıların 3'te 1'inin siyasi görüşlerini belirtmekten kaçınmış olmalarıdır. Bu durum, Türkiye'de bu bölgede var olan terör örgütü PKK ile ilişkilendirilmekten çekindikleri olarak okunabilir.

	Türk	Kürt	Ermeni	Arap	Belirtmedi	Çerkez	Süryani	Roman	TOPLAM
Marmara	27	2	2					1	32
İç Anadolu	17	1	1		1	1			21
Ege	10								10
Karadeniz	12							1	13
Akdeniz	16			5	1				22
Doğu Anadolu	10	4							14
Güneydoğu Anadolu		13		2			2		17

TOPLAM	92	20	3	7	2	1	2	2	129

Tablo 102. Bölge Özelinde Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Dağılımı

Tabloda görüldüğü üzere, Marmara bölgesindeki katılımcıların 27'si Türk, 2'si Kürt, 2'si Ermeni ve 1'i de Roman olduğunu belirtmiştir. İç Anadolu bölgesinde, katılımcıların 17'si Türk, 1'i Kürt, 1'i Ermeni, 1'i de Çerkez olduğunu belirtmiştir. Ege bölgesindeki katılımcıların tümü Türk olduğu görülmektedir. Karadeniz bölgesindeki katılımcıların 12'si Türk ve 1'i ise Roman olduğunu, Akdeniz bölgesindeki katılımcıların 16'sı Türk, 5'i Arap olduğunu ifade etmişlerdir. Doğu Anadolu bölgesindeki katılımcıların 10'unun Türk, 4'ünün ise Kürt olduğu görülmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesindeki katılımcıların 13'ünün Kürt, 2'sinin Arap ve diğer 2'sinin ise Süryani olduğu görülmektedir. Türk toplumunun temsil eden temel etnik grubun Türkleri, alt kültürel grupların çoğunluğunu Kürtleri temsil ettiği düşünüldüğü zaman, Güneydoğu Anadolu bölgesi hariç hemen her bölgede katılımcıların ağırlıklı olarak kendisini Türk ve Kürt olarak tanımlamaları Türk toplumunun etnik çeşitliliğinin yapısına uygun olduğu görülmektedir. Dikkat çeken bir husus, Akdeniz bölgesindeki katılımcıların 4'te 1'inin Arap olmasıdır ki bu da, Hatay ilinin coğrafi konumu itibarıyla, Türkiye sınırları içine en son olarak katılması ve bu şehrin Arap göçü almış olması dolayısıyladır.

Tablo 103. Katılımcıların Mekânsal Ayrışmaya Kategorisinin Altboyutlarına İlişkin Değerlendirmeleri

Mekâsal Ayrışma	FREKANS(F)	CASE	YÜZDELİK(%)
Etnisite	31	25	19,4%
Mezhep	8	8	6,2%
Sosyo Ekonomik Statü	9	8	6,2%

Araştırmaya katılanların %19.4'ü mekânsal ayrışmanın etnisiteye bağlı olarak görüldüğünü dile getirirken mezhebe ve sosyo-ekonomik statüye bağlı olarak mekânsal ayrışmanın varlığını söyleyenlerin oranları %6.2 olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnisite merkezli mekânsal ayrışmayı dile getiren 25 katılımcı görüşme esnasında 31 kere mekânsal ayrışma hakkında görüşlerini dile getirirken etnisite kavramına atıfta bulunmuştur. Burada dikkat çekici olan husus mekânsal ayrışmanın dağılımına cevap veren araştırmaya katılanların sadece 41'idir. Diğer katılımcıların ya mekânsal ayrışmaya uğramadıkları/şahit olmadıkları ya da bu konu hakkında görüşte bulunmak istemedikleri düşünülmektedir.

Tablo 104. Katılımcıların Öteki Algısı Kategorisinin Alt boyutlarına ilişkin değerlendirmeleri

Öteki Algısı	FREKANS(F)	CASE	YÜZDELİK(%)
Gayri Müslim	14	11	8,5%
Etniste	8	7	5,4%
Türkiye Vatandaşı Olmayan	4	4	3,1%
Homoseksüeller	10	9	7,0%
Yaşam Tarzı	8	7	5,4%
Değer farklılığı	45	40	31,0%
Mezhep farklılığı	7	6	4,7%
Siyasi görüş	17	15	11,6%

Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların %8.5'i öteki olarak gayrimüslimleri, %5.4'ü farklı etnisiteden olanı, %3.1'i Türkiye vatandaşı olmayanı, %7'si homoseksüelleri, %5.4'ü kendi yaşamından farklı yaşam tarzına sahip olanı, %31'i farklı değerlere sahip olanı, %4.7'si farklı mezhepten olanı ve %11.6'sı da farklı siyasi görüşte olanı öteki olarak tanımlamaktadır. Burada diğerlerine nazaran ötekinin belirlenmesinde değer farklılığının net bir şekilde göze çarptığını dile getirebiliriz. Sorasında sırası ile siyasi görüşün, gayrimüslimlik, homoseksüellik şeklinde devam eden öteki tanımlanmasının dağılımında Türkiye vatandaşı olmayanın öteki olarak algılanmasının diğer kategorilere nazaran %3.1'lik oranla en düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 105 Katılımcıların Özel Alanda Sosyal Mesafe Kategorisinin Alt boyutlarına ilişkin değerlendirmeleri

Özel Alanda Sosyal Mesafe	FREKANS(F)	CASE	YÜZDELİK(%)
Temel Değerler	198	87	67,4%
Kültürel Farklılık	28	22	17,1%
Ahlaki ilkeler	33	30	23,3%

Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların %67.4'ü özel yaşam alanında sosyal mesafe koyma durumunu temel değerlerin belirlediğini dile getirirken

%17.1'i kültürel farklılığın ve %23.3'ü ahlaki ilkelerin sosyal mesafeyi belirlediğini söylemişlerdir. Katılımcıların ağırlıkta olarak temel değerleri merkeze alarak mesafe koyduklarını dile getirirken bu tablodaki bir veri diğer dağılım tablolarına kıyasla önemli bir ayrıntıyı bize vermektedir. Araştırmaya katılan 87 kişinin özel hayatında mesafe koyma durumunun belirlenmesinde 198 defa temel değerlere atıfta bulunmuştur. Bu durum toplumumuzda temel değerlerin ne denli önemli olduğunun göstergesidir.

Tablo 106. Katılımcıların Toplumsal Ayrışmaya Neden olan Faktörler Kategorisinin Alt boyutlarına ilişkin değerlendirmeleri

Toplumsal Ayrışmaya Neden olan Faktörler	FREKANS(F)	CASE	YÜZDELİK(%)
Etnik Kimlikler	65	51	39,5%
Dini Kimlikler	65	48	37,2%
Siyaset	64	52	40,3%
Aydın sorunu	2	2	1,6%
Terör	36	31	24,0%
Sosyo-ekonomik Farklılık	10	7	5,4%
Farklılıklara Saygısızlık	17	15	11,6%
Diğeri	8	5	3,9%

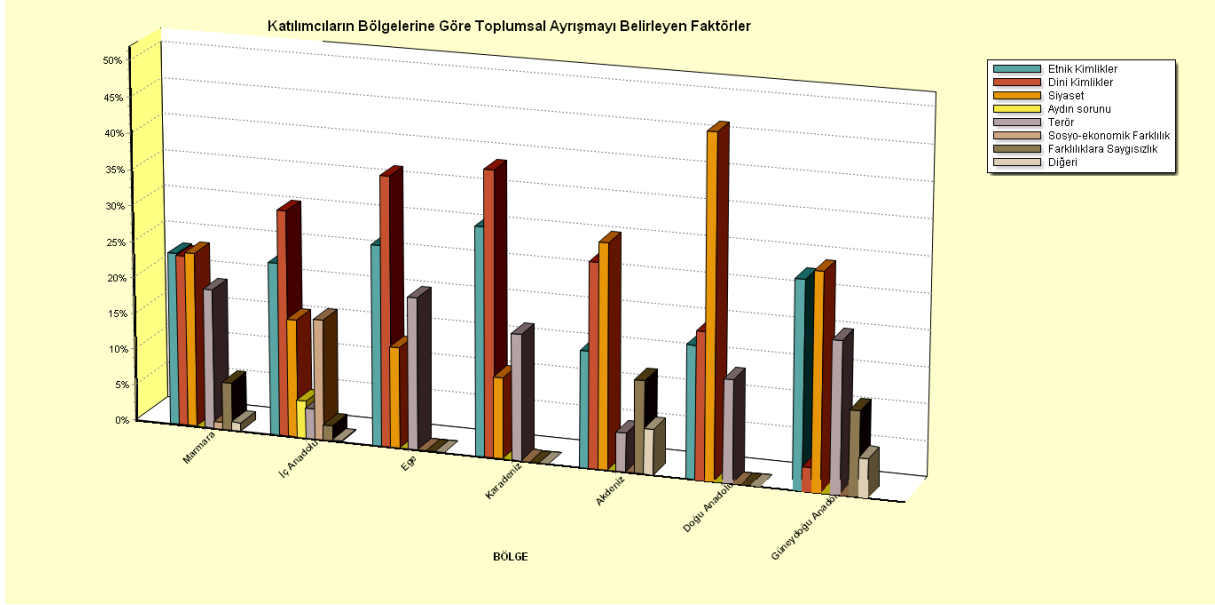
Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların %39.5'i ülkemizde etnik kimlik temelli toplumsal ayrışmanın olduğunu dile getirirken, %37.2'si dini kimlik, %40.3'siyaset, %1.6'sı aydın sorunu, %24'terör, %5.4'ü sosyo ekonomik farklılık, %11.6'sı farklılıklara saygısızlık ve %3.9'u diğer durumlardan dolayı toplumsal ayrışmanın görüldüğünü dile getirmiştir. Burada ifade edilmesi gereken hususlardan biri toplumsal ayrışmaya etnik kimliklerin ya da dini kimliklerin varlıklarının neden olduğu değil, ayrıştırıcı etnik ve dini kimlik söylemlerinin neden olduğudur. Araştırmaya katılan katılanlar en fazla Türkiye'de siyasetin toplumsal ayrışmaya neden olduğunu düşünmektedir. Bu veri ülkemizde ayrıştırıcı değil birleştirip

bütünleştirici kuşatıcı bir siyaset yapma biçimine daha fazla ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir.

Tablo 107. Katılımcıların Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler Kategorisinin Alt boyutlarına İlişkin Değerlendirmeleri

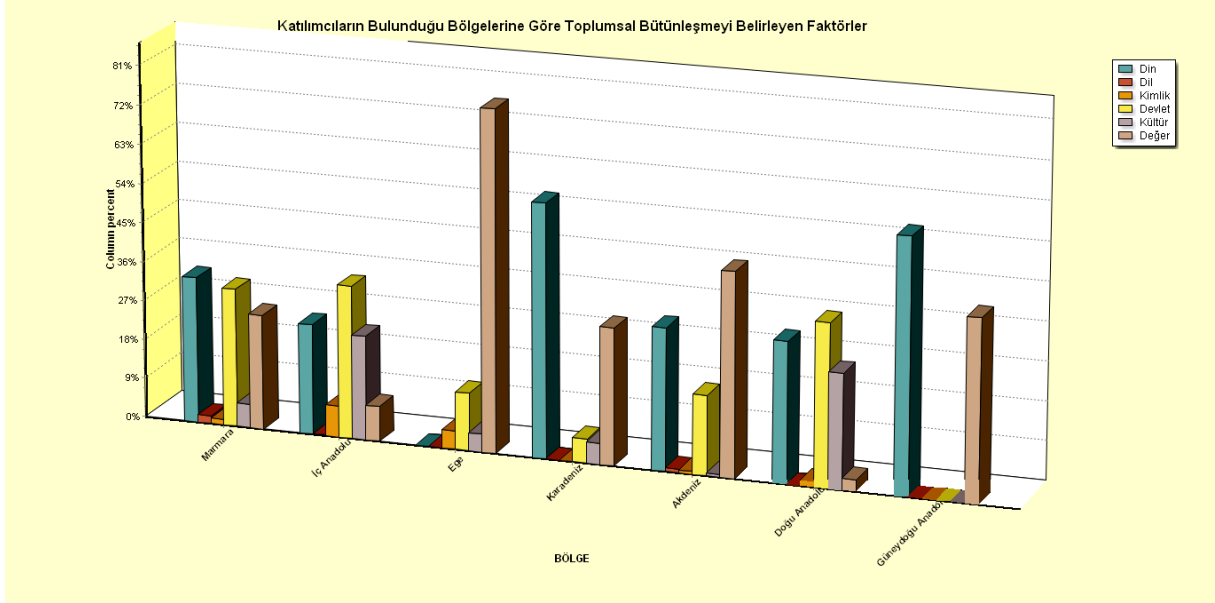
Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler	FREKANS(F)	CASE	YÜZDELİK(%)
Din	57	51	39,5%
Dil	3	3	2,3%
Kimlik	7	7	5,4%
Devlet	44	43	33,3%
Kültür	18	15	11,6%
Değer	51	46	35,7%

Katılımcıların %39.5'i toplumsal bütünleşmenin din ile sağlanabileceğini dile getirirken, %2.3'ü dili, %5.4'ü kimliği, %33.3'ü devleti, %11.6'sı kültürü ve %35.7'si de değerlerin merkezinde bir toplumsal bütünleşmeden bahsedilebileceğini söylemişlerdir. Tabloda da görüldüğü üzere araştırmaya katılanlar için din devlet ve değer üçlüsü toplumsal bütünleşme açısından benzer yoğunlukta önem arz eden ilk üç faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil ve kimlik unsurlarının çok düşük olması da dikkat çekici bir ayrıntı olarak görülmektedir. Burada belirtmek istediğimiz farklı bir husus ise; bir önceki tabloda da görüldüğü gibi katılımcıların %37.2'si ayrıştırıcı dini kimlik söylemlerinin toplumsal bölünmeye neden olduğunu düşünürken yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi katılımcıların toplumsal bütünleşmeyi sağlayan unsur olarak dini ifade etmektedirler.

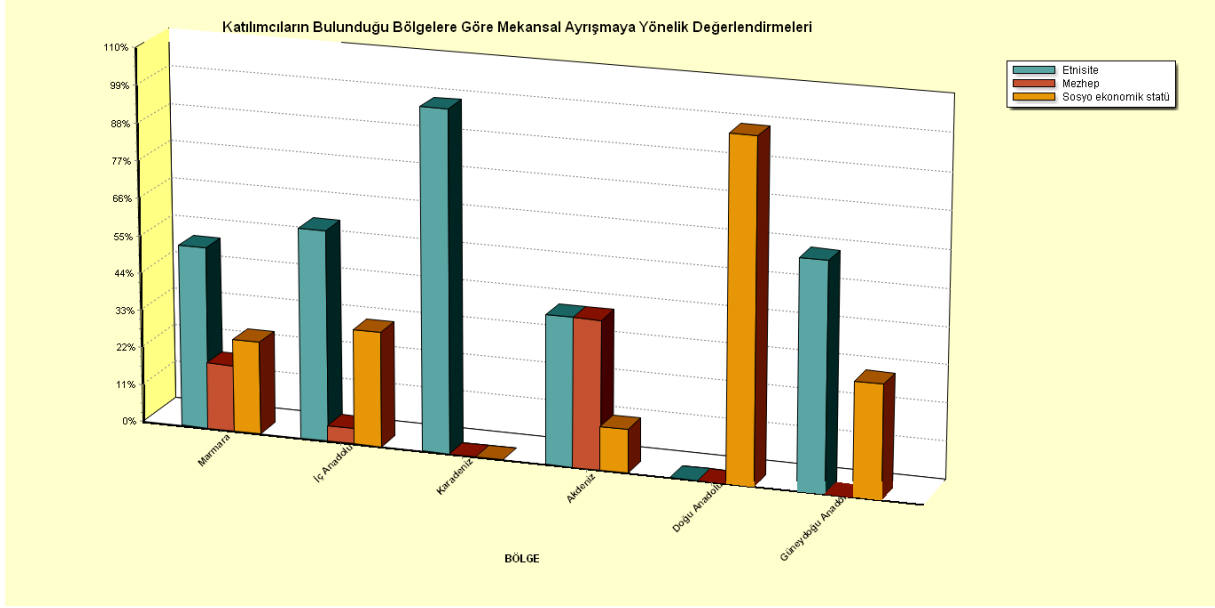
Şekil 2. Katılımcıların Bölgelerine Göre Toplumsal Ayrışmayı Belirleyen Faktörler

Görüşmeler neticesinde bölgesel bazda toplumsal ayrışmayı belirleyen faktörlere bakıldığında; aydın sorunu, farklılıklara saygısızlık, sosyo-ekonomik farklılık gibi etkenlerin daha etkisiz kaldığı görülmektedir. Her bölgede öne çıkan faktörlerin ise siyaset, etnik kimlikler, dini kimlikler ve terör olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin özeti gibi kabul edilebilecek bölge olan Marmara Bölgesi'nde bu dört faktörün etkisi neredeyse eşittir. Ancak diğer bölgelerde bunlar da kendi içinde sıralanmaktadır. Örneğin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde diğer üç faktörün aksine dinî kimlikler faktörünün etkisinin son derece sınırlı kaldığı (yaklaşık % 5) görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise siyaset faktörü % 45 ile açık ara birinci sıradadır. İç Anadolu, Ege ve Karadeniz'de ise dinî kimlikler faktörü % 30-40 banından en etkili faktördür. Ayrıca İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde diğer faktörlere oranla terör faktörü % 5 gibi bir oranla geri planda kalmaktadır.

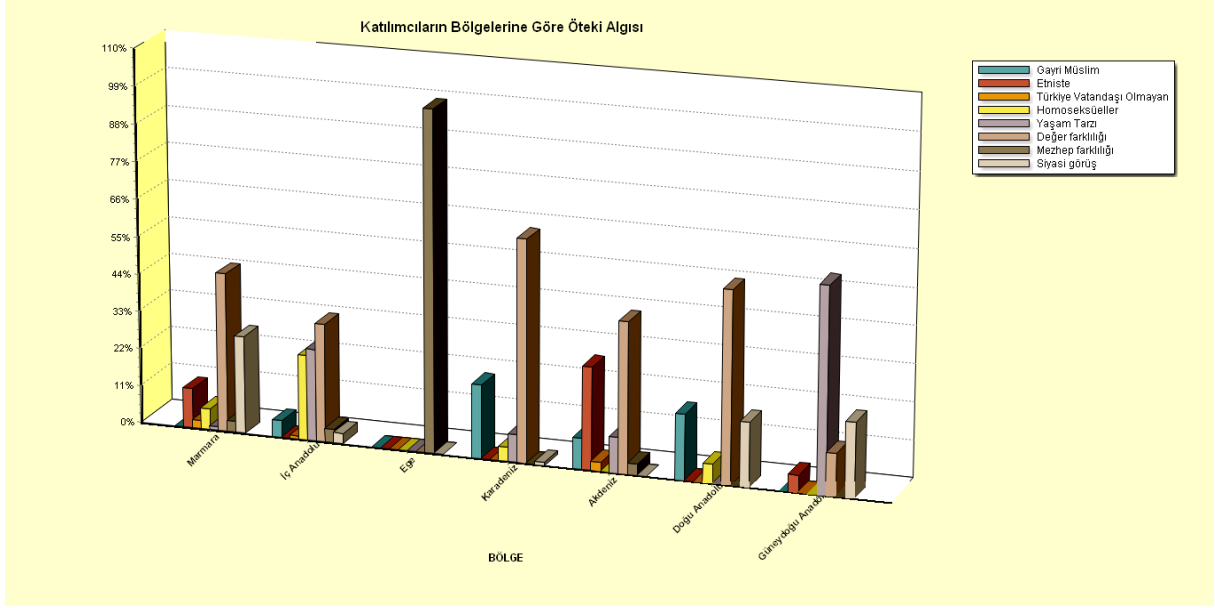
Şekil 3. Katılımcıların Bulunduğu Bölgelerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Belirleyen Faktörler

Bölgesel bütünleşmeyi belirleyen faktörler arasında, Ege Bölgesi hariç bütün bölgelerde ortak olarak öne çıkan faktör dindir. Buna karşın Ege Bölgesi'nde değer olgusu % 72 gibi çok yüksek bir oranla diğer bölgelerde olmadığı kadar öne çıkmaktadır. Öte yandan devlet olgusu ise Güneydoğu Anadolu'da hiç etkili değilken, Karadeniz'de % 5, Ege'de % 9 ve Akdeniz'de ise % 18 oranında etkilidir. İç Anadolu, Marmara ve Doğu Anadolu bölgelerinde ise devlet olgusu yaklaşık % 36 düzeyinde etkilidir. Bu sonuçlardan anlaşıldığı üzere toplumsal bütünleşme hususunda kimlik, dil ve kültür gibi tikel olgulardan ziyade din, değer, devlet gibi evrensel olgular daha belirleyicidir. Bölgeler arası farklılıklar açısından da din olgusunun Ege bölgesinde bariz bir şekilde geri planda olduğu, daha seküler bir bütünleşme anlayışının olduğu söylenebilir.

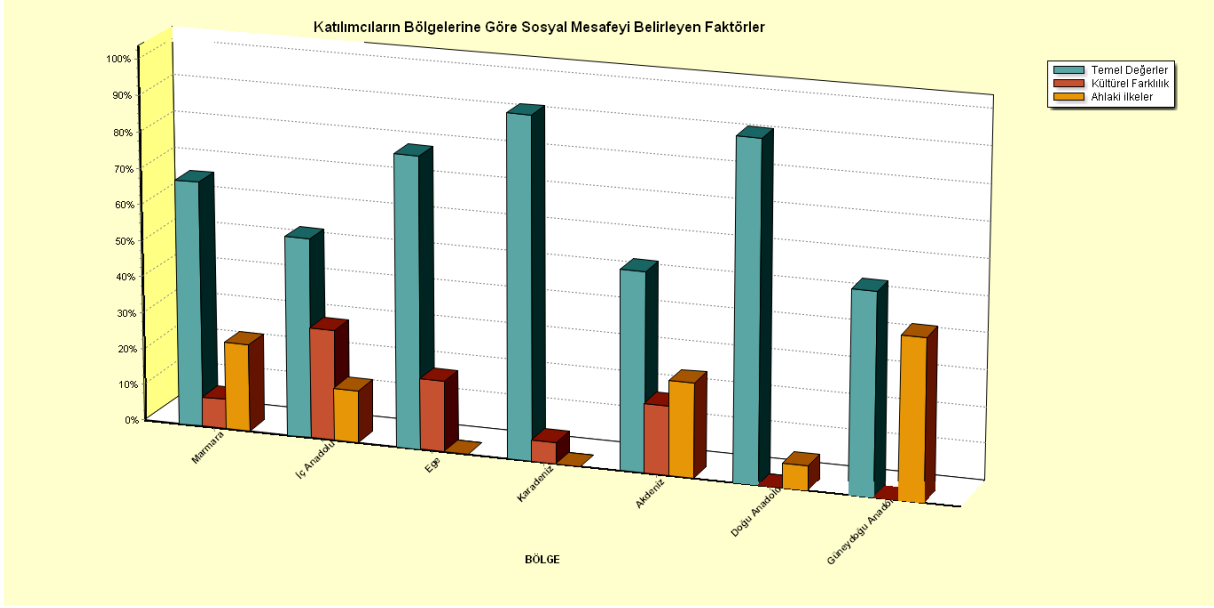
Şekil 4. Katılımcıların Bulunduğu Bölgelere Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri

Bölgelerde mekânsal ayrışmaya yönelik görüşlere bakıldığında, Doğu Anadolu bölgesi hariç diğer bütün bölgelerde etnisitenin önemli bir mekânsal ayrışma faktörü olduğu gözlenmektedir. Ayrıca etnisitenin Karadeniz Bölgesi'nde % 98 Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise % 65 oranında etkili bir mekânsal ayrışma faktörü olduğu gözlenmektedir. Doğu Anadolu bölgesinde ise yaklaşık % 98'lik bir oranla sosyoekonomik statü en önemli mekânsal ayrışma faktörü iken mezhep ve etnisitenin etkisi ise hiç yoktur. Öte yandan mezhep faktörü % 42'lik bir oranla Akdeniz bölgesinde etkili iken diğer bölgelerde ise pek etkili olmadığı gözlenmektedir.

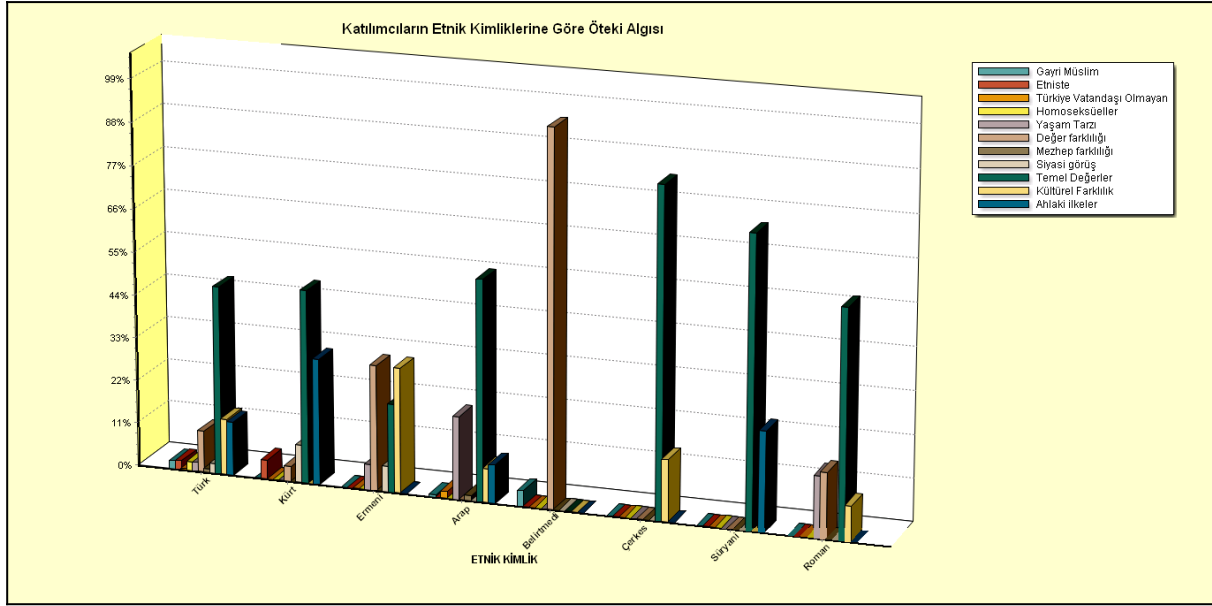
Şekil 5. Katılımcıların Bölgelerine Göre Öteki Algısı

Bölgelere göre öteki algısına baktığımızda, Ege ve Güneydoğu hariç diğer bölgelerde değer farklılıklarının öteki algısını belirleyen en önemli unsur olduğu gözlenmektedir. Buna karşı Ege bölgesinde mezhep farklılığının % 97 oranıyla öteki algısını etkileyen en önemli unsur olduğu gözlenmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise % 55 oranıyla yaşam tarzı en önemli faktör olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Akdeniz bölgesinde etnisite faktörü yaklaşık % 24'lük bir oranla öteki algısını etkileyen en önemli faktör olmuştur. Homoseksüelliğe karşı en yüksek öteki algısının ise yaklaşık % 22 oranıyla İç Anadolu bölgesinde görüldüğünü söyleyebiliriz. Siyasi görüş ise Marmara, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde % 15-20 bandında öteki algısını belirleyen en önemli etken olmuştur.

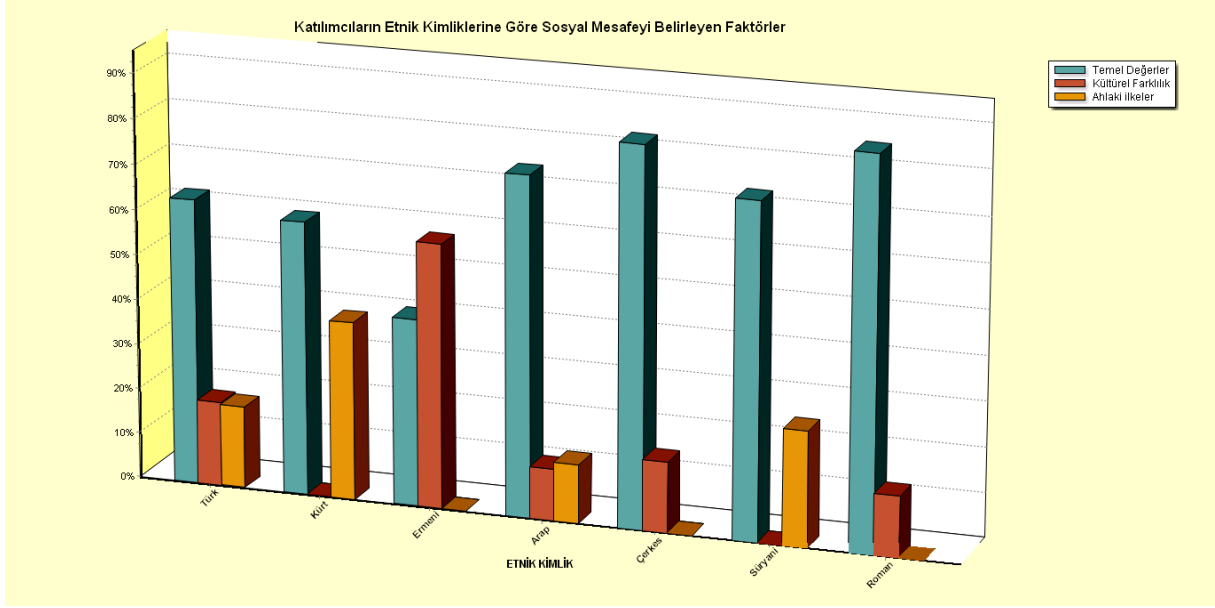
Şekil 6. Katılımcıların Bölgelerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler

Bölgelere göre sosyal mesafeyi belirleyen en önemli etkenlere bakıldığında bütün bölgelerde temel değerlerin ilk sırada olduğu görülmektedir. Özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinde bu değerler sosyal mesafe üzerinde % 90 oranında belirleyicidir. Ege ve Karadeniz bölgesi hariç diğer bölgelerde ise sosyal mesafeyi belirleyen ikinci belirleyici faktör ise ahlaki ilkeler olmuştur. Ege ve Karadeniz’de ise bunun yerine kültürel farklılıklar sosyal mesafe algısında ikinci belirleyici faktördür. Sosyal mesafe algısı üzerinde temel değerlerin en az, kültürel farklılıkların ise en çok belirleyici olduğu bölge İç Anadolu bölgesi olmuştur.

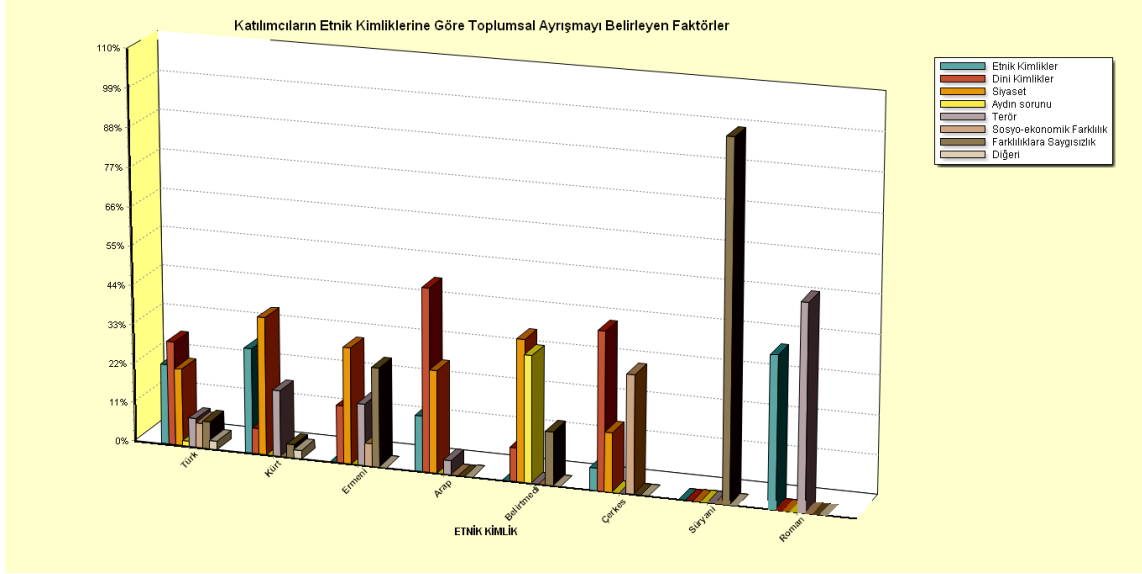
Şekil 7. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Öteki Algısı

Etnik kimliklere göre öteki algısına bakıldığında; Ermeniler hariç bütün etnik kimlik mensuplarının öteki algısındaki en önemli faktörün temel değerler olduğu görülmektedir. Ermeniler içinse değer farklılığı ve kültürel farklılığın öteki algısında daha belirleyici olduğu görülmektedir. Ayrıca Ermeniler, Çerkezler ve Romanlarda kültürel farklılığın diğer etnik kimliklere göre daha belirleyici olduğu görülmektedir. Bu durum, bu gruplar için otantik kültürlerinin önemini göstermektedir. Öte yandan etnik kimliğini belirtmeyen kişilerin ise öteki algısını belirleyen unsur % 90 gibi yüksek bir oranla değer farklılığı olmuştur. Ayrıca Kürtler, Türkler ve Süryaniler için ahlaki ilkeler, öteki algısını belirleyen bir diğer önemli faktördür.

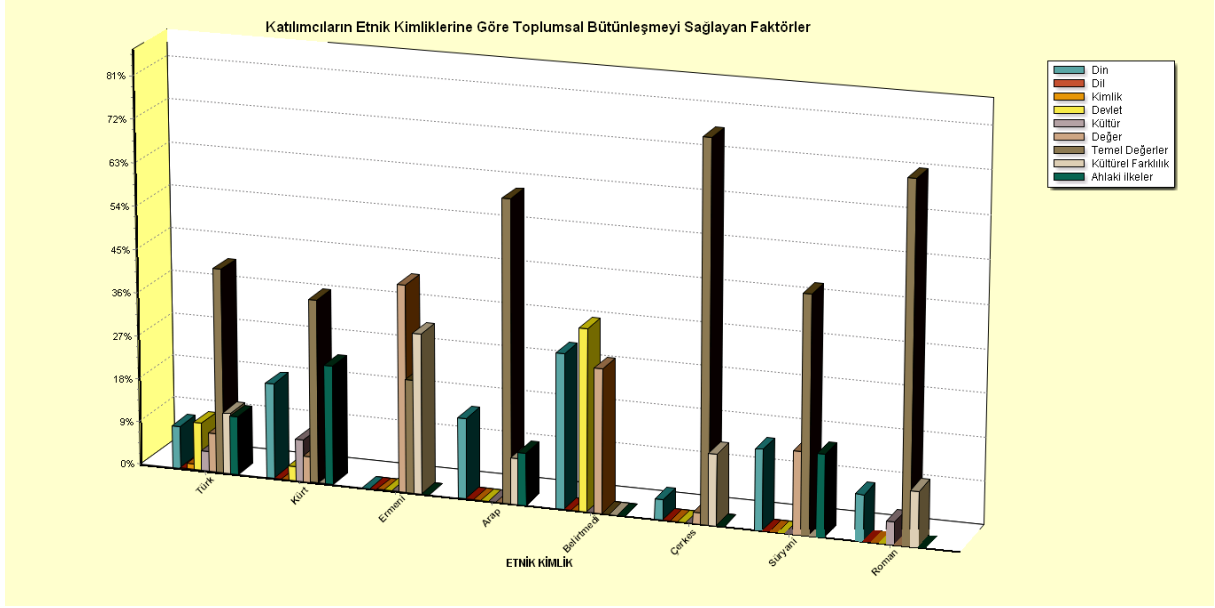
Şekil 8. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler

Etnik kimliklere göre sosyal mesafeye bakıldığında; Ermeniler hariç bütün etnik kimliklerde temel değerlerin sosyal mesafeyi belirleyen en önemli unsur olduğu görülmektedir. Ermenilerde ise öne çıkan faktör % 55 gibi bir oranla kültürel farklılıktır. Bu da bize Ermenilerin kültürel farklılık sebebiyle temel değerler anlayışının farklı olabileceğini ve kültürel kimliklerine sıkıca bağlı olduklarını göstermektedir. Diğer bir gayrimüslim grup olan Süryanilerde ise kültürel değerlerin daha geri planda olması bize Ermeniler için kültürel kimliğin daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Ayrıca Kürtlerde ahlaki ilkelerin yaklaşık % 40 gibi bir oranla diğer bütün etnik gruplara oranla sosyal mesafe algısında daha belirleyici olduğu görülmektedir.

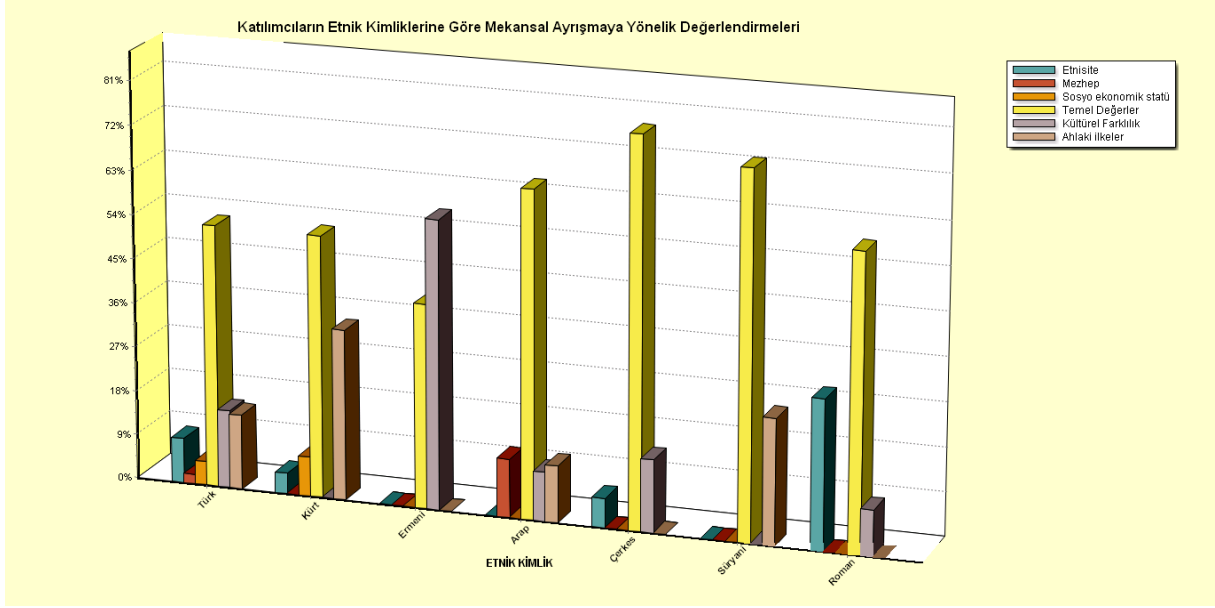
Şekil 9. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Toplumsal Ayrışmayı Belirleyen Faktörler

Etnik kimlikler bazında toplumsal ayrışmaya bakıldığında; Süryanilerde neredeyse % 98 gibi bir oranla farklılıklara saygısızlığın en önemli toplumsal ayrışma sebebi olarak görüldüğü gözlenmektedir. Süryaniler ve Romanlar hariç diğer bütün etnik kimliklere göre, kayda değer bir düzeyde toplumsal ayrışmanın ortak sebebi siyasettir. Araplarda (%45) ve Çerkezlerde(%42) ise dini kimlikler en önde gelen ayrışma sebebi olarak görülmektedir. Romanlar ise % 55 oranında terörün toplumsal ayrışma sebebi olduğunu, % 35 oranında ise etnik kimliklerin ayrışma sebebi olduğunu düşünmektedir. Etnik kimliğini belirtmeyen kişilere göre ise toplumsal ayrışmaya yol açan en önemli iki sebep siyaset ve aydın sorunudur.

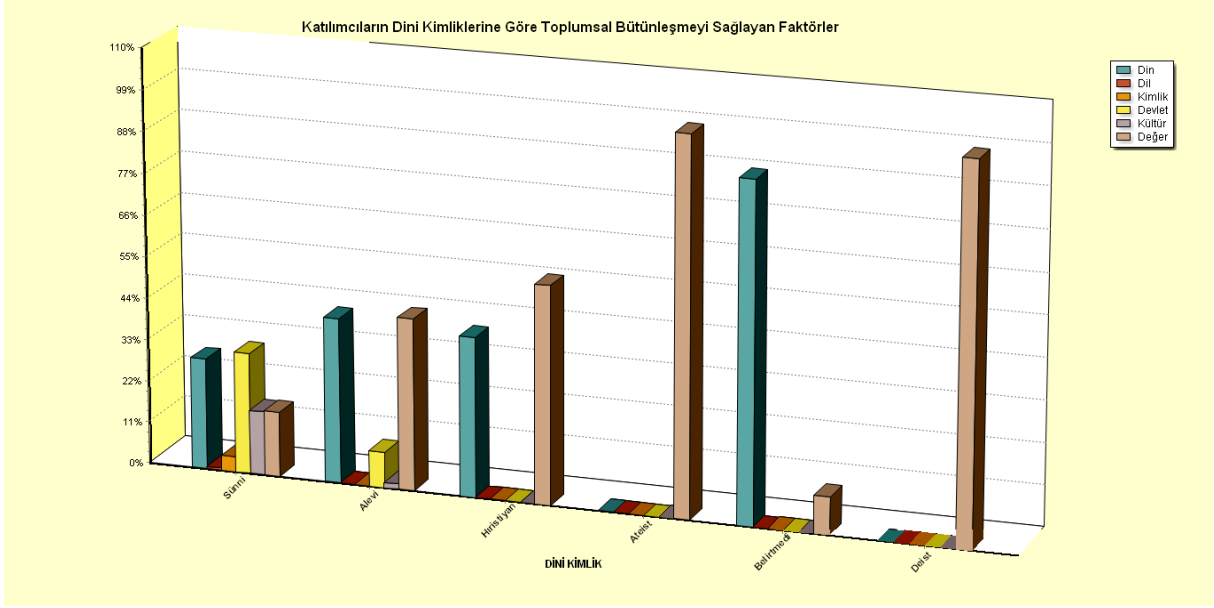
Şekil 10. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler

Etnik kimliklere göre toplumsal bütünleşmeyi sağlayan faktörlere bakıldığında; etnik kimliğini belirtmeyenler ve Ermeniler hariç diğer bütün gruplara göre temel değerler en önemli toplumsal bütünleşme faktörüdür. Ermeniler temel değerleri diğer gruplarla pek fazla paylaşmadıklarının bir göstergesi olarak “değer” olgusunu toplumsal bütünleşmeyi sağlayan en önemli faktör olarak görmektedirler. Kimliğini belirtmeyenlere göreyse devlet toplumsal bütünleşmeyi sağlayan en önemli faktördür. Yine Ermenilere göre toplumsal bütünleşmeyi sağlayan en önemli faktörlerden biri kültürel farklılıktır. Bu da diğer hususlarda olduğu gibi bu konuda da Ermenilerin kültürel kimliklerine atfettikleri önemi göstermesi açısından önemlidir. Kürtler arasında toplumsal bütünleşmeyi sağlayan en önemli ikinci ve üçüncü faktör ahlaki ilkeler ve din iken, Türkler arasında ise ahlaki ilkeler, kültürel farklılık, devlet ve dindir.

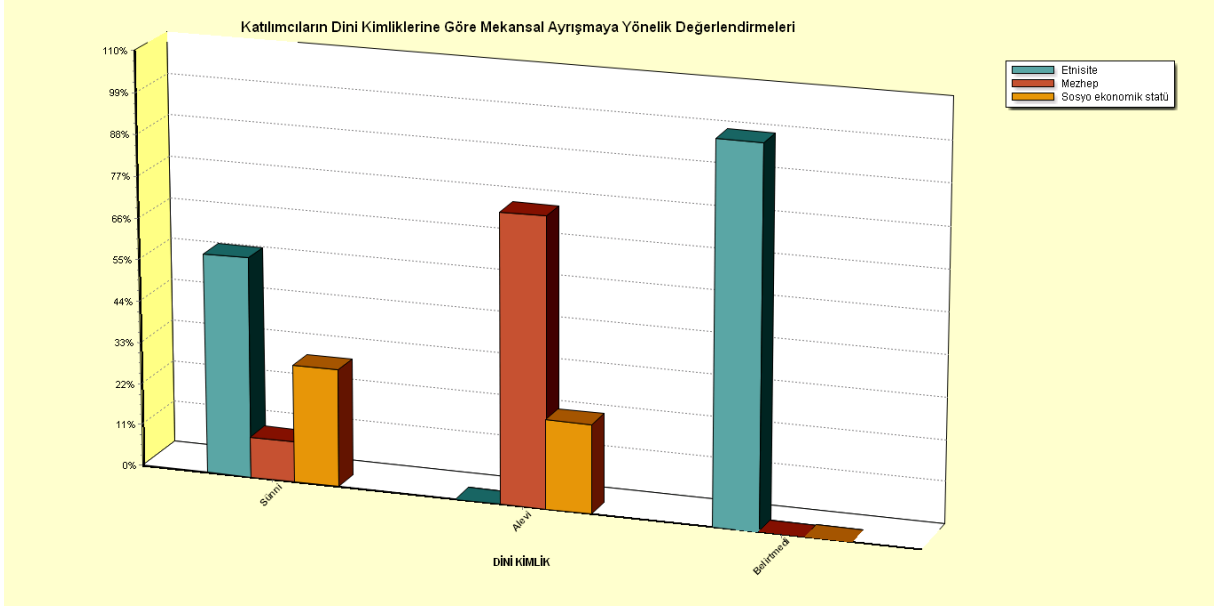
Şekil 11. Katılımcıların Etnik Kimliklerine Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri

Etnik kimliklere göre mekânsal ayrışmaya bakıldığında; Ermeniler hariç diğer bütün etnik kimliklere göre temel değerler mekânsal ayrışmanın en önemli belirleyicidir. Ermeniler arasında ise mekânsal ayrışmayı belirleyen en önemli faktör kültürel farklılıktır. Etnik kimliklere göre mekânsal ayrışma konusunda öne çıkan ikinci faktörler şu şekildedir: Kürtler arasında ahlaki ilkeler, Türkler arasında kültürel farklılık ve ahlaki ilkeler, Araplar arasında mezhep, Çerkezler arasında kültürel farklılık, Süryaniler arasında ahlaki ilkeler ve Romanlar arasında ise etnisite.

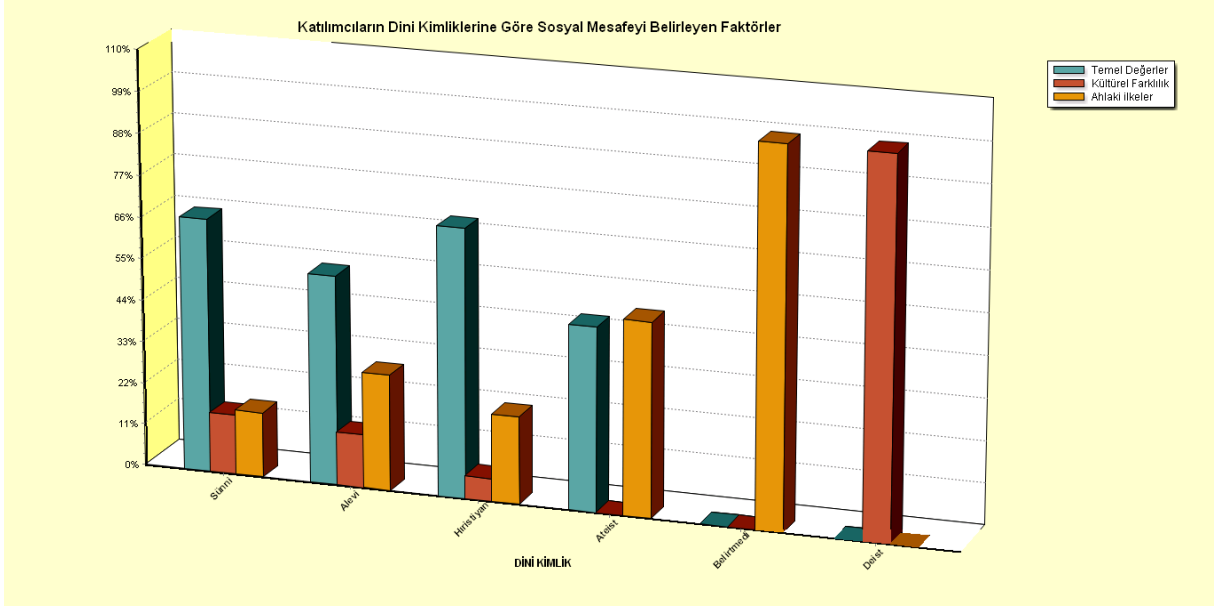
Şekil 12. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler

Dini kimliklere göre toplumsal bütünleşmeye bakıldığında; Sünnilere göre din ve devlet yaklaşık % 25'lik bir oran ile en belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Sünnilerde kültür ve değer ise % 11'lik bir oranla toplumsal bütünleşme anlamında ikinci dereceden öneme sahiptir. Alevilere göre değer faktörü din faktörü kadar önemlidir ve yaklaşık % 35'lik bir orana sahiptir. Hıristiyanlar, ateistler ve deistlere göre ise değer faktörü dinden daha ön plandadır ve din faktörü ancak değerden sonra ikinci olarak öne çıkmaktadır.

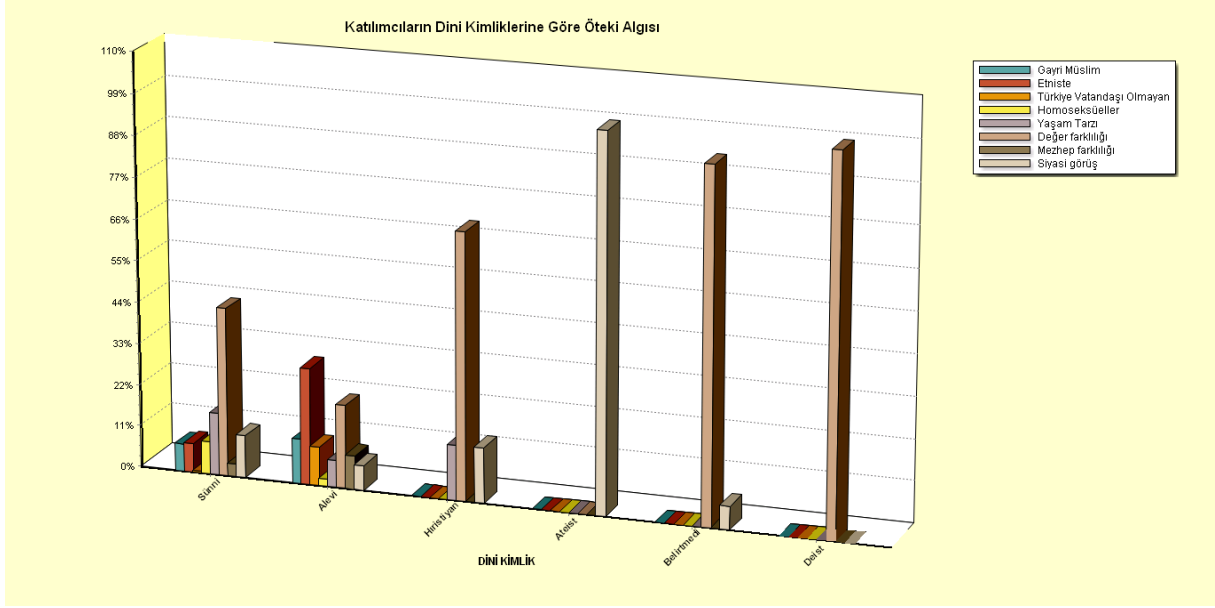
Şekil 13. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri

İnanç ve dini kimliklere göre mekânsal ayrışmaya bakıldığında; sünnilerde mekânsal ayrışma konusunda en etkili faktörün % 55 ile etnisite olduğu, alevilerde yaklaşık % 70 ile mezhep olduğu ve dini kimliğini belirtmeyenlerde ise yaklaşık % 95'lik bir oran ile etnisite olduğu görülmektedir. Sünnilerde mezhep ayrımının mekânsal ayrışma üzerindeki etkisi % 10 bile değildir. Dolayısıyla alevilerde mekânsal ayrışmayı belirleyen temel etken mezhep iken bunun sünnilerde ise etnisite olduğu görülmektedir.

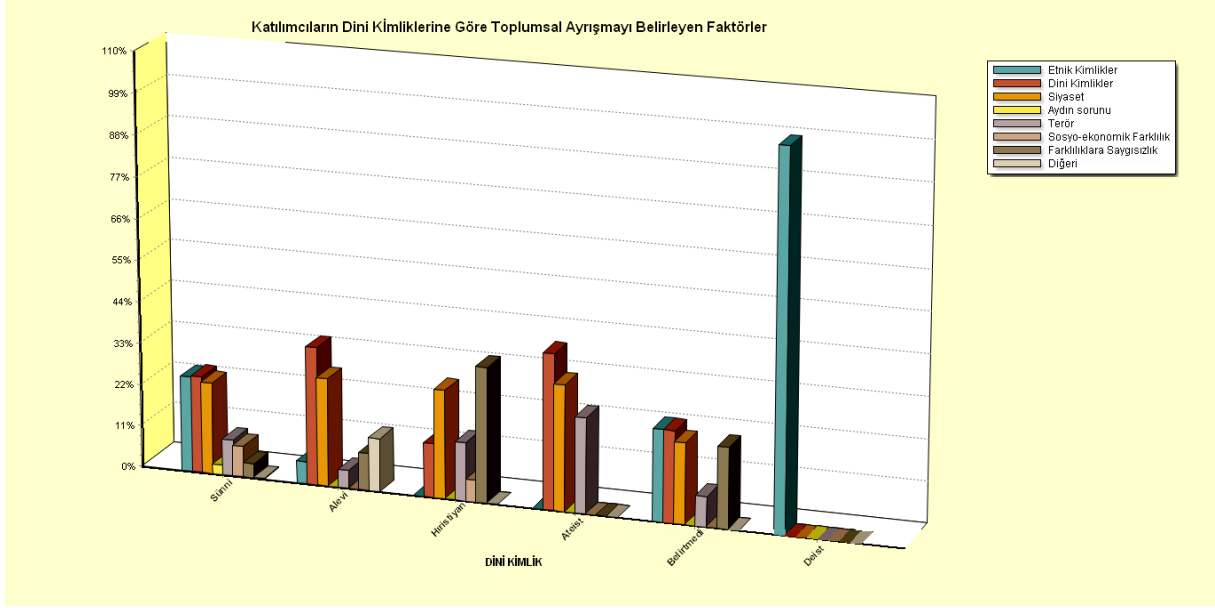
Şekil 14. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler

Dini kimliklere göre sosyal mesafe algısına bakıldığında; deistler ve dini kimliğini belirtmeyenler dışındaki grupların temel değerleri sosyal mesafeyi belirleyen önemli faktör olarak gördükleri tespit edilmiştir. Sünnilerde temel değer faktörünün oranı yaklaşık % 66 iken alevilerde ise % 50 civarındadır. Ateistlerde sosyal mesafeyi belirleyen en önemli iki faktör temel değerler ve ahlaki ilkeler olup her ikisi de yaklaşık % 45 oranında etkilidir. Deistler içinse kültürel farklılık % 9 gibi yüksek bir oranla ilk sıradadır. Sünniler, aleviler ve Hıristiyanlarda temel değerlerden sonra en önemli faktör ahlaki ilkeler ve en az önemli olan faktör ise kültürel farklılıklardır.

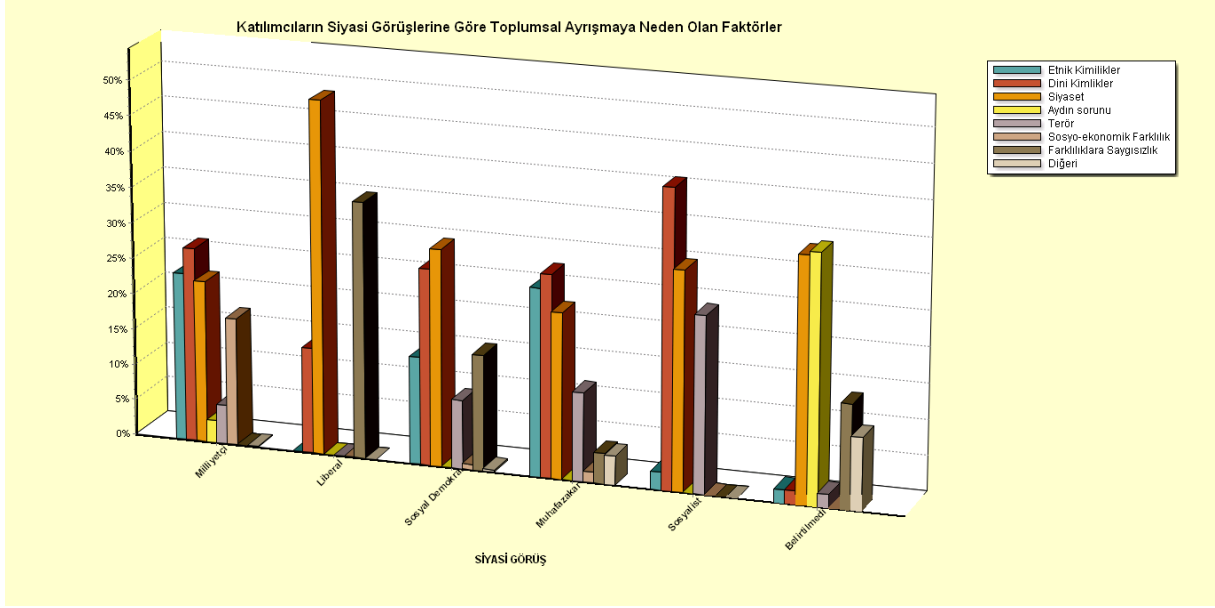
Şekil 15. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Öteki Algısı

Dini kimliklere göre öteki algısına bakıldığında, ateistler ve aleviler hariç diğer gruplarda öteki algısını belirleyen en önemli faktör değer farklılığıdır. Buna karşın ateistlerde öteki algısını etkileyen en önemli faktör % 95 ile siyasi görüş iken, alevilerde öteki algısını belirleyen en önemli faktör yaklaşık % 25 ile etnisitedir. Alevilerde ikinci en önemli etken ise yaklaşık % 20 ile değer farklılığıdır. Hıristiyanlarda ise en önemli etken olarak öne çıkan değer farklılığı yaklaşık % 66 ile öteki algısında diğerlerinden çok daha yüksek bir orana sahiptir.

Şekil 16. Katılımcıların Dini Kimliklerine Göre Toplumsal Ayrışmayı Belirleyen Faktörler

Dini kimliklere göre toplumsal ayrışmaya bakıldığında; Sünnilerde etnik kimlik, dini kimlik ve siyaset faktörlerinin her biri yaklaşık % 22'lik bir oranla eşit düzeyde toplumsal ayrışmayı belirleyen faktörlerdir. Alevilerde ise dini kimlik % 33'lük bir oranla öne çıkmaktadır ve bunu % 22'lik bir oranla siyaset takip etmektedir. Hıristiyanlarda ise farklılıklara saygısızlık yaklaşık % 32'lik bir oranla toplumsal ayrışmayı belirleyen en önemli faktördür ve bunu takiben yaklaşık % 24 ile siyaset faktörü gelmektedir. Ateistlerde ise dini kimlikler yaklaşık % 40 oranıyla toplumsal ayrışmayı belirleyen en önemli faktördür ve bunu % 30 ile siyaset ve % 22 ile terör takip etmektedir.

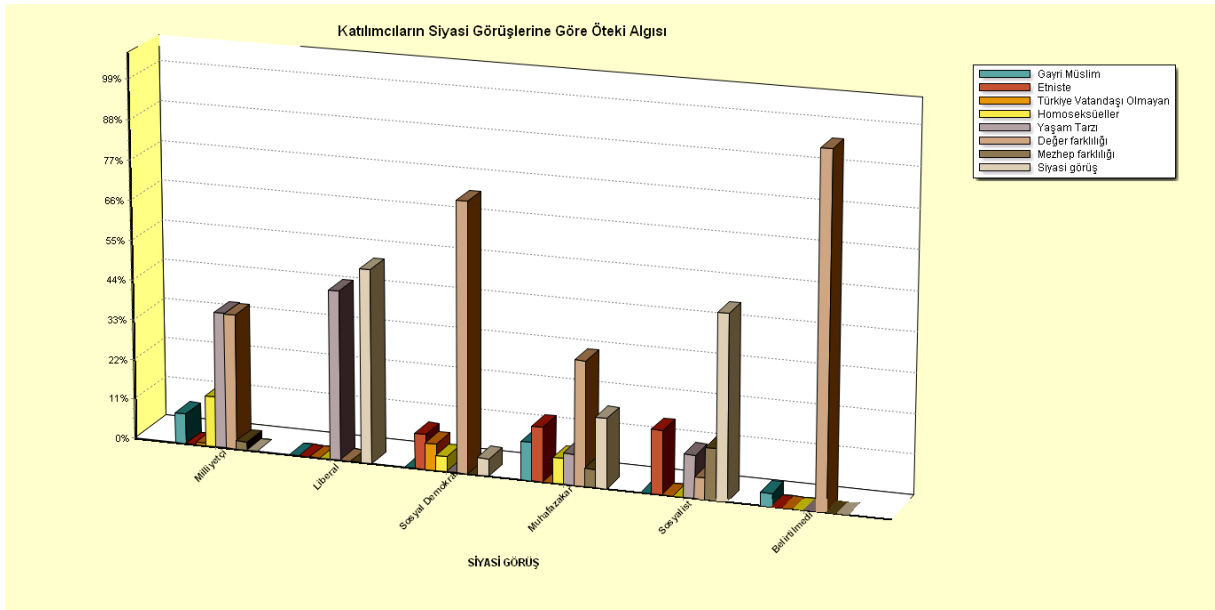

Şekil 17. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Toplumsal Ayrışmaya Neden Olan Faktörler

Araştırmada katılımcıların siyasi görüşlerine göre toplumsal ayrışmaya neden olan faktörlere yönelik elde edilen veriler şu şekilde olmuştur: Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanların %27,2'si toplumsal ayrışmaya neden olan faktörün dinsel kimliklerden kaynaklandığını düşünmekte, %23,5'i etnik kimliklerden, %27,7'si siyasetten, %17,9'u Sosyo-ekonomik farklılıklardan, %5,5'i terörden ve %3,1'i aydın sorunundan kaynaklandığını düşünmektedir. Kendisini Liberal olarak tanımlayanların %49,4'ü toplumsal ayrışmaya neden olan faktörün siyaset merkezli olduğunu düşünürken %35,8'i farklılıklara saygısızlıktan %14,8'i ise dini kimliklerden kaynaklandığını düşünmektedir. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanların %30,4'ü de liberaller gibi toplumsal ayrışmaya neden olan faktörün siyaset merkezli olduğunu düşünmektedir. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanların %27,5'i toplumsal ayrışmanın dini kimlik temelli sorunlardan, %15,1'i etnik kimliklerden ileri geldiğini söylemişlerdir. Kendisini muhafazakâr olarak tanımlayanların %28,3'ü toplumsal ayrışmaya neden olan faktörün dini kimlikler olduğunu düşünmektedir, %26,3'ü etnik kimliklerden, %23,2'si siyasetten, %12,4'ü terörden kaynaklandığını düşünmektedir. Kendisini sosyalist olarak tanımlayanların %41,8'i de toplumsal ayrışmaya neden olan faktörün dini kimlikler olduğunu düşünmektedir, %30,7'si siyasetten, %24,8'i terörden kaynaklı ayrışmaların söz konusu olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların siyasi görüşlerine göre toplumsal ayrışmaya neden olan faktörlerin analizinde elde edilen verilere bakıldığında milliyetçi, liberal, sosyal demokrat, sosyalist ve siyasi görüşünü belirtmeyenler Türkiye'de toplumsal ayrışmaya neden olan faktörün genel olarak siyaset kurumunun olduğunu dile getirmeleri dikkat çekicidir. Özellikle araştırmaya katılan

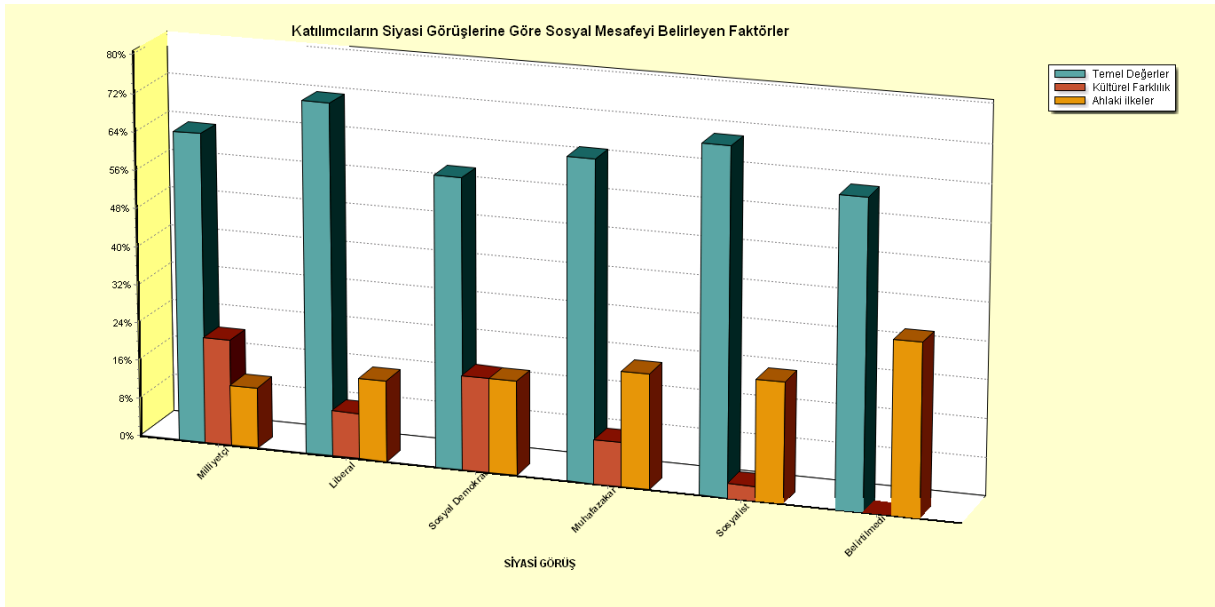
liberallerin neredeyse yarısı (%49.4) siyasetin ayrıştırıcı olduğunu söylemeleri ön plana çıkmaktadır. Siyasetten sonra Türkiye’de toplumsal ayrılmaya neden olan faktör olarak dini kimlikler görülmektedir. Burada da kendisini sosyalist olarak tanımlayan katılımcıların %41.8’i dini kimliklerin ayrıştırıcı olduğunu söylemeleri ön plana çıkmaktadır. Dini kimliklerden sonra toplumsal ayrılmaya neden olan faktör olarak etnik kimlikleri görmekteyiz. Genel olarak siyaset, dini kimlikler ve etnik kimlikler toplumsal ayrılmaya neden olan faktörlerde ilk üç sırayı oluşturmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 18. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Öteki Algısı

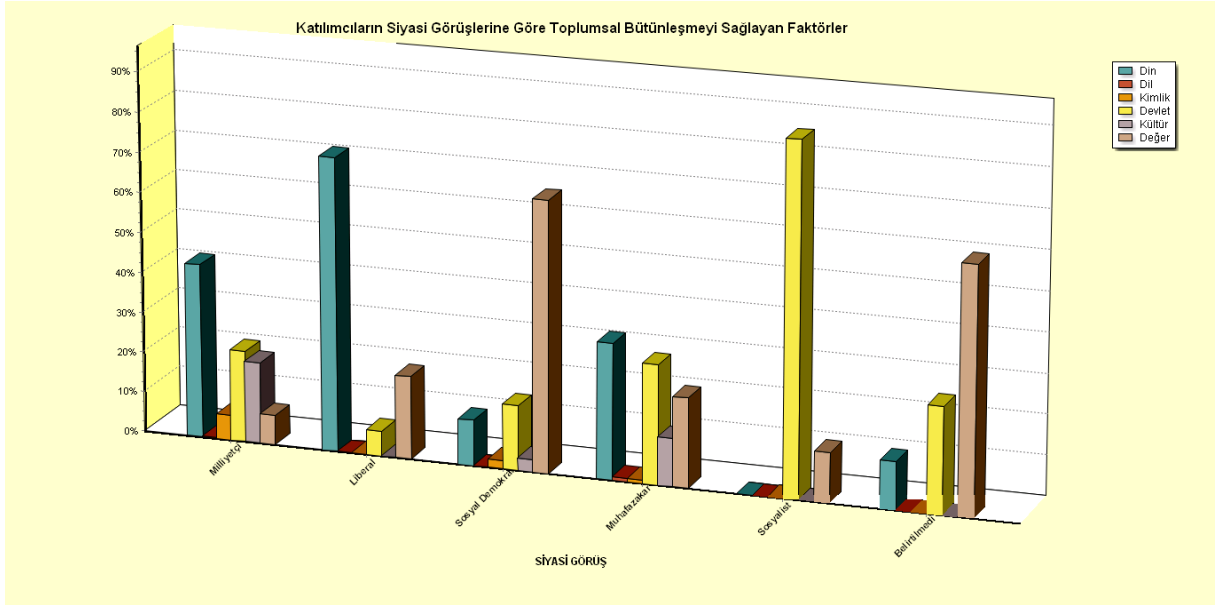
Araştırmada katılımcıların siyasi görüşlerine göre öteki algısına yönelik elde edilen veriler şu şekilde oluşmuştur: Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanların %37.5’i öteki olarak farklı yaşam tarzına sahip olanı gösterirken, %37.2’si değer farklılığını işaret etmektedir. Milliyetçilerin %14’ü homoseksüelleri, %8.3’ü ise gayri Müslimleri öteki olarak ifade etmişlerdir. Kendisini liberal olarak tanımlayanların %53.3’ü siyasi görüşü farklı olanı öteki olarak görürken, %46.7’si farklı yaşam tarzına sahip olanı öteki olarak görmektedir. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanların %74.1’i öteki algısını oluşmasında değer farklılığının etkili olduğunu söylerken, %9.6’si farklı etnikten olanı, %7,3’ü Türkiye vatandaşı olmayanı, %4.1’i homoseksüelleri öteki olarak ifade etmiştir. Kendisini muhafazakar olarak tanımlayanların %34.2’si kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanların %74.1’i gibi öteki olarak farklı değerlere sahip olanı görmektedir. Kendisini muhafazakar olarak tanımlayanların %19.3’ünün öteki algısını siyasi görüş belirlerken, %15.1’nin etnisite oluşturken, %10.7’sinin ise gayrimüslim olma durumu belirlemektedir. Kendisini sosyalist olarak tanımlayanların

%50.8'inin öteki algısının oluşumunda siyasi görüş etkili olurken, %17.5'i etnisitenin, %14.2'si mezhep farklılığının, %11.7'si yaşam tarzının etkili olduğunu söylemişlerdir. Siyasi görüşünü belirtmeyenlerin %96.5'i ise değer farklılığının öteki algısındaki oluşumda etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların siyasi görüşlerine göre öteki algısının oluşumuna dair elde edilen verilere bakıldığında Türkiye vatandaşı olmama durumunun ötekinin oluşumundaki etkisinin elde sonuçlara göre en az olduğunu söyleyebiliriz. (Sırası ile; %0.7,%0, %7.3, %0, %0, %0). Buna karşılık ise değer farklılığının öteki algısındaki oluşumun diğer sonuçlara kıyasla en etkili öğe olduğunu söyleyebiliriz. (Sırası ile; %37.2, %0, %47.1, %4.2, %5.8, %96.5)

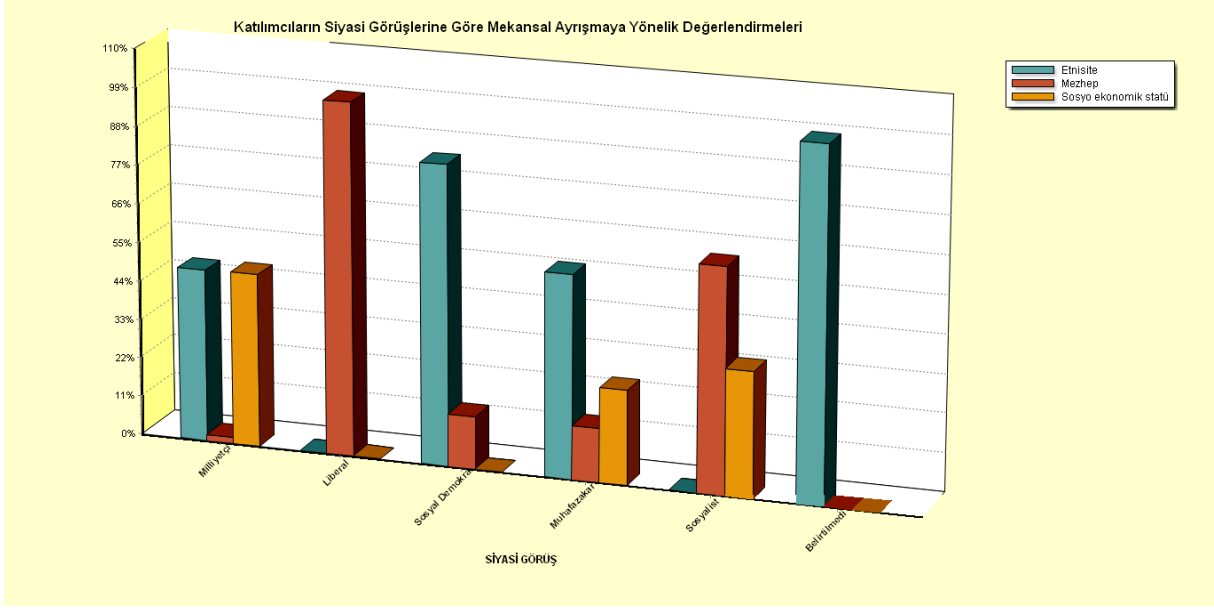
Şekil 19. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Sosyal Mesafeyi Belirleyen Faktörler

Araştırmada katılımcıların siyasi görüşlerine göre sosyal mesafeyi belirleyen faktörlere dair edilen veriler şu şekilde oluşmuştur: Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanların %65'i, liberal olarak tanımlayanların %73.5'i, sosyal demokrat olarak tanımlayanların %60.7'si, muhafazakar olarak tanımlayanların %66.8'i, sosyalist olarak tanımlayanların %71.9'u, ve siyasi görüşünü belirtmeyenlerin %64.1'i sosyal mesafeyi belirlerken temel değerlerin etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Buradan da görüleceği gibi araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu temel değerleri göz önünde bulundurarak sosyal mesafeyi belirlemektedir. Sonrasında ahlaki ilkelerin sosyal mesafede etkili olduğunu görmekteyiz. Kültürel farklılıkların etkisinin diğerlerine nazaran sosyal mesafenin belirlenmesinde etkisinin az olduğunu net bir şekilde ifade edebiliriz.

Şekil 20. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Toplumsal Bütünleşmeyi Sağlayan Faktörler

Araştırmada katılımcıların siyasi görüşlerine göre toplumsal bütünleşmeyi sağlayan faktörlere yönelik elde edilen veriler şu şekilde değerlendirilebilir: Kendisini milliyetçi (%43.3), liberal (%73.1) ve muhafazakar(%34) olarak tanımlayanların toplumsal bütünleşmeyi dinin sağladığını/sağlayabileceğini dile getirmişlerdir. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar (%67.4) ve siyasi görüşünü belirtmeyenler (%61.5) toplumsal bütünleşmeyi sağlayan faktör olarak değerleri görmüşlerdir. Kendisini sosyalist olarak tanımlayanların %87.5'i devletin toplumsal bütünleşmeyi sağlayabileceğini düşünmektedirler. Araştırmada elde edilen verilerden hareketle genel olarak değerlerin, devletin ve dinin toplumsal bütünleşmede etkili faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat çeken ayrıntı olarak şunu da ifade etmek gerekir ki; araştırmaya katılanların neredeyse hiçbiri (muhafazakarların %1'i ve milliyetçilerin %0.2'si hariç)Türkiye'de toplumsal bütünleşmenin dil merkezli olabileceğini söylememişlerdir.

Şekil 21. Katılımcıların Siyasi Görüşlerine Göre Mekânsal Ayrışmaya Yönelik Değerlendirmeleri

Araştırmada katılımcıların siyasi görüşlerine göre mekânsal ayrışmaya yönelik elde edilen veriler şu şekilde değerlendirilebilir: Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanların %48.'u mekânsal ayrışmanın etnisiteye göre olduğunu dile getirirken %49.2'si de sosyo ekonomik statüden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Liberallerin tamamı mezhep temelli bir mekânsal ayrışmanın varlığından söz ederken siyasi kimliğini belirtmeyenlerin tamamı ise etnisitenin mekânsal ayrışmada etkili olduğunu söylemişlerdir. Sosyal demokratların %85'i de mekânsal ayrışmaya etnisite etki ettiğini belirtirken, %15'i mezhep faktörünü dile getirmişlerdir. Kendisini muhafazakar olarak tanımlayanların yarısından fazlası (%57.8) de etnisitenin, %26.9'u sosyo ekonomik statünün ve %15.3'ü mezhebin mekânsal ayrışmada belirgin olduğunu dile getirmişlerdir. Sosyalistlerin %64.2'si de mezhebin ve %35.8'i sosyo ekonomik statünün mekânsal ayrışmaya neden olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak bakıldığında mekânsal ayrışmada etnisite olgusunun belirgin bir şekilde belirleyici olduğu gözükmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Birçok dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de din, mezhep ve etnik bakımından farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Ancak Türkiye’de bu farklı kimlikler birbirinden bağımsız kimlikler olarak ortaya çıkmak yerine, birbirleriyle kimi zaman çakışan, kimi zamansa çatışan ama her zaman etkileşim halinde olan oluşumlar olarak var olmaktadır. Proje kapsamında elde edilen bulgularda açıkça görüldüğü üzere Türk toplumun da yer alan farklı kimlikler saf değildir; diğer kimliklerle örtüşerek varlıklarını devam ettirmektedir. Nitekim bir toplumda farklı aidiyet grupları arasında sosyal mesafenin açılma düzeyi toplumsal bütünleşme için önemli riskler oluşturacaktır. Aynı zamanda ulus devletlerin aşındırılması, toplum içinde farklılığa tahammülü azaltacağı düşünüldüğünden, Türkiye’de farklı etnik ve dinsel, mezhepsel ve siyasi kimliklerin “öteki” ile olan ilişkisi toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu proje sonucunda elde edilen bulgular da Türkiye’de kutuplaşmaya dayalı bir sosyal mesafenin olmadığı ancak genel olarak bakıldığında Türk toplumunun birlikte yaşama açısından farklılığın temellerini ve sosyal mesafe düzeyini belirleyen unsurun din, ahlaki ilke ve değerlerin olduğu açıkça görülmektedir. İkinci olarak sırasıyla farklı mezhep ve etnik kökene mensup olma durumu sosyal mesafeyi belirleyen etkenlerdir. Siyasi kimliğin ise oldukça düşük düzeyde sosyal mesafeyi belirleyici bir etken olduğu görülmektedir. Aşağıda çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında Türkiye’de farklı gruplar arasında sosyal mesafenin hangi konular bağlamında ortaya çıktığı farklı etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasi kimlikler arasında sosyal mesafenin ne düzeyde kendini gösterdiği, Türkiye’de özellikle son dönemlerde dile getirildiği gibi farklı etnik, dini, mezhepsel ve siyasi kimlikler arasında çatışmaya, düşmanlaştırmaya dayalı “ben” ve “öteki” algısının olup olmadığı ile ilgili veriler açıklanmıştır. Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan etnik, dini mezhepsel ve siyasi kimliklere temelinde karşılaştırmalı analizler yapılarak, farklı bölgelerde yaşayan ve farklı kimliklere dahil olan bireylerin sosyal mesafe düzeyinin hangi noktalarda kesiştiği, hangi konularda daha keskin sınırların olduğu ortaya çıkartılarak “sosyal mesafe haritası” oluşturulmuştur.

5.1 Kimlik Algıları

5.1.1 Çok Boyutlu Sosyal Kimlik Algısı

Çalışmadan elde edilen bulgular kapsamında Türkiye’de bireylerin etnik kimlikleri ve kendilerini ait hissettikleri gruba yönelik değerlendirmeleri ele alındığında katılımcıların “çift bileşenli kimlik algısı”na sahip bir yapı arz ettiği anlaşılmaktadır. Çift bileşenli etnik kimlik algısını ise Türk ulusal kimliği başta olmak üzere Müslüman kimliğine yönelik vurgu üzerine inşa ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Sosyal kimlik tanımlamasında “kendinizi tanımlarken öncelikli olarak neye önem verirsiniz veya kendinizi öncelikli olarak nasıl tanımlarsınız” gibi sorular, bireylerin sosyal kimliklerini ve bir yerde aidiyet kurdukları temel ögeler ile birlikte sosyal kimlik algılarını açığa çıkarmak adına önem taşımaktadır. Bu olgu bir yerde ben ve öteki algısını biçimlendireceği gibi bireylerin önem verdikleri aidiyet bağları üzerinden sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel ögelerin de göstergesi olacaktır. Bu kapsamda araştırmada katılımcılara “**Eğer Birisi Size Kim Olduğunuzu Sorsa Kendinizi Öncelikli Olarak Nasıl Tanımlarsınız?**” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların üçte birine yakını (%31,8) kendini önce nereli olduğuyla (memleketi), yüzde 20’si anayasal vatandaşlık üzerinden tanımlamakta; yüzde 16’sının ise Müslüman-Türk kimliğiyle tanımladığı elde edilen bulgular arasındadır. Yuval Davis (2006) ve Fenster (2005)’in kimlik algısının aidiyet bağı kurmadaki iki boyutlu analitik sınıflandırmasında olduğu gibi hem mekânsal coğrafi özelliğini hem de kamusal (kurumsal), resmi boyutunu içerdiğini göstermektedir. Başka bir deyişle katılımcılar öncelikli olarak kendi sosyal kimliklerini tanımlarken “coğrafi mekânı/ nereli olduğunu” ifade etmeleri sosyal kimlik tanımlamalarında sosyo-mekansal ilişkisinin önemli olduğunu gösterirken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayı ve Müslüman-Türk sentezine dayalı bir kimlik tercihinde bulunmaları ise sosyal kimlik tanımlamalarında kamusal (kurumsal) kimlik söyleminin etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla katılımcılardan elde edilen bulgular açıkça sosyal kimliğin çok boyutlu farklı biçimlerde tanımlandığını, Türkiye’de sosyal kimlik temelinde kurulan aidiyette mekânsal boyut başta olmak üzere vatandaşlık ve resmi söylemde ifade edilen kamusal kimliğin temel bileşenleri olan Müslüman-Türk sentezinin önemli olduğunu göstermektedir.

5.1.2 Siyasal kimlik algıları

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular birincil düzeyde ifade edilen siyasal kimlik tercihlerinin diğer siyasal kimlik karşısında baskın hale gelmediğini göstermektedir. Ancak katılımcılardan elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de siyasal kimlik tercihlerini yansıtan siyasal parti tercihinde katılımcıların ağırlıklı olarak kendilerine yakın bulunduğu ilk parti AK Parti’dir (%38,4). Diğerleri sırasıyla CHP, MHP ve HDP’dir. Buradaki partilere yakınlık oranları araştırmanın yapıldığı tarihlerdeki seçimlerdeki oy oranlarına yakındır. Özellikle cevapsız anketlerin çıkarılmasıyla gerçek sonuçlara oldukça yaklaşmaktadır.

Katılımcıların siyasal kimliklerini yansıtan diğer bir olgu da kendilerini yakın hissettikleri siyasal gruplardır. Bu konuda araştırma kapsamında katılımcılardan elde edilen bulguların Türkiye’de siyasal parti tercihlerine paralel olarak karşılığını bulduğunu göstermektedir. Çünkü katılımcıların kendilerini tanımlarken ifade ettiği siyasal grup tanımlaması, tercihlerinin daha çok sırasıyla (%19,3) Sağcı, (%14,2) İslamcı ve (%13,2) Türk milliyetçileri grubuna

yönelik olduğunu göstermektedir. Bu sonuç siyasal kimlik tercihleriyle birlikte siyasal parti tercihi arasındaki geçişkenlik katsayısının birbiriyle örtüşen değerde olduğuna ve Türkiye'deki hâkim siyasal tutumları gösterdiğine işaret etmektedir.

5.1.3 Dini kimlik algıları

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular katılımcıların dini inancının çok yüksek oranda İslamiyet (%94,7), ağırlıklı olarak Sünni-Hanefi (%67,1) mezhebinin etkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye genelinde dini inanç ve mezheplerin genelinde ciddi bir değişimin olmadığını göstermektedir.

Katılımcıların dini tutumlarına yönelik elde edilen bulgular hem çok dindarım hem de dindarım diyenleri birleştirdiğimizde toplumun yüzde 64,1'inin dindar olarak kendisini ifade ettiğini göstermektedir. İlginç olan "az da olsa dindarım" diyenlerin yüzde 27,2'sini ilave ettiğimizdeyse toplumun yüzde 92'sinin kendini dindar olarak tanımladığını ifade edebiliriz.

5.2 Öteki ve Farklılık Algısı

Katılımcıların "ötekilik" algısını ortaya koyan soruya verilen değerlendirmelerin birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de bireyler "başkalarını öteki" olarak algıarken, kendisini başkasının gözünde ötekileştirildiğini düşünerek ya da başkalarına göre farklı olduklarını düşünerek "kendisini ötekileştirdiklerini" ifade edebiliriz. Çalışma kapsamında elde edilen bu bulgu oldukça dikkat çekicidir. Çünkü bu bulgu Türkiye'de bireylerin başkalarını "ötekileştirme" ya da kendisini "farklı hissetme" algısının birbirleriyle iç içe geçen bir düzeyde var olduğunu göstermektedir. Bu algı toplumda kutuplaşmaya neden olacak düzeyde olmamakla birlikte farklılıkla birada yaşayabilme deneyimini etkileyebileceğini göstermektedir. Aynı zamanda katılımcıların üçte ikisi için yaşadığı bölgedeki farklı dillere sahip kişiler rahatsızlık oluşturmamaktadır. Bu bulgu da Türkiye'de farklı kültürel gruplara dair olan kültürel dilin mutlak manada "kötü", "haksız", "olmaması gereken" gibi bakılmadığını göstermektedir.

"Ötekilik" algısı her ne kadar karşılıklı gelişen bir olgu olarak görünse de bireylerin kendi bireysel ve sosyal kimlik algısına bağlı olarak oluşan bir algı temeline sahiptir. Bu noktadan hareket edildiğinde "ben" ve "öteki" ayrımının da bireylerin kimlik tanımlamalarına ve değerlerine bağlı olarak gelişeceğini belirtebiliriz. Zira çalışma sonucunda elde edilen bulgular da Türkiye'de "öteki" algısının katılımcıların sosyal kimlik aidiyetlerine göre geliştiğini göstermektedir. Çünkü katılımcılar Müslüman olmayanları (% 20,9), T.C. vatandaşı olmayanları (% 15,9) "öteki" olarak tanımlamışlardır.

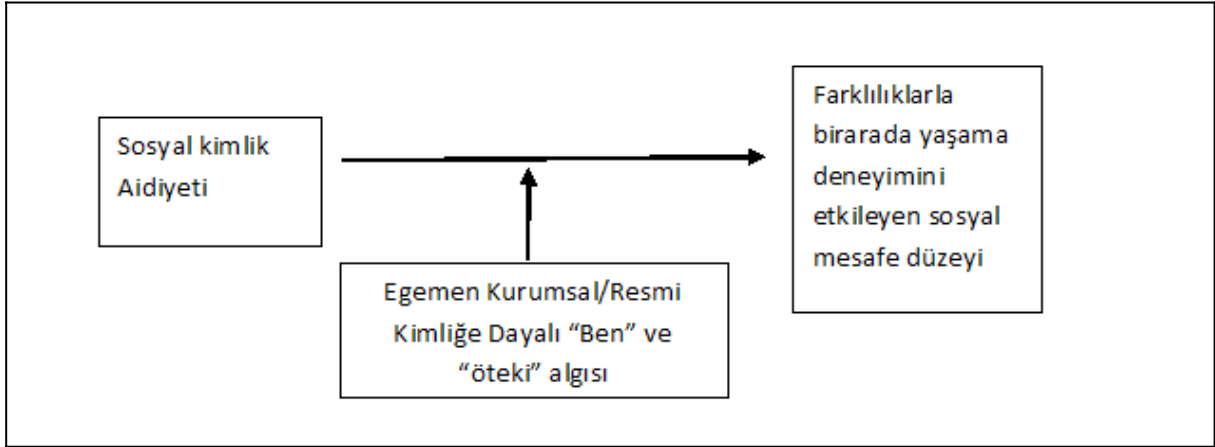
5.3 Genel Olarak Toplumsal Birlikteliğin Temel Bileşenlerine ve Sorunlarına Bakış

Katılımcılardan elde edilen bulgular kapsamında Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunları arasında (%25,4) terör olaylarıyla birlikte ekonomik (%17,3) ve politik (%14,5) farklılıklardan insan haklarına saygılı olmamaktan (%9) kaynaklanan sorunların yer aldığını göstermektedir. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular Türkiye'nin temel toplumsal sorunlarının etno-kültürel ve mezhep farklılığı dışında farklı konu başlıklarını içerdiğini göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de toplumu bir arada tutan en önemli 5 ögenin sırasıyla ortak vatan anlayışı (%26), Müslümanlık (%17,8), bayrak (%13,4), devlet (%10,7) ve Türklük (%7) olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular Türkiye'yi bir arada tutan önemli öğelerin "kamusal (kurumsal) kimlik" söyleminde karşılığını bulduğunu göstermektedir.

5.4 Sosyal Mesafe Bulguları ve Türkiye'nin Sosyal Mesafe Haritası

Araştırma sonucunda Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bulgulara göre Türkiye geneli örneklemin sosyal mesafesinin en yakın olduğu ilk 3 grup Türkler, Sünniler ve Sağcılardır. Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bu bulgu katılımcıların sosyal kimlik aidiyetleriyle birlikte gelişen "ben" ve "öteki" algısını yansıtmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere çalışma kapsamında bireylerin kimlik tercihlerine yönelik sorulardan elde edilen bulgular Türkiye'de bireylerin ağırlıklı olarak *kurumsal/kamusal söyleme dayalı bir sosyal kimlik aidiyeti, İslamiyet'e dayalı bir dini kimlik aidiyeti, ve sağcılığa ve muhafazakarlığa dayalı siyasi kimlik aidiyeti* geliştirdiklerini göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak katılımcıların sosyal mesafesinin en uzak olduğu 3 grup, Homoseksüeller/lezbiyenler, gayrimüslim gruplar (Yahudiler ve Ermeniler) olduğu göze çarpmaktadır. Sonuç itibarıyla sosyal mesafeye ilişkin her bir tutum ifadesinin farklı kimlik gruplarına yönelik nasıl tanımlandığına bakıldığında en saygı gösterilen grup, Türkler; en az saygı gösterilen grup, homoseksüellerdir. Diğer bütün sosyal mesafeye ilişkin tutum ifadelerinde de benzer durum vardır. Her ifadeye en yüksek katılım ve en güçlü ifade Türkler grubuna; en düşük katılım ve en zayıf ifade homoseksüeller/lezbiyenler grubunadır. Sosyal Mesafe Ölçeğinden elde edilen bulgularda en düşük sosyal mesafe düzeyinin Türklere yönelik olması Türkiye'nin *referans grubunu* Türklerin temsil ettiklerini de göstermektedir. Şekil 1 'de görüldüğü üzere sosyal mesafe ölçeğinden elde edilen bulgular Türkiye'de *kamusal/kurumsal söyleme* dayalı gelişen aidiyetin sadece bir kimlik tanımlamasını içermediğini aynı zamanda kendi içinde bir "ben" ve "öteki" algısı yaratan temel öge olduğunu ve tarihsel, ahlaki içermenin de bir unsuru olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki modelde bu teorik çerçevenin içine giren kimlik ölçütleri ve arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Şekil 22. Sosyal Mesafe Düzeyini Belirleyen Birincil Kimlik Ölçütleri

Şekil 22’de açık bir şekilde betimlendiği üzere çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında aşağıda yer alan temel yargıya ulaşılmıştır:

- Katılımcıların sosyal kimlik tanımlamalarında öncelik verdiği değerler (birincil kimlik) Türkiye’de bireylerin farklılıklarla özel, kamusal alanlarda etkileşim düzeyini ve birarada yaşama deneyimini de etkilemektedir.
- Bireylerin sosyal kimlik aidiyeti farklı olsa da egemen kurumsal/resmi kimliği içeren değerler ve unsurlarla etkileşime girdiğinde sosyal mesafe düzeyinde benzerliklerin olmasına neden olduğu açıktır.

Sosyal mesafe düzeyi üzerinde etkili olan siyasi, dini ve kültürel kimlik özellikleriyle ilgili verilerle oluşturulan çoklu regresyon analizine göre, sosyal mesafe düzeyi üzerinde oy verilen siyasal parti (AK Parti, CHP, HDP), siyasal kimlik (solcu, liberal), mezhep (şafi, alevi), kültürel kimlik (Kürt) etkili bir faktör olduğu saptanmıştır. Ak Parti, CHP, HDP ve Şafi pozitif yönde; sol, liberal, Alevi ve Kürtlük negatif yönde etkilemektedir. En etkili faktörler ise sırasıyla sol, Şafi, HDP, liberal, CHP, Ak Parti, Kürt ve Alevidir.

Ak Partililerin, AK partiden olmayanlara göre; CHP’lilerin, CHP’li olmayanlara göre; HDP’lilerin HDP’li olmayanlara göre; Şafii mezhebinden olanların, diğer mezheplerden olanlara göre “ötekilerine” sosyal mesafe düzeyi yüksektir; bu gruplarda ötekilerine daha mesafeli bir tutum belirlenmektedir.

Solcuların, solcu olmayanlara göre; liberallerin, liberal olmayanlara göre; Alevilerin, Alevi olmayanlara göre ve Kürtlerin, Kürt olmayanlara göre “ötekilerine” sosyal mesafesi daha yakındır; bu gruplarda ötekilerine daha mesafesiz bir tutum belirlenmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında aşağıda yer alan temel yargıya ulaşılmıştır:

- Türkiye’de birlikte yaşama deneyimini oy verilen parti ve din/mezhep, siyasal ve etnik kimliğe göre daha çok etkilemektedir.

Kuşkusuz farklılıklarla birarada yaşama deneyimini etkileyen sadece bireylerin kendi kimlik tanımlamaları değildir. Katılımcıların demografik bilgilerine bağlı olarak yapılan analizlerde Türkiye’de cinsiyet hariç yaş, gelir, eğitim ve medeni durum etkili bir faktör olduğu saptanmıştır. Yaş ve gelir pozitif yönde; eğitim ve medeni durum negatif yönde etkilemektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse yaş ve gelir seviyesi arttıkça sosyal mesafe düzeyi yaklaşmaktadır yani farklılıklarla etkileşim düzeyi artmaktadır. Eğitim seviyesi artması ve evli olma durumu sosyal mesafe düzeyinin uzaklaşmasına yani farklılıklarla etkileşim düzeyi azalmasına neden olan faktörler arasında yer almaktadır. Sonuç olarak Türkiye’de sosyal mesafe düzeyini belirleyen en etkili faktörler sırasıyla yaş, gelir, medeni durum ve son olarak da eğitim düzeyidir.

Kısaca özetlemek gerekirse araştırma sonucunda sosyal mesafe düzeyini belirleyen temel demografik ögenin yaş olduğu gençlerle ve yaşlılar arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Ancak bireylerin gelir düzeyi, medeni durumu, eğitim seviyesi benzerliği yaşla etkileşime girdiğinde sosyal mesafe düzeyinde farklılıkların olmasına neden olduğu açıktır. Aşağıdaki modelde bu teorik çerçevenin içine giren demografik değişkenler ve arasındaki ilişki gösterilmiştir.

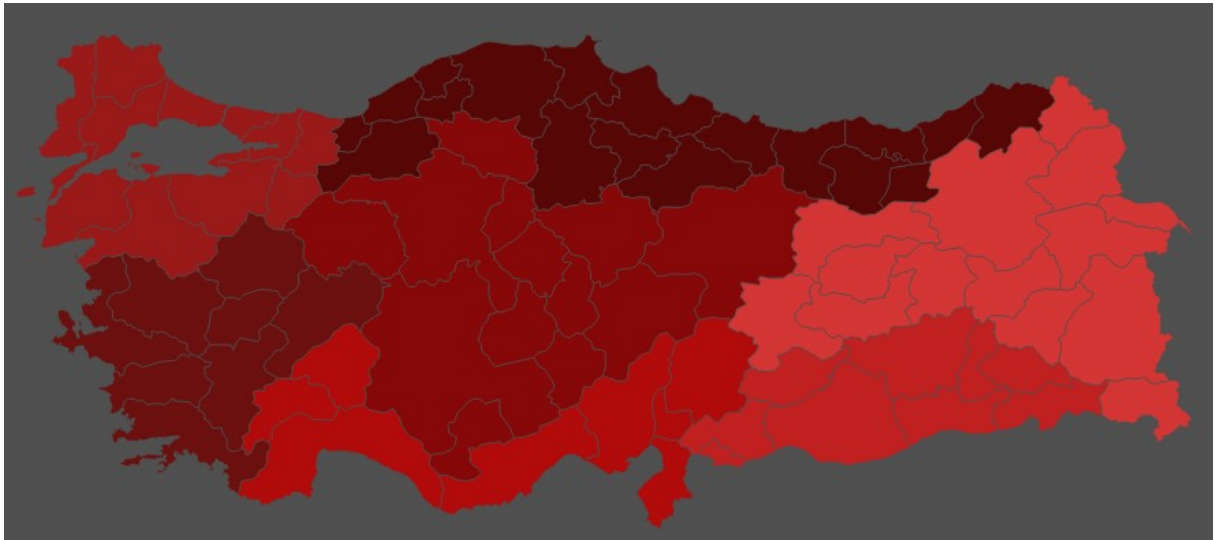

Şekil 23. Sosyal Mesafe Düzeyini Belirleyen Temel Demografik Ölçütler

Şekil 23’te açık bir şekilde betimlendiği üzere çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında aşağıda yer alan temel yargılara ulaşılmıştır:

- Yaş ilerledikçe farklılıklarla birarada yaşama deneyimi artmakta ötekini tanıma ve kabullenme süreçlerine olumlu etki etmektedir.
- Gelir düzeyi arttıkça farklılıklarla birarada yaşama deneyimi artmakta ötekini tanıma ve kabullenme süreçlerine olumlu etki etmektedir.
- Eğitim seviyesi yükseldikçe farklılıklarla birarada yaşama deneyimi azalmakta ötekini tanıma ve kabullenme süreçlerine olumsuz etki etmektedir.
- Cinsiyet farklılıklarla birarada yaşama deneyiminde ve ötekini tanıma ve kabullenme süreçlerinde etkili değildir.
- Medeni durum farklılıklarla birarada yaşama deneyimine ve ötekini tanıma ve kabullenme süreçlerine olumsuz etki etmektedir.
- Aynı yaş grubunda olanlar arasındaki sosyal mesafe benzerlikleri gelir düzeyi, medeni durum ve eğitim seviyesine bağlı olarak farklılaşmaktadır.

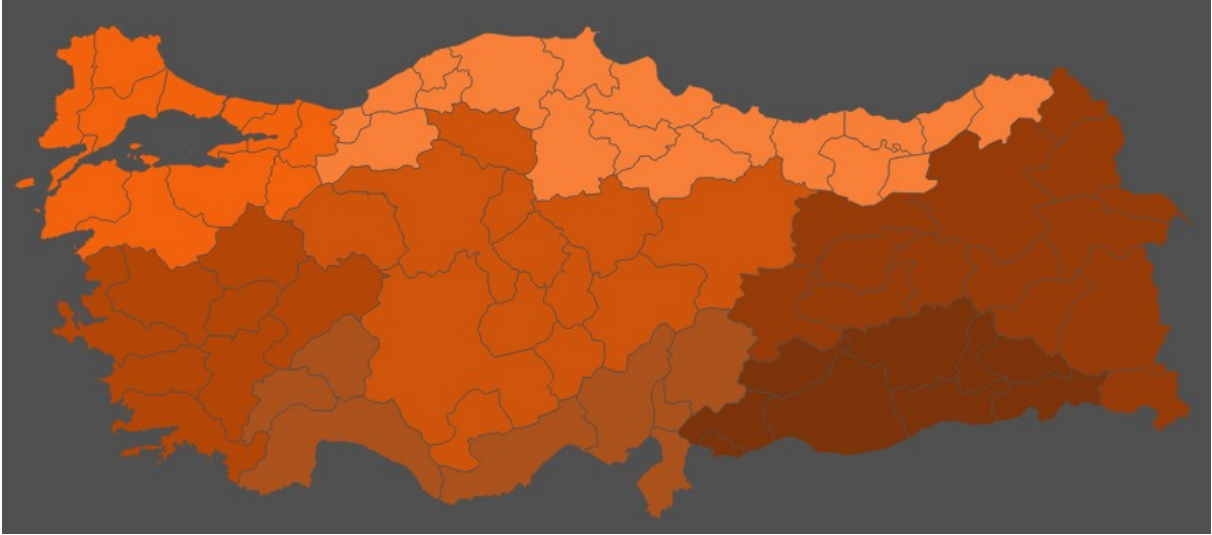
Çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye'nin farklı etno-kültürel, dini ve siyasi kimliklere yönelik sosyal mesafe düzeyini bölgelere göre açığa çıkartan "sosyal mesafe haritaları" oluşturulmuştur. Haritalandırma yönteminde temel olarak sosyal mesafe düzeyinde baz alınan ölçüt düzey aralıkları referans alınmıştır. Bu kapsamda haritada açık renkli tonlar sosyal mesafe düzeyi arttığını yani etkileşim düzeyinin azaldığını göstermektedir.

Şekil 24. Bölgelere Göre Türklere yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

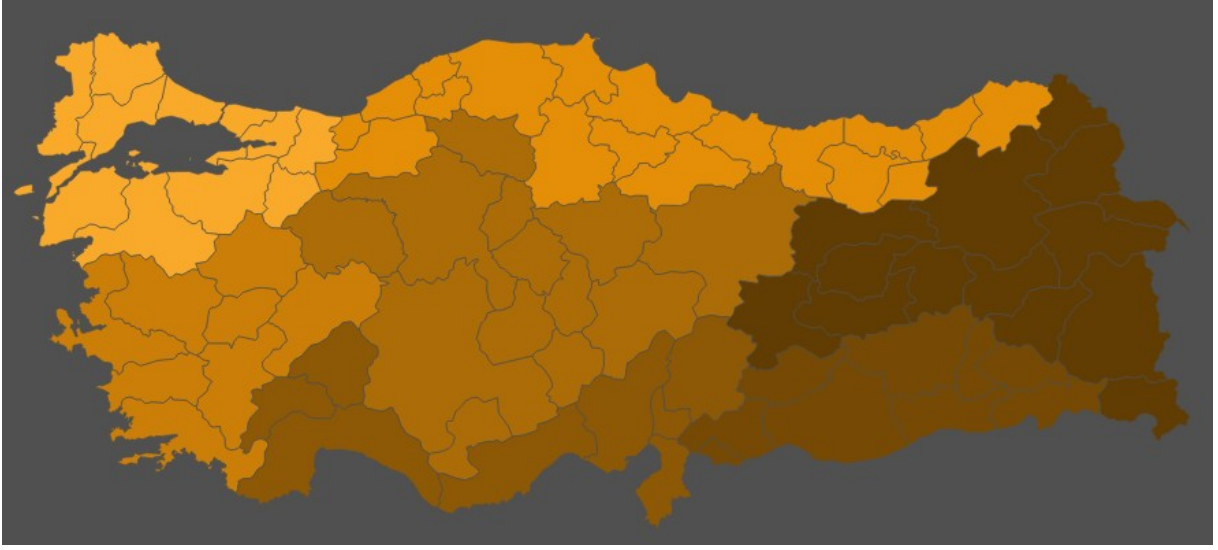
Şekil 24'teki harita Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyini temsil etmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Türklere yönelik birlikte yaşama deneyiminin yoğunluğunun Batı bölgelerinden Doğu Bölgelerine doğru azaldığını göstermektedir. Bu

azalmanın en önemli nedeni Doğu bölgelerinde ağırlıklı olarak Kürtlerin yer almasından kaynaklanabileceği gibi, Doğu bölgelerin Türkiye'nin diğer bölgelerine göre daha içine kapanık, kendi etno-kültürel kimliklerini referans alarak sosyal etkileşim sürecine dâhil olan bir toplum yapısına sahip olmasına bağlı olarak da açıklanabilir.

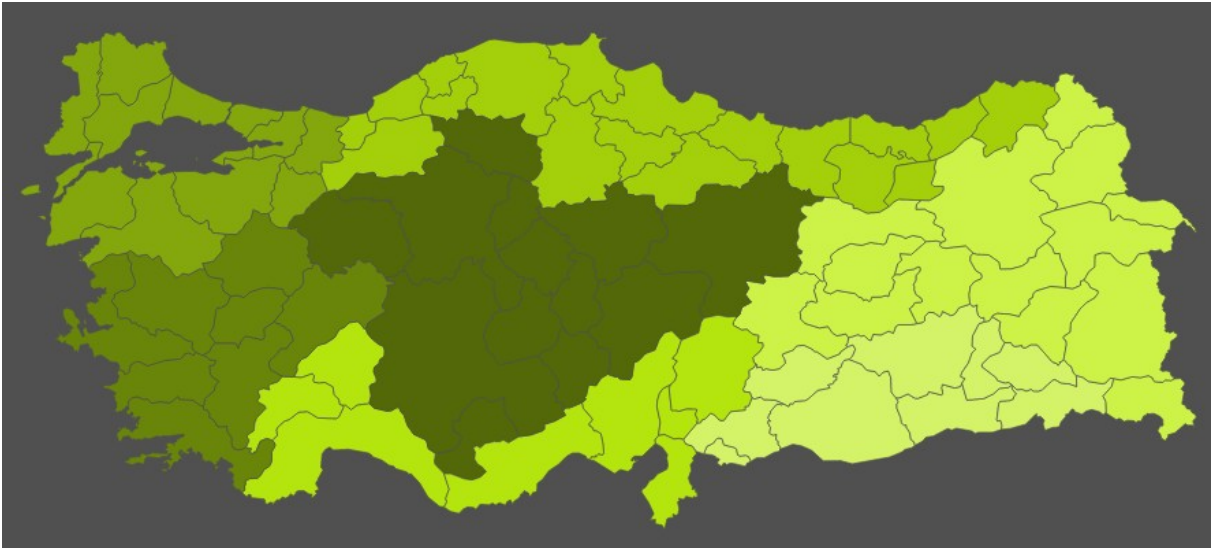
Şekil 25. Bölgelere Göre Kürtlere yönelik Sosyal Mesafe Haritası

Şekil 25'teki harita Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Kürtlere yönelik sosyal mesafenin Doğu bölgelerinden Batı bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Bunun en önemli nedeninin Türkiye'de özellikle Doğu Bölgelerinde etno-kültürel kimliği Kürt olan bireylerin ağırlıklı olarak yaşaması olduğunu belirtebiliriz. Diğer yandan Türkiye'de özellikle Karadeniz ve Marmara Bölgesi'nin Kürtlere yönelik sosyal mesafenin en yüksek olduğu bölgeler olduğu görülmektedir.

Şekil 26. Bölgelere Göre Araplara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

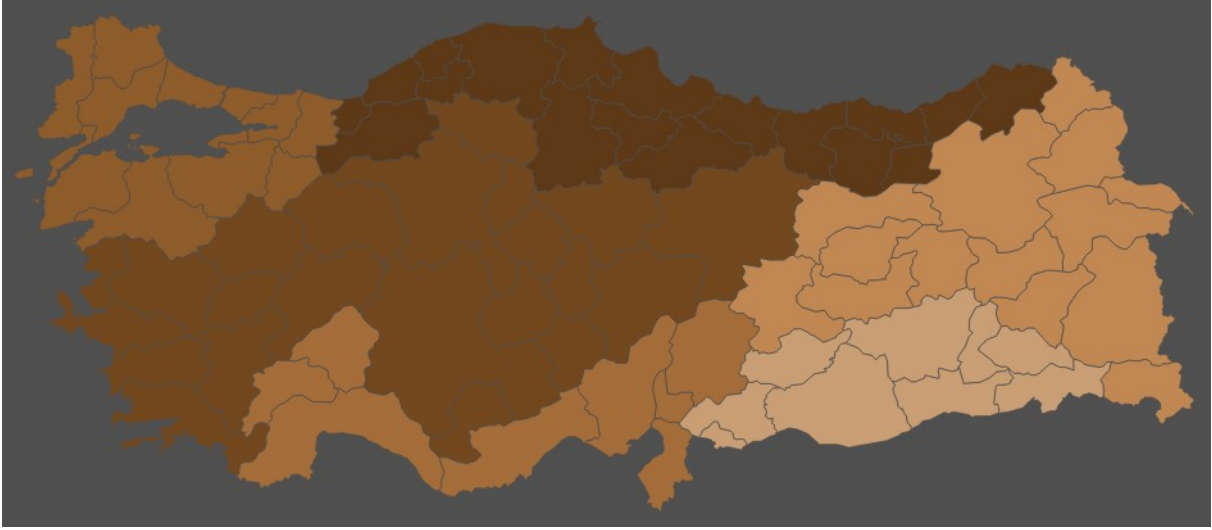
Şekil 26'daki harita bölgelere göre Araplara yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Araplara yönelik sosyal mesafenin, Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyine benzer şekilde, Doğu bölgelerinden Batı bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Bunun en önemli nedeni Türkiye'de özellikle Doğu Bölgelerinde etno-kültürel kimliği Arap olan bireylerin yaşıyor olmasıdır.

Şekil 27. Bölgelere Göre Balkan Göçmenlerine Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

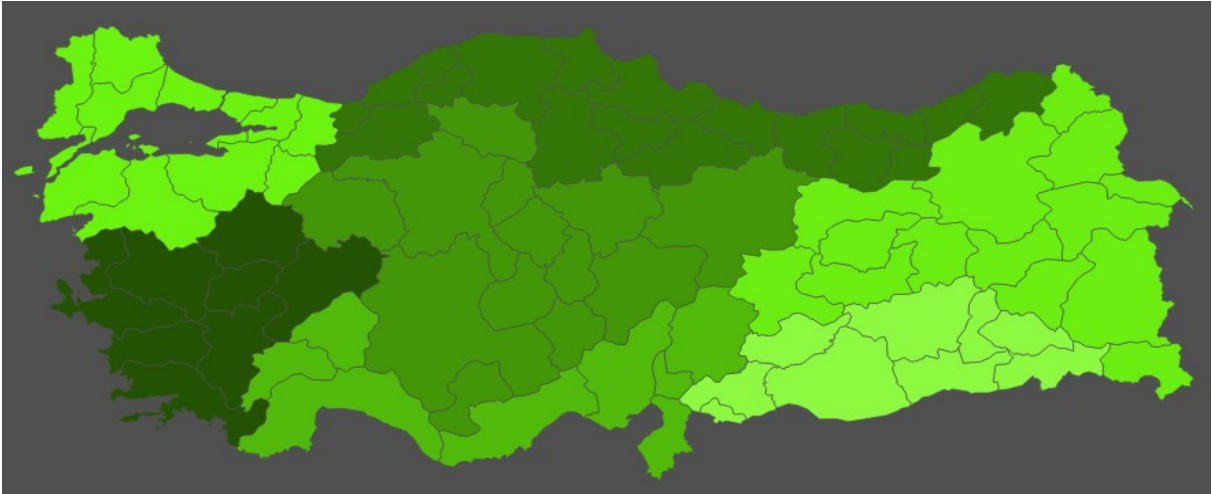
Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Balkan göçmenlerine yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Doğu bölgelerine göre Batı bölgelerinde Balkan göçmenlerine yönelik sosyal mesafenin

azalmasındaki en etkili faktörlerden biri muhtemelen Batıda yer alan bölgelerin Balkanlardan göç almış olmasıdır.

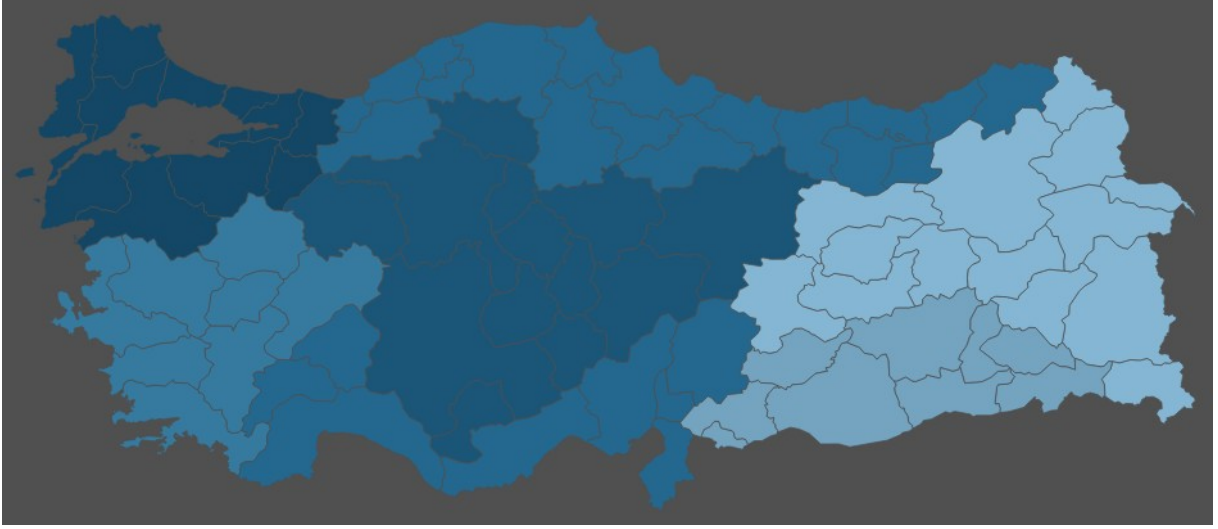
Şekil 28. Bölgelere Göre Çerkezlere yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Şekil 28'deki harita Çerkezlere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Çerkezlere yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir.

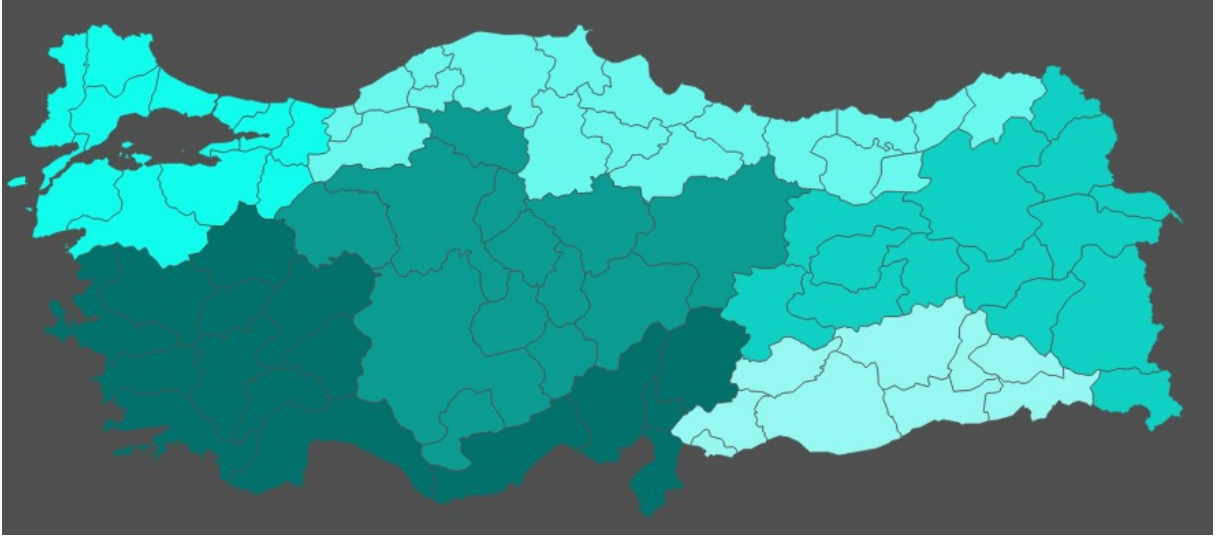
Şekil 29. Bölgelere Göre Romanlara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Şekil 29'daki harita bölgelere göre Romanlara yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Romanlara yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Ancak Türkiye genelinde sosyal mesafenin orta düzeyde olduğu ancak Ege Bölgesinde ise sosyal mesafenin son derece azaldığı görülmektedir. Burada da özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki sosyal mesafenin yüksekliği dikkat çekmektedir.

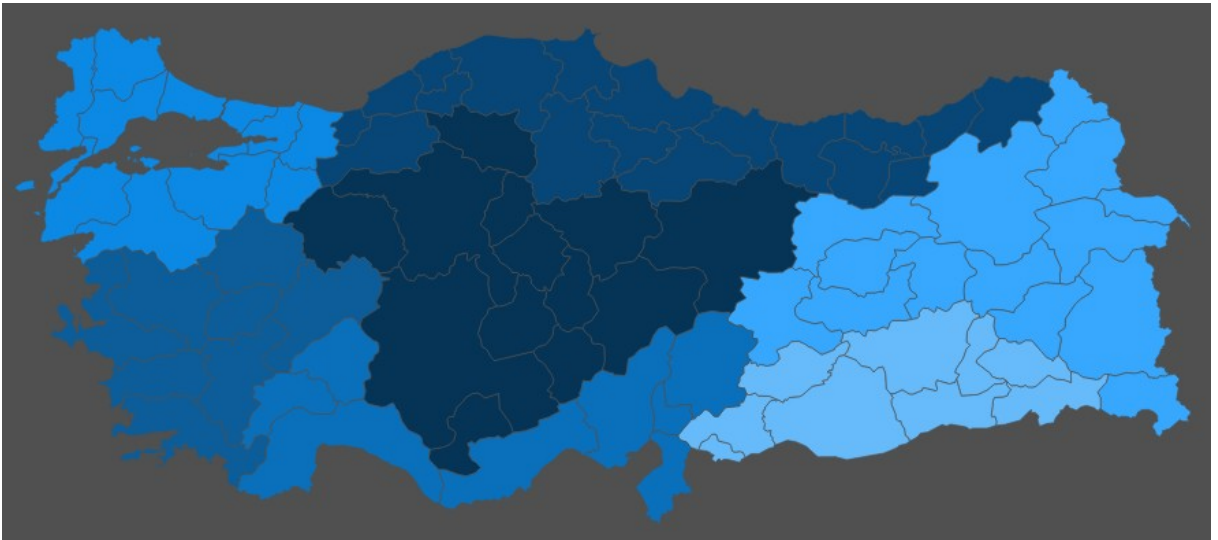
Şekil 30. Bölgelere Göre Sünnilere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Şekil 30'daki harita bölgelere göre Sünnilere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Türkiye genelinde bölgeler bazında Sünnilerle olan etkileşim düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında kuşkusuz Türk toplumunun dini inancının ve pratiklerinin İslam'ın Sünnilik mezhebine bağlı olması bulunmaktadır. Bundan dolayı çalışma kapsamında elde edilen bulgulara göre Türkiye'de Sünnilere yönelik sosyal mesafenin bölgeler bazında az çok benzer düzeyde olduğunu belirtebiliriz. Ancak yine de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Sünnilere yönelik sosyal mesafe düzeyinin oldukça yüksek olması dikkat çekmektedir. Elde edilen bu bulgunun sebepleri; günümüzde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin kendi içine kapanık, etno-kültürel sınırları belirgin ve etnik sınırların farklılıklara kapalı olduğunu bundan dolayı da farklılıklarla birarada yaşama deneyimine en kapalı bölgeler arasında yer alması, bu bölgelerde hem tarihsel olarak hem de günümüzde heterodoks dinî yorumların yaygın olması ve Sünniliğin hâkim paradigma olarak algılanması sebebiyle buna muhalif bakılması olabilir. Öte yandan araştırmanın uygulama sürecinde sorular cevaplanırken Sünniliğin "Sünnî-Hanefilik" olarak algılanmış olması ve bu bölgede Sünniliğin diğer büyük mezhebi olan Şafililiğin hâkim olması böyle yüksek bir sosyal mesafenin çıkmasına neden olmuş olabilir. Bundan dolayı özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde farklı etno-kültürel gruplarla sosyo-kültürel etkileşim düzeyini arttıracak çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Şekil 31. Bölgelere Göre Alevilere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

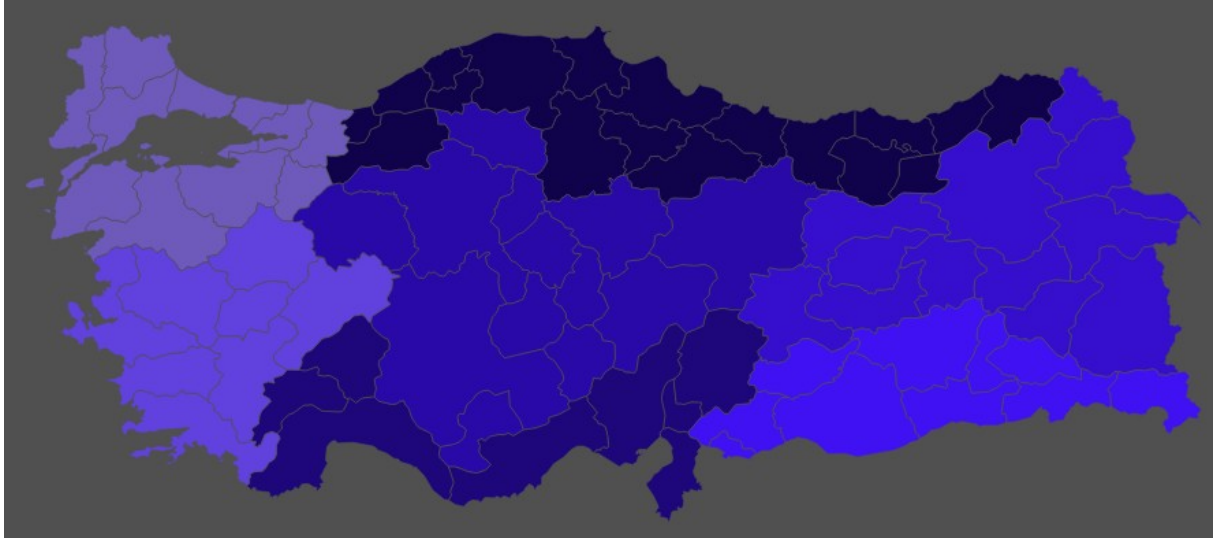
Şekil 31'deki harita Alevilere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Elde edilen bulgular Türkiye'de Alevilere yönelik kutuplaşmayı ayırışmayı içeren bir etkileşim düzeyinin olmadığını ancak sosyo-kültürel etkileşim düzeyinin genel itibari ile orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu bulgu Türkiye'de özellikle Karadeniz, Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Alevilere yönelik sosyo-kültürel etkileşim sürecini arttıracak çalışmaların yapılması gerektiğini göstermektedir.

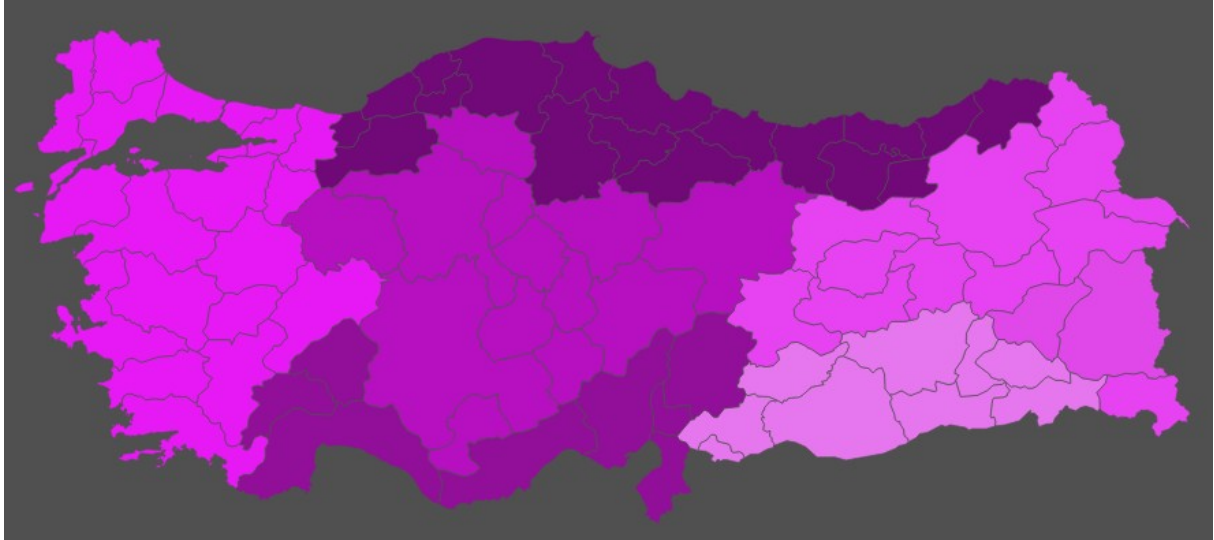
Şekil 32. Bölgelere Göre Gayrimüslimlere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Şekil 32'deki harita gayrimüslimlere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Gayrimüslimlere yönelik sosyo-kültürel etkileşimin Türkiye genelinde çok fazla olmamakla birlikte orta düzeyde olduğunu ve Doğu bölgelerinden Batı bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Gayrimüslimlere yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden

Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermektedir. Türkiye’de gayrimüslim gruplar arasında olan Ermeniler ve Yahudilere yönelik sosyal mesafe düzeyini incelediğimizde benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

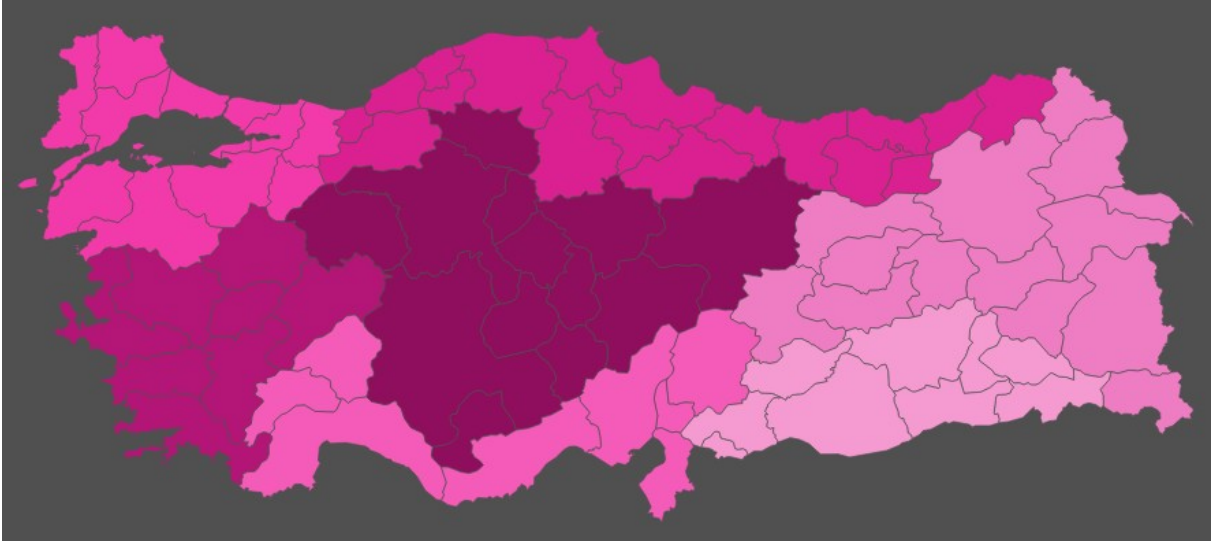

Şekil 33. Bölgelere Göre Ermenilere Yönelik Sosyal Sosyal Mesafe Düzeyi

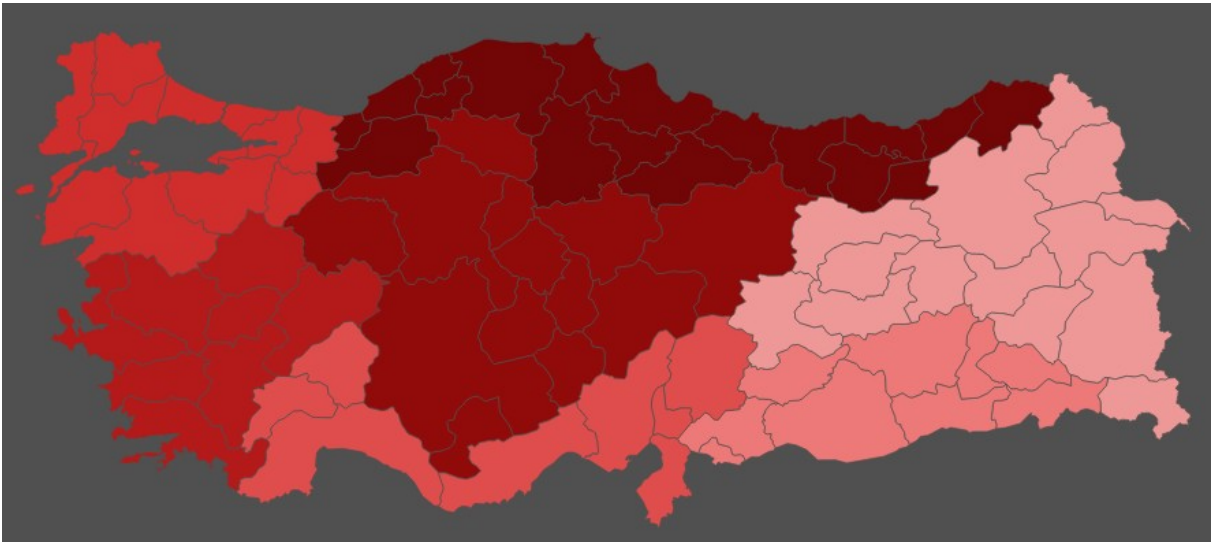
Şekil 34. Bölgelere Göre Yahudilere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Sonuç itibarıyla Şekil 33 ve 34’teki haritalar incelendiğinde hem Türkiye’de Müslüman kimliğinin ön planda olması hem de gayrimüslim grupların tarihten gelen “güvenlik tehdidi” ve “düşman” olarak betimlenerek “öteki”leştirme algısının devam ettiğini göstermektedir. Bundan dolayı da Türkiye’de gayrimüslimlere (Ermeni, Yahudi) yönelik sosyal etkileşim düzeyinin düşük olmasına neden olduğunu göstermektedir.

Şekil 35. Bölgelere Göre Ateistlere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

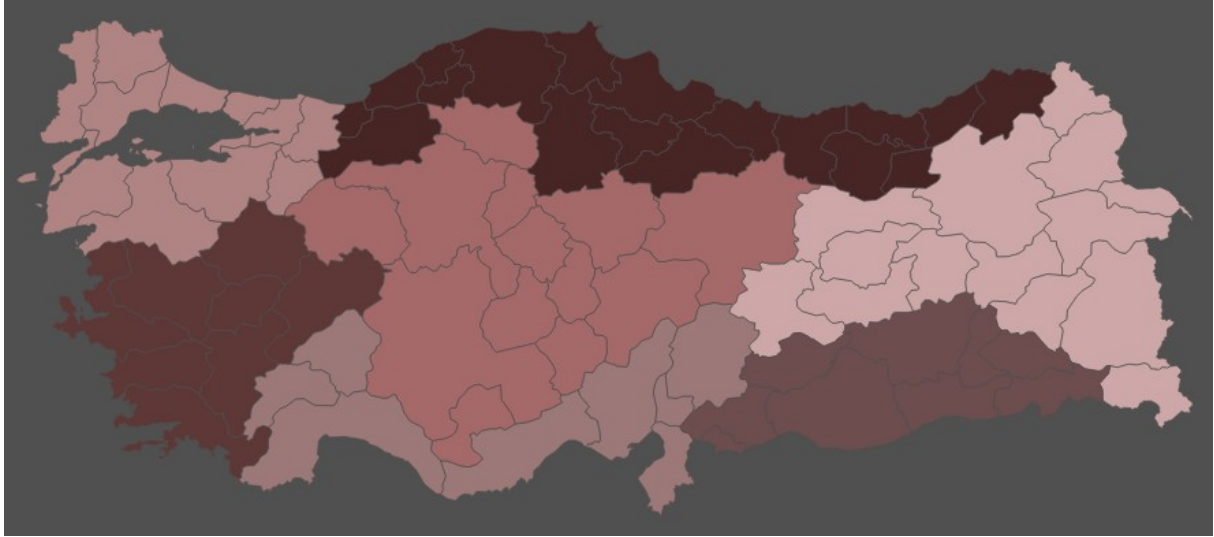
Şekil 35'teki harita bölgelere göre Ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de Ateistlere yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermekle birlikte bireylerin Ateistlere yönelik sosyo-kültürel etkileşim düzeyinin Türkiye'nin genelinde benzer ölçüde düşük olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgu Türkiye'de Müslümanlık başta olmak üzere dini inançların ve değerlerin birlikte yaşama deneyimini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Şekil 36. Bölgelere Göre Sağcılara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

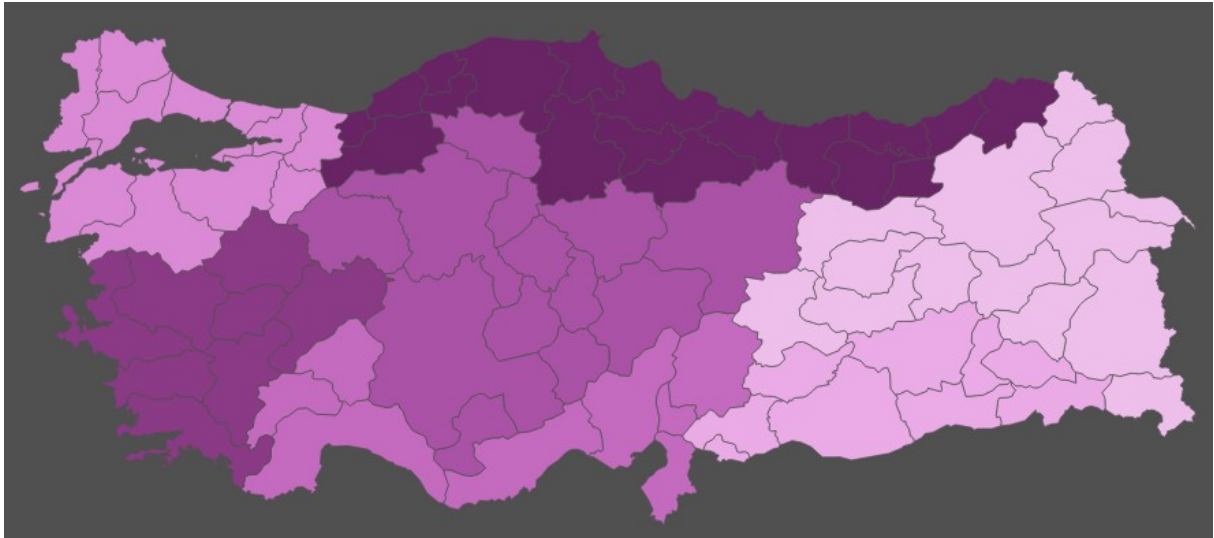
Şekil 36'daki harita bölgelere göre sağcılara yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Türkiye genelinde sağcılara yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermekle birlikte bireylerin Sağcılara yönelik sosyo-kültürel etkileşim

düzeyinin Türkiye'nin genelinde benzer ölçüde çok yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgu katılımcıların toplamda yüzde 46,7'sinin siyasi kimlik tanımlamasında ağırlıklı olarak kendilerini Sağcı, İslamcı ve Türk milliyetçisi gruplara yakın olarak belirttikleri göz önünde bulundurulduğunda anlamlı çıkmaktadır.

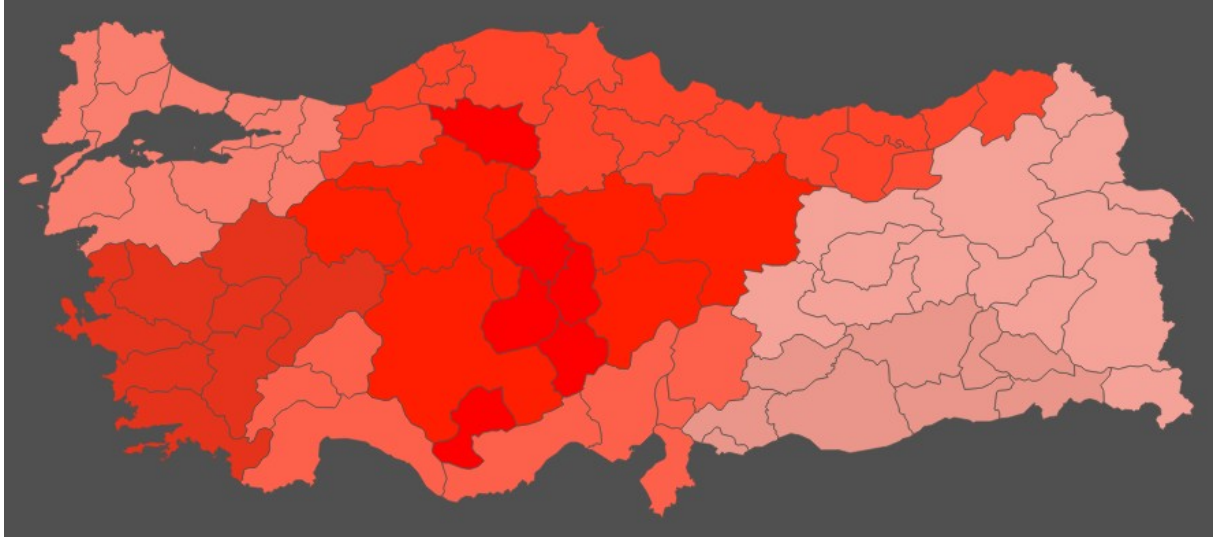
Şekil 37. Bölgelere göre Solculara Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Şekil 37'deki harita bölgelere göre Çalışma kapsamında elde edilen bu bulgular Türkiye genelinde solculara yönelik sosyal mesafenin Batı bölgelerinden Doğu bölgelerine doğru arttığını göstermekle birlikte bireylerin Solculara yönelik sosyo-kültürel etkileşim düzeyinin Türkiye'nin genelinde benzer ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgu Türkiye'de siyasi kimliğin "biz-öteki" ayrımını sınırlı ölçüde etkilediğini ve bireylerle olan kamusal ve özel alanlardaki ilişkileri çok fazla etkilemediğini göstermektedir.

Şekil 38. Bölgelere Göre Homoseksüellere Yönelik Sosyal Mesafe Düzeyi

Şekil 38'deki harita homoseksüellere yönelik sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye'de cinsel tercihlere yönelik tercihlerin birlikte yaşama deneyimini önemli ölçüde etkilediğini bu nedenle de homoseksüellerle sosyo-kültürel etkileşim düzeyinin Türkiye'nin genelinde benzer ölçüde yok denebilecek kadar çok düşük olduğunu göstermektedir.

Şekil 39. Türkiye Genelinde Bölgelere Göre Sosyal Mesafe Düzeyi

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular sosyal mesafenin en düşük olduğu dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın olduğu bölgeler sırasıyla İç Anadolu, Ege, Karadeniz, Akdeniz, Marmara, en düşük olduğu bölgenin ise Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi olduğu görülmektedir. Sosyal mesafenin en düşük olduğu dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın olduğu bölgenin İç Anadolu Bölgesi, sosyal mesafenin en yüksek olduğu ve dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın olduğu bölgenin ise Doğu Anadolu Bölgesi olduğu açıktır. Elde edilen bu bulgular özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin kendi içine kapanık, etno-kültürel sınırları belirgin ve etnik sınırların farklılıklara kapalı olduğunu bundan dolayı da farklılıklarla birarada yaşama deneyimine en kapalı bölgeler arasında yer aldığını görebilmekteyiz. Diğer yandan özellikle İç Anadolu, Ege Bölgesinin en çok göç alan bölgeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda bunun farklı gruplarla karşılaşma deneyimini ve arttırması sosyal mesafenin az olmasına neden olduğunu da belirtebiliriz. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulan bölgelere göre sosyal mesafe haritaları ve "Türkiye'nin genel sosyal mesafe haritası" bizi şu temel yargılara götürmektedir:

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri (Kürt ve Araplar hariç) farklı gruplara yönelik sosyal mesafenin en yüksek olduğu bölgeleri oluşturmaktadır.

- İç Anadolu, Ege ve Marmara bölgeleri farklı gruplara yönelik sosyal mesafenin en az olduğu bölgeleri oluşturmaktadır.
- Akdeniz Bölgesi ve Karadeniz bölgesi farklı gruplara yönelik sosyal mesafenin orta düzeyde olduğu bölgeleri oluşturmaktadır.
- Türkiye’de göç alan bölgeler farklı gruplarla karşılaşma deneyimini arttırmakta bundan dolayı da sosyal mesafenin az olmasını sağlamaktadır.
- Türkiye’de cinsel tercihlere yönelik farklı tercihlerin birlikte yaşama deneyimini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.
- Türkiye’de dini değerler ve dini farklılıklar birlikte yaşama deneyimini önemli ölçüde etkilemektedir.
- Türkiye’de başta lezbiyenler/homoseksüeller gibi gruplar olmak üzere gayrimüslim gruplara ve ateistlere yönelik sosyal mesafe düzeyi oldukça yüksektir.
- Türkiye’de güven ve saygıya yönelik tutum ifadelerinde en yüksek katılım ve en güçlü ifade Türkler grubuna; en düşük katılım ve en zayıf ifade homoseksüeller/lezbiyenler grubuna aittir.

5.5 Öneriler

Birlikte yaşama deneyimini etkileyen faktörler kuşkusuz gündelik hayatta kamusal alanda sosyo-kültürel ve ekonomik ilişki ağımızı belirleyen temel ölçütlerimizle şekillenecektir. Özel veya kamusal alanlarda bireylerin ilişki ağını belirleyen temel ölçütlerin saptanması farklılıklarla birlikte yaşama deneyimini iyileştirme düzeyini arttırabilmek açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de bireyler etno-kültürel farklılıkları inkâr etme/tanıma eğiliminde değillerdir ve bu farklılıkları Türkiye’nin zenginliği olarak görmektedir. Ancak araştırmanın hem nitel hem de nicel bulgularından elde edilen sonuçlar Türkiye’de bireyler tarafından din, yaşam tarzı ve cinsel yönelimde tercih farklılıklarının “öteki” olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu bulgu bireylerin gündelik yaşam deneyiminde önem verdikleri kimlik aidiyetlerinin bir yansıması olmakla birlikte yaşamlarını destekleyen değerlerin dayatmasının bir sonucu olduğunu da göstermektedir. Din, yaşam tarzının ve cinsel yönelimde farklılıkların bireysel alışkanlıklara, *referans grubuna* veya bağlı olunan *iç gruba* yönelik tehdit olarak değerlendirilmesi de özellikle nitel çalışma sahasından elde edilen bulgular kapsamında anlaşılmaktadır.

Türkiye’de eğitim seviyesinin arttıkça “öteki” algısının çeşitlenmesi ve farklı gruplara yönelik sosyal mesafenin artması dikkatle üzerinde durulması gereken bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü eğitim seviyesinin artması, gerek olaylara daha geniş perspektiften

bakma, gerekse sosyal anlamda farklılıklara daha fazla maruz kalma imkânı tanıdığından, farklılıklara karşı daha hoş görülü olmaya pozitif katkı sağlaması beklenir. Ancak araştırma sonucunda elde edilen bulgu Türkiye’de eğitimin farklılıklarla birarada yaşama deneyimini olumlu yönde etkileyebilecek, “öteki”leştirmeye dayalı gelişen olumsuz yargı ve düşünce kalıplarını yıkacak düzeyde olmadığını göstermektedir. İnsanların bireysel olarak diğerleriyle olan mesafelerini belirlemede ‘diğeri’ ile ilgili algısını etkileyen en büyük faktörlerden biri de diğeriyle ilgili bilgisizliği olduğu gözlenmiştir. Bu bilgisizlikler kendi toplumu içinde yaygın olarak bilinen söylentilerle de eşleşince, önyargıların ve dolayısıyla mesafelerin açıldığına şahit olmaktayız. Bireysel olarak diğeriyle sosyal temasta bulunan katılımcıların önyargılarının daha az olduğunu gözlemlemiş bulunuyoruz. Yine de bireysel sosyal ilişkilerin mesafeleri kapatmada tek başına yeterli olmadığı, bunun eğitimle desteklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bundan dolayı Türkiye’de farklılıklarla birarada yaşama deneyimi olumlu yönde etkileyebilecek düşünce ve davranış kalıplarını geliştirebilecek eğitim sisteminin oluşturulmasının önemi açığa çıkmaktadır.

Beklenildiği üzere, kişilerin özel alanlarındaki görüş ve değerleri konusunda daha “muhafazakâr-tutucu” oldukları, kamusal alanda ise kamusal hayatın gerektirdiği ilkeler çerçevesinde daha açık ve liberal oldukları gözlenmiştir. Bu durum Türk toplumunda geniş çerçevede görülen “liberal muhafazakâr” ya da “muhafazakâr liberal” duruşla örtüşmektedir. Ya da kültürel anlamda muhafazakâr, siyasi anlamda liberal gibi farklı siyasi/ideolojik, toplumsal/kültürel eğilimlerin birleşimiyle oluşan senteze dayalı kimliklerle örtüşmektedir. Sonuçta genel olarak siyasi görüş ayrılıklarının sosyal mesafeyi de belirlediği söylenebilir. Farklı ideolojik ve siyasi kimlikte oldukları düşünülen kesimlere karşı en azından kişisel mesafelerin konulduğu mülakatlarda ortaya çıkan verilerden anlaşılmaktadır. Siyasi düşünceyi ise yalnızca siyaset olarak ele alınmadığı, özellikle dindar kesimin siyasi tercihlerinin dini kaygılar üzerinden belirledikleri ve sosyal mesafelerini de bu doğrultuda belirledikleri gözlemlenmiştir. Türkiye’de özellikle etnisite merkezli gelişen bir ötekileştirmeden daha çok oy verilen parti odaklı gelişen bir kutuplaşmaya doğru gidildiği dikkat çekmektedir. Özellikle Ak Parti, CHP ve HDP odaklı gelişen bu kutuplaşma, Türkiye’nin ideolojik bölünmelere doğru gitmesini önleyebilecek düzeyde çalışmaların yapılmasının gerekliliğini ortaya koymasından önem arz etmektedir. Bu da kuşkusuz siyasi liderlerin söylemlerinden medya ve kitle iletişim araçlarında kullanılan “ötekileştirmeye ve nefret söylemine dayalı ideolojik dile” son verilmesiyle ilgili düzenlemelerle mümkün olacaktır.

Araştırmada bulguları açısından en dikkat çekici ve önemli olan bir diğer bulgunun sosyal mesafenin en düşük olduğu dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın

olduğu bölgelerin göç alan metropol şehirlerin ağırlıklı olduğu İç Anadolu, Ege, Marmara bölgesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda “temas, tanıma, aynı ortamda bulunma”nın farklılıklarla bir arada yaşama deneyimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Buna karşılık yoğun göç veren benzer etno-kültürel gruplardan oluşan bölge olan Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde sosyal mesafe düzeyi oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bundan dolayı Türkiye’de bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliği gidermeye yönelik çalışmalarla birlikte farklı olanın tanınmasını sağlayabilecek eşit şartlarda temas olanaklarının artırılmasının gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.

Gruplararası sağlıklı etkileşim ve iletişimin artırılması, gruplar arası gerilimlerin düşürülmesi, önyargıların ve basmakalıp yargıların giderilmesi ve sosyal mesafenin azaltılmasına yönelik sistematik bir program, bu alandaki çabaların uzun vadeli, birkaç nesle yayılacak şekilde sonuç vermesine neden olabilir. Bu konuda yapılacak olan sistematik çalışmaları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- 1. Yasal Düzenlemeler:** Bu alanda eğer varsa mevcut yasal düzenlemeler içerisindeki ayrımcı, önyargı ve basmakalıp yargılar içeren yasal içeriklerin değiştirilmesi ve ortak ulusal kimliği ve bilinci vurgulayan yasal düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir.
- 2. Resmî (örgün ve yaygın) eğitim programları:** Özellikle çocuk ve gençlik gruplarına yönelik kısa ve uzun vadeli eğitim programları yeni yetişen nesillerin eski tip yargılar, önyargılar ve basmakalıp yargıların etkisinden korunmasına ve toplumun farklı kesimlerini gerçek anlamda tanımalarına hizmet edecektir. Bu eğitimler temelde kültürlerarası etkileşimi ve anlayış farklılıklarını karşılıklı olarak farklı gruplara aktarabilecek “kültürlerarası eğitim programları” şeklinde düşünülebilir. Bu uygulama resmî eğitim programlarına dersler eklenmesiyle ya da buna yönelik ayrıca yaygın eğitim programları düzenlenmesiyle gerçekleştirilebilir. Son yıllarda Milli Eğitim müfredatına konulan “İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi” dersinde “Birlikte Yaşama Kültürü” adı altında bir ünitenin olması bu yönde atılmış bir adımdır. Ancak bu gibi eğitim programlarının sadece tek bir sınıfla ve bir üniteyle sınırlı kalması yerine daha çok yıllara yayılmış bir şekilde ve yaş gruplarına göre düzenlenmesi daha faydalı olacaktır. Bu eğitim programlarının genç neslin kimlik eksenli önyargılara ve sosyal mesafe algılarına karşı sorgulayıcı olmasını ve gerek kamusal yaşamda (iş, okul, vb.) ve gerek özel yaşamda arkadaşlık veya ortaklıktan farklı gruplar arası evliliklere kadar sosyal etkileşimlerin artmasını sağlaması öngörülmektedir. Ayrıca bu kapsamda projelere hibe sağlayan çeşitli devlet kuruluşlarının (Ulusal Ajans Gençlik Programları, Kalkınma

Ajansları vb.) çocuklara ve gençlere yönelik bu gibi eğitim programlarını içeren projelere öncelik vermesi sağlanabilir.

3. Kitle İletişim araçları ve özellikle yeni medya yoluyla yapılacak faaliyetler:

Günümüzde gerek devlet televizyonunda ve gerekse özel televizyonlarda çeşitli amaçlarla kullanılan kamu spotu uygulaması gruplararası etkileşim ve farkındalık açısından da rahatlıkla kullanılabilir. Bu amaçla kamu spotu filmlerinin yayınlanması önemli bir adım olabilir. Öte yandan günümüze gündelik hayatta televizyon ve gazete gibi diğer kitle iletişim araçlarının ötesinde internet yoluyla kullanılan yeni medya uygulamalarında kimlik eksenli konuların olumlu başlıklar altında gündemleştirilmesi bu konuların olumlu algılanmasına katkı sağlayacaktır. Bu gibi kitle iletişim araçlarıyla yapılacak olan faaliyetler yukarıdan aşağı bir propaganda gibi değil olumlu örneklerin ya da iyi uygulama örneklerinin paylaşılması yoluyla olabilir. Örneğin Türkiye'nin herhangi bir yerinde yaşanan olumlu örneklerin ya da iyi uygulama örneklerinin bu kapsamda dillendirilmesi, kamu spotlarına ya da sosyal medyaya konu edilmesi olumlu etkiler yaratabilir. Bu gibi çabalar ve etkiler sosyal medyada siyasi dile yaslanan ve kutuplaştırmayı tetikleyen dile karşı da önemli bir alternatif oluşturabilir.

4. Temas ve Tanışıklık Programları:

Son olarak gerek aynı coğrafi bölgeler içerisinde ve gerekse farklı coğrafi bölgeler arasında öncelikle çocuklar ve gençler olmak üzere farklı yaş gruplarından kişilerin ortak eylem programlarına dâhil edilmesi önemli bir adım olabilir. Bu programlar farklı kültürlerden kişilerin düzenli olarak bir araya geldiği çeşitli atölye çalışmaları, farklı kökenlerden meslektaşların ortak bir iş etrafında bir araya gelmesi, ya da ortak veya benzer hedefleri bulunan öğrencilerin aynı amaç etrafında periyodik olarak birlikte faaliyetlerde bulunması gibi etkinlikler olabilir. Ayrıca çeşitli grupların önemli gün ve haftalarında karşılıklı olarak birbirlerinin kültürlerini anlayıp iletişim ve empati kurabilecekleri etkinliklerin yapılması söz konusu olabilir. Yine benzer şekilde dinî ve millî bayramların ve benzer önemli günlerde yapılan ritüel ve ibadetlerin bireyselleştirici etkileri kırabilme potansiyelinden faydalanarak farklı kültürler arasında tanışma ve temasın sağlanması öngörülmektedir. Ortak yaşam alanı olan apartman, site, mahalle, sokak gibi kamusal alanlarda yerel ve merkezî yönetimlerin de teşvikiyle ortak etkinliklerin düzenlenmesi de bu gibi aidiyetlerin pekiştirilmesi ve kültürler arası etkileşimin sağlanması konusunda faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akpolat Y. (2008). Farklı Ama Birlikte: Bir Sosyal Mesafe Çalışması Erzurum Örneği. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Aktay, Y. ve Ahmet Kızılkaya (2014). Hepimiz Ötekiyiz: Türkiye’de Kimlikler ve Algılar. İstanbul: Tezkire Yayınları.
- Allport, G. (1979). The Nature of Prejudice. Basic Books.
- Altunsu, L. (2007). Ethnic Identity and Social Distance. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: ODTÜ SBE.
- Barth, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*. (Çev. Ayhan Kaya ve Seda Gürkan), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bayar, Y. (2014). Formation of the Turkish Nation-State 1920-1938, Palgrave Macmillan.
- Bikmen, N. & Sunar, D. G. (2004). “*Representing the ethnic “Other”: Stereotypes of ethnic groups in Turkey*” in N. Kuran-Burcoglu & S. G. Miller (Eds.), *Representations of the “Other/s” in the Mediterranean world and their impact on the region*. İstanbul: The Isis Press, pp. 201-216.
- Bilgiç M.S., Koydemir, F.S. Akyürek, S. (2014). “Türkiye’de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi”. Bilge Strateji. 6/11. 163-205.
- Bogardus, E.S. (1925). “Social Distance and Its Origins” *Journal of Applied Sociology*. 9. 216-225.
- Bogardus, E.S. (1933). “A Social Distance Scale” *Sociology and Social Research*. 9. 265-271.
- Bozarslan, Hamit (2014). “Türkiye’de Kürt Milliyetçiliği: Zımnî Sözleşmeden Ayaklanmaya 1919-1925” içinde Erik Jan Zürcher Ed. İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Etnik Çatışma, (7. Baskı) İstanbul:İletişim Yayınları, ss. 89-121.
- Delener, N. (1994). Religious Contrasts In Consumer Decision Behaviour Patterns, Their Dimensions Ve Marketing Implications. *European Journal of Marketing*, 28 (5), 36–53.
- Dodd, S. C. (1935). “A social distance test in the Near East” *American Journal of Sociology*, XLI. 197-204.
- Duman. B. ve Alacahan O. (2011). “Etniklik ve Sosyal Kaynaşma İlişkisi: Adana Örneği”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12/1. 223-244.
- Eralp, A. (1997). “Soğuk Savaştan Günümüze Türkiye Avrupa Birliği ilişkisi”, Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma ve Kalkınma, Demokrasi içinde, ed. A. Eralp, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Fam, K. S., Waller, D. S., & Erdoğan, B. Z. (2004). The Influence Of Religion On Attitudes Towards The Advertising Of Controversial Products. *European Journal of Marketing*, 35 (5–6), ss. 537–555.
- Fenster, T. (2005). “Gender and the city: the different formations of belonging. In L. Nelson and J. Seager (eds) *A companion to feminist geography*, Oxford, Blackwell, ss. 242-257.

Fichter, J. (1996). *Sosyoloji nedir?* N. Çelebi (çev.). Ankara: Attila Kitabevi.

Güneş-Ayata, A. (1997). *Kentsel Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Etnik Kimlik: Aleviler ve Soydaşları Örneği*. Nuri Bilgin (Yay. Haz.), Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik içinde. İstanbul: Bağlam Yayınları, 197-205.

Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Hamilton, D. L. Sherman, S. J. ve Ruvolo, C. M. (1990). "Stereotype-Based Expectancies; Effects on Information Processing and Social Behavior", *Journal of Social Issues*, 46(2), 35-60.

Hofstede, G. (2011). *Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context*. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1).

Hogg, M. A., ve Abrams, D. (1990). "Social Motivation, Self-Esteem and Social Identity" in *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*. D. Abrams and M. A. Hogg(Der.), Harvester Wheat Sheaf, London, 28-47.

Jetten, J., Postmes T., Mcauliffe, B. J. (2002). "'We're All Individuals': Group Norms Of Individualism and Collectivism, Levels of Identification And Identity Threat" *European Journal Of Social Psychology*, 32, pp. 189-207.

Jones, J. M. (1997) *Prejudice and Racism*, New York: Mcgraw-Hill.

Karpat, K. (2004). *İslam'ın Siyasallaşması*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. (2007). *German-Turkish Transnational Space: A Separate Space of Their Own*. *German Studies Review*. 30.3, 1-20.

Krech, D. ve Crutchfield R.S. (2007). *Sosyal Psikoloji*. E. Güngör (çev.). Ankara: Ötüken Yayınevi.

Mackie, D. M., Hamilton, D. L., Susskind, J., Rosselli, F. (1996). "Social Psychological Foundations of Stereotype Formation", C. N. Macrae, C. Stangor, M. Hewstone (Der.), *Stereotype and Stereotyping*, 41-77.

Mardin, Ş. (1973). "Center-periphery relations: a key to Turkish politics?" *Daedalus*, 102/1. 169-190. (Published by the Journal of American Academy of Arts and Science).

Mardin, Ş. (1997). *Makaleler 1: Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mead, G. H. (1956). *The Social Psychology of George Herbert Mead*. A. Strauss (Ed.). The University of Chicago Press.

Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Nix, J. V. (1993). "Assessing the Existence of Social Distance and Factors that Affect Its Magnitude at A Southern University" University of Mississippi, Department of Sociology.

- Özdamar K. (2004). Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özyurt, C. (2005). Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma, İstanbul: Açılım Kitap
- Park, R. E. (1924). "The Concept of Social Distance As Applied to the Study of Racial Attitudes and Racial Relations." *Journal of Applied Sociology*. 339-344.
- Parrillo, V. N. ve Donoghue, C. (2005). "Updating the Bogardus social distance studies: a new national survey". *The Social Science Journal*, 42, 257–271
- Prothro, E. T. ve Melikian, L. H. (1955). "Studies in Stereotypes: V. Familiarity and the Kernel of Truth Hypothesis". *The Journal of Social Psychology*, 41, pp. 3-10.
- Punch, K. F. (2005). *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*. London: Sage.
- Saraçoğlu, C. (2011). Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler: İnkardan "Tanıyarak Dışlama"ya. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*. A. Sönmezay (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1992). "Universals in The Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries in M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 25), Academic Press: San Diego, CA, pp. 1-65.
- Shankland, D. (2003). *Alevis in Turkey: The Emergence of a Secular Islamic Tradition*. New York: Routledge.
- Siegel S. ve Shepherd I. L. "An Ordered Metric Measure of Social Distance". *Sociometry*, Vol. 22, No. 4 (Dec. 1959), pp. 336-342.
- Simmel, Georg. (1971). *On Individuality and Social Forms: Selected Writings*, Edited by Donald N. Levine. Chicago; University of Chicago Press.
- Subaşı N. (2001). "Modern Alevilik: Sınırları Zorlayan Söylem Arayışları" *İslâmiyât* (4). 147-164.
- Şerif M. ve Şerif C. W. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. M. Atakay ve A. Yavuz (çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Şimşek H. ve Yıldırım, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Thomas, D. & Inkson, K. (2004). *Cultural intelligence*, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco.
- Ting-Toomey, S., Yee-Jung, K. K., Shapiro, Robin B., Garcia, W., Wright, Trina J., & Oetzel, John G. (2000). Ethnic/Cultural Identity Saliency and Conflict Styles In Four US Ethnic Groups. *International Journal of Intercultural Relations*, January, 24 (1), 47-81

Trompenaars, F. & Hampden-Turner, C. (1997), *Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business*, Second Edition, London & Santa Rosa, Nicholas Brealey Publishing Limited.

Türkdoğan, O. (1995). *Alevi Bektaşî Kimliği: Sosyo-Antropolojik Araştırma*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Türkdoğan, O. (2014). *Etnik Sosyolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

White, Paul J. (2003). "The Debate On The Identity Of The Alevi Kurds". in Paul J. White and Joost Jongerden Eds. *Turkey's Alevi Enigma, A Comprehensive Overview*. Brill: SubAegidePallas. 17-29.

Yapıcı, A. (2009). İçimizdeki Öteki: Kimlik ve Ön yargı Kıskaçında Sünni Alevi İlişkileri, DEM Dergi, Yıl: 2 Sayı: 6, 52-59.

Yeğen, M., U. U. Tol ve M. A. Çalışkan (2016). *Kürtler Ne İstiyor? Kürdistan'da Etnik Kimlik, Dindarlık, Sınıf ve Seçimler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yurdusev, A. N. (1997). "Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği", *Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma ve Demokrasi* ed. E. Eralp, İstanbul: İmge Yayınevi.

Yuval-Davis, N., (2006). "Belonging and the politics of belonging", *Patterns of Prejudice* 40(3), 197-214.

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Prof. Dr. MUSTAFA KEMAL ŞAN
Proje No:	115K216
Proje Başlığı:	Türkiye'de Toplumun Farklılık Ve Birarada Yaşama Düzeyleri
Proje Türü:	1001 - Araştırma
Proje Süresi:	24
Araştırmacılar:	İSMAIL HİRA, ÖMER AVCI, HANDAN AKYİĞİT
Danışmanlar:	
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	SAKARYA Ü. FEN-EDEBİYAT F. SOSYOLOJİ B.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	15/09/2015 - 15/09/2017
Onaylanan Bütçe:	230921.0
Harcanan Bütçe:	170644.8
Öz:	Günümüz dünyası, geçmişe oranla daha hızlı ve yaygın bir şekilde kültürel ve sosyal olarak içiçe geçmekte, farklı kültürden gelen ve farklı etniklik ve dini kimliğe sahip olan insanlar bir arada yaşama durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Birçok farklı etno-kültürel ve dini grupları içerisinde barındıran Türkiye ise kendine özgü birtakım şartlarda bu değişimleri tecrübe etmektedir. Bu projenin amacı Türkiye'de yaşayan farklı etnik, dini, mezhebi ve siyasi kimliklere sahip bireylerin kendi aralarında hangi düzeylerde ne kadar sosyal mesafe koyduklarını ölçmek ve ?farklı? olana ilişkin tutum ve tavır alışlarını görmeye çalışmaktır. Proje de bu tür verilerin, izlenimlerin ötesine geçerek belirlenmiş bir nüfusun tümü hakkında (belli hata payları içinde) bir sonuca varmayı sağlayacak şekilde toplayabilmek için ilk aşamada nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine mülakat ve nicel araştırma tekniği başka bir deyişle ?survey? metodu birarada kullanılmıştır. Uygulamada farklı gruplara olan sosyal mesafeyi ölçmek için geliştirilen ve bu çalışmada ilave bilgiler eklenerek geliştirilen Bogardus Sosyal Mesafe Ölçeği kullanılmıştır. Proje sonucunda elde edilen bulgular kapsamında Türkiye'nin bölgeler bazında farklı etnik dini, mezhep ve siyasi kimlik taşıyan fertlerine yönelik ?sosyal mesafe haritaları? çıkartılmıştır. Bu kapsamda sosyal mesafenin en düşük olduğu dolayısıyla farklı gruplar arasında etkileşim düzeyinin en yaygın olduğu bölgelerin göç alan metropol şehirlerin ağırlıklı olduğu İç Anadolu, Ege, Marmara bölgesi olduğu gözlenmiştir. Buna karşılık yoğun göç veren benzer etno-kültürel gruplardan oluşan bölge olan Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde sosyal mesafe düzeyi oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Genel olarak bakıldığında Türk toplumunun birlikte yaşama açısından farklılığın temellerini ve sosyal mesafe düzeyini belirleyen unsurun din ve cinsel yönelim olduğu görülmektedir. İkinci olarak sırasıyla farklı mezhep ve etnik kökene mensup olma durumu sosyal mesafeyi belirleyen etkenlerdir. Siyasi kimliğin ise oldukça düşük düzeyde sosyal mesafeyi belirleyici bir etken olduğu görülmektedir. Katılımcıların demografik bilgilerine bağlı olarak yapılan analizlerde Türkiye'de cinsiyet hariç yaş ve gelir pozitif yönde; eğitim ve medeni durum sosyal mesafe düzeyini belirlemede negatif yönde etkili olduğu saptanmıştır.
Anahtar Kelimeler:	Ayrışma, Sosyal mesafe, Kimlik, Birlikte Yaşama.
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır